تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

مختصر صحيح البخاري

المسمى بـ:

التجريد الصريح

دانراوی: أبی العباس زین الدین الزبیدی

بە کوردی کردن و لیکۆڵینەوەی

نوری فارس حمه خان

بەگوێرەی تەخریجی (د. مصطفی دیب البغا) تەخریج کراوە

محمود أحمد محمد

پێیدا چوونەوەو سەرپەرشتی لە چاپدانی کردووە

دار المعرفة
بيروت - لبنان

تەفسیری نوور

مُختَصر صَحِيحْ البُخَارِي

المسمّى

بِالتَّجْرِيد الصَّرِيحْ

٥

مُختَصَر صَحِيحْ الْبُخَارِي

المُسَمّى

بِالتَّجْرِيد الصَّرِيحْ

دانراوی: أبی العباس زین الدین الزبیدی

به کوردی کردن و لێکۆڵینەوەی

نوری فارس حمه خان

بەگوێرەی تەخریجی (د. مصطفی دیب البغا) تەخریج کراوە

محمود أحمد محمد

پێیدا چۆتەوەو سەرپەرشتی لە چاپدانی کردووە

2010 ز 1431 ك

بەرگی پێنجەم

بسم الله الرحمن الرحيم

****

📖 ناوی کتێب: مختصر صحيح البخاری المسمی بـ(التجريد الصريح).

📖 دانراوی: ابي العباس زين الدين الزبيدي.

📖 وەرگێڕانی: نوری فارس حەمەخان.

📖 تیراژ (٢٥٠٠) دووهەزارو پێنج سەد دانـە.

📖 ژمارەی سپاردن: (٢٤٦٤ سالی ٢٠٠٩).

📖 سالی چاپ: ٢٠١٠ ز ١٤٣١ ك

📖 کۆمپیوتەرو هەڵە چنین : (روبار حسین/کۆمپیوتەری شانیا)

📖 لەسەر نەرکی کتێبخانەی ئارام لەسلێمانی چاپ کراوە. مافی چاپکردنەوەی بۆ کتێبخانەی ناوبراوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٠- نامەی ژنهێنان ★ كِتَابُ النِّكَاح

پێشەكی:

١. باسی ژنهێنان (نیكاح) لەفیقهی ئاسان دا، واله بەرگی دووەم دا، زنجیرە: ٢٥٣ لاپەڕە: ٦٠٥ هەتا لاپەڕە: ٦٥٢ چاپی یەكەم.

٢. باسی ژنهێنان لەتاجول ئوصووڵ دا، وەرگەڕاوە كوردی یەكەی، وا لەبەرگی سێیەم دا، چاپی یەكەم، زنجیرە: ٢٢، لاپەڕە ٤٧ هەتا لاپەڕە ١٥٠.

٣. بۆ ئەم باسە تەماشای ئەم جێگەیەش بێ سوود نابێ: ریاض صالحین، بەرگی یەكەم ل-٢٢٣ ز-٣٢ هەتا لاپەڕە: ٢٤٧ كۆتایی زنجیرە/٣٦- كوردییەكەی.

١٧٤٣- عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَأَنَّهُمْ تَقَالُّوهَا فَقَالُوا: وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أُفْطِرُ، وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ: أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذَا وَكَذَا؟ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. (الحديث ٥٠٦٣) (١٧٤٣).

ئەنەسی كوڕی مالیك -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی:- سێ كەس چوون بۆ ماڵی هاوسەرەكانی پێغەمبەر- دروودی خودای لەسەر بێ – كەئیمامی عەلیو عەبدوڵڵای كوڕی عەمری كوڕی عاصو عوسمانی كوڕی مەظموون بوون،

(١٧٤٣) أخرجه مسلم في النكاح، باب: استحباب النكاح لمن تاقت نفسه اليه...رقم: ١٤٠١.

لەبارەی پەرستیش‌و خوا پەرستی ی پێغەمبەرەوە -دروودی خوای لەسەر- پرسیاریان هەبوو، کەپێیان گوترا عیبادەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسە- چەندە و چۆنە، وەك بڵێی بەکەمی بزانن وابوو، لەبەر ئەوە لەناو خۆیانا گوتیان: ئێمە لەکوێ و پێغەمبەر- درودی لەسەر- لەکوێ، ئەو خودا بەڕاشکاوی بەدەقی ئایەت لەگوناهی بەرودوای خۆش بووە، ئەوەتانێ یەزدانی گەورە مژدەی دەداتێو پێی دەفەرموێ: ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا. لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا. سورة الفتح ٤٨/١-٢﴾ جایەکێکیان گووتی: من بەشەو ناخەوم هەر شەو نوێژ دەکەم هەتا هەتایە، یەکێکی تریشیان گوتی: منیش ساڵ دوازدەدە مانگە هەر بەڕۆژوو دەبمو یەك ڕۆژی لێ ناخۆم، ئەوی تریشیان گوتی: منیش کەنار دەگرم لەژن‌و هەتا هەتایە ژن ناهێنم‌و توخنی ژن ناکەوم. کاتێ پێغەمبەر — درودی لەسەر- بەمەی زانی، هات بۆ لایان‌و فەرمووی: ئەوە ئێوە وەها وەها دەڵێن‌و ئەم جۆرە قسانە دەکەن! دەسا بەو خودایە من لەئێوە زیاتر لەخودا دەترسم‌و، لەئێوە زیاتر تەقوای دەکەم، بەڵام لەگەڵ ئەوەیش دا من بەش بەحاڵی خۆم ڕۆژوویش دەگرم‌و ڕۆژوویش ناگرم‌و شەو نوێژیش بەشی خۆم دەکەم‌و بەشی خۆیشم دەخەوم‌و سەرەڕای ئەمانەیش ژنیش دەهێنم، جا ئەمە ڕێگەو رەوشت‌و ڕەفتاری منە، ئەوەی لێی لابداو پەیڕەوی نەکا لەمن نیەو، بەپەیڕەوی تەواوی ئایینی من دانانرێ، گەرچی بەموسوڵمانیش دابنرێ. (تاجول ئوصول بەکوردی، بەرگی سێیەم لاپەڕە: ٤٨ زنجیرە/٢٢).

رەبەنی‌و خۆخەساندن زۆر ناباشە

١٧٤٤- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ وَلَوْ أَذِنَ لَهُ لَاخْتَصَيْنَا. (الحديث ٥٠٧٣ – طرفة في ٥٠٧٤)[١٧٤٤].

[١٧٤٤] اخرجه مسلم في النكاح، باب: استحباب النكاح لمن تاقت نفسه إليه.. رقم : ١٤٠٢.

سەعدی کوری ئەبو وەقاص –ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی عوسمانی کوڕی مەزعوون ویستی لێ ببڕێ بۆ خوداو، واز لەدنیا بهێنێ و بەرەبەنی بژی و ژن نەهێنێ، پێغەمبەریش- دروودی خودای لەسەر بێ – ڕێگەی ئەوەی نەدا، ئەگەر پێغەمبەر- دروودی لەسەر- بۆ ئەوە ڕێگەی ئەوی بدایە، ئێمەیش خۆمان دەخەسانو تەرکی دنیاو ژنهێنانمان دەکردو سەرمان دەکردە خوا پەرستی هەتا مردن!. (تاجی کوردی/٣ ز/٢٢ ژ/٦ ل/٥٠).

١٧٤٥– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَال: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي رَجُلٌ شَابٌّ، وَأَنَا أَخَافُ عَلَى نَفْسِي الْعَنَتَ، وَلَا أَجِدُ مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ النِّسَاءَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَسَكَتَ عَنِّي، ثُمَّ قُلْتُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ فَاخْتَصِ عَلَى ذَلِكَ أَوْ ذَرْ. (الحديث ٥٠٧٦)[١٧٤٥].

ئەبو هورەیرە- ڕەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! من پیاوێکی گەنجمو جەهێڵمو نیمە ژن بهێنمو، لەخۆشم دەترسم کەتووشی نارەوایی‌و بێ شەرعی ببم، کەواتە: ڕێگەم پێ بدە باخۆم بخەسێنم، هەتا لەمەترسی بێ ژنی‌و ڕەبەنی ڕزگار ببم! پێغەمبەریش خامۆش بوو، وەهیچی نەفەرموو، هەتا سێ جار ئەمەم لێ دووبارە کردەوە، هەردەنگی نەکرد: تالەجاری چوارەما فەرمووی: (ئەی ئەبو هورەیرە! ئەوەی کەدێتە ڕێت تازەتێ پەڕیوەو ڕەت بوونەوەی بۆ نییەو، کار لەکار تەرازاوەو لەچارەت نووسراوەو کاغەزو قەڵەم پێچراونەتەوەو هەڵگیراون‌و هیچ لەگەڵ چارەنووس ناکرێ! لەگەڵ ئەمیشە کەیفی خۆتە حەزدەکەی خۆت بخەسێنەو، حەزدەکەی واز بهێنەو خۆت مەخەسێنە، هیچ لەکارەکە ناگۆڕێ‌و لەئاستی چارەنووسی

[١٧٤٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبى هريرة: (شاب أخاف العنت..) (فتح البارى ج/١٠ ص ٤٣٢- خاتمة كتاب النكاح. (فأختص على ذلك أبوذر). (الحديث ٥٠٧٦). - المترجم-

لەوحولەحفووظ هیچ سوودی نییە). (بڕ: تاجول ئوصول بەکوردی، لاپەڕە: ٥٠ بەرگی/سێیەم).

هێنانی کچ پەسەندە

١٧٤٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ لَوْ نَزَلْتَ وَادِيًا وَفِيهِ شَجَرَةٌ قَدْ أُكِلَ مِنْهَا وَوَجَدْتَ شَجَرًا لَمْ يُؤْكَلْ مِنْهَا فِي أَيِّهَا كُنْتَ تُرْتِعُ؟ قَالَ: فِي الَّذِي لَمْ يُرْتَعْ مِنْهَا تَعْنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَتَزَوَّجْ بِكْرًا غَيْرَهَا. (الحديث ٥٠٧٧)[١٧٤٦].

عائشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خودا! پێم بفەرموو ئەگەر لەشوێنێ دابەزیت، دوو جۆرە لەوەڕی لێ بوو. یەکێکیان لێ ی خورابوو، ئاژەڵ تیا لەوەڕابوو، ئەوی تریان لێ ی نەخورابوو، ئاژەڵ لێ ی نەلە وەڕابوو، تۆ لەکامیانا وشترەکەت دەلەوەڕێنی؟ فەرمووی: لەو لەوەڕەیانا کەدەمی بۆ نەبڕاوەو لێی نەخوراوە! عائیشە مەبەستی ئەوە بوو کەپێغەمبەر -درووودی لەسەر- بێجگە لەخۆی کچی تری نەهێناوە، وەژنەکانی تری بەبێوەژنی هێناونی. هەر لەبەر ئەوەیش پێغەمبەر- درووودی لەسەر بێ- زیاتر نازی عائیشەی دەگرت. (تاج/ ٣ ز/٢٤ ل/٥٦ ژ/٥).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە بەلگەیە لەسەر ئەوە کەوا باشە: هەر قسەو گوفتوگۆیەك کەپەیوەندی بەکاری نهێنی ی نێوانی ژن‌و پیاوەوە هەبێ، لەژێر پەردەوە بێ‌و بەڕاشکاوی‌و سەروالایی نەبێ . هەروەك جۆرە بەلگەیی یەکی واتیادا: کەکچیش واپەسەندە شووبکا بەکوڕ.

[١٧٤٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة:(لو نزلت واديا...). (فتح الباري. ج/١٠ ص٤٣٢ -خاتمة كتاب النكاح) - المترجم-

ماره برینی بچووك لەگەوره دروستە

١٧٤٧- عَنْ عُرْوَةَ رحِمَهُ اللهُ تَعَالى: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ عَائِشَةَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ، فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ: إِنَّمَا أَنَا أَخُوكَ، فَقَالَ: أَنْتَ أَخِي فِي دِينِ اللَّهِ وَكِتَابِهِ، وَهِيَ لِي حَلَالٌ. (الحديث ٥٠٨١)[١٧٤٧].

عوروه -رەحمەتی خودای گەورەی لێ بێ- فەرمووی پێغەمبەر درودی لەسەر- خوازبێنی عائیشەی کچی ئەبوبەکر، لەئەبوبەکر، دەکا بۆ خۆی، ئەبوبەکریش پێی دەڵێ: (جائەوە چۆن دەبێ، چونکە من برای تۆم، ئەویش کچی منە، برازاش بەمامەی خۆی ناشێ؟). پێغەمەریش حاڵی دەکاو پێی دەفەرموێ: (ڕاستە تۆ برای ئایینی منی، بەپێی نامەی خودا، کەدەرفەرموێ: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ.(١٠) سورة الحجرات﴾ واتە: موسوڵمانان لەناو خۆیانا خوشك و برای ئایینین. بەڵام خوشك و برای ئایینی، نابێ بەمایەی لەیەکتری حەرام بوون، بەڵکوو تەنها خوشك و برای خوێنی وشیری (نەسەبی و ریضاعی) دەبێ بەهۆی حەرامبونی خوشك و برا لەیەکتری، تۆیش نەبرای خوێنی منی و نەبرای شیری، کەواتە: عائشەی کچت بۆ من دروستەو پێم دەشێ).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

بەڵگەیی ئەم فەرموودەیە لەسەر سەرباسەکە، لەو رووەوەیە: کەپێغەمبەر گەلێ لەعائیشە گەورەتر بووە، بەتەمەن، عائیشە لەو کاتەدا، زۆر بچکۆلە بووە. ئەم فەرموودەیە مورسەلی تابیعی یە، بەڵام لەبەر ئەوەی شکۆمەندیی عوروەی کوڕی زوبەیر ناسراوە لەناو فەرمودە زاناکان دا، وەئەم باسو خواسەیش پەیوەندی بەعائیشەی پوری و بەئەبوبەکری باپیریەوە هەیە، کەباوکی ئەسمای دایکی عوروەبووە، وەعوروە خۆی فەقێ و شاگردی عائیشەی پوری بووە، لەبەر ئەم چەند هۆیە چاوپۆشی لە ئرسالەکەی کراوەو لەحوکمی

[١٧٤٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث (خطب عائشة...) خاتمة كتاب النكاح.

مسندی متصل دایه (تەواو کاریٚ) . هەروەك دروستە ژنی گەورە یاپیر لەمنالٚ، یالە کوڕی گەنج مارە بکریٚ. (بڕ: بەرگی/١ ژ/٣ ل/١٢ + ژ/٧٥ = بەرگی/١ ل/٩٥).

باسی هاوتایی‌و هاولفی- کەفائەت

١٧٤٨- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهَا: أَنَّ أَبَا حُذَيْفَةَ بْنَ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِشَمْسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبَنَّى سَالِمًا، وَأَنْكَحَهُ بِنْتَ أَخِيهِ هِنْدَ بِنْتَ الْوَلِيدِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَهُوَ مَوْلًى لِامْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ كَمَا تَبَنَّى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْدًا، وَكَانَ مَنْ تَبَنَّى رَجُلًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ دَعَاهُ النَّاسُ إِلَيْهِ وَوَرِثَ مِنْ مِيرَاثِهِ حَتَّى أَنْزَلَ اللّٰهُ: (ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ) إِلَى قَوْلِهِ (وَمَوَالِيكُمْ) فَرُدُّوا إِلَى آبَائِهِمْ فَمَنْ لَمْ يُعْلَمْ لَهُ أَبٌ كَانَ مَوْلًى وَأَخًا فِي الدِّينِ فَجَاءَتْ سَهْلَةُ بِنْتُ سُهَيْلِ ابْنِ عَمْرٍو الْقُرَشِيِّ ثُمَّ العَامِرِيِّ وَهِيَ امْرَأَةُ أَبِي حُذَيْفَةَ بْنِ عُتْبَةَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّا كُنَّا نَرَى سَالِمًا وَلَدًا وَقَدْ أَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ مَا قَدْ عَلِمْتَ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ. (الحديث ٥٠٨٨ -طرفه في ٤٠٠٠)[١٧٤٨].

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو حوزەیفەی کوڕی عوتبەی کوڕی ڕەبیعەی کوڕی عەبدو شەمس- ڕەزای خودای لێ بێ - سالمی کوڕی مەعقلی، لەسەردەمی نەزانیدا، کردبوو بەکوڕی خۆی، کەبەم کردارە لەزاراوی شەرعی پیرۆزدا، دەگوترێ : (تبني) ئەم ئەبو حوزەیفەیە یەکێك بوو لەوزاتانەی کەلەگەڵ پێغەمبەردا، ئامادەی جەنگی بەدر بوو بوو، لەم رووەوە پێی دەگوترێ: بەدری. ئەبو حوزەیفە برازایەکی خۆشی - کەناوی هیندی

[١٧٤٨] أشار العسقلاني في خاتمة كتاب النكاح بأنْ مسلماً وافقهُ في تخريجهُ. (انظر فتح الباري ج/١٠ ص/٤٣٢). -المترجم-

کچی وەلیدی کوڕی عوتبەی کوڕی ڕەبیعە بوو لەم سالەی بەناو کوڕی مارە کردبوو، سالم ئازاد کراوی ژنێکی ئەنصاری بوو، ناوی ثوبەییە بوو، ژنی ئەبو حوزەیفە بوو، ئەم ڕووداوی کردنی کەسێ بەکوڕی خۆت، لەپێش ئیسلاما باو بوو، ئەوە بوو، ئەوە بوو: پێغەمبەریش لەو سەردەمەدا، زەیدی کوڕی حاریسەی کردبوو بەناو کوڕی خۆی، وەك لەقورئانا باسی ئەم داستانە کراوە، لەسەردەمی نەفامیش دا دەستوور بوو، کەسێ پیاوێکی بکردایە بەکوڕی خۆی، مەردمەکە بەناوی ئەوەوە ناویان دەهێنا، وەك بەزەیدی کوڕی حاریپەیان دەگوت: زەیدی کوڕی موحەمەد، وە بەناو کوڕەکە لەباوکە درۆینەکەی میراتو کەلەپوری دەگرت، ئەم باوو دەستوورە هەروا ما، هەتا ئەم ئایەتە پیرۆزە هاتە خوارەوە: ﴿مَّا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ. ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا. -سورة الأحزاب (٣٣/٤-٥)-﴾.

واتە: وەخودا زڕ کوڕەکانیشتانی نەکردووە بەکوڕی ئێوە، ئەوە قسەیەکی رووتە، کەبەزار دەیکەن، بڕیاری یاسایی بەشتی وا دانامەزرێ، خودا فەرمانیشتی راستو دروستە، وە هەرخۆی ڕێگەی هەق نیشانی بەندەکانی خۆی دەدا. ئیتر ئەم زڕکوڕانەتان بەناوی خۆتانەوە بانگ مەکەن، بەڵکوو بەناوی باوکی ڕاستەقینەی خۆیانەوە بانگیان بکەن. بۆ نمونە: مەڵێن: زەیدی کوڕی موحەمەد، بەڵکو بڵێن: زەیدی کوڕی حاریسە. چونکە والەبارترو ڕەواترە لەلای خودا، خۆئەگەر دنیا بوو، باوکی ئەوانتان نەدەناسیو نەتان دەزانی کەکوڕی کێن، ئەوا برای دینیو دۆستی ئێوەن. ئەگەر بەهەڵە، لەسەر عادەتی کۆن، شتی واتان لەدەم دەرچوو، بەوێنە: لەباتی ئەوەی کەبڵێن: سالی

کوڕی معقل، گوتتان: سالی کوڕی ئەبو حوزەیفە، ئەوە قەیدی نییەو بەوە گوناهبارنابن، بەڵام لەپاش ئەم ڕوونکردنەوەیە، بەقەستی دڵ، ئەگەر شتی واتان گوت، ئەوە بەرپرس دەبنو پێی گوناهبار دەبن هەمیشە خودا لەگوناه دەبووریٚ و ڕەحم بەدروستکراوانی خۆی دەکا. جاکاتیٚ ئەم ئایەتە پیرۆزانە سەبارەت بەم بابەتە هاتنە خوارەوە، ئیتر ئەو زڕکوڕو بەناو کوڕانە بەناوی باوکی خۆیانەوە بانگ دەکران، وەهەر کەسیٚ لەوان ناوی باوکی نەزانرایە، ئەوە ئازاد کراویان بوو، وەبرای ئایینی یان بوو، وەبەناوی زڕبابەکەیەوە ناویان نەدەهێنا، جا سەهلەی کچی سوهەیلی کوڕی عەمری ناسراو: هەم بەقوڕەیشیو هەم بەعامیری، کەهەویٚ ی ئوبەییەی ژنی ئەبو حوزەیفە بوو، هاتە خزمەتی حەزرەت- درووودی خودای گەورەی لەسەر بیٚ- فەرمووی: (ئەی پێغەمبەری خودا! خۆت دەزانی کەئێمە جاران لەسەر دەستووری کۆن، سالمان بەکوڕی خۆمان دەزانی، وە وەك کوڕی خۆمان ڕەفتارمان لەگەڵ دەکردو مەحرەمو خۆیی بوو لەناو مانا، بەڵام ئێستا ئەوەتا وەك دەزانیت خودای گەورە بەئایەتی قورئان ئەو دەستورو باوو نەریتە کۆنەی پووچ کردۆتەوەو هەڵی وەشاندۆتەوە. جا ئەی پێغەمبەری خودا ! تۆ ئێستا چی دەفەرمووی لەم بارەیەوە؟ فەرمووی: (مەمکی بدەریٚ هەتا سالم ببیٚ بەخۆیی (بەمەحرەم) بۆت، سوهیلەیش پێنج جار لەشیری خۆی تیر شیری کرد، ئیتر سالم بوو بەکوڕی شیریی سوهەیلەو کێشەکەیان کرایەوە. (بڕ:تاج/٧ ل/٩٣ ز/١٦ ژ/١٠ + ژ/١١) + (ژ: ١٧٥٣ تجريد).

ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

١- پەیوەندی فەرموودەکە بەسەر باسەکەوە لەوەدایە، گەرچی سالمو هیند کەژنو مێرد بوون، یەکێکیان کۆنەبەندەو ئەوی تریان ئازادی ئەصڵی بووە، بەڵام چونکە لەئایین دا هاوکوف بوونو هەردوکیان موسڵمان بوون

مارەیان لەیەکتر هاتووە، بەڵام ئەگەر نەسەب مەرج بوایە، دەبوو مارەیان لەیەکتری نەیەت.

٢- ئەم فەرموودەیە بەڵگەی ئەوەیە، کەشیرو مەمکخواردن بە گەورەییش کاری گەری هەیەو تەحریمی تەئبیدی پێ دادەمەزرێ، حەزرەتی عائیشە فەتوای وای دەدا بۆ خەڵكو خۆشی کاری پێ دەکرد، چونکە وادەبوو فەرمانی دەکرد بەخوشکە زاو برازاکانی کە مەمك بدەن بەهەندێ پیاو، هەتا ببن بە خوشکەزاو برازای حەزرەتی عائیشە، ئیتر لەوە دواڕێگەی هاموشوی پێ دەدان وەك خۆیی‌و مەحرەم، ژنەکانی تری پێغەمبەر شتی وایان نەدەکرد.

١٧٤٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْها قَالَتْ دَخَلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى ضُبَاعَةَ بِنْتِ الزُّبَيْرِ فَقَالَ لَهَا: لَعَلَّكِ أَرَدْتِ الْحَجَّ قَالَتْ: وَاللّٰهِ لَا أَجِدُنِي إِلَّا وَجِعَةً فَقَالَ لَهَا: حُجِّي وَاشْتَرِطِي قُولِي: اللّٰهُمَّ مَحِلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي. وَكَانَتْ تَحْتَ الْمِقْدَادِ بْنِ الْأَسْوَدِ.(الحديث ٥٠٨٩)[١٧٤٩].

عائیشە- ڕەزای خودای لێ بێ- فەرموی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- چوو بۆ سەردانی ضوباعەی کچی زوبەیری کوڕی عەبدولوگەلیب، کەئامۆزای پێغەمبەر بوو، ضوباعە گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا؟ دەمەوێ بچم بۆ حەج،بەڵام دەترسم لەڕێ نەخۆش بکەوم؟ فەرمووی پێی- دروودی خودای لەسەر بێ -: (بڕۆ بۆ حەج‌و مەرج دابنێ، ئاوا: بڵێ : ئەی خودایە! لەهەر کوێ تۆ نەخۆشت خستم، لەوێ ئیحرام دەشکێنم). ضوباعە ژنی میقدادی کوڕی ئەسەدبوو. (تاج/٢ ل/١٧٠ ز: ٨٧ ژمارە/٥) .

ڕاڤەو شیکردنەوە:

دەی ئەگەر بێجگە لەهاوکوفی لەئایین دا، هاوکوفی لەنەژادو نەسەبدا مەرج بوایە، مارەی ضوباعەی ئامۆزای پێغەمەر- دروودی لەسەر- لەمیقداد

[١٧٤٩] اخرجه مسلم في الحج، باب: جواز اشتراط المحرمالتحلل بعذر.. رقم:١٢٠٧.

نـەدەهات، بڕوانـە: ژمـارە/١٥٣٥ تجريـد = ٤٠١٩ فـتح البـارى = بـەرگى چـوارەم ل/٢٦٩.

١٧٥٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قَـالَ: تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَـا وَلِـدِينِهَا فَـاظْفَرْ بِـذَاتِ الـدِّينِ تَرِبَـتْ يَدَاكَ.(الحديث ٥٠٩٠)[١٧٥٠].

ئـەبو هـورەيرە -ڕەزای خـودای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمبـەر -دروودی لەسەر- دەفەرموێ: (واباوە لـەناو خـەڵکا، کـەژن لەبـەر ئـەم چوار شـتە مـارە دەکرێو دەخوازرێ: لەبەر ئەوە کەماڵی هەیـە، یالـە بـەر ئـەوە کـە خانەدانـە، یالەبەر ئەوە کەجوانە، یالەبەر ئەوە کە بەئایینەو بەدینەو دینـدارە، جائـەی ژنخوازی هۆشمەند! تۆ ئافرەتی ئایندارى بەدین بهێنەو لـەکیس خـۆتی مـەدە، هەتا دەستە شکێن نەبیت!). (تاج/٣ ل/٥٤ ز/٢٤ ژ/١).

روونکردنەوە:

بۆ ژنیش هەروا، وەئـەم چـوار شـتە، بـەپێی ئـەم فەرمودەیـە، سـوننە تـە هەم بۆ پیاو و هەم بۆ ژن ڕەچاوبکرێن. بەنموونە: ژنێ کوڕێکی دەوڵەمەنـدی خانەدانی بەدینو کـوڕێکی هـەژاری بـەدین داوای بکـەن، واباشـە شـوو بکـا بـە کوڕە دەوڵەمەندە بەدینەکەیان. مەبەست هەر ئـەم چـوار شـتە نییـە، بـەڵکوو هەموو شتێکی باش، هاندەرێکە بۆ ژنهێنانو شووکردن، بەڵام سەر گولەکەیان دینە.

١٧٥١- عَنْ سَهْلٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُـولِ اللَّـهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟ قَالُوا: حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ يُشَفَّعَ وَإِنْ قَالَ أَنْ يُسْتَمَعَ قَالَ: ثُمَّ سَكَتَ فَمَرَّ رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ فَقَـالَ: مَـا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟ قَالُوا حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ لَا يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ لَا يُشَفَّعَ وَإِنْ قَـالَ:

[١٧٥٠] اخرجه مسلم في الرضاع، باب: استحباب نكاح ذات الدين، رقم: ١٤٦٦.

أَنْ لَا يُسْتَمَعَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلْءِ الْأَرْضِ مِثْلَ هَذَا.(الحديث ٥٠٩١ طرفه في: ٦٤٤٧)[١٧٥١].

سەهڵی کوڕی سەعدی ساعیدی ئەنصاری فەرمووی: پیاوێکی داراو دەوڵەمەند، لەلای پێغەمبەرو مەجلیسە کەیەوە ڕابورد. فەرمووی: (ئەم پیاوە چۆن پیاوێکە بەلاتانەوە؟) گوتیان: ئەمە پیاوێکی خانەدانی دەوڵەمەندە، بەخودا ئەمە شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکا، ژنی پێ بدرێ، ئەگەر تکایێ بکا تکای بگێرێ، ئەگەر قسەیێ بکا گوێ بۆ قسەکەی بگیرێ و گوێی بۆ شل بکرێ. پێغەمبەریش- درودی لەسەر بێ – خامۆش بوو، تاپیاوێکی هەژار لەموسڵمانان لەوێوە ڕەت بوو، جا فەرمووی: (ئەدی ئەی ئەم پیاوە چۆن پیاوێکە بەلاتانەوە؟) گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەمە پیاوێکە لەهەژارانی موسڵمانان، ئەمە هەقی وایە کەژنی پێ نەدرێ، تکای نەگیرێ، گوێ لەقسەی نەگیرێ! پێغەمبەریش – درودی لەسەر بێ – فەرمووی: (دەسا بزانن کەئەمەیان، کە ئێوە لەبەر هەژاری واتان پێگوت، لەلای خودای گەورە، باشترو لەپێشترە لەپڕ زەوی لەوێنەی ئەوەی تریان. قەدرو ڕێزو چاکی لەلای خودای گەورە، بەدڵی پاکە، بەباوەڕی جوانە، بەماڵو سامانو خانەدانی نییە). (تاج/٣ ل/٥٨ ز/٢٥ ژ/١) + (رياض/١ ل/ ٢٢٣ ژ/٢٥٣).

باسی شوومیو بەدقدوومی ژن

١٧٥٢– عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنْ النِّسَاءِ.(الحديث ٥٠٩٦)[١٧٥٢].

[١٧٥١] لم يوافقة مسلم على تخريج حديث سهل: مر رجل فقالوا: هذا حرى إن خطب ان ينكح- فتح/١٠ خاتمة كتاب النكاح ص٤٣٢. - المترجم-

[١٧٥٢] اخرجه مسلم في الذكر والدعاء والتوبة والرقاق، باب: أكثر أهل الجنة الفقراء،..رقم: ٢٧٤٠.

ئوسامەی کوڕی زەید -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی (لەپاش مەرگی خۆم، هیچ ئاژاوەو فیتنەیەکم لەناو ئومەتما بەجێ نەهێشتووە، کەوەك ئاژاوەو فیتنەی ژنان زیانبەخشن بێ بۆ پیاوان). (تاج/٣ ل/٥٧ ز/٢٤ ژ/٨) + (ریاض/١ ز/٣٥ ل/٢٤٤ ژ/٢٨٨).

ڕوونکردنەوە:

بۆ ئەم باسە بڕوانە: (تاج/ ٤ل/٢٣١ ز/٧٧) + (ریاض الصالحین، بەرگی چوارەم، لاپەڕە/١٢٣٠ ز/٣٠٤) = ژمارە: ١٦٧٤ تا ١٦٧٧.

باسی شیرو مەمکخواردن

١٧٥٣- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا تَتَزَوَّجُ ابْنَةَ حَمْزَةَ؟ قَالَ: إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ.(الحديث ٥١٠٠ طرفه في: ٢٦٤٥)[١٧٥٣].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی ئیمامی عەلی عەرزی پێغەمەر دەکا- درووودی لەسەر- ئەوە بۆچی کچەکەی حەمزەی مامەت، کەئامۆزای خۆتە مارە ناکەی بۆ خۆت، بەڕاستی کچێکی شۆخو شەنگە؟ فەرمووی: (پێم ناشێ، چونکە برازای شیریمەو کچی حەمزەیە، حەمزەیش هەم مامی هەقمە، برای باوکمەو هەم برای شیریمە، چونکە ئووەیبە هەم شیری دابوو بەئیمامی حەمزە، هەم شیری دابوو بەپێغەمبەر- درووودی لەسەر- بەدووسالّ لەپاش حەمزە مەمکی دابوو بەپێغەمبەر. (تاجول ئوصول، بەرگی/سێیەم لاپەڕە/٦٧ ز/٢٩) + (ل-٦٩ ز/٣٠ - باسی مەمکخواردنو شیرخواردن).

[١٧٥٣] أخرجه مسلم في الرضاع، باب: تحريم ابنة الأخ من الرضاعة، رقم: ١٤٤٧

١٧٥٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْها أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عِنْدَهَا وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرَاهُ فُلَانًا لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنْ الرَّضَاعَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فُلَانٌ حَيًّا لِعَمِّهَا مِنْ الرَّضَاعَةِ دَخَلَ عَلَيَّ؟ فَقَالَ: نَعَمْ الرَّضَاعَةُ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَادَةُ.(الحديث٥٠٩٩ طرفاه في: ٢٦٤٦، ٣١٠٥)[١٧٥٤].

عائشه -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر-درودی لەسەر- لەلای من بوو، گویم لێ بوو پیاوێ ڕیخوازی دەکرد کەبچێ بۆ لای حەفصەی کچی عومەر، کەژنی پێغەمبەر بوو، عائیشە فەرمووی: عەرزی پێغەمبەرم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە پیاوێکە ڕیخوازی دەکا، کەبچێ بۆ ماڵی تۆ، واتە: بۆ ماڵی حەفصەی ژنت؟ فەرمووی: (وادەزانم کەفیسارە کەسە، کەمامی شیریی حەفصەیە) کەواتە: خۆیی یەو بێگانە نییە، بابچێت) عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: دەی کەوابێ ئەگەر ئێستا فیسارەکەس بمایێ، کەمامی شیریی من بوو، دەیتوانی وەك مەحرەم هاموشۆی من بکا؟ فەرمووی: (بەڵێ، چونکە هەرچی بەخزمایەتیو زاوزێ حەرام ببێ، بەهۆی مەمکخوادنیشەوە حەرام دەبێ). (تاج/٣ ل/٦٧ ز/٢٩ ژ:١ - ش/د/ت/ن= شەیخان + ئەبوداوود + تەرمەزی + نەسائی. ڕەحمەتی خوا لەهەموویان بێ).

١٧٥٥- عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُما أَنَّهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ انْكِحْ أُخْتِي بِنْتَ أَبِي سُفْيَانَ فَقَالَ: أَوَتُحِبِّينَ ذَلِكِ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ وَأَحَبُّ مَنْ شَارَكَنِي فِي خَيْرٍ أُخْتِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ ذَلِكِ لَا يَحِلُّ لِي قُلْتُ: فَإِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ؟ قَالَ: بِنْتَ

[١٧٥٤] أخرجه مسلم في الرضاع، باب: يحرم من الرضاعة مايحرم من الولادة، رقم:١٤٤٤.

أُمِّ سَلَمَةَ قُلْتُ: نَعَمْ فَقَالَ: لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حَجْرِي مَا حَلَّتْ لِي إِنَّهَا لَابْنَةُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ أَرْضَعَتْنِي وَأَبَا سلمةَ ثُوَيْبَةُ فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ.(الحديث ٥١٠١ أطرافه في: ٥١٠٦، ٥١٠٧، ٥١٢٣، ٥٣٧٢)[١٧٥٥].

ئوم حەبیبەی کچی ئەبو سوفیان -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! حەمنەی خوشکم کەکچی ئەبو سوفیانە،مارە بکە بۆ خۆت. فەرمووی: جاپێت خۆشە؟) گوتم: بەڵێ، چونکە ئەوە نەبێ کەتۆ تەنیا هەر بۆ من بیت، خۆشەویستترین کەسیش کەهاوبەشم بێ لەم بەهرەی هاوسەرێتی ی تۆدا، ئەو خوشکەمە، کەوابوو حەزدەکەم مارەی بکەی، هەتا ئەو شانازیو سەربەرزی یە بەویش ببڕێ. فەرمووی: (دەسا ئەوە بۆ من دروست نییەو پێم ناشێ، چونکە دروست نییە بۆ پیاوێ دووخوشك مارە بکا بۆ خۆی). منیش گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! سائێمە لەناو خۆمانا مقۆ مقۆی ئەوە مانە کەتۆ دەتەوێ دوڕەی کچی ئەبو سەلەمە مارە بکەی بۆ خۆت، ئەی ئەوە چۆنە؟ فەرمووی: (هەنەزاکەی خۆم کەکچی ئوممو سەلەمەی ژنمە؟) . گوتم: بەڵێ ئەو! فەرمووی: (دەسا بەخودا ئەوە ڕاست نییە، چونکە ئەوە گریمان ئەگەر زڕ کچیشم نەبێو لەکۆشی خۆشم دا بەخێوی نەکەم، هەر پێم ناشێ، چونکە ئەو برازای شیریمە؟ لەکاتی خۆیدا ثووەیبە مەمکی داوە هەم بەمنو هەم بەئەبو سەلەمەی باوکی،جا نەکچی خۆتانو نەخوشکی خۆتانم بۆ هەڵ مەدەنو ئەوانەم پێشکەش مەکەن، ئێوە کەژنو هاوسەری منن). (تاج/٣ ل/٦٨ ز/٢٩ ژ/٤).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

[١٧٥٥] اخرجه مسلم في الرضاع، باب تحريم الربيبة واخت الزوجة.. رقم:١٤٤٩.

١. ئووەیبە دایکی شیری ئیمامی حەمزەو پێغەمەرو ئەبو سەلەمەبوو، لەسەردەمی پیش هاتنی ئیسلام دا شیریی دابوو بەهەرسێکیانو ئەو شیر پێدانە کاریگەر بوو. کەواتە ئێستایش ئەگەر دوو کەس شیرو مەمکی ژنێ بخۆنو پاشان ئیسلام ببن، لەیەکتر حەرام دەبن.

٢. ئەم چوار ژنە مەمکیان بەپێغەمبەر داوە: ئامینەی دایکیو ئووەیبەو حەلیمەی سەعدییەو ئوم ئەیمەن.

٣. ئیبنو مەندە دەفەرموێ: ئووەیبە ئیسلام بووە. پێغەمبەر زۆر بۆی باش بووە، خەدیجەیش زۆر ڕێزی دەگرت، لەساڵی حەوتی کۆچی دا لەپاش ئازاد کردنی خەیبەر، کۆچی دوایی کردووە. ڕەزای خودای لێ بێ. بڕوانە: بەرگی پێنجەم، تاج، لاپەڕە:

١٧٥٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدِها رَجُلٌ فَكَأَنَّهُ تَغَيَّرَ وَجْهَهُ كَأَنَّهُ كَرِهَ ذلِكَ فَقَالتْ إِنَّهُ أَخِي، فَقَالَ: انْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنْ الْمَجَاعَةِ.(الحديث ٥١٠٢)[١٧٥٦].

عائیشە -ڕەزای خودای‌لێ بێ- فەرمووی: جارێ لەماڵی خۆم پیاوێ لەلام دانیشتبوو، پێغەمبەر- درووودی لەسەر- لەوکاتەدا هات بۆ لام، کەئەمەی دی لەبەری گران بوو، سەرەنجی دەمو چاویم کردتووڕەبوو، عەرزیم کرد: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەوە برای شیریمە، بێگانە نییە، پێت ناخۆش نەبێ. فەرمووی: (باش سەرنج بدەن لەبراو خوشکی شیریی خۆتان، هەتا بزانن هەموو مەرجەکانی شیرو مەمکخواردن هاتۆتە جێ ئەو جا بڕیار بدەن، چونکە نەمکخواردن کاتێ دادەمەزرێ، کەلەکاتی ساوایی دابێ، کەمناڵ لەبەر برسێتی ی شیر دەخوات). (تاج/٣ ل/٧٠ ز/٣٠ ژ/٣ - ش/د).

[١٧٥٦] أخرجه مسلم في الرضاعة، باب: إنما الرضاعة من المجاعة، رقم: ١٤٥٥.

دروست نییه ژن بەسەر پووری، یابەسەر میمکی خۆی شوو بکات

١٧٥٧- عَنْ جَابِر بن عبدالله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّـهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا.(الحديث ٥١٠٨)[١٧٥٧].

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- درودی لەسەر - ڕێگری دەکرد لەوە: کەژن شووبکا بەسەر خوشکی باوکی، کەپێ ی دەگوترێ میمك، یاشوو بکات بەسەر خوشکی دایکی کەپێی دەگوترێ پوور، وەهەروا پورو میمکیش نابێ شوو بکەن بەسەر برازاو خوشکەزای خۆیان. (تاج/٣ ل/٦٨ ز/٢٩ ژ/٣ ش/ د/ ت/ن).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

چەند بڕیارێکی شەرعی عەمەلی:

یەکەم: پوختەیی لەبڕیارەکانی شیرو مەمکخواردن:

أ- هەردوو کەسێ شیر خواردنی شەرعی چەسپا لەنێوانیان دا، هەتا هەتایە لەیەکتر حەرام دەبن، مارەیان لەیەکتری نایێ، نەظەریان بۆ یەکتر حەرام نییە، خەڵوەتیان دوو بەدوو لەگەڵ یەکتردا حەرام نییە، سەفەریان پێکەوە دوو بەدوو دروستە،دروستە لەگەڵ یەکتری بچن بۆ حەج، دەستنوێژیان لەیەکتری ناشکێ، بەشێوەی گشتی، لەبابەتی خواستنو تەماشا کردنو دوو بەدوو پێکەوە بوونو سەرفەر کردنو دەستنوێژو تەوقەکردنو ماچ کردنو تەوابیعی نیکاحەوە، دادەنرێن بەدوو خزمی خۆیی‌و مەحرەم، بەبێ زیادو کەم، چی بۆ ئەوان دروستە بۆ ئەمانیش دروستە، وەچی بۆ ئەوان دروست نییە بۆ ئەمانیش کەکەسی شیریی یەکترین دروست نیە.

[١٧٥٧] لم يوافقه مسلم حديث جابر في الجمع بين المرأة وعمتها. (فتح/١٠ص٤٣٢- خاتمة كتاب النكاح) -المترجم-

ب- بەڵام بەشیرو مەمکخوارن ئەم بڕیارانە ناچەسپێ: کەلەپوورو میرات لەیەکتری ناگرن، ژێوارو نەفەقەیان لەسەر یەکتری نییە، ئەگەر کوڕی شیری خوشکی شیری خۆی، یادایکی شیری خۆی، یاباوکی شیری، یاهەر کەسێکی تری شیری خۆی بوو بەبەندەو مولکی، بەوە ئازاد نابێ، بەپێچەوانەی باوك و دایك و براو کەسی نەسەبی، کەلەکاتی وادا یەکسەر ئازاد دەبن. یا شایەتی برای شیریی بۆ دایکی شیری قەیدی نییەو وەردەگیرێ، یائەگەر باوکی شیریی کەسێ، یاباپیری شیریی کەسێ، یان دایکی شیریی کەسێ، کەسێکی تری کوشت، ئەم منالە شیرییەی بەعاقلە دانانرێ، واتە: بەشێ لەخوێنی کوژراوەکە ناکەوێتە ئەستۆی ئەو. ئەگەر باوکی شیریی یادایکی شیریی، منالی شیریی خۆیی کوشت دەکوژرێتەوە لەباتی، بەپێچەوانەی منالو باوك و دایکی خوێنی، واتە: نەسەبی. چونکە ئەوان لەباتی منالی خۆیان ناکوژرێنەوە وەهەروەها براو باوك و مامی شیری و ئەمانە، لەکاتی مارەبڕین داو، لەکاتی حەددو تۆڵە سەندن و قصاص و قەزف و تەعزیرو ئەمانەدا نابن بەهەقدارو وەلی ژنە شیرە خۆرەکەیان، یاباوکە شیرییەکەیان.

ج- بەشێوەی گشتی سیلەی رەحمیان سوننەتە، بەسەرکردنەوەو سەر لێدان و دیاری بردن بۆیان سوننەتە، باشبوون بۆیان سوننەتە.

د- شیرخواردن مەحرەمییەت لەنێوان شیرە خۆرو ئەم کەسانەدا لەسەر ئەم شێوەیە دادەمەزرێنێ:

١- ژنە شیردەرەکە، چونکە دایکی شیریی یەتی.

٢- مێردەکەی چونکە خاوەنی شیرەکەیەو ئەو ژنەکەی متوربە کردووە.

٣- ئاغای ژنەکە، ئەگەر ژنەکە کەنیزەك و جاریە بوو، مێردی نەبوو، ئوم وەلەدبوو.

٤- دایکی ژنە شیردەرەکە، چونکە نەنکی شیرییەتی، بابەرەو ژووریش بڕوا.

٥- خوشکی شیر دەرەکە،چونکە پووریەتی.

٦- كچى شيردەرەكە چونكە خوشكى شيرييەتى.

٧- كچى كچى شيردەرەكە، چونكە خوشكەزايەتى، بابەرەو خواريش بڕوا،

٨- كچى پياوى خاوەن شيرەكە بالەژنێكى تريشى بێ چونكە خوشكى شيرييەتى.

٩- كچى كچى خاوەن شيرەكە، چونكە خوشكەزاى شيرييەتى، بابەرەو خواريش بڕوا.

١٠- دايكى خاوەن شيرەكە، چونكە نەنكى شيرييەتى، بابەرەو ژووريش بڕوا،

١١- خوشكى خاوەن شيرەكە، چونكە پووری شيرييەتى.

١٢- براى خاوەن شيرەكە چونكە مامى شيرييەتى.

١٣- كوڕى خاوەن شيرەكە، چونكە براى شيرييەتى

١٤- باوكى خاوەن شيەكە چونكە باپيرەى شيرييەتى، بابەرەو ژووريش بڕوا.

١٥- كوڕى شير دەرەكە، چونكە براى شيرييەتى.

١٦- براى شيردەرەكە، چونكە خاڵى شيرييەتى.

١٧- كوڕو كچى كوڕى شيردەرەكە، چونكە كوڕە زاو خوشكەزايەتى لە شيرەوە. (بۆ زيادە بەهرە، بڕوانە: فيقهى ئاسان، بەرگى دووەم، لاپەڕە/٦٢٧ زنجيرە/٢٦١).

هـ- باوك‌و دايك‌و براو خوشك‌و كەسى ترى مەحرەمى منالە شيرخۆرەكە نابن بەهيچى ژنە شير دەرەكەو مێردەكەى‌و منالْ‌و كەس‌و كارى تريان، ئەگەر لەلايەكى ترەوە مەحرەميان نەبن.

و- شيرو بڕيارەكانى شير لەنێوانى موسوڵمان‌و ناموسڵمانيش دا دادەمەزرێ، ئەگەر شيردەر مەسيحى بوو، منالە شيرە خۆرەكە موسڵمان بوو، دەبن بەدايك‌و كوڕى شيريى يەكترى وەهەروا.

دووەم: پوختەیی لەنادورستبوونی کۆکردنەوەی دووژنی لەناوخۆیانا خۆیی، لەژنێتی ی یەك پیاودا:

١- حەرامە کۆکردنەوەی دایك و کچ.

٢- حەرامە کۆکردنەوەی نەنك و نەوەی خۆی.

٣- حەرامە کۆکردنەوەی دوو ژن، کە ئەگەر گریمان یەکێکیان پیاو بێ و یەکێکیان ژن بێ، مارەیان لەیەکتریی نەیێ، وەك دوو خوشك پێکەوە، یاژن لەگەڵ برازای خۆی دا، یالەگەڵ خوشکەزای خۆی دا، یاکۆکردنەوەی دوو خوشکی شیریی بەیەکەوە، یاکۆکردنەوەی کچ لەگەڵ دایکی شیریی خۆی دا، یاکۆکردنەوەی کچ لەگەڵ نەنکی شیریی، یا کۆکردنەوەی ژن لەگەڵ دایکی شیری، یانەنکی شیریی باوك و دایکیدا... تادوایی.

باسی ژن بەژن

١٧٥٨- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ الشِّغَارِ وَالشِّغَارُ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الْآخَرُ ابْنَتَهُ لَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ.(الحديث ٥١١٢ طرفه في: ٦٩٦٠)[١٧٥٨].

ئیبنو عومەر- ڕەزای خودایان لێ بێ – فەرمووی: پێغەمبەر- درودی لەسەر- ڕێگەی ژن بەژنی نەئەدا، ژن بەژنیش ئەوەتانێ کەدوو پیاو بەکچی خۆیان ژن بەژن بکەن، بەبێ مارەیی (تاج/٣ ل/١٤٧ ز/٥٩ ژ/٢ - ش/د/ت/ن = شەیخان + ئەبوداوود + تەرمەزی + نەسائی -ڕەحمەتی خودا لەهەموویان).

روونکردنەوە:

ژن بەژن لەسەر ئەم شێوەیەی کەوا لەم فەرموودەیەدا نادروستە، ئیتر کچ بەکچ بێ، یاخوشك بەخوشك بێ، یاکچ بە خوشك بێن یاپوور بێ، یادایك

[١٧٥٨] أخرجه مسلم في النكاح، باب: تحريم نكاح الشفار و بطلانه ، رقم: ١٤١٥.

بەخوشك بێ، یاكچ بەكچە زاو كوڕەزا بێ هەروەها. بەلاّم ئەگەر ژن بەژنەكە لەسەر ئەم شێوەیەی تر بێ كەئێستا باوە، ئەوە ژنبە ژنەكە دادەمەزرێ، چونكە بەدوو عەقدی صەحیح هەردوو ژنە، هەریەكەیان لەمێردەكەی خۆی مارە دەكرێ، وە مارەیی بۆ هەردوو ژنەكە دادەنرێ، وەتاڕادەیێ بەرژەوەندو ڕەزامەندیی هەردوو ژنەكە ڕەچاو دەكرێ. بەلاّم لەگەڵ ئەمەیشە ژن بەژن زۆر باش نییە، گەلێ جاركێشەو بەرە دروست دەكا. (بڕوانە: فیقهی ئاسان، بەرگی/دووەم ل/٦٤١).

باسی سیغەكردن، واتە: موتعە

١٧٥٩- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ وَسَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُمْ قَالَا: كُنَّا فِي جَيْشٍ فَأَتَانَا رَسُولُ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا فَاسْتَمْتِعُوا.(الحديثان:٥١١٧-٥١١٨)[١٧٥٩].

جابیری كوڕی عەبدوڵلاّو سەلەمەی كوڕی ئەكوەع -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرموویان: لەناو سوپایەكا بووین، لەغەزایەكا فروستادەی پێغەمبەر -درودی لەسەر- هات بۆ ناومان، فەرمووی: لەلایەنی پێغەمبەرەوە -درودی خودای لەسەر بێ- ڕیگەی ژن سیغەكرنتان دراوە، دەتوانن‌و دروستە بۆتان كەژن سیغە بكەن). (تاج/٣ ز/٦٠ ل/١٤٧ ژ/١، ٢، ٣، ٤).

ڕوون كردنەوە:

ئەم بابەتی سیغە كردنە، كەپێشی دەگوترێ: مارە بڕینی كاتی، قسەی زۆری لەسەر كراوە، لەلای شیعەكان دروستە، وەبەزۆریش دەیكەن. بەلاّم لەلای سوننیەكان: ژنهێنانی كاتی، ماوەیێ ڕەوا بووە، بەلاّم دوایی پێغەمبەر- درودی لەسەر- حەرام‌و نادروستی كردووە هەتا ڕۆژی قیامەت، وەهیچ

[١٧٥٩] أخرجه مسلم في النكاح، باب:نكاح المتعة وبيان أله أبيح، ثم نسخ... رقم: ١٤٠٥.

بایەخێ بەرای پێچەوانەی ئەم ڕایە نادرێ، لێرەدا شتێ هەیە حەز دەکەم روونی بکەمەوە: (لەسەرەتاوە وەك ئێستا ئەم فەرموودەو بڕیارە شەرعی یانە مەشهوورو زانراو نەبوون، بەڵکو پوختەو موجمەلێکیان لەبابەتی عیباداتو خواپەرستیو دروشمو شەعائیرەوە سەقامگیر بوونو بوون بەپێناسەو دروشمو جیاوەکەری ئایینی پیرۆزی ئیسلام، لەئایینەکانی تر. بەڵام هۆی زۆر هەبوو، بۆ دروستبوونی ڕای زۆر لەهەندێ بابەتی شەریعەتدا، کەئەو ڕاجیاجیا یانە، هەیان بوو لەیەکترەوە نزیك بوون، هەیان بوو بەپێچەوانەی یەکتری بوون، هەیان بوو تەواو کەری یەکتری بوون، یەکێ لەم هۆ سەرەکییانە ئەوە بوو: کەزۆرینەی کات وەفدو خەڵکی زۆرو زۆرینەی سەحابەکان، ناو بەناو بەخزمەت پێغەمبەر دەگەیشتن، وەزۆرینەی کات دادەبران لەپێغەمبەر وەئاگایان لەبڕیاری نوێ نەبوو، وە ئەو فەرموودەو بڕیارانەی کەلەو دانیشتنانەدا، لەپێغەمبەر دەبیست، کاریان پێ دەکردو فەتوایان پێ دەداو پەخشیان دەکردەوە، هەتا فەرمانێکی نوێ ی پێغەمبەریان لەو بارەیەوە دەبیست، کەتەعدیلی دەکرد، یانەسخی دەکردەوە، ئەوان بەردەوام بوون لەسەر ئەو بڕیارو فەرموودەو زانیاریانەی کەکاتی خۆی لەپێغەمبەریان وەرگرتبوو، جائەمەو زۆر هۆی تر بوون بەهۆی ئەم هەموو ڕاجیایی یە).

ژن پێشکەش کردن بەپیاوی باش

١٧٦٠- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً عَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ زَوِّجْنِيهَا فَقَالَ مَا عِنْدَكَ؟ قَالَ: مَا عِنْدِي شَيْءٌ قَالَ: اذْهَبْ فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: لَا وَاللّٰهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي وَلَهَا نِصْفُهُ قَالَ سَهْلٌ: وَمَا لَهُ رِدَاءٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَمَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ

عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى إِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ فَرَآهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَعَاهُ أَوْ دُعِيَ لَهُ فَقَالَ لَهُ: مَاذَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ؟ فَقَالَ: مَعِي سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا لِسُوَرٍ يُعَدِّدُهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمْلَكْنَاكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنْ الْقُرْآنِ.(الحديث ٥١٢١ أطرافه في: ٢٣١٠، ٥٠٢٩، ٥٠٣٠، ٥٠٨٧، ٥١٢٦، ٥١٣٢، ٥١٣٥، ٥١٤١، ٥١٤٩، ٥١٥٠، ٥٨٧١، ٧٤١٧)[١٧٦٠].

ئەم فەرموودەیە لەتاجی پیرۆزدا ئاوەهایە: سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ژنێك هاتەلای پێغەمبەر- دروودی لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! هاتووم هەتا خۆم ببەخشم بەتۆ، پێغەمبەریش - دروودی خودای لەسەر بێ- سەرتاپا تەماشای کردو، ئەنجا سەری دانەواندو، هیچ قسەی نەکرد. ژنەکەیش کەڕوانی پێغەمبەر- دروودی لەسەر- هیچی نەگوت لەبارەیەوە دانیشت. جا پیاوێ- کەلەهاوڕێیانی پێغەمبەر بوو- هەڵسا گوتی: ئەی پێغەمبەری خودا! ئەگەر خۆت ناتەوێ لەمنی مارەبکە؟ فەرمووی : (ئایا هیچت هەیە کەبیکەی بەمارەیی؟ گوتی: نەبەخوا ئەی پێغەمبەری خوا! هیچم نییە کەبیکەم بەمارەیی. فەرمووی: (دەبڕۆ بۆ ماڵەوە بۆ لای کەسوکارت بزانە هیچت دەست دەکەوێ کەبیکەی بەمارەیی) پیاوەکە ڕۆیشتو هاتەوە گوتی: بەخوا هیچم دەست نەکەوت، ئەی پێغەمبەری خودا! فەرمووی: (دەشتێك پەیدا بکە بائەنگوستیلەیەکی ئاسنیش بێ، بیکە بەمارەیی). پیاوەکە دیسان ڕۆیشتەوەو هاتەوەو گوتی: بەخودا ئەی پێغەمبەری خودا! ئەنگوستیلەی ئاسنیشم دەست نەکەوت، بەڵام ئەم تاقە لۆ جلکەم هەیە، نیوەی بۆ من نیوەی بۆ ئەو لەباتی مارەیی؟

[١٧٦٠] اخرجه مسلم في النكاح، باب: الصداق وجواز كونه تعليم القرآن وخاتم حديد...، رقم: ١٤٢٥.

پێغەمبەر- درووودی لەسەر- فەرمووی: (ئەوە بەوچی، خۆی یەك پارچەیە، ئەگەر لەبەر تۆدا بێ، هیچی بەر ئەو ناکەوێ، ئەگەر لەبەر ئەودا بێ هیچی بەر تۆ ناکەوێ).

جا پیاوێکە، تاوێکی باش دانیشت، لەپاشا هەڵسا ڕۆیشت، پێغەمبەر- درووودی لەسەر- چاوی لێ بوو، ناردی بەشوێنیدا، بانگی کردەوە، کەهات پێ ی فەرموو: (چیت لەقورئان لەبەرە؟) گوتی: ئەو سوورەتەو ئەو سوورەتەم لەبەرە، وەسورەتەکانی ژمارد، فەرمووی: (ئایا ئەم سوورەتانە هەموویان بەباشی لەبەر دەخوێنێ؟) گوتی: بەڵێ. فەرمووی: (دەبڕۆ ئەوا لەسەر ئەو قورئانەی کە لەبەرتە ئەم ژنەم کرد بەهی تۆ) .لەگێڕانەوەیەکا: (ئەوا لەسەر ئەوە کەفێری ئەو قورئانەی بکەی کەخۆت ئێستا لەبەرتە ئەم ژنەم مارە کرد لەتۆا). (تاج/٣ ز/٢٤ ل/٨١ ژ/١ ش/د/ت/ن -رەحمەتی خودا لەهەموویان بێت-).

لەگێڕانەوەی ئێرەدا ئەم ڕستەیەی پترە: (سەهل فەرمووی: پیاوەکە بەس ئەو بەرکۆشەی هەبوو، پەشتەماڵی سەرەوەی نەبوو کەبەعەرەبی پێ ی دەگوترێ: ریداء) بەبەرکۆشیش دەگوترێ: ئیزار. ئەمەیش لەدواوە گێڕانەوەکەی تاجول ئوصوول:

١٧٦٠- مكرر- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ لِأَهَبَ لَكَ نَفْسِي فَنَظَرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَعَّدَ النَّظَرَ إِلَيْهَا وَصَوَّبَهُ ثُمَّ طَأْطَأَ رَأْسَهُ فَلَمَّا رَأَتْ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا فَقَالَ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اذْهَبْ إِلَى أَهْلِكَ فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا قَالَ انْظُرْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي قَالَ سَهْلٌ مَا لَهُ رِدَاءٌ فَلَهَا نِصْفُهُ

فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ وَإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ شَيْءٌ فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى طَالَ مَجْلِسُهُ ثُمَّ قَامَ فَرَآهُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُوَلِّيًا فَأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ فَلَمَّا جَاءَ قَالَ مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ مَعِي سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا عَدَّهَا قَالَ أَتَقْرَؤُهُنَّ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ قَالَ نَعَمْ قَالَ اذْهَبْ فَقَدْ مَلَّكْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ.(الحديث(٥٣٠) طرفه في: ١٧٦٠ تجريد = ٥١٢١ فتح)[١٧٦٠-م]. فەرمووی دەی پێش ئەم فەرموودەیە.

وەلی = هەقدار

١٧٦١- عَنْ مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: زَوَّجْتُ أُخْتًا لِي مِنْ رَجُلٍ فَطَلَّقَهَا حَتَّى إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا جَاءَ يَخْطُبُهَا فَقُلْتُ لَهُ زَوَّجْتُكَ وَفَرَشْتُكَ وَأَكْرَمْتُكَ فَطَلَّقْتَهَا ثُمَّ جِئْتَ تَخْطُبُهَا لَا وَاللّٰهِ لَا تَعُودُ إِلَيْكَ أَبَدًا وَكَانَ رَجُلًا لَا بَأْسَ بِهِ وَكَانَتْ الْمَرْأَةُ تُرِيدُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ هَذِهِ الْآيَةَ: فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ. فَقُلْتُ: الْآنَ أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ فَزَوَّجَهَا إِيَّاهُ.(الحديث ٥١٣٠- أطرافه: ٤٥٢٩، ٥٣٣٠، ٥٣٣١)[١٧٦١].

مەعقیلی کوڕی یەسار-ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خوشکێکم هەبوو، مارەییم بڕی لەپیاوێ، چوو بەرەلای کرد، تەلاقی دا، لێ ی نەپرسییەوە هەتا حەیەی هەڵهاتو عیددەی بەسەر چوو، ئەوسا هات داوایکردەوە، منیش پێیم گوت: من خوشکەکەی خۆمم پێت دا، کردم بەنوێنو ژێرە خەرتو لەلای خۆی قەدرو ڕێزم لێ گرتی، کەچی تۆ چوویت بەپێچەوانەوە، تەلاقت داو بەرەلایت کرد، ئێستایش هاتوویتەوە، دیسان خوازبێنی ی دەکەیتەوە لێم!

[١٧٦٠-م] راجع ١٧٦٠. -المترجم-

[١٧٦١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث معقل بن يسار في نزول (ولا تعضلو هنّ). فتح/٩ ص/٧٧٢ خاتمة كتاب التفسير. -المترجم-

نابەخوا هەتا هەتایە نابێتەوە بەژنت لەراستیش دا پیاوەکە خراپ نەبوو، خوشکەکەی منیش کەناوی جومەیل بوو، دەیویست کە بگەڕێتەوە بۆ لای، جالەم نێوانەداو لەم هەلو مەرجەدا ئەم ئایەتە پیرۆزە هاتە خوارەوە: ﴿وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْاْ بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ. (٢٣٢) سورة البقرة﴾. واتە: کاتێ ژنتان تەلاق دا وەعیددەیان تەواو بوو، وەمێردە کۆنەکانیان ویستیان بە پێ ی شەرعی خوا مارەیان بکەنەوە، ئێوە ئەی خاوەنانو هەقدارانی ئەو جۆرە ژنانە مەبن بەرێگر لەوە. ئیتر منیش گوتم: ئێستا ئەی پێغەمبەری خودا! خوای گەورە چۆن دەفەرموێ وادەکەم. فەرمووی: (ئیتر دووبارە براکەی لەسەر مارەیی یەکی تازە، مارەی بڕییەوە لەمێردە پێشینەکەی).

هەقدار- وەلی- چ باوك بێ، چ کەسێ تر بێ، کچ یابێوە ژن نادات بەشوو، مەگەر بەئارەزووی خۆی

١٧٦٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا؟ قَالَ: أَنْ تَسْكُتَ.(الحديث ٥١٣٧- طرفاه في :٦٩٤٩، ٩٧١)[١٧٦٢].

لەئەبو هوریرەوە- رەزای خودای لێ بێ - پێغەمبەر- درووودی لەسەر- دەفەرموێ: (بێوەژن نادرێ بەشوو، تا بەڕاشکاوی ڕای وەرنەگیرێ، کچیش نادرێ بەشوو، تا پرسو ڕای پێ نەکرێ!) گوتیان: ئەی پێغەمبەری خودا! لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا، کچان شەرمنن، لەرووبان نایێ کەلەباسی وا بەرووونی بدوێن، جا چۆن بزانین کەکچەکە قاییلە یانا؟ فەرمووی: (کەلەبەر شەرمو

[١٧٦٢] اخرجه مسلم في النكاح: باب استئذان الثيب في النكاح بالنطق،...، رقم: ١٤١٩.

شكۆ نەوەك لەبەر هۆیەكی تر، قسەی نەكرد، ئەوە مانای وایە كەڕازی یە).
(تاج/٣ ز/٣١ ل/٧٢ ژ/١).

ڕاڤەو روونكردنەوە:

ئەم فەرموودەیەو كۆمەڵێ فەرموودەی تری ڕاستو دروست نیشانەو بەڵگەی ئەوەن كەژن، چ كچ بێ، چ بێوەژن، كاتێ دەدرێ بەشوو، دەبێ رەزای لەسەر شووكردنەكەی هەبێ، ئیتر ئەو ڕەزابوونو ڕێگە پێدانە، بەپێ ی ڕۆژ دەگۆڕێ، لەشەرعی پیرۆزدا كۆمەڵێك بڕیار هەیە بەپێێ كاتو سات دەگۆڕێ ئەم بابەتەیش لەو جۆرە بڕیارانەیە. من بەخودی خۆم، ئامادەی چەندین مارە بڕین بووم، بەشێوەی هەقدار، بەشێوەی شایەت، بەشێوەی مەلای مارە بڕ، بەشێوەی خزمی ریش سپی، لەكورد، لەعەرەب، لەتورکمان، لە سلێمانی، لەكەركوك، لەبەغا، لەشوێنانی تر، لەكۆمەڵگای جۆراو جۆر، لەلادێو گوند، لەشارو شارۆچكە، لەخەڵكی بەدین، لەخەڵكی مەدەنی، كەپلەی هۆشیاریو زرنگیو رۆشنبیریی خەڵكەكەی بەرزونزمی پێوە دیار بێ.

جا لەپاش ئەم ڕێخۆشكردنە، ئەوەی كەڕەچاوم كردووەو لەلای هەموو كەسێ كەئاگای لەم بارودۆخە ناسكە بێ، ئەم دیاردە بەڵگە نەویستە یە، كەئەمە پوختەكەیەتی: (زۆرینەی كات، پەیوەندیدارانو عەلاقە مەندان، چ هەقدارو وەلی بن، چ ژنو مێردبن، چ شایەت بن، شەرمو شكۆ دەیانگرێ، سامیان لێ دەنیشێ، گەلێ جار وا دەپەشۆكێن، شپرزەیی یان پێوە دیارە، زۆر جار وادەشڵەژێن قسەكان تێكەڵو پێكەڵ دەكەن، باوكی كچەكە، یاكچەكە، یامێردەكە، زمانی تەتەڵە دەكا، دەمی دەلەرزێ، شەرمو سام وادەیگرێ تفی بۆ قووت نادرێ. جارێ من خۆم مەلای گرێدەری گرێبەندی مارەكردنەكە بووم، باوكی كچەكە كەپیاوێكی كامڵ بوو، پزیشك بوو رۆژێ لە رۆژان رەئیسی صیحەی شاری سلێمانی بوو مێردەكەیش پزیشك بوو، كچەكە دەرچووی كۆلێژ بوو، دایكی كچەكە خانمێكی شاژنی هۆشمەندی ژیرو سەلار بوو،

خوێنەوارێکی بەرز بوو، شایەتەکان کۆمەڵێ لەپیاو ماقووڵانی شارەکە بوون، کەناسیاو و دۆستی هەردوولا بوون. دەی باوکەکە واشەرم گرتبووی، زمانی گۆی نەدەکرد، قسەی بۆ نەدەکرا، هەروا کوڕو کچەکەش، تەنیا دایکی کچەکە نەشڵەژا، وەك ناوەندێ ڕابەری ئەوانی دەکردو قسەکانی بۆ ڕاست دەکردنەوە، لەبەر ئەوە من کەهەستم بەم شڵۆقی هەڵوێستە کرد، ناچار بووم کەبە باوکی کچەکە بڵێم: تۆ من بکە بەوەکیل بۆ ئەم کارەو ئیتر هەقت نەبێ، ئەویش وایکرد! دەی برا! کەئەمە حاڵی دوکتۆرو ڕۆشنبیرانی سەدەی بیستەم بێ، لەکاتو ساتی وادا، ئیتر دەبێ حاڵی کچە دەوارنشینێکی کورد، یاعەرەب، یاهەر نەتەوەیەکی تر، لەگوندێکی لاڕێ، یالەکوێرە دێ یەك، یا لەدوورگەیەکی دوورە دەست، یالەزۆنگاوێ لەزۆنگاوەکانی خوارووی عیراق، لەمەوپێش و ئێستایش و لەمەودوایش چۆن بێ و چۆن بتوانێ کەوەك بولبول، بەگوساخی پڕ بەدەم هاوار بکاو بڵێ: من وادەکەم. ئەوەی کەلەم لایەنەوە پێویستە ئەوەیە: کەڕەزابوونی ژنو مێرد بەیەکتری مسۆگەر بێ، ئیتر دەربڕینو ئاشکراکردنی ئەم مەبەستە بەهەر شێوەیێ بێ دروستەو دەبێ. ئەوەی وانالێ لەحاڵەکە حاڵی نییە یا نەیەوێ حاڵی ببێ.

١٧٦٣- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ طَارِقٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ أَبِي عَمْرٍو مَوْلَى عَائِشَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْبِكْرَ تَسْتَحِي؟ قَالَ: رِضَاهَا صَمْتُهَا.(الحديث ٥١٣٧ طرفاه في: ٦٩٤٩ - ٦٩٧١)[١٧٦٣].

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- عەرزی پێغەمبەر -دروودی لەسەر- دەکات:ئەی پێغەمبەری خودا! لەکاتێکچ بەشوودانا، کاتێ پرس و ڕاو ڕاوێژ بەکچ دەکرێ شەرم دەکا کەبەڕاشکاوی ڕەزابوونی خۆی دەربڕێو بڵێ: ئاشوو بەو پیاوە دەکەمو ڕازیم مارەم بکەن لێ ی، دەی لەبارودۆخی ئاوادا چار

[١٧٦٣] والحديث اخرجه مسلم في النكاح (العيني -ج/ ٢٠ ص١٢٩) -المترجم-.

چـیـیه؟ فـــەرمووی: (لـــەکاتی ئـــاوادا بـــێ دەنگـــی ی کـــچەکە نیـــشانەی ڕەزامەندییەتی).

پیاو کچی خۆی کەرەزامەندیی لەسەر نەبێ بدا بە شوو، بەشوودانەکەی پووچو بێ بایەخە

١٧٦٤ – عَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِدَامٍ الْأَنْصَارِيَّةِ رَضِـي اللَّـهُ عَنْهـا أَنَّ أَبَاهَـا زَوَّجَهَـا وَهْيَ ثَيِّبٌ فَكَرِهَتْ ذَلِكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَـلَّى اللَّـهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ فَـرَدَّ نِكَاحَهَـا. (الحديث ٥١٣٨ أطرا فه في: ٥١٣٩، ٦٩٤٥ ، ٦٩٦٩)[١٧٦٤].

خەنـسای کـچی خیـدام -کـەئافرەتێکی ئەنـصاری بـوو- فـەرمووی: بێـوەژن بـووم، بـاوکم دامـی بەشـوو، منـیش پـێم نـاخۆش بـوو، چـووم بـۆ خزمـەتی پێغەمبەر –دروودی لەسەر– رووداوەکەم حاڵی کرد، ئەویش مارەبڕینەکەمی هەڵوەشاندەوە). (تاج/٣ ل/٧٣ ز/٣١ ژ:٣).

ڕوونکردنەوە:

خەنـساء صـەحابییە بـووە، یـەك فـەرموودەی لـەبوخاری پـیرۆزدا هەیـە، کەئەم فەرموودەیەی ئێرەیە، بەڵام لەسێ جێگەی تریش لەبوخاریدا دووبارە بۆتەوە، وەك لەئەطرافەکان دا ئاماژە بۆ ژمارەکانیان کراوە کەژمارە: (٥١٣٩) و (٦٩٤٥) و (٦٩٦٩) ن. کاتێ ئەم سکاڵایەی لەدەستی باوکی کرد، بێوەژن بووە، وە عـەرزی پێغەمبـەری کـرد: ئـەی پێغەمبـەری خـودا ! مـن پیـاوێکی تـر داوای کـردووم، وەدڵـم بەوەوەیـە، پێغەمبـەریش کەمارەبڕینەکـەی هەڵوەشـاندەوە، بەباوکەکەی ی فـەرموو: (ألحقها بهواها: دڵی بـە کێوەیـە بیـدە بـەوە). ئـیتر باوکیشی بەدڵی ئەوی کرد.

[١٧٦٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث خنساء بنت خدام في تزويجها (فتح الباري- خاتمة كباب النكاح ص٤٣٢). – المترجم-

خوازبێنی لەسەر خوازبێنی نادروستە

١٧٦٥ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قال: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَتْرُكَ الْخَاطِبُ قَبْلَهُ أَو يَأْذَنَ لَهُ الْخَاطِبُ.(الحديث ٥١٤٢ أطرافه في: ٢١٣٩ ، ٢١٦٥ ، ٢١٤٠ ، ٢١٤٨ ، ٢١٥٠ ، ٢١٥١ ، ٢١٦٠ ، ٢١٦٢، ٢٧٢٣ ، ٢٧٢٧، ٥١٤٤، ٥١٥٢، ٦٦٠١)[١٧٦٥].

ئیبنو عومەر -رەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: سەودا لەسەر سەودای برای ئایینی خۆتان مەکەن، هەروەها خوازبێنیش لەسەر خوازبێنی ی برای ئایینی خۆتان مەکەن، مەگەر خوازبێنی کاری پێش ئەو وازی هێنابێ، یا ئەو ڕێگەتان پێ بدا) . (تاج/٢ ز:١٥٢ ژ/٧ + تاج/٣ ز/٢٦ ژ/٥ ل/٦١) مامۆستای عەینی لەعمدە القاری و دا، لەروونکردنەوەی ئەم فەرموودەیەدا دەفەرموێ: (وشەی برا لەم فەرموودەیەدا، ئەم سێ جۆرە برایە دەگرێتەوە: برای خوێنی- واتە: برای نەسەبی - وبرای ئایینی و برای شیریی).

برای خوێنی موسڵمان و ناموسوڵمانی هەیە، برای شیریش هەروەها، برای ئایینیش خوێنی و شیری و بیانی هەیە، لەم جۆرە بابەتانەدا، کەلەم جۆرە فەرموودانەدا باسکراون، کڕین و فرۆشتنو خوازبێنی و برا، نمونەن. قەیدو مەرج نین، بۆ زیادە روونکردنەوەن، روونترین نمونەن لەبابەتەکەدا، کەلەزاراودا پێی دەگوترێ : (أظهر مثال). کەواتە هەموو مامەڵەو سەودایەك بەسەر مامەڵەو سەودای برای خۆت نادروستە یابەسەر مامەڵەو سەودای خوشکی خۆت نادروستە، وەك: رەهن بەسەر رەهن، یاسەلەم بەسەر سەلەم، یاقیراض بەسەر قیراض، یاهاوبەشی بەسەر هاوبەشی، یاکەسێ خوشکی خۆی

[١٧٦٥] أخرجه مسلم في النكاح، باب: تحريم الخطبة على خطبة أخيه .. رقم:١٤١٢.

پێشکەش بکا بەپیاوێکی باش، کەسێکی تریش پێشبڕی لێ بکاو، بەسەر ئەو خوشکی خۆی، یا کچی خۆی پێشکەش بکابەو پیاوە باشە، وەزۆرشتی تری لەم چەشنە بابەتانە، وەهەروەها خوشك لەگەڵ خوشکا.

ئەو مەرجانەی لەهاوسەرگرتن دا نا دروستن

١٧٦٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تَسْأَلُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا فَإِنَّمَا لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا.(الحديث ٥١٥٢- أطرافه في: ٩٦٩ تجريد= ٢١٤٠ ، ٢١٤٨ ، ٢١٥٠ ، ٥١٥١ ، ٢١٦٠ ، ٢١٦٢ ، ٢٧٢٣ ، ٢٧٢٧ ، ٥١٤٤ ، ٦٦٠١ بەرگی/ ٣ل- ٤٢)[١٧٦٦].

ڕاڤەو ڕوونکردنەوە:

لێرەدا، لەکۆتاوە دەفەرموێ : (ئەو ژنە ئەگەر هەوڵی وایش بدا، ئەگەر چارەنووسی خوایی لەسەر نەبێ مەبەستەکەی نایەتەجێ، کەواتە: باهەوڵی بێ هوودە نەداو، خۆی تەسلیمی چارەنووسی ی خوایی بکا). زاناکان دەفەرموون: مەبەست لەخوشك لەم فەرموودەیەدا ئەم چوار جۆرەیە:

١- خوشکی خوێنی.

٢- خوشکی شیریی.

٣- خوشکی ئایینی.

٤- خوشکی ناموسڵمانن چونکە ئەویش خوشکێتی لەئادەمیزادیدا ئیبنو عەبدولبەر -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: بەپێ ی ئەم فەرموودەیە دروست نییە کەهەوێ داوا لەمێردەکەی بکا، کەهەوێکەی تەلاق بدا، هەتا هەرخۆی بەتەنها ژنی بێت.

[١٧٦٦] راجع رقم/٩٦٩ - بەرگی/٣ ل/٤٢.

- المترجم-

ژنان ژن دەبەن بەبووکی بۆ مێردەکەی و دووعای پیت و فەریان بۆ دەکەن

١٧٦٧ - عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْها أَنَّهَا زَفَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنْ الْأَنْصَارِ فَقَالَ نَبِيُّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَائِشَةُ مَا كَانَ مَعَكُمْ لَهْوٌ؟ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمْ اللَّهْوُ.(الحديث ٥١٦٢)[١٧٦٧].

عائیشە -رەزای خودای لێ بێ- فەرموی: ژنێکم گواستەوە بۆ پیاوێکی ئەنصاری، پێغەمبەر- درودی لەسەر - فەرمووی: (عائیشە! ئایا هیچ بەزم و شادییەکتان نەگێڕا؟ چونکە یاریدەدەران (ئەنصار) حەزیان لەبەزم و شادیی هەیە). (تاج/٣ ل/٨٦ ز/٣٧).

نزای کاتی دروستبوون لەگەڵ حەڵاڵ و هاوسەردا

١٧٦٨- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُما قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَا لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ يَقُولُ حِينَ يَأْتِي أَهْلَهُ: بِاسْمِ اللّٰهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنِي الشَّيْطَانَ وَجَنِّبْ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، ثُمَّ قُدِّرَ بَيْنَهُمَا فِي ذَلِكَ أَوْ قُضِيَ وَلَدٌ لَمْ يَضُرُّهُ الشَّيْطَانُ أَبَداً.(الحديث ٥١٦٥ أطرافه في : ١٤١، ٣٢٧١، ٣٢٨٣، ٦٣٨٨، ٧٣٩٦)[١٧٦٨].

ئیبنو عەبباس -رەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- درودی لەسەر- دەفەرموێ : (کاتێ یەکێ لەئێوە دەیەوێ بڕواتە لای خێزانی خۆی، ئەگەر بڵێ: باسم الله ...مارزقتنا:

[١٧٦٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة: (فإن الأنصار يعجبهم اللهو...). (فتح/١٠ ص/٤٣٢ - خاتمة كتاب النكاح). -المترجم-

[١٧٦٨] اخرجه مسلم في النكاح، باب: ما يستحب أن يقوله عند الجماع، رقم/١٤٣٤.

بەناوی خودا، ئەی خودا! شەیتانمان لەکۆڵ بکەرەوەوشەیتان دووربخەرەوە لەم رزقو رۆژیی خۆتە کەداوتە بەئێمە. هەر کەسەتان لەو کاتەدا ئاوابڵێ، ئەگەر لەو جارەدا منداڵ لەچارەیان نووسرابێ، هەرگیز شەیتان زیانی بۆی نابێ). (تاج/٣ ز/٤٣ ل/٩٧ ژ/١).

شایی‌و مەڕ سەربڕین لەشایی دا

١٧٦٩ - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ قَالَ: مَا أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ: أَوْلَمَ بِشَاةٍ.(الحديث ٥١٦٨- أطرافه في :٤٧٩١، ٤٧٩٢، ٤٧٩٣، ٤٧٩٤، ٥١٥٤، ٥١٦٣، ٥١٦٦، ٥١٧٠، ٥١٧١، ٥٤٦٦، ٦٢٣٨، ٦٢٣٩، ٦٢٧١، ٧٤٢١)[١٧٦٩].

ئەنەس- رەزای خودای لێ بێ - فەرمووی: نەم دیوە کە پێغەمبەر- درودی لەسەر - بۆ کەسی تر لەژنەکانی، نانی شایی دروست بکا، وەك ئەو نانەی کەبۆ شایی یەکەی زەینەبی ژنی دروستی کردبوو: مەڕێکی کوشتەوەو کردی بەنانی شایی بۆی. (تاج/٣ ز/٤٠ ل/٩٤ فەرموودەی ژمارە/٤ - ش/د).

١٧٧٠- عضنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةِ رَضِيَ اللّٰه عَنْها قَالَتْ: أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى بَعضِ نِسَائِهِ بِمُدَّيْنِ مِنْ شَعِيرٍ.(الحديث ٥١٧٢)[١٧٧٠].

سەفییەی کچی شەیبە -رەحمەتی خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- درودی خودای لێ بێ- بۆ یەکێ لەژنەکانی خۆی ، دوو موود جۆی کرد بەنانی شایی. دوو موود دەکاتە نیومەن، واتە: نیو صاع) سەفییە سەحابییە نییە، ئەم فەرموودەیەی مورسەلە.

[١٧٦٩] اخرجه مسلم في النكاح، باب زواج زينب- ونزول الحجاب..رقم/١٤٢٨.

[١٧٧٠] لم يوافقه مسلم على حديث صفية بنت شيبة في الوليمة (فتح البارى.ج/١٠ ص٤٣٢- خاتمة كتاب النكاح).

-المترجم-

١٧٧١- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا.(الحديث ٥١٧٣- طرفه في :٥١٧٩)[١٧٧١].

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -درودی خودای لێ بێ- فەرمووی: (کاتێ کەسێکتان خوڵك کرا بۆ سەر نانی شایی بابچێت).

ئامۆژگاری خێر دەربارەی ژنان

١٧٧٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ. (الحديث ٥١٨٥ – أطرافه في: ٦٠١٨، ٦٣٣٦، ٦١٣٨، ٦٤٧٥).

و اسْتَوْصُوا بالنِّسَاءِ خَيْراً فإِنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ ضِلْعٍ وإِنَّ اعوجَ شيءٍ في الضِلع أَعْلاهُ فإِنْ ذَهَبْتَ تُقِمُهُ كَسَرْتَهُ، وَ إِنْ تَرَكْتَهُ لم يزل أَعوَجَ فَاسْتَوْصَوْا بالنساءِ خيراً). (الحديث ٥١٨٦- طرفاه في : ٣٣٣١، ٥١٨٤)[١٧٧٢].

ئەبو هوریرە -ڕەزای خودای لێ بێ- لەحەزرەتەوە -درودی خودای لێ بێ - دەفەرموێ: هەرکەسێ باوەڕی تەواوی بەخوداو بەڕۆژی دوایی هەبێ، نابێ ئازاری دراوسێی خۆی بدا، ئامۆژگاری بێ لێتان زۆر باش بن بۆ ژنان، چونکە ژنان، لەبنەڕەتەوە، لەپەراسووی باوە ئادەم دروست کراون، چونکە دایە حەوا لەپەراسووی چەپی باوە حەوا (واتە: باوە ئادەم) دروست کراوە، لەلارترین شوێنی پەراسوو کەنووکە کەیەتی دروست کراوە، واتە : بەسروشت بەچەوتیو بەلاری و خواری دروست کراون، جائەگەر بتەوێ راستی بکەیتەوە

[١٧٧١] أخرجه مسلم في النكاح، باب: الأمر باجابة الداعي الى دعوة ، رقم: ١٤٢٩.

[١٧٧٢] أخرجه مسلم في الرضاع، باب الوصية بالنساء، رقم: ١٤٦٨.

راست نابێتەوە، بەلام دەشکێ، ئەگەر دەستیشی لێ نەدەی ئەوا بەلاری دەمێنێتەوە، هەرچۆنێ بێ بوونی لەنەبوونی باشترە، کەوابوو، با ڕاسپێری و وەسێت بێ لێتان زۆر باش بن بۆ ژنان) لەگێڕانەوەیەکی تاجول ئوصول دا دەفەرموێ: (ژن لەپەراسوو دروست کراوەو چەوتییەکەی بەشێکە لەسروشتی و تێکلاوی خوێن و بیرو هۆشی بووە، جا لەبەر ئەوە تاسەر لەسەر یەك بار نامێنێ و زوو زوو دەگوڕێ و بەسروشت حول حولی یەو لەمەدا تاڕادەیێ بیانووی هەیە، جالەسەر ئەم بنیاتەئەگەر دەتەوێ لەگەڵیا ڕابوێری، ئەوا دەبێ بەپێ ی سروشتەکەی بەلاری و خواری رابوێری لەگەڵی دا، ئەگینائەگەر بتەوێ ڕاستی بکەیتەوە، ئەوسا لەگەڵی ڕابوێری، ئەوە بەتۆ راست نابێتەوە، بەڵکو لەدەستتا دەشکێ، شکاندنەکەیشی بریتیە لەبەرەلا کردنی و تەلاق دانی، ئەوەیش بەپێچەوانەی مەبەستە). (تاج/٣ ز/٤٧ ل/١١٦ ژ/١-ش/تیرمیزی) + (ریاض/١ ل/٢٣٦ ز/٣٤ ژ/٢٧٣).

ڕاڤەو روونکردنەوە:

مەبەست لەم جۆرە فەرموودانە تانەو تەشەر نییە لەژن، وەك هەندێ مرۆڤی گێلۆکە والێ ی تێ دەگەن، بەڵکو بەپێچەوانەوە مەبەست روونکردنەوەی پێکهاتەی جەستەیی و دەروونی ژنە، بەپێ ی سروشتی خودایی، هەتا تەکلیفی مالایطاقی لێ نەکرێ و، ئەرکێکی نەخرێتە سەر شان، کەلەتوانای دا نەبێ، کاری خودایش بێ دانایی نییە، دیارە کەئافرەتی لەسەر ئەو شێوە کەچ و خوارە دروست کردووە، سوودی خۆی و سوودی پیاویشی واتیادا، نابینی خودی پەراسوو چەماوەو لارە، ئەگەر راست و رەوان بوایە وەك دووخ، رۆڵی خۆی نەدەبینی، قەفەزەی سینگ دروست نەدەبوو، کەشوورایەکی قاییمە بۆ هەموو ئەندامە هەناوییەکانی مرۆڤ، وەك دڵ و جەرگ و سیی و گورچیلەو ڕیخۆڵەو سپڵ.

داستانی نوم زرع

۱۷۷۳- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها زوج النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدْنَ وَتَعَاقَدْنَ أَنْ لَا يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا. قَالَتْ الْأُولَى زَوْجِي لَحْمُ جَمَلٍ غَثٍّ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ لَا سَهْلٍ فَيُرْتَقَى وَلَا سَمِينٍ فَيُنْتَقَلُ، قَالَتْ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لَا أَبُثُّ خَبَرَهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذَرَهُ إِنْ أَذْكُرْهُ أَذْكُرْ عُجَرَهُ وَبُجَرَهُ قَالَتْ الثَّالِثَةُ: زَوْجِي الْعَشَنَّقُ إِنْ أَنْطِقْ أُطَلَّقْ وَإِنْ أَسْكُتْ أُعَلَّقْ قَالَتْ الرَّابِعَةُ: زَوْجِي كَلَيْلِ تِهَامَةَ لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ وَلَا مَخَافَةَ وَلَا سَآمَةَ قَالَتْ الْخَامِسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهِدَ وَإِنْ خَرَجَ أَسِدَ وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهِدَ قَالَتْ السَّادِسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ وَإِنْ اضْطَجَعَ الْتَفَّ وَلَا يُولِجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثَّ قَالَتْ السَّابِعَةُ: زَوْجِي غَيَايَاءُ أَوْ عَيَايَاءُ طَبَاقَاءُ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ شَجَّكِ أَوْ فَلَّكِ أَوْ جَمَعَ كُلًّا لَكِ قَالَتْ الثَّامِنَةُ زَوْجِي الْمَسُّ مَسُّ أَرْنَبٍ وَالرِّيحُ رِيحُ زَرْنَبٍ قَالَتْ التَّاسِعَةُ: زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ طَوِيلُ النِّجَادِ عَظِيمُ الرَّمَادِ قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنْ النَّادِ قَالَتْ الْعَاشِرَةُ: زَوْجِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ وَإِذَا سَمِعْنَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَيْقَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالِكُ قَالَتْ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ وَمَا أَبُو زَرْعٍ أَنَاسَ مِنْ حُلِيٍّ أُذُنَيَّ وَمَلَأَ مِنْ شَحْمٍ عَضُدَيَّ وَبَجَّحَنِي فَبَجِحَتْ إِلَيَّ نَفْسِي وَجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشِقٍّ فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ وَأَطِيطٍ وَدَائِسٍ وَمُنَقٍّ فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أُقَبَّحُ وَأَرْقُدُ فَأَتَصَبَّحُ وَأَشْرَبُ فَأَتَقَنَّحُ، أُمُّ أَبِي زَرْعٍ فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ عُكُومُهَا رَدَاحٌ وَبَيْتُهَا فَسَاحٌ، ابْنُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ مَضْجَعُهُ كَمَسَلِّ شَطْبَةٍ وَيُشْبِعُهُ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ، بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ، طَوْعُ أَبِيهَا، وَطَوْعُ أُمِّهَا، وَمِلْءُ كِسَائِهَا وَغَيْظُ جَارَتِهَا، جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ لَا تَبُثُّ حَدِيثَنَا تَبْثِيثًا وَلَا تُنَقِّثُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا وَلَا تَمْلَأُ بَيْتَنَا تَعْشِيشًا قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالْأَوْطَابُ تُمْخَضُ. فَلَقِيَ امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ يَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَصْرِهَا، بِرُمَّانَتَيْنِ، فَطَلَّقَنِي، وَنَكَحَهَا، فَنَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا رَكِبَ شَرِيًّا وَأَخَذَ خَطِّيًّا وَأَرَاحَ عَلَيَّ نَعَمًا ثَرِيًّا وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجاً وَقَالَ كُلِي أُمَّ زَرْعٍ. وَمِيرِي أَهْلَكِ. قَالَتْ:

فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِيهِ مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آنِيَةِ أَبِي زَرْعٍ قَالَتْ عَائِشَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُنْتُ لَكِ كَأَبِي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ.(الحديث ٥١٨٩)[١٧٧٣].

عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر- درووودی خودا لەسەر پێغەمەرو رەزای خودا لەوبێ – فەرمووی: یازده ژن کۆڕی قسەی لێ دەبەستن، وەبەڵێن بەیەکتری دەدەن و، پەیمان دەبەستن کەهیچ شتێ لەدەنگوباسی مێردەکانیان نەشارنەوە، ژنی یەکەمیان دەڵێ: مێردەکەی من گۆشتەلەڕکی وشترە لەڕە، وابەسەر لووتکەی شاخێکی سەختەوە،نەشاخەکە سەرکەوتنی ئاسانەو، نەگۆشتەکەش ئەوەندە باش و قەڵەوە، تاکەسێ بچێ بۆی و بیبات بۆ خۆی. واتە: هەم رژدو چرووکەو هەم چەمووش و بەدخووە. دوەمیان دەڵێ: هەواڵی مێردەکەم بڵاو ناکەمەوە، چونکە ناوێرم ناوی بەرم، ئەگینا شەن و کەوی دەکەم و ناوی دەزرێنم! واتە: نەنگی زۆرە، کەم نەنگ هەیە کەتیا نەبێ. سێیەمیان دەڵێ: مێردەکەی من قووچێکی ناقوڵای نەگریسە، ئەگەر نقە بکەم تەڵاقم دەدا، ئەگەر نقەیش ناکەم ئەوا وەك بێوەژن بەسراومەتەوە، نەخۆی بەمێرد دەچێ و، نەبەرەڵاشم دەکا. تابۆ خۆم شوویەکی تر بکەم بۆ خۆم. چوارەمیان دەڵێ: مێردەکەی من وەك شەوی تیهامە فێنك و خۆشە، نەساردەو نە گەرمە، بەبێ ترس و بەبێ بێزاریی، دوو بەدوو بۆ خۆمان رادەبوێرین. پێنجەمیان دەڵێ: مێردەکەی من لەماڵەوە وێزە، هەردەکاو دەخەوێ و لەدەرەوە شێرەو ئازایەو چاو تێرەو لەشتی ناوماڵ ناپرسێتەوە!

شەشەمیان دەڵێ: مێردەکەی من بۆ خواردن لرفەی لێ دێ و لەکاتی خواردنەوەدا بەشی کەس ناداو، کەدەخەوێ خۆی گرمۆڵە دەداو، دەس ناگێڕێ تالەپەژارەی دڵ تێ بگا! واتە: زۆر خۆرو بەدفەرو رژدو دژکردنە! ژنی حەوتەمیان دەڵێ: مێردەکەی من دژێکی ئێسك قورسی دژ پەرینە، لاژگ و

[١٧٧٣] أخرجه مسلم في فضائل الصحابة. باب ذكر حديث أم زرع...رقم: ٢٤٤٨.

گەوجو گێلە، هەموو دەردێ بۆ ئەو دەردەو دەردە دارەو دەغەزارەو دەردنییە کەتووشی نەبووبێ! لەگەڵ ئەوەیشا هەروا بەئاسانی لەدەستی رزگارت نابێ، یاسەرت دەشکێنێ، یاشوێنێکت دەقرنجێنێ، یاتووشی چورتومێکی گەورەت دەکا!

ژنی هەشتەمیان دەڵێ: مێردەکەی من نەرمو نۆڵە وەك کەروێشك، بۆنی خۆشە وەك زەعفەران. ژنی نۆ هەمیان دەڵێ: مێردەکەی من خانەدانو نانبدەو جەوانمەردو بالاً بەرزو شۆخو شەنگەو، ئالای بەخشندەیی لێ هەڵکردووەو خانەی نزیکی یانەیەو، سەردارو ئازاو میوانپەروەرو هۆشمەندە!

ژنی دەهەمیان دەڵێ: مالیکی مێردی من چۆن مالیکێکە! گەلێ لەم پیاوانەی کەئێوە دەڵێن باشترە، وشترو پەچە وشتری زۆرە، بەلاّم پاوانو پاکژی کەمە، چونکە بۆ سەربڕینی راگرتوون، نەوەك بۆ بەخێو کردن، کەوشترەکان دەنگی کەمانچە دەبیستن دەزانن کەوا سەریان دەبڕن بۆ میوانی نوێ!

ژنی یازدەهەم دەڵێ: ئەبو زەرعی مێردی من چۆن ئەبو زەرعێکە! هەردوو گوێچکەی پڕ کردووم لەگوارەو خشڵ، وەبازووی پڕ کردووم لە گۆشتو بەز، ئەوەندە نازی لێ گرتووموو ئەوەندە نازی کێشاوم تا نازدارو نازەنین بووم، لەناوخێزانێکی هەژاری مەردار دابووم، لە پەنا یەکابووین، ئەو هێنامیەناو خێزانێکی تێرو پڕی دەوڵەمەندی داراوە، کەبەچەندان ڕەوگو ڕانە وشترو گاگەڵو خەلەو خەرمانو مشتاخیان هەبوو، کەقسەم دەکرد لەگەڵیا کەسنەیدەدایەوە بەدەمما، بەشەو کەدەخەوتم لەباوەشیا، تابەیانی لەخەو هەڵ نەدەسام، چونکە کارەکەرو نۆکەری زۆرم هەبوو، ئەوان ئیشی ناوماڵیان دەکرد، وەهەتا دەمتوانی لەجۆرەها شەرابی نایاب دەمخواردەوە.

دایکە ئەبوزەرع، کەخەسووم بوو، چۆن ژنێکی شاهانەبوو، چۆن خانو مانی بوو، خورجەکانی هەمیشە پڕبوونو هەم قەبەو هەم کەشخە بوونو

هەمووکاتێ پڕ بوون لە گەوهەرو زێڕو زیوو جلی ئالاو والا، وەماڵەکەی پان‌و پۆڕ بوو، وە بۆ هیچ شتێ دانە دەما! کوڕەکەی ئەبو زەرع چۆن کوڕێك بوو! کەڵەگەت و ناو قەد باریك، پاکخۆرو کەمخۆر، بەژن‌و بالای ئەوەندە ڕێك‌و شووشو قەڵەمی بوو، لەشوێن تڵیشی پەلکە خورما یەکا جێگەی دەبۆوە، لەبەر کەمخۆری لەدەستی کار ژەلەیی لەبەری دەمایەوە!

کچەکەی ئەبو زەررع چۆن کچێك بوو! گوێڕایەڵ‌و فەرمانبەرو کارمەند بوو، لەفەرمانی باوك‌و دایکی دەر نەدەچوو، بۆ جوانی وێنەی نەبوو، خرپنەو خرو خەپان‌و خەپەتۆڵە بوو، لەبەر شۆخ‌و شەنگی‌و ناسك‌و نازداری‌و داوێن پاکی هەوێکەی ڕقەی لێ دەکێشاو، بوو بوو بەچقڵی چاوی ناحەزی!

کەنیزەکەکەی ئەبو زەرع چۆن کەنیزەکێك بوو!! نەقسەمانی دەبردە دەرەوەو، نەئازووقەو دانەوێڵەی دەپژاندین‌و، نەناوماڵی پڕ دەکردین لەپووشکەو پەلاش، زمانپاك‌و دلسۆزو پاك‌و تەمیزو ئیش جوان بوو، ئوم زەرع گوتی: مەشکە دەژەندرا، کات گەرمەی بەهار بوو، بەهارێکی خۆش، ڕۆژێ ئەبوو زەرع دەرچوو بۆ دەرەوە، تووشی ئافرەتێ دەبێ، دوو کوڕی خۆی بەبەرەوە دەبێ، وەك دوو بەچکە وێز، مەمکەکانی دایکیان دەمژن، کەوەك دوو هەنار وادەبن، خرو نەرم‌و نۆڵ‌و پڕ بەدەست دەبن، ئیتر ئەبو زەرع منی تەلاق داو، ئەوی مارە کرد، بەهیوای ئەوەی کەمناڵی وەجاخزادەی لێببێ، وەك ئەو دوو مناڵە کەلەبەچکە وێزیان دەکرد! ئەنجامنیش- لەدوا ئەو- شوومکرد بەپیاوێکی خانەدانی داراو دەوڵەمەند، سواری ئەسپێکی نایابی خۆشرەو بوو، وەڕمێکی چاکی هەڵگرت، وەسەر لەئێواری ئاژەڵێکی بێ شووماری هێنایە وە بۆم، وە لەهەموو چەشنێ سەروجووتی داپێم، وەگوتی: ئەی ئوم زەرع! لەهیچ دەست مەگرەوە، نەلەخۆت‌و نەلەکەس‌و کارت.

ئوم زەرع گوتی: بەڵام ئەم هەموو نازو نیعمەتەی ئەم مێردە تازەیەم، نادات لەگوێچکەیی نانی ئەبو زەرع!!چ جای ئەو هەموو خێرو بێرەی کەهەی بوو.

عائیشە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرمووم: (ئەی عائیشە! ئەبو زەرع چۆن بوو بۆ ئوم زەرع، منیش بۆ تۆ وام، بەڵام لەناز گرتنو قەدر زانین دا ، نەوەك لەجیا بوونەوەو تەڵاق دان دا) . (تاج/٣ ز/٤٩ ل/١٢١ ژ/١ - ش/ن).

ڕافەو شیکردنەوە:

لەم فەرموودەدا: ڕێز گرتنی ژن دیاریکراوە، وەگوزەرانی خۆش لەگەڵیدا زۆر پەسەندە، فەرمانکراوە بەحوسنی موعاشەرەی، وەزۆر لەڕەفتاری بەرزی مێرد لەگەڵ هاوسەریدا دیاری کراوە، وەئەم جۆرە بڕیارانەشی لێ وەردەگیرێ:

١- تەمثیلو نمایشو شانۆگەری دروستن، بەمەرجێ لەپەردەی شەرمو شکۆدەرنەچنو سودو بەرژەوەندی کۆمەڵیان تیادا بێ، تەنانەت دروستە ڕۆمانو چیرۆكو حیکایاتی دەستهەڵبەست بۆ ئەم جۆرە شتانە دابنرێنو داستانو سەر گوزەشتەی نەتەوە پێشینەکان بکرێن بەسەر مەشقو نمونەو چاویان لێ بکرێو بکرێن بەفلیمو ڕۆمانو شتی واو پەخش بکرێنەوە، داڕشتنی گفتوگۆ لەم بوارەدا دانانرێ بەدرۆ.

٢- گفتوگۆی خۆشو گالتەو سوعبەتو قسەی نەستەق کردنو قسەی ڕەوا، بەهەر شێوەیی بێ، دروستەو هیچی تیا بەستە نییە.

٣- واپەسەندە قسەو گفتوگۆو گێڕانەوەو ئاخاوتن بەوشەی ناسكو ڕستەی دڵو هەست بزوێنو بەقسەی نەستەقو بەپەندی بەرزی ڕەوانو بەدەربڕینی جوانی پڕ لەڕەوانبێژی بڕازێنرێنەوە، بەسەجعو هاوسەروایی جوان بنەخشێنرێن.

٤- چەند بڕگەیێ لەفەرمایشتەکانی مامۆستای عەسقەلانی، بەعەرەبی، سەبارەت بەسوودو بەهرەی ئەم فەرموودەیە، لەپاشەوە، راگوێز دەکەین، بۆ پشتیوانی ئەم خالانەی پێشەوە: دەفەرموێ: (في هذا الحديث من الفوائد: حسن عشرة المرء أهله و المحادثة بالأمور المباحة، و فيه المزح احيانا و بسط النفس، و فيه الحديث عن الأمم الخالية و ضَرْبُ الامثال بهم اعتبارا، و جواز الانبساط بذكر طرف الاخبار و مستطابات النوادر و تنشيطا للنفوس، و جواز المبالغة، و فيه جواز التأسي بأهل الفضل من كل امة.. و فيه جواز الكلام بالألفاظ الغريبة و استعمال السجع.. وفي كلامهن من فنون التشبيه و الاستعارة و الكناية و الموازنة و الترصيع و الإشارة و ضرب المثل و الله يمن على من يشاء بما شاء..).

٥- ئەم کۆمەڵە ژنە لەنەتەوەکانی پێش ئیسلام بوون.

بەبێ فەرمانی مێرد نابێ هاموشۆی ژنی مێرددار بکرێ

١٧٧٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَمَا أَنْفَقَتْ مِنْ نَفَقَةٍ عَنْ غَيْرِ أَمْرِهِ فَإِنَّهُ يُؤَدَّى إِلَيْهِ شَطْرُهُ.(الحديث ٥١٥٩- أطرافه في : ٢٠٦٦، ٥٣٦٠، ٥١٩٢)[١٧٧٤].

ئەبو هوریرە -رەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر- درووودی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (دروست نییە کەژن رۆژووی سوننەت بگرێ، ئەگەر مێردەکەی لەگەڵیابێ، مەگەر بەڕەزای مێردەکەی، هەروەها نابێ کەژن رێگەی کەس بدا کەهاموشۆی بکاو، بچێ بۆ ماڵی مەگەر بەرەزای مێردەکەی هەرکاتێکیش ژن، بەبێ وەرگرتنی فەرمانی روونو ئاشکرا لەمێردەکەی، شتێ

[١٧٧٤] أخرجه مسلم في الزكاة، باب: ماأنفق العبد من مال مولاه، رقم:١٠٢٦.

ببەخشێ، یاخەرج بکا بۆ کاری خێر، خێری ئەو بەخشینە نیوەیی یانە).
(تاج/٣ ز:٤٦ ل-١١٢ ژ:١ - ش، د/ت) + (ریاض/١ ل/٢٤٢ ز/٣٥ ژ/٢٨٢).

ڕاڤەو شیکردنەوە:

مەبەست ئەم چەند شتەیە:

١. واباشە ژن ڕۆژووی سوننەت بەبێ ڕەزامەندیی مێردەکەی نەگرێ، بەمەرجێ مێردەکەی لەماوەی ڕۆژووەکەدا لەگەڵیابێ. مەبەستیش لەڕەزابوون ئەوەیە کەمەنعی نەکا. گریمان ژن بەبێ فەرمانی مێردیش بەڕۆژووبێ ڕۆژووەکەی دروستە بەڵام کارێکی ناباشی کردووە.

٢. پیاوی بیانی نابێ هاموشۆی ژنی بیانی بکا، مەگەر بەرەزای مێردو کەسوکارو بەپێ ی باوی جوانی ناو کۆمەڵ، بەوێنە: ئەگەر چەند پیاوێ هاتن بەمیوانی، دروستە ژن دەرگایان بۆ بکاتەوەوبیانبا لەدیوەخان دانیشنو بەخێرهاتنیان بکاو، چاوەڕوانی بکەن هەتا خاوەن ماڵ دێتەوە، چونکە بەپێ ی نەریتو باوی جوانی ناو کۆمەڵگای موسوڵمانان شتی وا گومانی خراپیپێ نابرێ، مەبەست لەڕەزامەندیو فەرمانو ئیزن، ڕەزابوونی ئاسایيو باوە، ئیتر بەهەر شێوەیێ ئەو ڕەزامەندی یە سەر بگرێ دەبێ. مەبەستی سەرەکی لەم جۆرە فەرموودەیە، ڕێگیری یە لەهەموو کۆبوونەوەیەکی دوو بە دووێگومان لێکراوی ژنو پیاو.

٣. ژنیش وەکوو پیاو ئەندامێکی ئەو ماڵەیە کەتیایدا دەژی لەبەر ئەوە پێویست ناکا بۆ هەموو شتێ، وەك منالی ساوا، پرس بەمو بەو بکا، وەك ئەوە بڵێ: ئەرێ پیاوەکە ئەوە سواڵکەرێکە لەبەر دەرگا لەتێ نانی بدەمێ؟ ئەرێ پیاوەکە دەچم بۆ نوێژی جومعە لەمزگەوت رازیت دە فلس بدەم بەهەژارێ. بەراستی لەکاتی وادا ژن بەقەد کارەکەرێدەستی ناڕوا. بەبێ گومان ژن دادەنرێ بەئەندامێکی کارا لەماڵەوە، سەربە خۆیی خۆی هەیە، وەماڵی

کوردەواری جارانی خۆمان، جوانترین نموونەی بالابوو بۆ ماڵی موسوڵمانی جوان!

سەرپێچی ژن:
هۆی ئەوەیە کەزۆرینەی خەڵکی دۆزەخن

١٧٧٥- عَنْ أُسَامَةَ رَضِي اللّٰه عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَكَانَ عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينُ وَأَصْحَابُ الْجَدِّ مَحْبُوسُونَ غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ.(الحديث ٥١٩٦- طرفه في:٦٥٤٧). (رياض/١ ز:٣٢ ل/٢٢٥ ژ:٢٥٨)[١٧٧٥].

ئوسامە -رەزای خودای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە- درودی خوای لێ بێ- فەرمووی: (لەدەرگای بەهەشتا راوەستام، سەرنجم دا زوربەی بەهەشتیەکان کەچوو بوونە ناوی هەژاران و مسکێنەکان بوون، بەلام داراو دەوڵەمەندەکان هێشتا ڕاگیرابوون بۆ حیساب و لێپرسینەوە لەسەر سامانەکانیان، گەرچی ئەوەی کەدۆزەخی بوون بەفەرمانی خودا برابوون بۆ ناو دۆزەخ، لەبەردەرگای دۆزەخیشا راوەستام، سەرنجم دا زۆربەی خەڵکەکەی ناوی ژنان بوون!).

قورعە کردن لەنێوانی چەند ژنێکا لەکاتی سەفەردا

١٧٧٦- عَنْ عَائِشَةَ رَضِي اللّٰه عَنْها أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ إِذَا خَرَجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَطَارَتْ الْقُرْعَةُ لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ سَارَ مَعَ عَائِشَةَ يَتَحَدَّثُ، فَقَالَتْ حَفْصَةُ، أَلَا تَرْكَبِينَ اللَّيْلَةَ

[١٧٧٥] اخرجه مسلم في الذكر والدعاء (الرقائق). باب أكثر أهل الجنة..رقم/٢٧٣٦.

بَعِيرِي وَأَرْكَبُ بَعِيرَكِ تَنْظُرِينَ وَأَنْظُرُ؟ فَقَالَتْ: بَلَى. فَرَكِبَتْ فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى جَمَلِ عَائِشَةَ وَعَلَيْهِ حَفْصَةُ فَسَلَّمَ عَلَيْهَا ثُمَّ سَارَ حَتَّى نَزَلُوا وَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ، فَلَمَّا نَزَلُوا جَعَلَتْ رِجْلَيْهَا بَيْنَ الْإِذْخِرِ وَتَقُولُ: يَا رَبِّ سَلِّطْ عَلَيَّ عَقْرَبًا أَوْ حَيَّةً تَلْدَغُنِي، وَلَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَ لَهُ شَيْئًا. (الحديث ٥٢١١)[١٧٧٦].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کەدەیویست بچێ بۆ سەفەرێ، لەنێوانی ژنەکانیدا تیروپشکی دەکرد، پشکی هەرکامێکیان دەربچوایە ئەوەیان لەگەڵی دەچوو بۆ ئەو دەرچوونە، جاپشکی عائیشەو حەفصە دەردەچێ کەلەگەڵی بچن بۆ ئەو سەفەرە، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەشەودا کەدەکەوتنە ڕێ، لەگەڵ عائیشە دەڕۆیی‌و قسەو گفتوگۆیان پێکەوە دەکرد، حەفصە بەعائیشە دەڵێ: بائەم شەو وشترەکانمان بگۆڕینەوە، تۆ سواری وشترەکەی من بە،منیش سواری وشترەکەی تۆ دەبم، دەور دەگۆڕینەوە، ئەوەی تۆ لە شەوانی پێشوودا دیوتە منیش دەیبینم لەئەحوالی پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر بێ- وەئەوەی منیش لەشەوانی پێشوودا دیومە تۆیش دەیبینی ! عائیشە یش دەڵێ باشە، وەوا دەکەن. جاکە دەکەونە ڕێ، دەق وەك شەوانی پێشوو، پێغەمەر — دروودی لەسەر- دەچێ بۆ لای وشترەکەی عائیشەو سلاوی لێ دەکا، ئیتر دەڕۆن هەتا کاتی لادان‌و دابەزین‌و وچان. جائەو شەوە عائیشە هەست بەبێ پێغەمبەریی دەکا، لەداخی ئەوە کەدادەبەزن، هەردوو قاچی خۆی دەخاتە ناو بنچکێ سووڕ ناتکەوە، کەزۆرینەی کات حەشارگەی جڕو جانەوەرەو، نزای خراپ لەخۆی دەکاو دەڵێ: خوایە! لەتۆڵەی ئەم هەڵەیەدا کەکردم کە ئەوەیە ئەمشەو لەهاودەمی پێغەمەر دابڕام، دووپشکێ، یا مارێکم بۆ بڕەخسێنە کە پێمەوە بدات!

[١٧٧٦] اخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب فضل عائشة..رقم/٢٤٤٥.

سەبارەت بە پێغەمبەریش لەم بارەیەوە ناتوانم هیچی دەربارە بڵێم، چونکە سووچ سووچی خۆم بوو، سووچی کەسی تری تیادا نەبوو).

نۆرە شەوی ژنان - القسم بين الزوجات

١٧٧٧- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَقُولَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَلَكِنْ قَالَ السُّنَّةُ إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا.(الحديث ٥٢١٣ طرفه في ٥٢١٤)[١٧٧].

ئەنەس -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: سوننەت وایە ئەگەر پیاو کچی هێنا بەسەر بێوەژن، حەوت شەو لەلای بێ، ئەوسا بەسەرە شەویان وەك یەك بۆ دابنێت، بەلام ئەگەر بێوەژنێ هێنا بەسەر کچ سێ شەو لەلای بێ، ئینجا بەنۆرە وەك یەك شەویان بۆ دابنێت. ئەبو قیلابە فەرمووی: ئەگەر بمەوێ لەباتی ئەوەی بڵێم ئەنەس فەرمووی: (سوننەت وایە..تاد) دەڵێم: ئەنەس فەرمووی: پێغەمەر - درودی لەسەر - فەرمووی: (ئەگەر پیاو کچی هێنا بەسەر.....تاد). (تاج/٣ ل/١٢٩ ز/٥١ ژ/١ - ش/د/تیرمیزی).

لافو گەزافو خۆ هەڵکێشانی هەوێ بەسەر هەوێی خۆیدا

١٧٧٨- عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي ضَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ.(الحديث ٥٢١٩)[١٧٧].

---

[١٧٧] أخرجه مسلم في الرضاع، باب: قدر ماتستحقه البكر والثيب من إقامة الزوج...رقم/١٤٦١.

ئەسماء -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنێ پرسیاری لەپێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- کرد: گوتی: قوربانت من هەوێبارم، ئەگەر خۆم هەڵبکێشم و لافو گەزاف لێ بدەم، وەك ئەوە بەڕواڵەت خۆم وانیشان بدەم کە مێردەکەم تێرو پڕم دەکاو، ئەوەو ئەوەم بۆ دەکاو لەگەڵ دەکا، لەڕاستیشدا شتەکە وانییە، ئایا ئەمە چۆنە، گوناهم دەگا یانا؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ-: (کەسێ لافو گەزافی ئەوە لێ بدا، کەئەوەو ئەوەی هەیەو نەیبێ، وەبۆ خۆهەڵکێشان وابڵێ، ئەوە گورگە لەپێستی مەڕدا). (تاج/٣ ز/٥٠ ل/١٢٩ ژ/٦).

مەردایەتیو بەتەنگەوە بوونی ناموس زۆر پەسەندە

١٧٧٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ اللّٰهَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللّٰهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ.(الحديث ٥٢٢٣م)[١٧٧٩].

-ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لە خۆشەویستەوە دەفەرموێ: (خودا بەتەنگەوە دێ، هەر وەها موسوڵمانیش بەتەنگەوە دێ، لەکاتی ڕوودانی کاری ناشیریندا خودا غیرەت دەیگرێ، موسوڵمان غیرەت دەیگرێ، بەتەنگی شەرەفو ئابڕوو ناموسەوە دێن، بەتایبەت خودا لەسەر ئەوە غیرەت دەیگرێ و هەڵ ئەداتێ، کە موسوڵمان شتی ناڕەوا بکاو ئەوەی کە خودا ڕەوای نابینێ ئەو ڕەوای ببینێ). (تاج/٣ ز/٥٧ ل/١٤٢ ژ/١ ت/ب).

[١٧٧٨] اخرجه مسلم في اللباس والزينة، باب النهي عن التزوير في اللباس وغيره... رقم/٢١٣٠.

[١٧٧٩] اخرجه مسلم في التوبة، باب: غيرة الله تعالى وتحريم الفواحش ، رقم:٢٧٦٢، ٢٧٦١.

١٧٨٠- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنهما قَالَتْ تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ وَمَا لَهُ فِي الْأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلَا مَمْلُوكٍ وَلَا شَيْءٍ غَيْرَ فَرَسِهِ فَكُنْتُ أَعْلِفُ فَرَسَهُ نَاضِحٍ وغَيْرَ وَأَسْتَقِي الْمَاءَ وَأَخْرُزُ غَرْبَهُ وَأَعْجِنُ وَلَمْ أَكُنْ أُحْسِنُ أَخْبِزُ وَكَانَ يَخْبِزُ لِي جَارَاتٌ مِنَ الْأَنْصَارِ وَكُنَّ نِسْوَةَ صِدْقٍ قَالَتْ وَكُنْتُ أَنْقُلُ النَّوَى مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقْطَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَأْسِي وَهِيَ مِنِّي عَلَى ثُلُثَيْ فَرْسَخٍ فَجِئْتُ يَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ إِخْ إِخْ لِيَحْمِلَنِي خَلْفَهُ فَاسْتَحْيَيْتُ أن أسير مع الرجال وذكرت الزبير وَغَيْرَتَهُ وَكَانَ أَغْيَرَ الناسِ فَعَرَفَ رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنِّي قَدْ اسْتَحْيَيْت فجئت الزبيرَ فَقُلْتُ لَقِيني رَسُولِ الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى رأسي النوس، وَمَعَهُ نَفَرٌ مِنْ أصحابه فَأَنَاخ لأَرْكَبَ فَاسْتَحْيَيْتُ منه وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَحَمْلُكِ النَّوَى كان أَشَدُّ عليَّ مِنْ رُكُوبِكِ مَعَهُ قَالَتْ حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَ ذَلِكَ بِخَادِمٍ يَكْفِينِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَنِي.(الحديث ٥٢٢٤ طرفه في: ٣١٥١)[١٧٨٠].

ئەسمای کچی ئەبوبەکر، کە خوشکی عائیشەی هاوسەری پێغەمەر بوو، فەرمووی: کاتێ زوبەیرمنی هێنا، ئەوەی پێی بڵێی ماڵو بەندەو شتی تری‌وا، نەیبوو، تەنیا وشترێکی ئاوکێش و ئەسپەکەی خۆی نەبێ، وەمن خۆم ئالیکم دەدا بە ئەسپەکەی و ئاوم دەکێشا بۆ خۆمانو، سەتڵو دوڵچەکەیم دە دووری یەوە و پینەو پەڕۆیم دەکرد، وە خۆم نانو هەویرم دەکرد، بەڵام نەم دەزانی بەجوانی نان بکەم، چەند ژنێکی دراوسێمان هەبوو، ئەنصاری بوون، ئەوان نانیان بۆ دەکردم، بەڕاستی ژنی راستو دروست خۆیان بوون. لەوپارچە زەویەوە، کە پێغەمەر -درودی خوای لەسەربێ- بەخەڵاتی دابووی بە زوبەیر، لەوێوە بەسەر سەر ناوکی خورمام دەگواستەوە بۆ ماڵەوە، بۆ

[١٧٨٠] اخرجه مسلم في السّلام، باب جواز إرداف المرأة الأجنبية إذا اعيت في الطريق. رقم/٢١٨٢.

ئالیکی وشترەکان، زەویەکە نزیکەی دوومیل لەماڵەوە دوور بوو (میلێ چوار هەزار هەنگاوە)، جا رۆژێ لەسەر ئەم بارودۆخە، کۆڵێ ناوکە خورما بەسەر سەرمەوە بوو، لەڕێگە گەیشتم بە پێغەمەر و کۆمەڵێ لەیارانی، لە کۆمەڵەی یاریدەدەران، جا پێغەمەر بانگی کردم، ئەوجا خوڕی لەوشترەکەی کە ییخی بداو فەرمووی: (ییخ ... ییخ) هەتا من لەپاشکۆی خۆیەوە سوار بکا، چونکە من بیانی نەبووم، چونکە خوشکی عائیشەی خێزانی بووم، بەڵام من سوارنەبووم، چونکە شەرمم دەکرد کەلەگەڵ پیاوانا بڕۆم بەڕێگەدا، لەهەمان کاتیشا بیری ئەوەشم کردەوە کەزوبەیری مێردم، بۆ شتی واو لەکاتی وادا تەنگە دەیگرێ و پێی ناخۆشە، چونکە بەڕاستی لەهەموو کەسێ زیاتر زوبەیر بەتەنگی ناموسەوە هەبوو، جاکاتێ پێغەمەر –درودی خوای لەسەر- بەمەی زانی کەوا من شەرم دەمگرێ، تەشریفی ڕۆیشتو منیان بەجێ هێڵا، جا کاتێ زوبەیرم دی حاڵەکەم لەنووکەوە بۆیگێڕایەوە، کەلەسەر حاڵێکی وا بەخزمەت پێغەمەرو کۆمەڵێ لە یاریدەدەران گەیشتم، پێغەمەر – درودی خوای لەسەر- وشترەکەی ییخ دا کە من لەپشتی خۆیەوە سواربکا، بەڵام من شەرمم کردو بیری غەیرەی تۆم کەوتەوە، ئیتر ئەوان ڕۆیشتن و من مامەوە!.

زوبەیر فەرمووی: (سوێندم بەخودا ئەوەم بەلاوە گرانتر بوو، کەلەسەر ئەوحاڵە کۆڵە ناوکە خورما هەڵبگری، هەتا ئەوەی کەلەپاشکۆی پێغەمەرەوە سواربوویتایە!).

ئەسما فەرمووی: ئیتر لەسەر ئەم شێوەیە مامەوە، خۆم خزمەتی زوبەیرو وڵاخەکانیم دەکرد، هەتا ماوەیێ لەوەدوا پێغەمەر –درودی خوای لەسەر- بەهۆی ئەبوبەکری باوکمەوە خزمەتکارێکی بۆم نارد، خزمەتی ئەسپەکەی لەکۆڵ خستم، ئەم کارە ئەوەندە گرنگ بوو بەلامەوە، وەك لەبەندەیی و کۆیلەیی ئازادم بکات وابوو.

١٧٨١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً وَإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى قَالَتْ فَقُلْتُ: مِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ فَقَالَ: أَمَّا إِذَا كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكِ تَقُولِينَ لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ وَإِذَا كُنْتِ غَضْبَى قُلْتِ لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ: قُلْتُ: أَجَلْ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ.(الحديث ٥٢٢٨، طرفه في: ٦٠٧٨)[١٧٨١].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- فەرمووی: (من دەزانم کە تۆ ئەی عائیشە لەمن ڕازیت یانا گوتم: چۆن چۆنی و بەچیا دەزانیت؟ فەرمووی: (بەوەدا دەزانم کاتێ تۆ لەمن ڕازیت، لەکاتی گوفتوگۆدا، بەوێنە ئاوا سوێند دەخۆیت:نا، بەخودای موحەمەد، بەڵام کاتی لەمن نیگەران بیت، لەکاتی گفتوگۆدا ئاوا سوێند دەخۆیت: نا، بە پەروەردگاری ئیبراهیم). عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: بەڵێ چۆن دەفەرمووی وایە، ئەی پێغەمەری خودا! بەس ناوەکەت تەرك ئەکەم، ئەویش بەدەمو بەس، بەڵام لە دڵەوە هەر دڵم لای تۆیە، لەکاتی ئاشتیو لەکاتی زویریدا، قەت بەدڵ لێت زویر نابم.

پێکەوە بوونی دوو بە دوویی هەردوو ڕەگەزی ناخۆیی

١٧٨٢- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمْوَ قَالَ الْحَمْوُ الْمَوْتُ.(الحديث ٥٢٣٢)[١٧٨٢].

[١٧٨١] أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: في فضل عائشة رَضِيَ اللهُ عنها، رقم: ٢٤٣٩.

[١٧٨٢] رواه الشيخان، التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول، أخرجه مسلم في السلام، باب تحريم الخلوة بالأجنبية، رقم/٢١٧٢.

عوقبەی کوڕی عامیر –ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی پێغەمەر –دروودی خوای لەسەر- فەرمووی: (بەتەنیا مەچن بۆلای ژنانی ناخۆیی، واتە: نامەحرەم، پیاوێکی ئەنصاری گوتی: ئەی پێغەمەری خودا: ئەی ئەگەر خزمی مێردەکەی بی؟ فەرمووی: (خزمی مێر مردنە: ئەو لەهەموو خراپتر، ئەگەر نامەحرەم بێ، چونکە دوور نییە کە بەناوی خزمایەتییەوە کاری دوژمنێ بکا). (تاج/٣ ل/١٣٨ ز/٥٦ باسی بەتەنیا کۆبوونەوە لەگەڵ ئافرەتی بێگانەدا ش/ت).

ڕوونکردنەوە:

مەبەست لەم جۆرە فەرموودەیە، کردنی احتیاط و وەرعو دووربینیەیە، مەبەست چاندنی تۆوی دوو دڵی و بەدگومانی نییە لەناو کەسوکاردا، جا هەرکاتێ لەناو خێزانا، هەست بەم جۆرە پەیوەندیەیە گومانبارانە کرا، پێویستە پێشگیریی لێ بکرێ، دەنا ئەگەر هیچ هۆیەکی ڕەوانەبوو، بۆ پێکەوە ژیانی خێزانیی ناو کەسوکار، ئەوە پێویست بە وروژانی وا ناکات کە ببێ بەهۆی دڵپیسی و پچڕاندنی شیرازەی ناو خێزانو کەسوکار. لەڕاستیدا لەسەردەمی پێغەمەر خۆیەوە هەتا ئێستا خوشکو براو مام و خاڵ و برازا و خوشکەزای مێرد یا ژن بەکەسێکی ئەمیندار ناسراوە و ڕێگەی هاموشۆی ئاسایی یان لێ نەگیراوە، مەگەر بەهۆی ئەو هاموشۆیەوە گومان یا کێشەیێ دروست بووبێ.

گێڕانەوەو باسی جوانی و شێوەی ژنی ناخۆیی بۆ مێرد

١٧٨٣- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُبَاشِرُ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ فَتَنْعَتَهَا لِزَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا.(الحديث ٥٢٤٠ طرفه في: ٥٢٤١)[١٧٨٣].

[١٧٨٣] قال في التاج الجامع للأصول: رواه الخمسة إلا مسلماً، -المترجم-.

عەبدوڵلای کوڕی مەسعود –ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست – درووودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: (نابێ ژن سەرنجی ژنێکی تر بداو، لەپاشا ورد ورد باسی لەشولاری ئەو ژنەی تر بکا بۆ مێردەکەی خۆی بەشێوەیەکی وا وەك مێردەکەی بەچاوی خۆی تەماشای کردبێ وابێ!). (تاج/٣ ز/٥٦ ل/١٤٠ ژ/٧ – باسی کۆبوونەوەی نادروست لەگەڵ ژنی ناخۆیی –نامەحرەم- دا).

ئەمە بۆ پیاویش هەروەهایە، النساء شقائِقُ الرِّجالِ فِي مُعظمِ الأحكامِ. لە پەنجاکانی سەدەی پێشوودا، بەحوکمی وەزیفە لە حەببانییە بووم کەئەوسەردەمە کوردەکانی خۆمان پێیان دەگوت: سینە دەبان، کەوا دەزانم موکەررەدی (سِنُ الذَبّانَ)ە. ئەوکاتە بەهۆی ئینگلیزەکانەوە، تا ڕادەیەکی زۆر، بەر بەرەڵایی ڕەوشتی لەوێ وەك ئێستای کوردستانی خۆمان، بەرە بەرە بڵاو دەبۆوە و پشتگیری لێ دەکر، بەتایبەتی لەگەشتو سەیرانی دەریاچەکەی حەببانیە، ژنو پیاو بەبەرگی مەلەو، مەلەو شەڕەگۆمکێ و شەڕە مەلەیان پێکەوە دەکرد، وە عەشامەتێکی زۆر لەهەموولاوە دەهاتن و لەوێ لەوجۆرە شتانەدا، بەبێ پەروا، بەشداریان دەکرد.

جا کابرایێ ناوی خۆشابە بوو، هەموو ڕۆژێ لەگەل برادەرێکی خۆیدا، کەناوی ئیشۆ بوو، دەچن بۆ مەلەو شتی واو، کە دەگەڕێتەوە خۆشابە، باسی لەشولاری ئیشۆ بۆ ژنەکەی دەکا، کە چۆن لاوێکی شۆخو لاوچاكو جوان خاسێکە، هەتا باسی ئەوەی بۆ دەکا، کە یارۆکەی دەڵێی بڕەدارە!

جا ڕۆژێ کە خۆشابە دێتەوە دەڕوانێ ژنەکەی لەگەڵ ئیشۆ دا دەرپێ تێکەڵن و خەریکی داوێنپیسین. جا خۆشابە زۆر بەخوێن ساردیەوە، لەدیاریان دەوەستێ و دەست خۆشی یان لێ دەکاو، بە ژنەکەی دەڵێ: (ژنەکە وەزع لە خۆتان تێك مەدەن، ئەمە خەتای منە، نەوەك تۆ، چونکە ئەم میلە من بەدەستی خۆم ناومەتە ناو ئەم میکحەلەیەوە).

دڵپیسی نێوانی هاوسەران هەوێنی رووخانی خێزانە

١٧٨٤- عَنِ جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللّٰهِ رضي الله عنهما قال: قال رَسُولِ الله صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَطَالَ أَحَدُكُمُ الْغَيْبَةَ فَلَا يَطْرُقْ أَهْلَهُ لَيْلًا.(الحديث ٥٢٤٤ طرفه في: ٥٢٤٦)[١٧٨٤].

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست - درودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: (کاتێ کەسێکتان سەفەرەکەی درێژەی کێشا یا بۆماوەیەکی زۆر، لەبەر هەر هۆیەك بێ، لەخێزانی دابڕا، با بەشەو لەناکاوا نەکا بەماڵاو، لەبارودۆخی ئاوادا نەدابەسەر خێزانیدا). (تاج/٣ ز/٤٧ ل/١١٨ ژ/٥ - مافی ژن لەسەر مێرد - ش/د/ت/ن).

١٧٨٥- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رضي الله عنهما أَنَّ النبي صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إذا دَخَلْتَ لَيْلًا فَلاَ تَدْخُلْ عَلَى أَهلِكَ، حَتَّى تَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ، وَتَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ.(الحديث ٥٢٤٦، أطرافه في: ٤٤٣، ١٨٠١، ٢٠٩٧، ٢٣٠٩، ٢٣٨٥، ٢٣٩٤، ٢٤٠٦، ٢٤٧٠، ٢٦٠٣، ٢٦٠٤، ٢٧١٨، ٢٨٦١، ٢٩٦٧، ٣٠٨٧، ٣٠٨٩، ٣٠٩٠، ٤٠٥٢، ٥٠٧٩، ٥٠٨٠، ٥٢٤٣، ٥٢٤٤، ٥٢٤٥، ٥٢٤٦، ٥٢٤٧، ٥٢٦٧، ٦٣٨٧)[١٧٨٥].

جابیر کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - درودی خوای لەسەر- فەرمووی: (کاتێ لەسەفەرو شتی وا دەگەڕێنەوە، ئەگەر بەشەو دەگەیشتنەجێ، وابکەن کەلەپێشدا ئاگاداریان بکەنەوە، هەتا ژن سەری خۆی شانە بکاو، دەرمانی حەمام بەکاربێنێ بۆ لابردنی مووی زیادەی لەشی). ئەمە دەقی گێڕانەوەی ئەم فەرموودەیە لەتاجول ئوصوڵدا. (بڕ: تاج/٣ ل/١٨

[١٧٨٤] و اخرجه مسلم في الجهاد عن بندار، (عيني/٢٠ ص/٢٢١). -المترجم-

[١٧٨٥] اخرجه مسلم في الإمارة، باب: كراهة الطروق وهو الدخول ليلا. رقم/٧١٥.

ز/٤٧ ژ/٧ + ٥ + ٨ + ٦ ش/د/ت/ن = شـــەیخین: بوخـــاری و موســـلیم و ئەبوداوود و تیرمیزی و نەسائی).

روونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە جۆرێکە لە ئەدەبی نهێنی نێوانی ژن و مێرد، نموونەیەکە بۆ ڕێنمایی ژن و مێرد، سەبارەت بەو کردارو رەفتارانەی کەدەبن بەهۆکاری پتەوبوونی نێوانیان.

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی ژنهێنان دووسەدو بیستو هەشت فەرموودەی بەرزەوە بووی واتیادا، بێڕشتەو موتابەعەکانی چل و پێنج فەرموودەن، ئەوانی تریان پەیوەستن، واتە: مەوصولن، دووبارەکانیان سەدو شەست و دوو فەرموودەن، پوختەکەیان شەست وشەش فەرموودەن، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری هەموویانی گێڕاوەتەوە بێجگە لەمانەیان، کەبیست و دوو فەرموودەن:

١. فەرموودەی ئیبنو عەباس (خَيرُ هذهِ الأُمَةِ أَكثَرُهَا نِساءً) = ژمارە/٥٠٦٩ فەتح لەتەجریدەکەدا نییە.

٢. فەرموودەی ژمارە/١٧٤٥ تجرید = ٥٠٧٦ فەتح. ئەبوهورەیرە (إنّي شَابٌّ أَخَافُ العنَتَ).

٣. ژ/١٧٤٦ تجرید = ٥٠٧٧ فەتح = عائیشە (لَو نَزَلْتَ وَادِيَاً).

٤. ژ/١٧٤٧ تجرید = ٥٠٨١ فەتح = (إنَّما أَنَا أَخُوكِ).

٥. ژ/١٧٥٠ تجرید = ٥٠٩٠ فەتح = (تَنكح المرأة لأَرْبَعَ).

٦. حەدیسەکەی سەهل: (هذا حَرِيٌ إنْ خَطَبَ أَنْ ينكح...) ١٧٥١ تجرید = ٥٠٩١ فەتح.

٧. حەدیسی ابن عباس (حَرُمَ مِنَ النِّساءِ سَبْعٌ) = ٥١٠٥ فەتح.

٨. حەدیسی (دَفَعَ النَبِيُّ صلى الله عليه وسلم رَبِيبَتَهُ إِلَى مَنْ يَكْفُلُهَا) لەنێوانی ژمارە/٥١٠٥ و ٥١٠٦ فەتح دایە.

٩. حەدیسی جابیر: (أن تنكح المرأة على عمتها أو خالتها) = ١٧٥٧ تجرید = ٥١٠٨ فەتح.

١٠. حەدیسی ابن عەباس (في المتْعَةِ..).

١١. حەدیسی سلمە: (أَيُّمَا رَجُلٍ و إمرأةٍ تَوافَقَا) = ٥١١٩ فەتح.

١٢. فەرموودەکەی ئیبنوعەباس سەبارەت بە ڕوونکردنەوەی ئایەتی: ﴿فِيما عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ﴾ = ٥١٢٤ فەتح.

١٣. فەرموودەکەی عائیشە: (كَانَ النِكَاحُ عَلَى أربَعَةِ أَنْحَاء) = ٥١٢٧ فتح الباری.

١٤. فەرموودەکەی خەنسائی کچی خدام: (أَنَّ أَبَاهَا زَوَجَهَا وَهِيَ ثَيِبٌ فكرهتْ ذلِكَ ...فَرَدَّ رسول الله نكاحَهَا) = ٥١٣٨ فەتح = ١٧٦٤ تەجرید.

١٥. فەرموودەکەی رەبیعی کوڕی معَوِّذ، سەبارەت بە لێدانی دەف لەشایی‌دا = ٥١٤٧ فەتح.

١٦. فەرموودەکەی عائیشە: (فَإِنَّ الأنصارَ يعجبهم اللَّهْوُ..) = ١٧٦٧ تەجرید = ٥١٦٢ فەتح.

١٧. فەرموودەکەی ئەنەس: (كان إِذَا مَرَّ بَجَنَبَاتِ أُمِّ سَلِيمٍ دَخَلَ عَلَيْهَا...) = ٥١٦٣ فەتح. ئەم فەرموودەیە موعەللەقە، باقیەکەی موتتەفەقوعەلەیهی یە.

١٨. فەرموودەکەی صەفیەی کچی شەیبە لەبارەی نانی شایی = ٥١٧٢ فتح الباری.

١٩. تەعلیقەکەی: (لَمْ يُوَقِّتِ النَبِيّ صلى الله عليه وسلم يعنى في الوليمة) لەپێش ژمارە: ٥١٧٣ فەتح.

٢٠. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (مَنْ يؤمِن بِاللهِ و اليوم الآخر فلاَ يُؤذِي جَارَهُ) = ٥١٨٥ فەتح.

٢١. تەعلیقەکەی معاویەی کوڕی حیدە: (لاَهجر إلاّ فِي البيت) - بابی/٩٣ والەپێش ژمارە/٥٢٠٢ فەتحەوە.

٢٢. فەرموودەی ئیبنوعەبباس لەبارەی داستانی هەجری ژنان - ٥٢٠٣ فتح الباری.

هەروا شێخ دەفەرموێ: لەم نامەیەدا سیی‌و شەش بیستراو –أثری صەحابەو تابیعینیشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧١- نامەی تەڵاق (ژن بەرەڵاکردن)

كتاب الطلاق

١٧٨٦- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ ثُمَّ تَطْهُرَ ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللّٰهُ أَنْ تُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ.(الحديث ٥٢٥١ أطرافه في: ٤٩٠٨، ٥٢٥٢، ٥٢٥٣، ٥٢٥٨، ٥٢٦٤، ٥٣٣٢، ٥٣٣٣، ٧١٦٠).

ئیبنوعومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەرینی پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- ژنێکم لەبێنوێژی دابوو تەڵاقم دا، عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- بۆئەم مەسەلەیە لەخۆشەویست دەپرسێ -درودی خودای لەسەر- خۆشەویست -درودی خودای لەسەر- دەفەرموێ: (پێی بڵێ: با ژنەکەی بگێڕێتەوە بۆ ژێر ڕکێفی خۆی، ئەوسا بیهێڵێتەوە لەلای خۆی تا لەبێنوێژی پاك دەبێتەوە و جارێکی تر دەکەوێتەوە سەر بێنوێژی و دیسان پاك دەبێتەوە، ئیتر لەوە دوا ئەگەر ئارەزوودەکا با بەجوانی ڕای بگرێ لای خۆیو ژنی خۆیەتی، وەکی تریش ئەگەر ئارەزووش دەکا بەرلەوەی کە بچێتە لای، با تەڵاقی بدا، ئەمە کەژن لەپاکییەکا تەڵاق بدرێ، کە مێردەکەی لەوپاکییەدا نەچووبێتەلای ئەو حەیەو عیددەیەیە کەخودا لە قورئانا فەرمانی کردووە کەژنی تیادا تەڵاق بدرێ، کە دەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ (١/٦٥) سورة الطلاق﴾ واتە: ئەی پێغەمەری خۆشەویست: بە موسوڵمانان بفەرموو: هەرکاتی ویستتان ژن

تـەڵاق بـدەن بالـە کاتێکـدا تـەڵاقیان بـدەن کـەماوەی عیددەیـە، کـەکاتی پـاکی ژنانە لە بێنوێژی و زەیستانی، وە ژمارەی رۆژو کاتی عیددەکەیان ڕابگـرن، وە بەردەوام لەخودا بترسن). (بڕ: تاج/٣ ل/١٥٧ ز/٦٤ ژ/١+٢ س/د/ن).

١٧٨٦م- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حُسِبَتْ عَلَيَّ بَتَطْلِيقَةٍ.(الحديث ٥٢٥٣ طرفه في: ١٧٨٦ تجريد)[١٧٨٦]:

لە گێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیەدا ئیبنو عومەر -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: (ئەو تەڵاقەی کە لەکاتی بێنوێژیدا دام، دانـرا بەیـەك تـەلاق و ژنەکەم بەوە یەك تەڵاقی کەوت)

بەکارهێنانی ووشەی تەڵاق و لێداتاشراوەکانی مەرجە بۆ کەوتنی تەڵاق یانا؟

١٧٨٧- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ ابْنَةَ الْجَوْنِ لَمَّا أُدْخِلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدَنَا مِنْهَا قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْكَ فَقَالَ لَهَا: لَقَدْ عُذْتِ بِعَظِيمٍ الْحَقِي بِأَهْلِكِ.(الحديث ٥٢٥٤)[١٧٨٧]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- ژنێکی هێنا، ناسـراوبوو بـە ئیبنەتولجەون، کاتـێ گواسـتیانەوە بـۆ پێغەمـەرو پێغەمـەر ویـستی بەدەستی بگـرێ، ژنەکـە گـوتی: پـەنا دەگـرم بـەخوا لـەتۆ. پێغەمەریش -دروودی خودای لەسەر- فەرمووی پێی: (بەڕاستی پەنات گـرت بەکەسێکی گەورەو مەزن، کەخوای گەورەیـە، لەبـەر ئـەوە مـن بـەدڵی خۆتـت

[١٧٨٦] أخرجه مسلم في الظلاق، باب تحريم طلاق الحائض بغير رضاها، رقم/١٤٧١.

[١٧٨٧] (١٧٨٧+١٧٨٨) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة و حديث أبي أسيد و حديث سهل بن سعد في صته الجونية - خاتمة كتاب الظلاق، فتح/١٠ ص/٦٢٢. -المترجم-

لەگەڵ دەکەم‌و دەستت بۆنابەم کەواتە بڕۆرەوە بۆ سەر کەسوکارت، چونکە لەم ساتەوە تۆ ژنی من نیت).

١٧٨٨- عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى انْطَلَقْنَا إِلَى حَائِطٍ يُقَالُ لَهُ الشَّوْطُ حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى حَائِطَيْنِ فَجَلَسْنَا بَيْنَهُمَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اجْلِسُوا هَا هُنَا وَدَخَلَ وَقَدْ أُتِيَ بِالْجَوْنِيَّةِ فَأُنْزِلَتْ فِي بَيْتٍ فِي نَخْلٍ فِي بَيْتِ أُمَيْمَةَ بِنْتِ النُّعْمَانِ بْنِ شَرَاحِيلَ وَمَعَهَا دَايَتُهَا حَاضِنَةٌ لَهَا فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ هَبِي نَفْسَكِ لِي قَالَتْ وَهَلْ تَهَبُ الْمَلِكَةُ نَفْسَهَا لِلسُّوقَةِ؟ قَالَ فَأَهْوَى بِيَدِهِ يَضَعُ يَدَهُ عَلَيْهَا لِتَسْكُنَ فَقَالَتْ أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْكَ فَقَالَ: قَدْ عُذْتِ بِمَعَاذٍ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ يَا أَبَا أُسَيْدٍ اكْسُهَا رَازِقِيَّتَيْنِ وَأَلْحِقْهَا بِأَهْلِهَا.(الحديث ٥٢٥٥ طرفه في: ٥٢٥٧).

ئەبو ئوسەید -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- ژنێکی خواست، ناسرابوو بە بینتولجەون چونکە لەهۆزی بەنی جەون بوو، من چووم بۆ وولاتی خۆی و گواستمەوە بۆ پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- کە هەواڵم بە پێغەمەر دا، کەوا بینتول جەونمان هێناوە بەبووکی بۆت، پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- دەرچوو ڕۆیشت بۆلای، ئێمەیش لەخزمەتیدا چووین، ڕۆیشتین لەخزمەتیدا هەتا گەیشتینە ڕەزە خورمایەکی شووورادار، کەپێی دەگوترێ ڕەزی شەوط، کەناوی باخێکی ناسراوە لەمەدینە، ڕۆیشتن هەتا گەیشتن لە دوو ڕەزە خورما، لەبەینیانا دانیشتین، پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- فەرمووی ئێوە لێرەدا دابنیشن.

پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- ڕۆیشتە ناو هۆدەیێ، لەناو ڕەزە خورمایەکا بوو، بینتول جەونیان بردەناو ئەو هۆدەیەوە، نوعمانی کوڕی شەراحیل بوو، نازناوی بینتول جەون: ئومەیمە بوو، دایەنەکەشی کەلەلەی بوو لەگەڵیا هاتبوو، جا پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- کەچووە ژوورەوە بۆلای پێی گزوت: (خۆتم پێ ببەخشە).

بینتـول جـەون گـوتی: مـن شـازادەم و تـۆ مـسکێنی، چـۆن شـازادە خـۆی دەبەخشێ بەکابرایەکی بازاڕی مسکێنی وەك تـۆ؟ فـەرمووی: جا پێغەمـەر – دروودی خودای لەسەر- دەسـت دەبـا، کـە دەسـت بخاتـە سەرشـانی هـەتا هـێمن ببێتەوە، ژنەکەش دەڵێ: پـەنا دەگـرم بـەخوا لـەتۆ. پێغەمـەریش دەفـەرموێ: (پەنات گرت بەکەسێ شایەنی پەنا بۆ بردنە).

ئەوجا تەشریفی دێتە دەرەوە و واز لەژنەکەی دێنێ و هـات بـۆلای ئێمـە و فـەرمووی: (ئـەی ئـەبو ئوسـەید! دوو کراسـی ئاودامـەنی بلـوورینی سـپی، لەجۆری رازقیەی بۆ بکەو، بیبـەرەوە بـۆ خـاوەنی، ئەمـە بـۆ هاوسـەرێتی مـن دەست نادات).

روونکردنەوە:

ئـەبو ئوسـەیدی سـاعیدی نـاوی مـالیکی کـوڕی رەبیعەیـە، خەزرەجیـە، ئەنصاریيە، ئامادەی غەزای بەدرو غەزاکانی پاش بـەدر بـووە، لـە ڕۆژی ئـازاد کردنـی مەککـەدا ئـاڵای ئێڵـی بـەنی سـاعدە بـەو بـووە، واقیـدی دەفـەرموێ: پیاوێکی کورتە باڵای سەرو ڕیش سپی بووە، مووی پـڕو زۆر بـوو، لـەئاخری تەمەنیدا نابینا بوو، ساڵی شەستی کۆچی لەتەمـەنی حـەفتاو هەشـت سـاڵیدا کۆچی دوایی کردووە، دواترین کەس بوو لەبەدرییەکان کە مردووە، لەمەدینە مردووە.

جێگـەی داخـە ڕۆڵـەکارانی ئـەم فەرموودەیـە و تەرەفـەکانی، زۆر بـەکاڵی و کرچـی باسـی ئـەم چـیرۆکی شـووکردنی بینتـول جەونـە و جیابوونـەوەی لەپێغەمەر دەکەن، زۆرینەی بـۆ چـوونەکانیان لاوازو بـێ تـام و بـێ مەعنایـە، بگرە ئەم چیرۆکە یەك چیرۆکە بەڵام ئەوان وائاڵۆزیان کردووە، لەکەسێ وایـە کە پێغەمەر چەندین ژنی هێناوە لەم بابەتەو، وە بەم جۆرە مەهانانـە لێیـان جیابۆتەوە، وێنە ناوی ئەم ژنانە لەم چیرۆکە داهاتووە، عەمرەی کچی جەون و ئەسمای کچی کندەی جونی و ئەسمای کچی نوعمان و ئەسمای کچی ئەسوەد

و هیندی کچی یزید و فاتیمەی کچی زەحاك و عەمرەی کچی یزیدو کەسانی تریش!!

لەهەمووی سەیرتر قسەو کوفتوگۆ و گێڕانەوەی ڕووداوەکانی ئەم چیرۆکە، لە حیواری فیلمو نمایش و شانۆدەکا.

ئێوە تەماشاکەن کچێکی شازادە، باوکی پێشکەشی بکا بە پێغەمەر وە پێغەمەر مارەیەکی باشی پێ بدا، وە کۆمەڵێ پیاو بەسەرۆکایەتی ئەبو ئوسەید بنێرێ، کەبەو پەڕی ڕێزو قەدرەوە لەوڵاتی خۆیەوە بیگوازنەوە بۆ پێغەمەر، کاتی پێغەمەر بچێتە پەردەوە پێی بڵێ: (وەرە بۆ ئێرە) ئەویش بڵێ: تۆ وەرە من نایەم، وە لەسەر ئەمە لێیان ببێ بەکێشەو بەرە، ئەو بڵێ من لەتۆ گرنگترم دەبێ تۆ بێی، ئەو بڵێ بە پێچەوانەوە، وە بەهۆی بارو دۆخێکی ئاوا پەهلەوانانەوە، بەرلەوەی بەیەکتر بگەن لەیەکتر جیابنەوە!!

تەڵاقی سێ بە سێ دروستە یا نا دروستە

١٧٨٩- عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها: أَنَّ امْرَأَةَ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّ رِفَاعَةَ طَلَّقَنِي فَبَتَّ طَلَاقِي وَإِنِّي نَكَحْتُ بَعْدَهُ عَبْدَالرَّحْمَنِ بْنَ الزُّبَيْرِ الْقُرَظِيَّ وَإِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ الْهُدْبَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَلَّكِ تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ؟ لَا، حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ وَتَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ.(الحديث ٥٢٦٠ أطرافه في: ٢٦٣٩، ٥٢٦١، ٥٢٦٥، ٥٣١٧، ٥٧٩٢، ٥٨٢٥، ٦٠٨٤)[١٧٨٩]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: ژنەکەی ریفاعەی قورەظی هاتە لای پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمەری خوا: ریفاعەی قورەزی بە ئێجگاری تەڵاقی داوەو لەپاش ئەو شووم کردووە بەئەورەحمانی

[١٧٨٩] اخرجه مسلم فى النكاح، باب: لا تحل المگلقه پلاپا ..رقم/١٤٣٣.

کوڕی زەبێری قوڕەزی بەڵام چووکی ئەوڕەحمان وەك پەتك وایەو، جیماعی پێ ناکرێ؟ پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- فەرمووی پێی: ڕەنگ بێ بتەوێ بگەڕێیتەوە بۆلای ڕیفاعەی مێردی پێشووت، شتی وانابێ، هەتا ئەوڕەحمان چێژ لەخۆشی جووتبوون لەگەڵ تۆدا نەچێژێ و تۆش چێژ لەخۆشی جووتبوون لەگەڵ ئەوڕەحماندا نەچێژی، دانانرێ بەشووی دووەم کە دەبێ بەهۆی دروستبونی شووکردنەوە بەمێردی یەکەم، بەمەرجێ مێردی دووەم ژنەکە تەڵاق بداو عیددەی ژنەکە لەمێردی دووەم تەواو بێ، ئەوسا دروستە ئەوژنە بەگرێدانێکی نوێ شووبکاتەوە بەمێردی پێشووی). (تاج/٣ ل/١٥٩ ز/٦٥ ژ/١ ش/د/ت/ن).

شتی حەڵاڵ لەخۆحەرامکردن بەوە حەرام نابێ

١٧٩٠- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْعَسَلَ وَالْحَلْوَاءَ وَكَانَ إِذَا انْصَرَفَ مِنَ الْعَصْرِ دَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ فَيَدْنُو مِنْ إِحْدَاهُنَّ فَدَخَلَ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ فَاحْتَبَسَ أَكْثَرَ مَا كَانَ يَحْتَبِسُ فَغِرْتُ فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ فَقِيلَ لِي: أَهْدَتْ لَهَا امْرَأَةٌ مِنْ قَوْمِهَا عُكَّةً مِنْ عَسَلٍ فَسَقَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ شَرْبَةً فَقُلْتُ: أَمَا وَاللّٰهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ فَقُلْتُ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ إِنَّهُ سَيَدْنُو مِنْكِ فَإِذَا دَنَا مِنْكِ فَقُولِي: أَكَلْتَ مَغَافِيرَ فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكِ: لَا، فَقُولِي لَهُ مَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ، فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكِ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ، فَقُولِي لَهُ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ، وَسَأَقُولُ ذَلِكِ، وَقُولِي أَنْتِ يَا صَفِيَّةُ ذَاكِ قَالَتْ: تَقُولُ سَوْدَةُ: فَوَاللّٰهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَامَ عَلَى الْبَابِ فَأَرَدْتُ أَنْ أُبَادِيَهُ بِمَا أَمَرْتِنِي بِهِ، فَرَقَّا مِنْكِ، فَلَمَّا دَنَا مِنْهَا قَالَتْ لَهُ سَوْدَةُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَكَلْتَ مَغَافِيرَ؟ قَالَ: لَا. قَالَتْ: فَمَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ؟ قَالَ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ. فَقَالَتْ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ، فَلَمَّا دَارَ إِلَيَّ قُلْتُ لَهُ نَحْوَ ذَلِكَ، فَلَمَّا دَارَ إِلَى صَفِيَّةَ قَالَتْ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَلَمَّا دَارَ إِلَى حَفْصَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَا أَسْقِيكَ مِنْهُ؟ قَالَ: لَا حَاجَةَ لِي

فِيهِ. قَالَتْ: تَقُولُ سَوْدَةُ: وَاللَّهِ لَقَدْ حَرَمْنَاهُ، قُلْتُ لَهَا: اسْكُتِي.(الحديث ٥٢٦٨ طرفه في: ١٧٠٩ تجريد = ٤٩١٢ = بەرگی چوارەم ل/٥٠٨).

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- حەزی لەهەنگوین و حەڵوا بوو، گەڵێ جار لەپاش کردنی نوێژی عەسر دەچوو بۆلای هاوسەرەکانی، یەکە یەکە هەواڵی دەپرسین و سڵاوی لێ دەکردن، ئەوجا دەچوو بۆلای یەکێکیانن وچتنێکی دەگرت لەلای و خۆی لێ نزیك دەکردەوە، ماچو مۆچ و شتی وای لەگەڵ دا دەکرد، بەڵام بەبێ جووتبوون و دروستبوون لەگەڵی. جا جارێ چووە هۆدەکەی حەفصەی هاوسەری، کە کچی عومەری کوڕی خەتاب بوو، زیاتر لەوەی کە چاوەڕوان دەکرا لەلای گلی خواردەوە، منیش دەماری هەوێباری گرتمی، کە پرسیم هۆی ئەم زیادەمانەوەی پێغەمەر لەلای حەپسە چیە، پێیان گوتم: ژنێکی خزمی دوو بەرەیی هەنگوینی بە دیاری بۆ هێناوە، ئەویش شەربەتی لێ دروست دەکاو دەیدا بە پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- بەو هۆیەوە کەمێ لەلای دەمێنێتەوە، منیش گوتم: بەخوا دەبێ فێڵێکی وای لێ بکەین کەوازبێنێ لەم مانەوەی لای حەپسەیە، جا بە سەودەی کچی زەمعەم گوت: کەیەکەم ژنی پێغەمەر بوو لەپاش مردنی خەدیجەی یەکەم هاوسەری، پێم گوت: دیارە کە پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- تەشریف دێنێ بۆلای تۆیش، لەنۆرە رۆژی خۆتا. کە تەشریفی هات بۆلات، پێی بڵێ: من بێنی مەغافیرەت لێ دەکەم، دەڵێی مەغافیرت خواردووە؟ ئەویش پێت دەفەرموێ: (نا، مەغافیرم نەخواردووە! تۆیش پێی بڵێ: ئەی ئەم بۆنە ناخۆشە چیە کەلێت دێ، ئەویش دەفەرموێ: (ئەوە لای حەفسە شەربەتی هەنگوینم خاردۆتەوە) تۆیش پێی بڵێ: (ئای: ئەوە هەنگەکەی جەویی داری عورفوطی هەڵمژیوە، کەپێی دەگوترێ مەغافیر) کاتێ هاتیش بۆلای من، منیش هەمان شتی یێ دەڵێم، وە تۆیش ئەی صەفییە، کاتی پێغەمەر لەسەرەی خۆتا تەشریفی هات

بۆلات هەمان قسەو پرسیارو گفتوگۆی لەگەل بکە، سەودە فەرمووی: (بەخوا لەترسی تۆ ئەی عائیشە! هەر کەپێغەمەر -درودی خودای لەسەر- لەدەرگاکەوە هاتە ژوورەوە، ویستم یەکسەر قسەکەی تۆ پێت گوتم پێی بڵێم، جاکە هاتە پێشەوە و لێم نزیکبۆوە گوتم پێی: ئەی پێغەمەری خودا: مەغافیرت خواردووە؟ فەرمووی: (نەء) عەرزیم کرد: ئەی ئەم بۆنە ناخۆشە چییە کە لێت دێ؟ فەرمووی: (حەفسەی خێزانم شەربەتی هەنگوینی دەرخوارد داوم) گوتم: دیارە کە هەنگەکەی مەغافیری هەڵمژیوە و کردوویەتی بەهەنگوین، کە جەویی دارێکی درکاوییە حوشتر دەیخوات، بە عەرەبی پێی دەگوترێ: عورفوط، رەنگ بێ بە داری عورفوط، بەکوردی، بڵێن: مارگرە. عائیشە فەرمووی: کاتێ لەسەرەی خۆما هات بۆلام منیش هەروام پێ گوت، کاتی لەسەرەی سەفێش دا دەچێ بۆلای سەفیەش هەروای پێ دەڵێ، کاتێ لەسەرەی حەفسەدا دەچێ بۆلای، حەفسە پێی دەڵێ: ئەی پێغەمەری خوا! با شەربەتێکی هەنگوینت بۆ بکەم. دەفەرموێ: (کارم پێی نییە) عائیشە فەرمووی: جا سەودە بەمنی گوت: کارێکی باشمان نەکرد، هەنگوینمان لە پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- قەدەغە کرد، منیش پێم گوت: وسبە، فێڵەکەمان با ئاشکرا نەبێ. (بڕوانە: ژ/١٧٠٩ تجرید = ٤٩١٢ فەتحولباری= بەرگی چوارەم ل/٥٠٨) + (تاج/٧ ل/٢٠٥ ز/٤٩ ژ/١ سورەتی تەحریم).

رووونکردنەوە:

ئەم بەهرانە لەم فەرموودەیە وەردەگرین:

١. لەسەر فەرمایشتی گەلێ لەزانایانی پایەبەرز، کەسێ بەژنی خۆی بڵێ: (ئەوا تۆم لەخۆم حەرام کرد) بەوە تەڵاقی ناکەوێ و لێشی حەرام نابێ، بڕوانە فەرموودەی ژمارە/٥٢٦٦ لەفەتحولباریدا.

٢. دەمارگیری و هەوێبازی بۆ ژنان کارێکی سروشتییە، هەتا ڕادەیێ، چاوپۆشی لێ دەکرێ و بەگوناه دانانرێ.

٣. واباشە هەندێ کاروباری ژنو مێرد کەشەرماوی بێ، لەژێر پەردەوە قسەی لێ بکرێ، نەوەکوو بەڕاشکاوی و بە زەقیو کوتو مەترەقی، هەتا لەنێوان ژنو مێرد یشا هەروا، کەواتە: هەندێ نامیلکەو شتی وا پەیدا بوون، کەسانێ بازرگانییان پێوە دەکەن، هەتا هەیانە وێنەی ئەندامەکانی نێرو مێی تیا روونکراوەتەوە. ئەو نامیلکانە زۆر خراپن، منالو لاو دەوروژێنن پێش کات.

باسی (خولع): ڕێکەوتنی ژنو مێرد لەسەر جیابوونەوە بەرامبەر بەماڵ

١٧٩١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّ امْرَأَةَ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ مَا أَعْتِبُ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينٍ وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَرُدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيقَتَهُ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْبَلِ الْحَدِيقَةَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقَةً.(الحديث ٥٢٧٣ أطرافه في: ٥٢٧٤، ٥٢٧٥، ٥٢٧٦، ٥٢٧٧).

ئیبنوعەباس -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: ژنەکەی سابیتی کوڕی قەیس هاتەلای پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمەری خودا! گلەییم لەڕەووتو بەدینیی سابیت نییە، لەم رووەوە کەمو کوڕی نییە، بەڵام زۆر ناشیرینە، لەبەرئەوە مەترسی ئەوەم هەیە ئەگەر بەشێوەیەکی ڕەوا دەستم لەدەستی نەبێتەوە خۆم کافربکەم، بەو شێوەیە نیکاحی خۆم لێی هەڵ بوەشێنمەوە، پێغەمەریش -درودی خودای لەسەر- فەرمووی: (ئەو باخەی کە لەباتی مارەیی داوێتی پێت دەیدەیتەوە پێی؟) گوتی: بەڵێ،

فەرمووی بەسابیت: (باخەکەی لێ وەربگرەوە و تاقەیەك تەلاقی بدە). (تاج/٣ ل/١٦٤ ز/٦٧ ژ/١ ب/ن).

کەنیز خۆی سەرپشکە لەپاش ئازادبوونی، کەبمێنێتەوە لەلای مێردی کۆیلەی

١٧٩٢- وَ عَنهُ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ زَوْجَ بَرِيرَةَ كَانَ عَبْدًا يُقَالُ لَـهُ مُغِيـثٌ كَـأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا يَبْكِي وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى لِحْيَتِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ لِعبَّاسٍ: يَا عَبَّاسُ أَلَا تَعْجَبُ مِنْ حُبِّ مُغِيثٍ بَرِيرَةَ وَمِنْ بُغْضِ بَرِيرَةَ مُغِيثًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ رَاجَعْتِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ تَأْمُرُنِي؟ قَـالَ: إِنَّمَـا أَنَـا أَشْفَعُ. قَالَتْ: لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ.(الحديث ٥٢٨٣، أطرافه في: ٥٢٨٠، ٥٢٨٢).

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: مێردەکەی بەریرە کۆیلە بوو، ناوی موغیث بوو، کاتێ بەریرە ئازاد بوو خۆی هەڵگرتەوەو نیکاحی خۆیی لە موغیثی مێردی هەڵوەشاندەوە، جابەم بۆنەیەوە موغیث شوێن بەریرە کەوتبوو، دەگریاو لێی دەپاڕایەوە کە نیکاحەکەی هەڵنەوەشێنێتەوە، فرمێسکی هۆن هۆن بەسەر ریشی دا دەهاتە خوارەوە پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بەمنی فەرموو: (ئەی عەباس: تەعەجوب ناکەی لە خۆشەویستی موغیث بۆ بەریرەو لەڕقی بەریرە لە موغیث؟!). پێغەمەر - دروودی خودای لەسەر- بە بەریرەی فەرموو: (بۆچی ناچێتەوە بۆلای؟). بەریرە گوتی: ئەی پێغەمەری خودا ئەمە فەرمانەو پێم دەکەی، دیارە کە فەرمانی تۆ دەبێ جێ بەجێ بکرێ، یا فەرمان نییەو شتێ ترە؟) پێغەمەر - دروودی خودای لەسەر- فەرمووی: نا، ئەمە فەرمان نییە، بەڵکو تکایە و بۆی دەکەم لەلای تۆ، زۆری تیادا نییە). بەریرە گوتی: کەواتە کارم پێی نییەو تازە ژنێتیی ئەوم قەبووڵ نییە). (بڕ: ژمارە/١٠٩٤ تجرید = ٢٥٦٠

فەتح=بەرگی/٣ ل/١٨٣) + (تاج/٣ ل/٣٨ ز/١٨ ف/١ + تاج/٢ ل/٣١٠ ف/٣ ز/١٤٩) + (ژمارە:٧١٨ تجريد = ١٤٩٥ فتح الباری = بەرگی/٢ تەجريد ل/١٤١).

ئاماژە بڕیار و حوکمی پێدادەمەزرێ

١٧٩٣- عَنْ شَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنا وَ كَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هكذا. وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى، وَفَرَّجَ بَيْنَهُمَا شَيْئاً.(الحديث ٥٣٠٤، طرفه في: ٦٠٠٥).

سەهلی کوڕی سەعدی ئەل-ساعیدی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- فەرمووی: (منو دەستەبەرو بەخێوکاری هەتیو لەبەهەشتا ئاوا وەك ئەم دوو پەنجەیە لەنزیك یەکترەوە دەبین). پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- بە پەنجەی شایەتمانی و بەپەنجەی ناوەڕاستی ئاماژەی کردو تۆزێك لەیەکتری بلاوی کردنەوە). (تاج/٩ ل/٢١ ز/٥ ژ/١+٢ ش/د/ت+م).

روونکردنەوە:

وەك لەکۆمەڵێ فەرموودەی پێغەمەرەوە، کەئەم فەرموودەی سەهلە یەکێکیانە دەردەکەوێ، بەئاماژە کردن بڕیار دادەمەزرێ، بەتایبەتی ئەگەر واتاکەی روونو تێگەیەنەربێ، یا قسەشی لەگەڵدابێ، کەواتە: ئەگەر کەسێ تەڵاقی خواردو لەهەمان کاتدا بەیەك پەنجەی ئاماژەی کرد کەمەبەستم یەك تەڵاقە، ئەوە تەڵاقدانەکەی دادەمەزرێ و یەك تەڵاقی دەکەوێ.

حوکمی تەعریض بۆ حاشاکردن لەمنالی خۆی چییە

١٧٩٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً أَتَى إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِدَ لِي غُلَامٌ أَسْوَدَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ: قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: مَا أَلْوَانُهَا؟ قَالَ: حُمْرٌ قَالَ هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَنَّى ذلك؟ قَالَ لَعَلَّهُ نَزَعَهُ عِرْقٌ. فَلَعَلَّ إِبْنَكَ نَزَعَهُ عِرْقٌ.(الحديث ٥٣٠٥ طرفاه في: ٦٨٤٧، ٧٣١٤).

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێکی هۆزی بەنی فەزارەیی هاتە خزمەتی پێغەمەر -درودی خودای لەسەر- عەرزی کرد: ئەی پێغەمەری خودا! من خۆم سپیم کەچی ژنەکەم کوڕێکی ڕەشی بووە؟ فەرمووی: هیچ وشترت هەیە؟ گوتی: بەڵێ هەمە. فەرمووی: ڕەنگیان چۆنە؟ گوتی: سوورن. فەرمووی: وشتری تاڵەیان تیادا هەیە؟ گوتی: بەڵێ وشتری تاڵەیان واتیادا، فەرمووی: ئەو وشترە تالانەیان لەکوێوە تێ کەوتووە؟ گوتی: ڕەنگ بێ ڕەگێ لەڕەگەزیان ڕەنگی وابوو بێ، ئەمانەی ئێستا چووبنەتەوە سەر ڕەنگی ئەو ڕەگەزە کۆنەی خۆیان! فەرمووی: دە کوڕەکەی تۆیش هەروەها. (تاج/٣ ل/١٧٢ ز/٧١ ژ/١ - ش/د/ت/ن).

ڕوونکردنەوە:

واتە: خانە گومانی و بەدگومانی باش نییە، شت بەگومانی بێ بناغە سەرناگرێ، تەعریض لەکاتی وادا کاریگەریی نییە ئەوەتا ئەم پیاوە کەلەژنەکەی خۆی خانەگومان بووە، لەسەر ئەم تەعریزەی هیچ حوکمێ دانەمەزراوە، نەتەڵاقی ژنەکەی کەوتووە، نەکوڕەکەی لەکوڕێتی ئەو دەرچووە.

مارەیی ژنی شەڕەنەفرین لەگەڵ کراو

١٧٩٥- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما في حديث الْمُتَلَاعِنَيْنِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِلْمُتَلَاعِنَيْنِ حِسَابُكُمَا عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا. قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَالِي؟ قَالَ: لَا مَالَ لَكَ إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ لَكَ.(الحديث ٥٣١٢

اطرافه في: ٥٣١١، ٥٣٤٩، ٥٣٥٠). بڕوانە: (ژمارە/١٦٧٥تجريد + ١٦٧٦ = ٤٧٤٥ فتح + ٤٧٤٧ فتح = بەرگی/٤ ل/٤٦٣ + ٤٦٦)

لەم گێڕانەوەدا دەفەرموێ: ئیبنو عومەر -ڕەزای خودیان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- بەو ژنو مێردەی فەرموو، کەلەناو مزگەوتەکەی پێغەمەردا شەڕە نەفرینیان کرد: حیساب و پرسینەوەتان لەسەر خودایە، دیارە کەئێوە یەکێکتان درۆ دەکەن، ئیتر ئەم ژنە لەژنی تۆ دەرچوو، وە مافت نەما بەسەریەوە و فڕت پێیەوە نەماوە). پیاوەکەی مێردی ژنەکەیش گوتی: ئەی ماڵەکەم، ئەی ئەوماڵەی کەلەجیاتی مارەیی داومە پێی؟ فەرمووی -دروودی خودای لەسەر- : ماڵت ناکەوێ، ئەو مارەیەی داوتە پێی بووە بەهی خۆی، چونکە ئەگەر قسەکەت راستبێ ئەوە ماڵەکەی دەکەوێ و ئەومارەیە دەبێ بەهی ئەو لەباتی ئەوە کەلەمەوپێش ژنت بووەو لەباخەڵت گرتووە، خۆ ئەگەر بوختانیشت کردبێ بۆی ئەمەیانت خراپتر).

کل بۆ ژنی ڕەشبۆش

١٧٩٦- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ امْرَأَةً تُوُفِّيَ زَوْجُهَا فَخَشُوا عَلَى عَيْنَيْهَا فَأَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنُوهُ فِي الْكُحْلِ فَقَالَ لَا تَكتحِلْ قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تَمْكُثُ فِي شَرِّ أَحْلَاسِهَا أَوْ شَرِّ بَيْتِهَا فَإِذَا كَانَ حَوْلٌ فَمَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بِبَعَرَةٍ فَلَا حَتَّى تَمْضِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ.(الحديث ٥٣٣٨، طرفاه في: ٥٣٣٨، ٥٧٠٦)[١٧٦٩].

زەینەبی ئەبو سەلەمە -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- فەرمووی: بیستم لەدایکم لە ئوم سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنێ هاتە خزمەتی پێغەمەر -دروودی خودای لەسەر- گوتی: قوربان: کچەکەم مێردەکەی مردووە، هێشتا

[١٧٦٩] اخرجه مسلم فى الطلاق، باب: وجوب الإحداد فى عده الوفاه رقم/١٤٨٨.

عیددەی تەواو نەبووە، چاویشی دێشێ ئایا چاوی بڕێژێ؟ فەرمووی: (نەء) ئەوسا فەرمووی: (ۆی تەنیا چوار مانگ و دەشەوە، ئەویش لەبارو دۆخێکی لەبارو ئەوپەڕی پاك و خاوێنیدا، کەچی ئێوە هێشتا پەلە پەلی لێ دەکەن و دەتانەوێ لێی بدزنەوە، بەڵام جاران لەسەردەمی نەزانیدا، لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێ ئەوسا پشقلەکەتان فڕێ دەدا).

حومەید -ڕەحمەتی خودای لێبێ- کەئەم فەرموودەیە لەزەینەبەوە دەگێڕێتەوە دەڵێ: بەزەینەبم گوت: لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێ ئەوسا پشقلەکەتان فڕێ دەدا، واتەی چی؟ فەرمووی: جاران ژن کە مێردەکەی دەمرد دەچووە ناو کولبەیەکەوە و جلێکی زۆر خراپی لەبەر دەکرد، وە بۆنی خۆش و گوڵاوو شتی وای لەخۆی قەدەغە دەکرد، جا تاساڵێ دەڕۆیی ئەمە حاڵی ئەم ژنە بوو، ئەوجا وڵاخێکیان بۆ دەهێنا، ئیتر ئەو وڵاخە کەربوایە، یا مەڕ بوایە، یا باڵندە بوایە، ئەوژنە خۆی پێ پاك دەکردەوە، بەڵام بەدەگمەن ڕێ دەکەوت کەئەو ژنە خۆی بەشتێ پاك بکاتەوە و ئەوشتە لەبەرئەو پیسی و پۆخڵێیە نەمرێ!

ئەوسا ژنەکە لەکوڵبەکەی دەهاتە دەرەوە و پشقلێکیان دەدایە دەستی، ئەویش پشقلەکەی تووڕەدا، نیشانەی ئەوە بوو کەئیتر عیددەی تەواو بووە. ئیتر لەوە دوا تازێی دەشکاند و ئەوسا ئەگەر ئارەزووی بکردایە، وەك جارانی، جل و بەرگی ئاسایی لەبەر دەکردو، بۆن و گوڵاو و شتی وای بەکاردەهێنایەوە!!. (تاج/٣ ل/١٨٦ ز/٧٩ ژ/٤ ش/د/ت/ن).

رووونکردنەوە:

گێڕانەوەکەی حومەید، کەوا لەتاج دا، دەقی فەرموودەی ژمارە/٥٣٣٧، لەفەتحولباریدا، بۆیە منیش کردم بەتەفسیری فەرموودەی ژمارە/٥٣٣٨، ئەئێرە کە فەرموودەی ژمارە/١٧٩٦ی تەجریدەکەیە، لەبەر ڕۆشنایی ئەم دانایی و حیکمەتەی کەوا لەم شیعرەدا:

نووسەر نوێنەری چەرخی خۆیەتی

بەزمانی ڕۆژ گوفتوگۆیەتی!

لەبەر ڕۆشنایی ئەم حیکمەتە دەڵێم:

(لەپێش هاتنی ئیسلاما، لەسەراسەری جیهانا، بەگۆی ڕا، ژن لەوپەڕی کەساسیو داماوی و چەوساوەییو بەشخوراوی‌دا بوو، کۆمەڵێ نەریتو ڕەفتاری ناهەموار، باڵی کێشابوو بەسەر جیهانی ژناندا، بگرە حاڵی کۆیلەو بەندەی زەڕخڕیدە لەحاڵی ژن گەڵێ باشتر بوو، تەنانەت ژنان خۆشیان دیلو بەیدەستی ئەو هەموو کۆتو زنجیرو بەندو باوانە بوون، کە کۆمەڵگاو نەریتو باوی ڕۆژگار سەپاندبووی بەسەریانا، وەئەم دەستوور و باوو نەریتو تەقالیدانە گەرچی هەیان بوو پاشماوەی حوکم و بڕیارەکانی ئایینە پێشینەکان بوو، بەڵام ئەوەندە پواو و سوابوون، لەکەڵك کەوتبوون وەك کراسە کۆنێکی دڕاوی پینە پینە کراو، کە لە قوماشێکی چاك دروستکرابێ، ئاوا بەرباد بوو بوون، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا وا لە قوڵایی و ناخی دڵو دەروونی جەماوەردا دەقیان بەستبوو، وە ڕەگ و ڕیشەیان داکوتا بوو، هەموو هەوڵو تەقەڵایێ بۆ گۆڕین و باشکردن و نوێژەنکردنەوەیان، بەشێتی و لەرێ دەرچوون لە قەڵەم دەدرا. لەچین، لەهیند، لە خۆرهەڵات بەگشتی ژن لەپایەیەکی هەرە نزمدا ریز بەندی دەکرا، ژن خۆی دەسووتاند لەدوا مردنی مێردی، بەپێی فەرمانی ئایین، لە تیبت قەومەکەی دەلا لایما، هەتا ئەمڕۆش نەك فرە مێردی باو بوو لەناویانا، بەڵکوو بەرەبابێ، دوو برابن، یا زیاتر، یەك ژن دێنن!! جاری واهەیە ژنەکەو برای یەکەم تەمەنیان پەنجا ساڵە، ئاخر برا کە بەئۆتۆماتیکی دەبێ بەمێردی براژنەکەی تەمەنی دەساڵە!!

لە دوورگەی عەرەب ئەمە حاڵی ژن بوو: (بەمنداڵی زیندە بەچاڵ دەکرا، بە گەورەیی وەك ئاژەل دەفرۆشرا، ژن بڕێتی بوو لەبەشێ لەسامان و ماڵو دارایی کەسوکاری، یا مێردی، لەپاش مردنی مێردەکەی ژن دەبوو بە

کەلەپووری میراتبەرانی مێردەکەی، گەلێ جار کوڕی مردووە کە مارەی دەکردەوە بۆ خۆی، فرە مێردی هەر زۆر باو بوو، ژن هەبوو دەمێردی هەبوو، ئەگەر منالی ببوایە رەگەزناس (قائف) دەیلکان بەیەکێ لەو دەمێردەوە!)

لە ئایینی دەسکاریکراوی زەردەشتیشدا، کە ئایینی رەسمی دەوڵەتی ئێران بوو، کەیەکێك بوو لەگەورەترین سەرچاوەی ژیارو حەزارەی کۆنو بگرە ئێستایش، کج مەگەر زۆر ناشیرین بوایە یا پەککەوتە بوایە، دەنا باوکی بۆ خۆی مارەی دەکرد، هەتا لەبەر باوکی نەمایەتەوە بەر برای نەدەکەوت، دەی دەبێ چی لەوە ناخۆشتر و دزێوتربێ، دایك کاتێ کچێکی دەبێ، سوور بزانێ، وەختێ کە خۆی پیر دەبێ و ئەم کچەی گەورە دەبێو خاڵو میل دەڕێژێ، ببێ بەهەوێی، ئەمەیە دەڵێن: بەچکە مار گەورەکردن! لە یۆنانو میسر حاڵی ژن لەمە باشتر نەبوو، لە ئەوروپا گومانیان هەبوو لەوەدا کەژن مرۆڤە یا ئاژەڵە!! بەکۆی دەنگ، ژن لەهەموو جیهانا هەتا کاتی هاتنی ئایینی ئیسلام: (بەناو ئازاد بوو، بەڵام بەمەعنا بەندە وکۆیلە بوو. ئەمە کورتەیەکی پوختە لەراستیی حاڵی ژن. بەڵام کاتێ ئیسلام هات، ئەم راستییەی جارِدا، وە بەرکردەوە پیادەی کرد، دەرووی رەحمەتی بۆ ژنان خستە سەرپشت ﴿النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ : ژنان لەمافو رِێزا، مانەندی پیاوانن. هاوکەرتی یەکترین، وەك چۆن سێوێ بیکەیت بەدوو لەتی یەکسانەوە ئاوا!!﴾.

ئیتر ئەم بانگەوازەی ئیسلام بەجیهاندا، وەك ئاگرو پووش بڵاو بۆوە، وەهەتا ئەمڕۆیش ژن هەر لەپێشکەوتن دایە. تاقە پێوەرێ بۆ ئەم پێشکەوتنە، یا لەمپەرێ لەبەردەم ئەم پێشکەوتنەدا، تەنیا دوو شتە، لەئاینی پیرۆزی ئیسلام دا:

یەکەم: کاروباری پەرستش و خواپەرستی، چ بۆ ژن، چ بۆ پیاو، شیاوی دەسکاری و دەست تێوەردان نییە.

دووەم: گەشە کردنی مافی ژن و بەرەو پێش چوونی، نابێ لەسەر حیسابی شەرەف و ناموس و حەیسیەت بێ، چونکە ئافەرت بەبێ خووی بەرزو بەبێ ئابڕوو مەندی، لەگوڵی ژاکاو دەچێ، کە نەبۆی هەبێ و نەڕەنگ، ئەمە حەقیقەتەکەیە جا ئەوەی کەپێی رازییە ئەوە حەقی قەبووڵە، ئەوەیشی کەشتێ تر دەڵێ بە دەم ئیسلامەوە لەم لاینەوە، ئەوە یا درۆزن و بوختانچی و نیاز پیسە، یا گێلۆکەو نەفامە و دوژمنەو لەبەرگی دۆستا. وەلە راستیشدا ئایینی پیرۆزی ئیسلام کوشتەی دەستی ئەم دوو کۆمەڵەیەیە.

بسم الله الرحمن الرحيم

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی تەڵاق و پاشکۆکانی، لەلیعان و ظهار و شتی تریش، سەدو هەژدە فەرموودەی بەرزەوە کراوی لەخۆ گرتووە، بێڕشتە (تعلیق)ەکانی بیست و شەش فەرموودەن، ئەوانی تریان پەیوەست -موصول-ن، دووبارەکانیان نەوەدو دوو فەرموودەن، پوختەکەیان: (١١٨ — ٩٢ = ٢٦) بیست و شەش فەرموودەن پێشەوا موسلیمیش ئەم پوختەیەی وەك پێشەوا بوخاری گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەکەی عائیشە، لەبارەی داستانی بنت لجونە وە = ١٧٨٧ تجرید = ٥٢٥٤ فەتح.

٢. فەموودەکەی ئەبو ئوسەیدیش لەم بارەیەوە = ١٧٨٨ تجرید = ٥٢٥٥ فەتحول باری.

٣. فەرمودەکەی سەهلی کوڕی سەعد لەم بارەیەوە = ٥٢٥٦ فتح الباری.

٤. تەعلیقەکەی ئیمامی عەلی کەدەفەرموێ: (أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ القَلَمَ رُفِعَ عَنْ ثَلاَثَةٍ...) کەوا لەبابی (١١)دا، لە بابەکانی کیتابی تەڵاق، لەپێش ژمارە: ٥٢٦٩ فەتح.

٥. فەموودەکەی ئیبنوعەباس، لەبارەی خولعی ژنەکەی سابیتی کوڕی قەیس = ١٧٩١ تجريد = ٥٢٧٣ فتح الباری.

٦. حەدیسەکەی ئیبنوعەباس سەبارەت بە مێردەکەی بەریرە = ١٧٩٢ تجريد = ٥٢٨٣ فتح الباری.

٧. فەرموودەکەی ئیبنو عەباس (كَانَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى مَنْزِلَتَيْنِ..) = ٥٢٨٦ فتح الباری.

٨. فەرموودەکەی ئیبنو عومەر لەبارەی مارەکردنی ژنە زمیەوە = ٥٢٨٥ فتح الباری. عەینی دەفەرموێ: (وهذا الحديث من أَفْرَادِهِ..).

٩. فەرموودەکەی لەبارەی روونکردنەوەی ئایەتی ئیلائەوە = ٥٢٩٠ فەتح.

١٠. فەرموودەکەی میسوەر لەبارەی سوبەیعەوی ئەسلەمیەوە = ٥٣٢٠ فتح الباری شەرحی صەحیحی بوخاری.

١١. فەرموودەکەی عائیشە: (كانت فاطمة بنتُ قيسٍ في مكانٍ وحشٍ) = ٥٣٢٥، ٥٣٢٦ فتح الباری.

هەروا مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ ئەم کتابە سەد بیستراو –أثر- یشی واتیادا. کە ریوایەت کراون لەصەحابەکان‌و لەچینەکانی دوا ئەوانەوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٢- نامەی ژێوار و نەفەقە - كتاب النَّفَقَاتِ

١٧٩٧- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَنْفَقَ الْمُسْلِمُ نَفَقَةً عَلَى أَهْلِهِ وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةً.(الحديث ٥٣٥١ طرفه في: ٥٥ فەتح/٥١ تجريد. لەوێ وەرگەڕاوەكەی ڕۆیشت = بەرگی یەكەم ل/٧٧)[١٧٩٧].

١٧٩٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ الْقَائِمِ اللَّيْلَ الصَّائِمِ النَّهَارَ.(الحديث ٥٣٥٣، طرفاه في: ٦٠٠٦، ٦٠٠٧)[١٧٨٩].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر- فەرمووی: (كەسێ تێبكۆشێ لەپێناوی ژنی بێ مێردو مرۆڤی هەژارداو، ساغ بۆ ڕەزای خودای گەورە بەخێویان بكاو خزمەتیان بكا، ژێوار و گوزەرانی ئاسوودەیان بۆ فەراهەم بهێنێ، ئەوە بەقەد ئەو كەسە خێرو پاداشی بۆ هەیە: كەساغ لەبەر ڕەزای خودا خەبات دەگێڕێ و غەزادەكاو ناودەردەكات بەغەزاكار لەڕێگەی خوادا، یا بەقەد ئەو كەسە خێرو پاداشی باشی بۆهەیە كەبەشو هەرشەو نوێژبكا و لێی سارد نەبێتەوەو، بە ڕۆژیش هەمیشە بەڕۆژو بێو ساڵ دوانزە مانگە بەڕۆژوو بێ یەك ڕۆژی لێنەشكێنێ). (رياض/١ ل/٢٣٢ = ژمارە/٦/٢٦٥-١).

[١٧٩٧] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: فضل النفقة، على الأقربين، رقم:١٠٠٢.

[١٧٨٩] اخرجه مسلم في الزهد و الرقائق، باب الأحسان إلى الأرملة... رقم/٢٩٨٢.

١٧٩٩- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَ يَحْبِسُ لِأَهلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ.(الحديث ٥٣٥٧)[١٧٩٩]:

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- کەبەری باخە خورماکانی بەنی نەزیری دەفرۆشت، کە لەفەیئی غەزای خەیبەر دەستی کەوتبوو، هەموو ساڵێ بەشی نانی ساڵی خێزانەکەیی لێدائەناو، ئەوەی لەوە دەمایەوە، دەیدا بەچەك و تفاقی غەزا). (تاج/٣ ل/١٩٦ ژ/٧).

مامۆستای گەورەو مەزن عەسقەلانی دەفەرموێ: نامەی ژێوار و نەفەقات بیستو پێنج فەرموودەی بەرزەوەکراوی لەخۆگرتووە، سیانیان بێ ڕشتن، هەموویان دووبارەن سیانیان نەبێ، ئەو سیانەیش ئەمانەن، فەرموودەکەی ئەبوهورەیرە (السّاعي على الأرْمَلَةِ والمِسْكِينِ) = ١٧٩٨ تجريد = ٥٣٥٣ فتح الباری موسلیم گێڕاویەتیەوە. تەعلیقەکەی ئیبنوعەباس و تەعلیقەکەی موعاویە لەبارەی ژنانی قورەیشەوە = ٥٣٦٥ فەتح لەموسلیم دا تەخریج نەکراون.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٣- نامەی خواردەمەنییەکان ★ كِتَابُ الأطعِمَةِ

١٨٠٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: أَصَابَنِي جَهْدٌ شَدِيدٌ فَلَقِيتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَاسْتَقْرَأْتُهُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَدَخَلَ دَارَهُ وَفَتَحَهَا عَلَيَّ فَمَشَيْتُ غَيْرَ بَعِيدٍ فَخَرَرْتُ لِوَجْهِي مِنَ الْجَهْدِ وَالْجُوعِ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِي فَقَالَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ فَأَخَذَ بِيَدِي

[١٧٩٩] سبق في: ١٢٥٨ تجريد = ٣٠٩٤ فەتح = بەرگی/٣ ل/٣٨١. -المترجم-

فَأَقَامَنِي وَعَرَفَ الَّذِي بِي فَانْطَلَقَ بِي إِلَى رَحْلِهِ فَأَمَرَ لِي بِعُسٍّ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ ثُمَّ قَالَ عُدْ يَا أَبَا هِرٍّ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ ثُمَّ قَالَ عُدْ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ حَتَّى اسْتَوَى بَطْنِي فَصَارَ كَالْقِدْحِ قَالَ فَلَقِيتُ عُمَرَ وَذَكَرْتُ لَهُ الَّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِي وَقُلْتُ لَهُ: فَوَلَّى اللَّهُ ذَلِكَ مَنْ كَانَ أَحَقَّ بِهِ مِنْكَ يَا عُمَرُ وَاللَّهِ لَقَدِ اسْتَقْرَأْتُكَ الْآيَةَ وَلَأَنَا أَقْرَأُ لَهَا مِنْكَ قَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ لَأَنْ أَكُونَ أَدْخَلْتُكَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَكُونَ لِي مِثْلُ حُمْرِ النَّعَمِ .(الحديث ٥٣٧٥ طرفاه في: ٦٢٤٦، ٦٤٥٢)[١٨٠٠].

ئەبوهورەیرە –ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ لەتاوبرسێتی ووزەم تیادا نەمابوو، ویستم بەبیانوویەك کەسێ لەگەڵ خۆی بمباتەوە و تێرنانم و ئاوم بکا، دەرچووم بەم نیازە گەیشتم بەعومەری کوڕی خەتتاب، داوام لێکرد کە فلانە ئایەتم لەقورئانی پیرۆز پێ بڵێ، لە دڵەوە مەبەستم ئەوە بوو کەبەم بۆنەیەوە هەست بکا کەمن برسیمو نانو ئاوێکم پێ بدا، بەلام عومەر ئایەتەکەی پێ گوتمو لەمەبەستەکەم حاڵی نەبوو، بەجێی هێشتمو ڕۆیشتەوە بۆ ماڵەوەی.

جا تۆزێ ڕۆیشتم و لەبەر شەکەتیو برسێتی لەپەوروکەوتمو بوورامەوە و لەسەر خۆ چووم، کاتێکم زانی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەدیارم ڕاوەستاوە، فەرمووی: (ئەبو هیرا). گوتم: بفەرموو ئەی سەروەر، فەرموودەت لەسەر سەرە. جادەستی گرتمو هەڵی ساندمە سەر پێ و لەگەل خۆی بردمیەوە بۆ ماڵەوە، هەستی کرد کە لەبەرچی وام بەسەرهاتووە فەرمانی کرد پڕجامێ شیریان بۆم هێنا، لێم خواردەوە، بەلام فەرمووی: (دووبارەی بکەرەوە ئەی ئەبو هورەیرە!) منیش دووبارە شیرم خواردەوە، دیسان فەرموویەوە: (دیسانەوە دووبارەی بکەرەوە). منیش بۆجاری سێهەم تەواو تەواو تێرم لە شیرەکە خواردەوە، هەتا سکم وەك دووخ ڕێك بۆوە.

[١٨٠٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة، في استقرائه عمر الآية (فتح/١٠ ص/٧٣٤ –خاتمة كتاب الأطعمة) –المترجم-.

ئەبو هورەیرە فەرمووی: لەوە دوا کە گەیشتم بە عومەر، حاڵیم کرد، لەحاڵەکەو چیرۆکەکەم لە نووکەوە بۆ گێڕایەوە، وەپێم گوت: ئەی عومەر! خوای گەورە ئەم ئەرکەی سپارد بەپێغەمەری خودا، کەدیارە ئەو لەتۆ لەپێشترە بۆکاری خێری وا. عەرزیشم کرد: بەخوا کەئەو ئایەتەم لەتۆ پرسییەوە مەبەستم ئەوە بوو کەلەو شەکەتیو برسێتییە ڕزگارم بکەی، دەنا خۆم لەتۆ ئایەتەکەم باشتر دەزانی!!

عومەر، کە لەحاڵەکە حاڵی بوو فەرمووی: تازە ئەوەم لەکیس چوو، بەوخوایە تۆم ببردایەتەوە بۆماڵەوە لەگەڵ خۆما و ئاوو نانم بۆدانایتایە، ئەوەم بەلاوە باشترە لەڕانەوشتری سوور، کە باشترین سامانی عەرەبن.

١٨٠١- عَنْ عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه يَقُولُ: كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ. فَمَا زَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ.(الحديث ٥٣٧٦، طرفه في: ٥٣٧٧، ٥٣٧٨)[١٨٠١].

عومەری کوڕی ئەبو سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: منداڵ بووم، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- خۆی بەخێوی دەکردم، چونکە زڕکوڕی بووم، کوڕی ئوممووسەلەمە بووم، کە هاوسەری پێغەمەر بوو، -دروودی خوا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خوا لەهەموو هاوسەرە بەڕێزەکانی-، کەنانم دەخوارد دەستم دەگێڕا بەناو لەگەنەکەدا، بەئارەزووی خۆم، جا حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- تەمێی کردمو فەرمووی پێم: (ڕۆڵە: کەنان دەخۆی لەسەرتاوە ناوی خوابێنەو بیسمیلا بکەو، بەدەستی ڕاستت بخۆو لەبەردەمی خۆتەوە بخۆو دەست مەگێڕە بەم لاولادا، مەگەر لەبەر عوزر).

[١٨٠١] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: آداب الطعام و الشراب وأحكامهما، رقم/٢٠٢٢.

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئیتر لەوساوە هەتا ئێستا هەربەم شێوەیە نان دەخۆم کەپێغەمەر فێری کردووم. (تاج/٤ ز/١٦ ل/٤٦ ژ/٢ — سەرباسی دەستووری نانخواردن —ش/د/ت + ریاض/١ ز/٣٨ ل/٢٥٠ ژ/٢٩٩ + ریاض/٢ ل/٢٤٨ ز/١٠٠ ژ/٧٢٨).

روونکردنەوە:

سوننەتە شت بەدەستی ڕاست شت بخورێ، مەگەر لەبەرناچاری و مەهانەی ڕەوا، وەك نەخۆشیو برینو شتی وا، بەزەینم کەسێ چەپەوانە نەبێ واباشە، کەهەوڵ بدا بە دەستی ڕاست بخوا، بەڵام ئەگەر بۆی زەحمەت بوو، دروستە دەستی چەپی بەکاربهێنێ.

عومەری کوڕی ئەبو سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- هەنەزای پێغەمەر بووە، لەساڵی دووی کۆچی دا، کاتێ باوكو دایکی کۆچکار بوون، لەخاکی حەبەشە لەدایك بووە، لە ڕۆژەکەی خەندەقا لەگەڵ ئیبنو زوبەیرا، لەناو خەندەقەکەدا بوون، لەگەڵ سوپای ئیمامی عەلیدا ئامادەی جەنگی ئەل-جەمەل بوو، کەلەدژی لەشکری عائیشە بوو، هەلی کردی بە بەرپرسی سەر وڵاتی فارسو بەحرەین، کۆمەڵێ فەرموودە دەگێڕێتەوە، لەریجالی صەحیەینە، هەروا لەکتێبە شایستەکانی تری فەرموودەدا فەرموودەی تری هەیە، ئەم زاتانە ڕاوی فەرموودەکانی بوون: محمدی کوڕی، سەعیدی کوڕی مسیّب، عوروە، ئەبو ئومامە، وەهبی کوڕی کیسان و کەسانی تریش، لەسەردەمی جێنشینیی عەبدولەلیکی کوڕی مەروانا، لەمەدینە ساڵی هەشتاو سێی کۆچی، بەمەرگی خوا مردووە، نزیکەی هەشتا ساڵێ ژیاوە، دوو فەرموودەی لەبوخاریدا هەیە، یەکێکە لەهاوڕێ بچوکەکانی پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- تەمەن درێژ بووە، بڕوانە بەرگی یەکەم، لاپەڕە/١١٨ فەرموودەی ژمارە/٩٤ بۆ زانینی ژیاننامەی ئوم سەلەمەی دایکی.

١٨٠٢- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها: تُوفِّيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِين شَبِعْنَا مِنْ الأَسْوَدَيْنِ: التمرِ وَ المَاءِ. (الحديث ٥٣٨٣ طرفه في: ٥٤٤٢)[١٨٠٢].

عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: هەل لەگەڵ تێرسکی خۆمان لەخورماو ئاو خوارد، ئیتر ئەوەندەی پێ نەچوو، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وەفاتی کرد. (تاج/٩ ل/٣١٦ ژ/٥ + ٦) + (رياض صالحين/٢ ل/٦٤ ز/٦٥ ژ/٤٩٢).

١٨٠٣- عَنْ أَنسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: مَا أَكَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُبْزاً مُرَقَّقاً، وَلاَ شَاةً مَسْمُوطَةً حَتَّى لَقِيَ اللّٰهِ. (الحديث ٥٣٨٥ طرفاه في: ٥٤٢١، ٦٤٥٧)[١٨٠٣]:

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- عەتا چووە دیوانی خودا، نەنای تێریو نەمەڕی بریانی نەخوارد).

١٨٠٣-م- وَعَنْهُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، فِي رِوايةٍ، قَالَ: مَا عَلِمْتُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ عَلَى سُكُرْجَّةٍ قَطٌّ، وَلاَ خُبْزٍ لَهُ مُرَقَّقٍ قَطٌّ، وَلاَ أَكَلَ عَلَى خُوَانٍ قَطٌّ. (الحديث ٥٣٨٦ طرفاه في: ٥٤١٥، ٦٤٥٠)[١٨٠٣-م].

دیسان ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: من ئاگام لێ بێ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەسەر قەرەوانەی ڕازاوە هەرگیز نانی نەخواردووە، یالەسەر خوان (مێز) نانی نەخواردووە، یانانی تیری بۆ نەکراوە. بەقەتادەیان گوت: ئەی لەسەرچی نانیان دەخوارد؟ فەرمووی: لەسەر سفرە. (تاج/٤ ز/١٩ ل/٦٥ ژ/٥).

[١٨٠٢] اخرجه مسلم في الزهد و ارقاق، رقم: ٢٩٧٥.

[١٨٠٣] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث انس (مَا رَأى شَاةً سَميطاً). فتح/١٠ ص/٧٣٤ - خاتمة كتاب الأطعمة. -المترجم-

[١٨٠٣-م] الظاهر لم يوافقه مسلم على تخريجه -المترجم-.

١٨٠٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طَعَامُ الِاثْنَيْنِ كَافِي الثَّلَاثَةِ وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كَافِي الْأَرْبَعَةِ.(الحديث ٥٣٩٢)[١٨٠٤].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (نانی دووکەس بەشی سێ کەس دەکا، ومنانی سێ کەس بەشی چوار کەس دەکا). (تاج/٤ ل/٦٧ ز/٢٠ ژ/١ ش/ت) + (ریاض/٢ ل/٢٦٢ ز/١١٠ ژ/٧٥٥ + ژ/٧٥٦).

١٨٠٥- عَنْ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما أَنَّهُ لَا يَأْكُلُ حَتَّى يُؤْتَى بِمِسْكِينٍ يَأْكُلُ مَعَهُ، قَالَ نَافِعُ الرَاوِي عَنْهُ: فَأَدْخَلْتُ رَجُلًا يَأْكُلُ مَعَهُ فَأَكَلَ كَثِيرًا فَقَالَ يَا نَافِعُ لَا تُدْخِلْ هَذَا عَلَيَّ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ.(الحديث ٥٣٩٤ – طرفاه في: ٥٣٩٣، ٥٣٩٥)[١٨٠٥].

نافیع –ڕەحمەتی خودای لێبێ- فەرمووی: دەستووری ئیبنوعومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- وابوو نانی بەتەنیا نەدەخوارد، هەمیشە نانی لەگەڵ هەژاراندا دەخوارد، ئەگەر کەس نەبوایە، هەژارێکیان بۆ پەیدا دەکرد، هەتا نانی لەگەڵدا بخوات، جا جارێ هەژارێکم برد بۆلای، نانی لەگەڵیدا خوارد، بەڵام زۆر زۆری خوارد. فەرمووی: ئەی نافیع! جارێ تر ئەمە مەهێنە بۆم کەنانم لەگەڵدا بخوات، چونکە من لەپێغەمەرم ژنەوتووە -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (موسوڵمان کەمخۆرە و بەقنیاتە و خواردنی بەپیتو فەرە، دەڵێی لەچاو کافردا یەك گەدەی هەیە، بەڵام بێبڕوا چاو برسییەو سکە ڕۆو سکدڕاوە و خواردنی بێ پیت و فەرە، بۆیە هەردەخواو تێرناخوا و تێر نابێ،

[١٨٠٤] اخرجه مسلم في الأشربة: باب فضيلة المواساة في الطعام: رقم/٢٠٨٥.

[١٨٠٥] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: المؤمن يأكل في نعيٍ واحدٍ رقم/٢٠٦٠-٢٠٦١.

وەك لەچاو پیاوی موسوڵماندا حەوت ورگی هەبێ وایە). (تاج/٤ ل/٥٣ ز/١٦ ژ/١٩ + ٢٠ ش/ت + م/ت).

١٨٠٦- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِرَجُلٍ عِنْدَهُ: (لاَ آكُلُ وَ أَنَا مُتَّكِيءٌ.(الحديث ٥٣٩٩ طرفه في: ٥٣٩٨)[١٨٠٦].

ئەبو جوحەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەخزمەتی پێغەمەردا بووم -درووودی خوای لەسەر بێ- پیاوێکی لەلابوو، پێی فەرموو: من بەپاڵ کەوتنەوە شت ناخۆم. (تاج/٤ ل/٥١ ز/١٦ ژ/١٢ ب/د/ت/ن) + (رياض الصالحين/٢ ل/٢٥٨ ز/١٠٨ ژ/٧٤٦).

١٨٠٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ إِنِ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ.(الحديث ٥٤٠٩ طرفه في: ٣٥٦٣ = بەرگی/٤ ل/١٠٩)[١٨٠٧].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درووودی خوای لەسەر بێ- هەرگیز خراپەی لەخواردنو نانو ئاو نەدەگرت، ئەگەر حەزی لێی بوایە دەیخوارد، دەنا ئەگەر بەدڵی نەبوایە وازی لێ دەهێنا). (تاج/٤ ل/٥١ ز/١٦ ژ/١١) + (رياض الصالحين/٢ ل/٢٥٣ ز/١٠١ ژ/٧٣٦).

١٨٠٨- عَنْ سَهلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أنه قيل له: هَلْ رئيتُمْ في زمان النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيَّ؟ قَال: لاَ، قيل: كنتم تنخلون الشّعير؟ قَال:لاَ ولكن كنّا ننفخُهُ. (حديث ٥٤١٠، طرفه في: ٥٤١٣)[١٨٠٨].

[١٨٠٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي جحيفة، (لا آكلُ متكئا) (فتح/١٠ ص/٧٣٤ خاتمة كتاب الأطعمة) -المترجم-.

[١٨٠٧] أخرجه مسلم في الأشربة: باب: لا يعيب الطعام، رقم/٢٠٦٤. راجع رقم/١٤٢٦ تجريد.

[١٨٠٨] لم يوافقه مسلم على تخريجه (فتح/١٠ ص/٧٣٤ - خاتمة كتاب الأطعمة) -المترجم-.

گـوترا بەسـەهل -ڕەزای خـوای لێ بـێ- ئایـا پێغەمـەر -دروودو سـلاو و صەلاواتو ڕەحمەتو بەرەکاتو سۆزو پیرۆزی خوای گەورەو سەروەری لەسەر بێ- ئایا پێغەمەر نانی تیری ئاردە سپی خواردووە؟ فەرمووی: نـە ئێمـەو نـە پێغەمەر، تا ئەو ڕۆژەی کە پێغەمەر چووە دیداری خودا چاومان بەنانی سپی نەکـەوت. گوتیـان پێـی: ئـەی چـۆن چـۆنی ئـاردی جۆتـان چـار دەکـرد؟ ئایـا دەتانبێژایەوە؟ فەرمووی: نـەء، بـەڵام فوومـان لێـی دەکـرد، ئـیتر ئـەو سـۆس و شتەی کەبادەیبرد ئـەوا دەیـبرد و ئەوەیـشی دەمایـەوە دەمـان گرتـەوەو دەمـان شێلاو دەمان کرد بەهەویر. (تاج/٩ ل/٣٢٤ ژ/١٧ ز/٩٩ ت/ب).

١٨٠٩- عَنْ أبِي هريرة رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَال: قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ يَوْماً، بَيْنَ أَصحَابِهِ تَمْراً فَأعطَى كُلَّ إنْسَانٍ سَـبْعَ تَمَـرَاتٍ، فَأعْطَـانِي سَـبْعَ تَمَـراتٍ، إحداهُنَّ حَشَفَةَ، فَلَمْ يَكُنْ فِيهِنَّ تَمرةٌ أعجَبَ مِنْهَـا شَـدَّتْ فِـي مَـضَاغِي. (الحـديث ٥٤١١، طرفاه في: ٥٤٤١، ٥٤١١م)[١٨٠٩].

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: جـارێ پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- لەبەرکـەمی خـۆراك، خورمـای دابـەش دەکـرد بەسـەر هاوڕێیانیدا، هەرکەسەی بەژمارە حەوت دەنکی دەداپێمان، حـەوت دەنکـی دا بەمنیش، دەنکێکیان پووچەڵ بوو، جێـڕەوە بـوو بـوو، بـەڵام لەگـەڵ ئەوەیـشا لـەلام لەهـەموویان خۆشـتربوو، چـونکە نووسـا بەمەڵاشـوومەوە و بـەگران دەجوورا، وەك بنێشت و ماجووم هەتا تـاوێ جوویم، لەبـەر ئـەوە زۆر خـۆش بوو لەلام. (تاج/٤ ل/٦٨ ز/٢٠ ژ/٤ ب/ت).

[١٨٠٩] لم يَستثنِهِ الشيخ العسقلاني من المتفق عليه. -المترجم-

١٨١٠- و عنه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنه فَرَّ بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيَّةٌ، فَدَعَوهُ، فأَبَى أَنْ يَأْكُلَ، وَ قَال: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ من الدنيا و لم يَشْبَعْ من خبز الشعيرِ.(الحديث ٥٤١٤)[١٨١٠].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- جارێ لەلای کۆمەڵێ پیاوەوە ڕەت بوون مەڕێکی بریانی یان بۆ دانرابوو، خەریکی خواردنی بوون، خوێکی ئەبوهورەیرەیان کرد کەلەگەڵیان دا لەگۆشتی ئەو مەڕە برژاوە بخوات، بەلام ئەبو هورەیرە قایيل نەبوو، لێی نەخوارد، وە فەرمووی: (پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- هەتا لەدنیادەرچوو، تێری لەنانی جۆ نەخوارد، ئیتر من چۆن دڵم بەرایی بدا، کەقاورمەو گۆشتی بریانی بخۆم).

١٨١١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ بُرٍّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تِبَاعًا حَتَّى قُبِضَ.(الحديث/٥٤١١ طرفه في: ٦٤٥٤)[١٨١١].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەوکاتەوە کە پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- کۆچی کرد بۆ مەدینە، تا ئەو ڕۆژەی کەخودا بەڕەحمەت بردیەوە بۆلای خۆی، خۆیو خێزانەکەی سێ شەو لەسەر یەك تێر سکی خۆیانیان لەنانی گەنم نەخواردووە!. (تاج/٩ ل/٣١٥ ز/٩٦ ژ/١ ش/ت).

١٨١٢- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا مَاتَ الْمَيِّتُ مِنْ أَهْلِهَا فَاجْتَمَعَ لِذَلِكَ النِّسَاءُ ثُمَّ تَفَرَّقْنَ إِلَّا أَهْلَهَا وَخَاصَّتَهَا أَمَرَتْ بِبُرْمَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطُبِخَتْ ثُمَّ صُنِعَ ثَرِيدٌ فَصُبَّتِ التَّلْبِينَةُ عَلَيْهَا ثُمَّ قَالَتْ: كُلْنَ مِنْهَا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: التَّلْبِينَةُ مُجِمَّةٌ لِفُؤَادِ

[١٨١٠] قال العيني: (والحديث من افراده) (العمدة/٢١ ص/٥٣) —المترجم.

[١٨١١] أخرجه مسلم في أوائل الزهد و الرقاق، رقم: ٢٩٧٠.

الْمَـرِيضِ تُـذْهِبُ بَعْـضَ الْحُـزْنِ.(الحـديث ٥٤١٧ طرفـاه في: ٥٦٨٩ – ٥٦٩٠)[١٨١٢].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- کەهاوسەری پێغەمەرە -درودی خوای لەسەر بێ- کاتێ کەسێکی دەمرد، ژنان کەلێی کۆ دەبوونەوە، کاتێ کەبلاوەیان لێ دەکردو دەمانەوە بەس کەس و کارو دەست و پێوەندەکەی خۆی، دەستووری دەدا پڕ دیزەیەك پەڵوولەیان دەکردو دەیان کرد بەسەر تریتدا، ئەوسا عائیشە بەژنەکانی دەگوت: لەمە بخۆن، چونکە من خۆم ژنەوتوومە لە پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (پەڵوولە بەری دڵی نەخۆش دەگرێ و ناوسکی دەحەوێنێتەوەو خەم و خەفەتیش هەنێ دەڕەوێنێتەوە!). (تاج/٤ ل/٢٠٨ ز/٦٧ ژ/١+٢+٣).

١٨١٣– عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قال: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَ لَا الدِّيبَاجَ وَ لَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحافِها، فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَنَا فِي الآخِرَةِ.(الحديث ٥٤٢٦ أطرافه في: ٥٦٣٢، ٥٦٣٣، ٥٨٣١، ٥٨٣٧)[١٨١٣].

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەری خۆشەیست و نازدار -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ئاوریشم و دیباج لەبەرمەکەن، لەحاجەت و قاپو قاچاغی زێڕو زیویشا، نەشت بخۆن و نەشت بخۆنەوە، چونکە ئەمانە لەجیهانا بۆ ئەوانن و لەدواڕۆژدا بۆ خۆمانن). (تاج/٤ ل/٦٤ ز/١٩ ژ/١ ش/د/ت/ن).

[١٨١٢] اخرجه مسلم في السّلام، باب: التلبينة مجمة لفؤاد المريض رقم/٢٢١٦.

[١٨١٣] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: تحريم استعمال إناء الذهب و الفضة، رقم/٢٠٦٧.

لەگێڕانەوەکی تاجول ئوصولدا: هەرکەسێ لەحاجەتی زێڕدا، یا لەحاجەتی زیودا شت بخوا، یاشت بخواتەوە ئەوە قڵپە قڵپ ئاگری دۆزەخ دەڕژێنێتە ناوسکی خۆیەوە).

روونکردنەوە:

مەبەست لەخۆمان موسوڵمانانە، مەبەستیش لەوان ناموسوڵمانانە، لێرەدا دوو خاڵی سەرەکی هەیە:

یەکەم: بڕیاری ژن لەم چوارشتەدا لەپیاو جیایە، زێڕو زیوو ئاوریشم و دێباج بۆ ژن ڕەواو دروستە، تەنیا وەك حاجەتو قاپو قاجاخ ئەم چوارشتە بۆ ژنیش نادروستە. بەڵام بەشێوەی گشتی کڕینو فرۆشتن و بازرگانی کردن بەم چوارشتەوە بۆ هەموو موسوڵمانێ، نێر بێ، یا مێ بێ، دروستە، لەگەڵ هەندێ مەرجی تایبەت کەئێستا شوێنی ئەو وردەکاریە نییە، لەبەر ئەوە دروست کردنی پارچەو خشڵ و کەلوپەل و شتی وا لەم شتانە دروستە، وەدادەنرێ بەکەسابەتی حەڵاڵ، هەمووشمان دەزانین کەکاسب خۆشەویستی خوایە. (بڕ: فیقهی ئاسان/١ ل/٢١ ز/٦).

دووەم: ئەو ڕستەیەی لەفەرموودەکە کەدەفەرموێ: (ئەم چوار شتە بۆ بێ بڕوایانە لەجیهانا) ئەوە بۆ بەیانی واقع و رووداوە، نەوەك بۆ بەیانی ئەوەبێ کەئەمانە لەدنیادا بۆ ئەوان حەڵاڵ و ڕەوان.

تەنیا ئەوەندە هەیە دەسەڵاتی وڵاتی ئیسلام دەتوانێ ئەم شتانە لەموسوڵمان قەدەغە بکا، مەگەر لەسنووری ڕەوای خۆیانا، بەڵام بۆی نییە ئەم چوارشتە لەناو موسوڵمان قەدەغە بکات!!.

١٨١٤- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَّامٌ فَقَالَ: اصْنَعْ لِي طَعَامًا أَدْعُوَ رسول الله صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَامِسَ خَمْسَةٍ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَامِسَ خَمْسَةٍ، فَتَبِعهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّكَ دَعَوْتَنَا خَامِسَ خَمْسَةٍ،

وَهذَا رَجُلٌ قَدْ تَبِعَنَا، فَإِنْ شِئْتَ أَذِنْتُ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ تَرَكْتَهُ. قَالَ: بَلْ أَذِنْتَ لَهُ.(الحديث ٥٤٣٤ أطرافه في: ٢٠٨١، ٢٤٥٦، ٥٤٦١)[١٨١٤].

ئەبو مەسعوودی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێکی ئەنصاری ناوی ئەبو شوعەیب بوو، خوڵامێکی گۆشتفرۆشی هەبوو، پێی گوت: نانێ دروست بکە، پێغەمەرو چوار کەسی تر خەڵك دەکەم، جا پێغەمەر و چوارکەسی تری بانگ کرد، پیاوێکیش شوێنیان کەوت، کە گەیشتنە بەردەرگای ماڵەکە، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- بەخاوەن ماڵەکەی فەرمووی: (ئەم پیاوە شوێنمان کەوتووە، کە تۆخوڵکت کردین ئەومان لەگەڵ نەبوو، جا ئەگەر ڕێی ئەدەی ئەوا دێە ژوورەوە، ئەگەر حەزیش ئەکەیت ئەوا دەگەڕێتەوە؟ خانە خوێکەیش گوتی: قوربان! ڕێگەی پێ ئەدەم، با بفەرموێ لەگەڵ ئێوەدا). (رياض/٢ ز/١٠٣ ل/٢٥٤ ژ/٧٣٩ چاپی دووەم).

١٨١٥- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ الرُّطَبَ بِالْقِثَّاءِ.(الحديث ٥٤٤٠، طرفاه في ٥٤٤٧، ٥٤٤٩)[١٨١٥].

عەبدوڵڵای کوڕی جەعەفەری کوڕی ئەبو تالیب -ڕەزای خوا لە خۆیی و بابی بێ- فەرمووی: پێغەمەرم دی -درودی خوای لەسەر بێ- فەریکە خورما (روتاب)ی دەخوارد بە ترۆزییەوە. وە فەرمووی: (فێنکی ترۆزیەکە گەرمی خورماکە دەشکێنێ). (تاج/٤ ز/٢١ ل/٧٣ ژ/٢+٣).

روونکردنەوە:

ڕشتەی ئەم فەرموودەیە لە ڕشتە چوارینەکانی بوخاریە، پیاوانی ڕشتەکە ئەمانەن (بڕوانە: ژمارە/٦٩٤ = بەرگی دووەم لاپەڕە/١١٦):

[١٨١٤] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: ما يفعل الضيف إذا تبعه غير من دعاه... رقم/٢٠٣٦.

[١٨١٥] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: أكل القثاء بالرطب، الرقم/٢٠٤٣.

١. مامۆستای بوخاری، کە بوخاری ئەم فەرموودەیەی لەوەوە گێڕاوەتەوە، کەناوی عەبدولعەزیزی کوڕی عەبدوڵڵایە.

٢. شێخی شێخەکەی بوخاری، کەناوی: ئیبراهیمی کوڕی سەعدی کوڕی ئیبراهیمی کوڕی عەبدولڕەحمانی کوڕی عەوفە (بڕوانە: ژمارە: ٩٩٣ تەجرید = ٢٠٤٨ فتح الباری - بەرگی/٣ ل/٥). مامۆستای مامۆستاکەی بوخاری ئەم فەرموودەیە لەباوکی خۆیەوە دەگێڕێتەوە کە:

٣. سەعدی کوڕی ئیبراهیم، کوڕی عەبدولڕەحمان کوڕی عەوف، ئەویش ئەم فەرموودەیە دەگێڕێتەوە لە:

٤. عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەری کوڕی ئەبوتالیب، -ڕەزاو ڕەحمەتی خودا لە هەموویان بێ- (بڕوانە: ژمارە: ٧٦١ تەجرید - ب/١ ل/١٨٨). پیاوی سێیەم لەم فەرموودەیەدا، کەسەعدە لە گچکەی پەیڕەوانە، واتە: لە صغاری تابعینە، کەناسراون بەچینی دووەمی موسوڵمانان، پیاوی چوارەمیش کە عەبدوڵڵای کوڕی جەعفەرە لەگچکەی هاوڕێیانە، واتە: صغاری صەحابەیە، کە پێغەمەر مردووە ئەو منالکار بووە. دوو فەرموودەی لەبوخاریدا هەیە، لەخاکی حەبەشە، کاتێ باوکو دایکی لەوێ کۆچکار بوون عەبدوڵڵا لەدایك بووە، دایکی ناوی ئەسمائی کچی عومەیە، یەکەم منالی موسوڵمانە کە لەحەبەشەدا لەدایك بووە، کاتێ باوکو دایکی لەحەبەشەوە هاتن بۆ مەدینە ئەویش لەگەڵیانا هات، دووبرای باوکو دایکی تریشی هەبوو، کەناویان موحەمەد و عەون بوو، ئەوانیش لەپاپۆڕەکەدا لەگەڵ ئەوانا کۆچیان کرد بۆلای پێغەمەر، لەمەدینە، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەستی هێنا بەسەریداو، فەرمووی: (خودایە: جێگەی جەعفەر بەمنالەکانی پڕبکەرەوە). کاتێ پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- مرد، عەبدوڵڵا تەمەنی دە ساڵ بوو، لەجەنگی صفین دا عەبدوڵڵا یەکێ بوو لەفەرماندەکانی ئیمامی عەلی، عەبدوڵڵا زۆر سەخی بوو، تەنانەت ناسراو بوو بە: بەحری جوود، واتە:

دەریای سەخێتی، پیاوێکی پیاوانەی ڕەوشت بەرزی زمان پاك و ڕەوشت پاك بوو، ڕای وابوو کە گوێ گرتن لە گۆرانی و لەدەنگی خۆش قەیدی نییە، فەرموودەی لەپێغەمەرەوە لەبەرکردووە، ئەم زاتانە لەوەوە، لەپێغەمەرەوە، فەرموودەکانی ئەویانگێڕاوەتەوە: دووکوڕەکەی خۆی: ئیسماعیل و موعاویە، هەروا ئەبوجەعفەر محەمەدی کوڕی عەلی و قاسمی کوڕی موحەمەد و عوروەی کوڕی زوبەیر و سەعدی کوڕی ئیبراهیمی ئەکبەر و شەعبی و مورق العجلی و عەبدوڵڵای کوڕی شدادو حەسەنی کوڕی سەعدو عەباسی کوڕی سەهلی کوڕی سەعدو کەسانی تریش. لەمەدینە مرد، ساڵی هەشتای کۆچی، لەتەمەنی نەوەد ساڵیدا، (بڕوانە: فەرموودەی ژمارە/١٥٧٦ تەجرید = ٤٢٣٠، ٤٢٣١، فتح الباری + ١٥٨٠ تەجرید = ٤٢٦١ فتح الباری = بەرگی چوارەم ل/٣٢١) + (تاج/٤ ز/١٠٢ ل/٣٢٧ ژ/١).

١٨١٦- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيَ اللّٰه عَنهمَا قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ يَهُودِيٌّ وَكَانَ يُسْلِفُنِي فِي تَمْرِي إِلَى الْجِدَادِ وَكَانَتْ لِجَابِرٍ الْأَرْضُ الَّتِي بِطَرِيقِ رُومَةَ فَجَلَسْتُ فَحَلَا عَامًا فَجَاءَنِي الْيَهُودِيُّ عِنْدَ الْجَدَادِ وَلَمْ أَجُدَّ مِنْهَا شَيْئًا فَجَعَلْتُ أَسْتَنْظِرُهُ إِلَى قَابِلٍ فَيَأْبَى فَأُخْبِرَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ امْشُوا نَسْتَنْظِرْ لِجَابِرٍ مِنَ الْيَهُودِيِّ فَجَاءُونِي فِي نَخْلِي فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَلِّمُ الْيَهُودِيَّ فَيَقُولُ أَبَا الْقَاسِمِ لَا أُنْظِرُهُ فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فَطَافَ فِي النَّخْلِ ثُمَّ جَاءَهُ فَكَلَّمَهُ فَأَبَى فَقُمْتُ فَجِئْتُ بِقَلِيلِ رُطَبٍ فَوَضَعْتُهُ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَكَلَ ثُمَّ قَالَ أَيْنَ عَرِيشُكَ يَا جَابِرُ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ افْرُشْ لِي فِيهِ فَفَرَشْتُهُ فَدَخَلَ فَرَقَدَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ فَجِئْتُهُ بِقَبْضَةٍ أُخْرَى فَأَكَلَ مِنْهَا ثُمَّ قَامَ فَكَلَّمَ الْيَهُودِيَّ فَأَبَى عَلَيْهِ فَقَامَ فِي الرِّطَابِ فِي النَّخْلِ الثَّانِيَةَ ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ جُدَّ وَاقْضِ فَوَقَفَ فِي الْجَدَادِ فَجَدَدْتُ مِنْهَا مَا قَضَيْتُهُ وَفَضَلَ مِثْلُهُ فَخَرَجْتُ حَتَّى

جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَشَّرْتُهُ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ. (الحديث ٥٤٤٣)[١٨١٦].

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جوولەکەیێ لەمەدینە هەبوو، پێشەکی پارەم لێی وەردەگرت بەسەلەم بەسەر خورما هەتا کاتی ڕنینی، باخە خورمایەکم هەبوو، لەرێگەکەی بیری ڕۆمە بوو، ئەو ساڵە ڕەزە خورماکە بەری نەگرت، مەگەر زۆر کەم، ئەوەیش دەبوو بەهۆی دواکەوتنی دانەوەی سەلەمەکەی سەرم، جا کاتی خورمارنین، کابرای جوولەکە هات بۆلامن داوای خورماکەی لێم کرد، منیش هیچم لێ نەڕنی بوو، لەبەر ئەوە داوام لێ کرد کە هەتا ساڵی ئایندە مۆڵەتم بدات، بەڵام قاییل نەبوو مۆڵەتی نەدام. ئەمە ئەگێڕنەوە بۆ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئەویش بەهاوڕێکانی لای خۆی دەفەرموێ: (بابڕۆین داوای مۆڵەتی دواخستن لەو جوولەکەیە بکەین، کە مۆڵەتی جابیر بدا تاساڵێ). جا لەناو ڕەزە خورماکە مابووم هاتن بۆلام، وە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەم بارەیەوە زۆری لەگەڵ کابرای جووە فەرموو، سوودی نەبوو، هەموو جارێ کابرای جوولەکە بەپێغەمەری دەگوت: ئەی ئەبو قاسم! مۆڵەتی جابیر نادەم، جا کاتێ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕوانی حاڵەکە وایە، هەڵسا خولێکی خوارد بەناو باخە خورماکەدا، دیسان هاتەوە بۆلای کابرای جوولەکەو لەم بارەیەوە قسەی لەگەل کردەوە، دیسان جووە ملی نەدا و قاییل نەبوو مۆڵەتی جابیر بدات، جا منیش هەڵسام چووم هەنێ فەریکە خورمای تازەم هێنا و لەبەردەم پێغەمەردا دامنا بۆی، ئەویش لێی نۆش کرد، ئەوجا فەرمووی: (ئەی جابیر! ساباتەکەت، کەلەناو ئەم باخەدا، ستاری تیا دەگریت لەکوێ یە؟) منیش نیشانم دا و جێگەکەیم پێ گوت. فەرمووی شتێکم لەبنیا

[١٨١٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر في وفاء دينه (فتح/١٠ ص/٧٣٤ –خاتمة كتاب الأطعمة-) –المترجم-.

بۆ ڕاخه، ئەوجا تەشریفی چووه ناو ساباتەکەو سەرخەوێکی تیا شکاند و ئەوسا خەبەری بۆوه، جا چەپکێ فەریکە خورمای ترم بۆیهێنا و لێی خوارد، ئەوسا هەڵساو قسەی لەگەڵ جوولەکەکە لەم بارەیەوه کردەوه، بەڵام جووه ڕازی نەبوو، ئەنجا بەناو بەری تازەی باخەکەدا، کە هێشتا بەدارەوه بوو. جارێ تر سووڕایەوه و نزای پیرۆزی و پیتو فەڕی دیسان بەسەردا خوێندەوه، ئەوسا بەپشتی پیتو فەڕی خودا فەرمووی: (دەست بکە بەڕنینی خورمای باخەکەو بە تەواوی قەرزی سەلەمەکەی جوولەکەکە بدەرەوه ئەی جابیر!).

جا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- خۆی لەناو مشتاخی خورما ڕزنراوەکەدا بۆ موفەڕکی وەستا، منیش دەستم کرد بە ڕنینی خورمای باخەکە، هەتا بەتەواوی سەلەمی جولەکەکەم دایەوه، وە ئەوەندەی تریشی لێ زیاد بوو، جا لەخۆشی ئەوەی کە ئێمە بەتەمای ئەوەیش نەبووین کەبەری باخەکە بەشی قەرزی جوولەکەکە بکا، کەچی لەپیتو فەڕی پێغەمەرەوه دوو ئەوەندەی تیا بوو ڕۆیشتم بۆلای پێغەمەر، وە موژدەی ئەم پیتو فەڕو پیرۆزییەم پێدا، ئەویش بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم موعجیزە گەورەیە، کە بەلگەیە لەسەر پێغەمەرایەتی ئەوکەسەی کەلەسەر دەستیدا ڕووی داوه فەرمووی: (شایەتی دەدەم کەمن پێغەمەری ڕەوانەکراوی خودام، دەنا خودا موعجیزەی وا گەورەی لەسەر دەستی مندا پیشان نەئەدا). (بڕوانە: تاج/٤ ز/١٠٨ ل/٣٤٦ ژ/١).

١٨١٧- عَنْ سَعْدِ بن أبِي وَقَاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ تَصَبَّحَ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرُّهُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ سُمٌّ وَلَا سِحْرٌ. (الحديث ٥٤٤٥ أطرافه في: ٥٧٦٨، ٥٧٦٩، ٥٧٧٩)[١٨١٧].

[١٨١٧] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: فضل تمر المدينة، رقم: ٢٠٤٧.

سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەرکەسێ بەیانیان لەسەر خورێنی، حەوت دەنك خومای (عەجوە) بخوات، ئیتر ئەو ڕۆژە نە زەهرو نە جادوو زیانیان نابێ بۆی). (تاج/٤ ز/٦٥ ل/٢٠٣ ژ/١).

١٨١٨- عَنِ إبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما أَنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: إذا أَكَلَ أَحَدَكُمْ فَلَا يَمْسَحَ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَو يُلْعِقَهَا. (الحديث ٥٤٥٦)[١٨١٨].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (کەنان دەخۆن دەستی خۆتان مەسڕن، هەتا خۆتان دەیلێسنەوە، یا یەکێ تر بۆتانی دەلێسێتەوە!). (تاج/٤ ز/١٦ ل/٥٦ ژ/٢٤).

ڕوونکردنەوە:

هۆی ئەم لستنەوەیە ئەوەیە کەلەفەرمودەیەکی تردا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (ئێوە نازانن کەپیتو فەڕی خواردەمەنیەکەتان لەکامەی دایە). (بڕوانە: ریاض الصالحین بەرگی/٢ ل/٢٦٠ ز/١٠٩ ژ/٧٥٢).

وەکی تریش مەبەست لەوەی کەکەسێ تر لەپاش نانخواردن دەستی بۆ بلێسێتەوە ئەگەر خۆی نەیلێسایەوە، کەسێکە کە قێزو بێز لەوەنەکاتەوە، وەك منالی خۆی و فەقێی کە بۆ پیرۆزی دەستی بلێسێتەوە، بەهەر حاڵ، بەهیچ شێوەیەك مەبەست ئەوە نییە کە موسوڵمان کاری ناشایستە و باری نالەبار برەو پێ بدا، ئەم جۆرە کارە سوننەتە، کردنی سوننەتیش هەرکاتێ کێشەیەکی بۆ موسوڵمانان دروست دەکرد، ئەوە نەکردنی لەکردنی باشترە، وەك زۆر لە سوننەتەکانی حەج، ئەگەر هەموو حاجیەك لەکاتی حەج کردنا حەجەرو لئەسوەد ماچ بکا، یا ئیسلامیی ڕوکنی یەمانی بکا، یا دووڕکات

[١٨١٨] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: استحباب لعق الأصابع و القصعة ... رقم: ٢٠٣١.

نوێژی سوننەت لەمەقامی ئیبراهیما بکا، ئەوە هەموو حەجەکەیان دەفەوتێ، یا هەزاران کەس دەبن بەژێر پێوە، هەتا زۆر لەزانایانی خاوەن تەقوای ئەمڕۆ قسە لەوە دەکەن، کە دروستە بۆ بەرژەوەندی ئیسلام و موسوڵمانان تەرکی هەندێ واجبیش بکرێ، وەك کچی موسوڵمان بەبەرگی مۆدەوە لەزانکۆ دەوام بکا، ئەگەر دەوڵەت رێگەی نەدەدا بەبەرگی موسوڵمانانەوە دەوام بکا، هەموومان دەزانین رۆژ گۆڕاوە، خەڵك خراپ بوون، صەلیبیەت و صەهیۆنیەتیش قەت وەك ئەمڕۆ، بەنەرمە بڕە، لەدژی ئیسلام سەنگەریان نەگرتووە، لەهەمووی بڤەتر لەوڵاتی ئێمەدا بەداخەوە، مزگەوتەکان چۆڵن، مەیدان خاڵییە، زانای دانای کارا کەم بووە، ئەوەیشی هەیە کەنارخراوە! بەتایبەتی لەوڵاتی ئێمەدا، کەسانێ پەیدابوون، پەروەردەی ناو زێرابن، کەخۆیان پێی دەڵێن: خەباتی ژێرزەمینی، ئێستا هەڵیان بۆ ڕەخساوە، دەغەزو کینەی پەنگەوە خواردووی چەند ساڵەی ناو دەروونی پیسیان بەو پەڕی سەربەستییەوە، وەبێ پەروا لەدژی ئیسلام، وەك ئاودەستخانە دەردەی هەڵ دەڕێژن، وە بۆ نەگبەتی هەڵو مەرجێکی واش ڕەخساوە کەخەڵك گوێیان لێ دەگرێو بگرە باوەڕیشیان پێدەکا، بەتایبەتی لە کوردستانی ئازاددا، بەناوی ئازادییەوە، کۆمەڵێ نیمچە میرزا و بەناو ڕۆشنبیر، بە کرێگیراون، بۆ ڕەفکردنو تانەوتەشەردان لەئیسلام، هەتا شێوەی جوانی گەلی کورد ناشیرین بکەنو هەل بۆ دوژمن بسازێننەوە کەگوایە کورد کافر بونەتەوە تا ئەنفالمان بکەنەوە.

١٨١٩- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: قَدْ كُنَّا زَمَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ لَنَا مَنَادِيلُ إِلَّا أَكُفَّنَا وَسَوَاعِدُنَا وَأَقْدَامُنَا ثُمَّ نُصَلِّي وَلَا نَتَوَضَّأُ. (الحديث ٥٤٥٧)[١٨١٩].

[١٨١٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر في المناديل (فتح/١٠ ص/٧٣٤ خاتمة كتاب الأطعمة طبعة جديدة)-المترجم-.

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: (جاران ئێمە لەسەردەمی حەزرەتدا -دروودی خوای لەسەر بێ- بێجگە لەلەپو قۆڵو ژێرپێی خۆمان دەستەسڕی ترمان نەبوو، واتە: کاتێ شتێکیان دەخوارد کەدەستیان چەور دەبوو، یا تەڕدەبوو، لەبەرئەوەی خاولیو دەسماڵو دەستەسڕیان نەبوو دەستیان بەدەستەکەی تریان، یان بەقۆڵی خۆیان یا بەبن پێو پشتی پێی خۆیان دەسڕی). مەبەست روونکردنەوەی پلەی هەژاریو کەم دەستیانە، لەوسەردەمەدا، چونکە ئەمە بابەتی (رەقائیقە = ناسککاریە دڵهەژێنەکان) دەنا مەبەست ئەوە نییە کەشتی وا سوننەت بێ.

١٨٢٠- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا. (الحديث ٥٤٥٨ طرفه في: ٥٤٥٩)[١٨٢٠].

ئەبو ئومامە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپاش نانخواردن کە سفرەکەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- هەڵدەگیرا، دەیفەرموو (الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ وَلَا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا: سوپاس و ستایش و حەمدێکی زۆری پاکو پیرۆز بۆخودای پەروەردگارمان، نەکەس جێگەی ئەو دەگرێتەوە و نەوازی لێ ئەهێنرێ و نەئەوزاتە پشت گوێ دەخرێ، وەکەس نییە کەلەخوا بێ نیازبێ، ئەو خودای ئێمەیە). (رياض الصالحين/٢ ز/١٠٠ ل/٢٥١ ژ/٧٣٣) + (تاج/٤ ل/٦٢ ز/١٨-١).

١٨٢٠-م- و عنه في رواية: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ، قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مَكْفُورٍ.[١٨٢٠-م]

[١٨٢٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي أمامة في الدعاء بعد الأكل -المصدر السابق- -المترجم-.

[١٨٢٠-م] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي أمامة في الدعاء بعد الأكل -المصدر السابق- -المترجم-.

دیسان لەئەبوئومامەوە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەگێڕانەوەیەکی تردا: حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- لەدوای نانخواردن دەیفەرموو: (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مَكْفُورٍ: سوپاس و ستایش بۆ خودا کەهەر خۆی بەس و بەشمان دەکاو، هەرخۆی تێراومان دەکا، نەکەس دەتوانێ جێگەی ئەوبگرێتەوە، نەکەس ڕادەی دەکەوێ کەناسوپاسی ئەو زاتەبکا). (تاج/٤ ز/١٨ ل/٦٢ ژ/٢).

١٨٢١- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِالْحِجَابِ كَانَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ يَسْأَلُنِي عَنْهُ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَرُوسًا بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَكَانَ تَزَوَّجَهَا بِالْمَدِينَةِ فَدَعَا النَّاسَ لِلطَّعَامِ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَلَسَ مَعَهُ رِجَالٌ بَعْدَ مَا قَامَ الْقَوْمُ حَتَّى قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَشَى وَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ، ثُمَّ ظَنَّ أَنَّهُمْ خَرَجُوا فَرَجَعَ فَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ مَكَانَهُمْ فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ فَإِذَا هُمْ قَدْ قَامُوا فَضَرَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا وَأُنْزِلَ الْحِجَابُ. (الحديث ٥٤٦٦ أطرافه في: ٤٧٩١، ٤٧٩٢، ٤٧٩٣، ٤٧٩٤، ٥١٥٤، ٥١٦٣، ٥١٦٦، ٥١٦٨، ٥١٧٠، ٥١٧١، ٥٤٦٦، ٦٢٣٨، ٦٢٢٦، ٦٢٧١، ٧٤٢١)[١٨٢١].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: من لەهەموو کەسێ باشتر لەبارەی حیجابەوە شارەزامو ئاگام لێیەتی، ئوبەیی کوڕی کەعبیش لەبارەی ئایەتی حیجابەوە پرسیاری لێم کرد، هۆی هاتنی ئایەتی حیجاب ئاوا بوو: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لەمەدینە زەینەبی کچی جەحشی هێنا، جا شەوی زاوایی بۆ بەیانی کەخۆر بەرزەوە بوو، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- نانی شایی دروست کردو بانگهێشتی لەخەڵك کرد بۆ نانخواردن بەم

[١٨٢١] اخرجه مسلم في النكاح، باب: زواج زينب بنت جحش و نزول الحجاب رقم: ١٤٢٨.

بۆنەیەوە. جا کاتێ خەڵکەکە لەپاش نانخواردن بلاوەیان لێکرد، چەند پیاوێ لەخزمەتی پێغەمەردا -دروودی خوای لەسەر بێ- دانیشتنو نەڕۆیشتن و هەر دەوریان چۆڵ نەکرد، هەتا پێغەمەر خۆی هەڵساو ڕۆیشت، منیش لەخزمەتیدا ڕۆیشتم هەتا گەیشتە بەردەرگای هۆدەکەی عائیشە، ئەوسا لەوێوە گەڕایەوە منیش لەگەڵیا گەڕامەوە، وە لەپێغەمەر وابوو کە ئێستا پیاوەکان ڕۆیشتوون، کەچی تەماشامان کرد هێشتا هەر لەشوێنی خۆیان دانیشتوون، دیسان پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گەڕایەوە و ڕۆیشت هەتا گەیشتەوە بەردەرگای هۆدەکەی عائیشە، منیش دیسان لەگەڵیا چووم کە پێغەمەر گەڕایەوە، منیش لەگەڵیا گەڕامەوە، ئەمجارەیان کەتەماشامان کرد پیاوەکان هەڵسابوون ڕۆیشتبوون. ئیتر پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پەردەی لەنێوانی منو خۆیدا دادایەوە وەخودای گەورە ئایەتی حیجابی نارده خوارەوە کەدەفەرموێ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا (٥٣/٣٣) سورة الأحزاب﴾ واتە: ئەی کەسانێ کە باوەڕتان هێناوە بەخوداو بەپێغەمەری خودا، خود سەر خۆتان مەکەن بەناو ماڵەکانی پێغەمەردا، مەگەر کاتێ کەڕێگەتان پێبدرێ بۆ نانخواردنو شتی وا، لەم حاڵەشدا کاتێ بچن کەنانەکە پێگەیشتبێ، نەوەك لەپێشا بچن لەوێ چاوەنواڕبکەن تا نان پێ دەگا، جاکاتێ خوڵك کران بڕۆن، کاتێ نانتان خوارد بلاوەی لێ بکەن، وە لەوێ کۆڕی قسەی لێ دامەبەستنو زۆر مەمێننەوە، چونکە شتی وا ئازاری پێغەمەردەدا، پێغەمەر شەرمتان لێدەکا، بۆیە قسەناکا، بەڵام خودا لەشتی حەق شەرم ناکا، وەهەر کاتێ داوای شتێ

دەکەن لەهاوسەرەکانی پێغەمەر لەپشتی پەردەوە داوایان لێ بکەن، چونکە بەم شێوەیە باشترە بۆ دڵپاکی ئێوەیش و بۆ ئەوانیش. (تاج/٣ ز/٤٠ ل/٩٤ ژ/٥ ش/ت).

روونکردنەوە:

زەینەبی کچی جەحش دایکی ناوی ئومەیەی کچی عەبدول موتەلیبی کوڕی هاشم بوون کەواتە پوورزای پێغەمەرە، لەپێشدا ژنی زەیدی کوڕی حاریسەبوو، کە زەید لەپێشدا زڕکوڕی پێغەمەر بوو، کەزەید تەڵاقیدا شوویکرد بەپێغەمەر، زەینەب جوان بوو، لەپێش ئەوەدا شووبکا بەپێغەمەر ناوی (بَرَّة) بوو، پێغەمەر ناوی نا زەینەب، لەساڵی پێنجی کۆچیدا شووی کرد بە پێغەمەر، تەمەنی زەینەب ئەوکاتە سیو پێنج ساڵ بوو، ژنێکی خواناسی خواپەرستی زۆر باش بوو، شەونوێژی زۆری دەکرد، رۆژووی سوننەتی زۆری دەگرت، خێرکەرێکی گەورەبوو، ژنێکی دەست رەنگین بوو، کەوڵی خۆش دەکرد، مەشکەو کوندەی دەدووری و دەیفرۆشت و پارەکەی دەکرد بەخێر وە دەیدا بەهەژاران، جارێ زەینەب بەسەفیەی هاوسەری پێغەمەر دەڵێ: کچە جوو، لەسەرئەوە دەوری سێ مانگ، پێغەمەر دەنگی لێ دابڕی زەینەب کەمێ کورتە باڵابوو، یەکەم ژنی پێغەمەر بوو کە لەدوای مردنی پێغەمەر مرد. کۆمەڵێ فەرموودە لەپێغەمەرەوە دەگێڕێتەوە، ئەم زاتانە فەرموودەکانی ئەویان گێڕاوەتەوە: موحەمەدی کوڕی عەبدوڵڵای کوڕی جەحش کە برازای بووە، هەروەها ئوم حەبیبەی کچی ئەبوسوفیان و زەینەبی کچی ئەبوسەلەمە، لەبوخاریدا دوو فەرموودەی هەیە، زەینەب کفنێکی بۆ خۆی ئامادەکردبوو، کاتێ کەوتە گیانەڵا گوتی: خۆم کفنێکم بۆخۆم ئامادەکردووە، عومەریش کفنێکم بۆ دەنێرێ، لەیەکێکیانا بمنێژنو ئەوی تریان بکەن بەخێر! ئەگەر دەتوانن کراسەکەی بەریشم بکەن بەخێر!!.

داستانی شووکردنەکەی بەپێغەمەر، وا لەسوورەتی ئەحزابا بەدوورو درێژی لەتەمەنی پەنجا ساڵیدا، لەساڵی بیستنی کۆچیدا، لەسەردەمی جێنیشینی عومەردا کۆچی دوایی کرد، کەلەوساڵەدا میسر ئازادکرا. بۆ زێدەزانیاری تر، سەبارەت بەژیانی خاتوو زەینەب بڕوانە ئەم شوێنانە: فەرموودەی ژمارە/١١٢١ مختصر صحيح البخاري بەکوردی بەرگی سێیەم ل/٢٠٩ = ٢٦٦١ فەتحولباری + فەرموودەی/٣ بەرگی/١ ل/١٢ + ژ/٩٤ بەرگی/١ ل/١١٨ + ژ/١٥٤ بەرگی/١ ل/١٧٠ + ژ/٣٥٩ ب/١ ل/٣٥٦ + ژ/٦١٤ بەرگی دووەم لاپەڕە/٣٩ + ژ/٩٣١ بەرگی/٢ ل/٣٠٨ + ژ/٩٣٥ بەرگی/٣ ل/١٠ + ژ/١٤٩٨ بەرگی/٤ ل/١٨٤ + ژمارە/١٤٩٩ بەرگی/٤ ل/١٨٥ + تاج/٥ ز/٤٠ ل/١٥٩ + تاج/٥ ز/٣٥ ل/١٤٨ + ز/٣٦ ل/١٤٩ + ز/٣٧ ل/١٥٢ + ز/٣٨ ل/١٥٨ + ز/٤١ل-١٦١).

بسم الله الرحمن الرحيم

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەزای خوای لێ بێ- لەمێدا دەفەرموێ: نامەی خواردەمەنییەکان (كتاب الأطعمة) سەدو دوازدە فەرموودەی بەرزەوەکراوی واتیادا، چواردە طەریقیان بێڕشتەن، واتە تەعلیقن، ئەوانی تریان پەیوەستن، واتە: موصولن، نەوەدیان دووبارەن، پوختەکەیان (١١٢ — ٩٠ = ٢٢) بیستو دوو فەرموودەن، هەموویان لەتەجریدەکەدا هاتوون، لەژمارە: ١٨٠٠ هەتا ژمارە/١٨٢١، موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەی ژمارە/١٨٠٠ تەجرید =٥٣٧٥ فەتح = فەرموودەی ئەبوهورەیرە (في استقرائه عمر الآية).

٢. فەرموودەی ژمارە/١٨٠٣ تەجرید = ٥٣٨٥ فەتح = فەرموودەی ئەنەس: (مارَأَى شَاةً سَمِيطاً).

٣. فەمووده‌ی ژمـاره/١٨٠٦ ته‌جریـد = ٥٣٩٩ فـه‌تح. فـه‌رمووده‌ی ئـه‌بو جوحه‌یفه: (لا آكُلُ متكئاً).

٤. فه‌رمووده‌ی ژماره/ ١٨٠٨ ته‌جرید = ٥٤١٠ فه‌تح = فه‌رمووده‌ی سه‌هل: (ما رِأى النَّقِيَّ).

٥. فـه‌رمووده‌ی ژمـاره/ ١٨١٦ ته‌جریـد = ٥٤٤٣ فـه‌تح. فـه‌رمووده‌ی جـابر: (وَفَاءِ دَيْنِهِ).

٦. فـه‌رمووده‌ی ژمـاره/ ٥٤٦٣ فـه‌تح. له‌ته‌جریده‌که‌دا نییـه = (إِذا حـضر الطعام و الصلاة) فه‌رمووده‌که‌ی ئه‌نه‌س.

٧. ژمـاره/ ١٨١٩ ته‌جریـد = ٥٤٥٧ فـه‌تح = فـه‌رمووده‌ی جـابیر باسـی دەسەسرو خاولی.

٨. ژمـاره/ ١٨٢٠ ته‌جریـد = ٥٤٥٨ فـه‌تح. فه‌رمووده‌کـه‌ی ئه‌بوئومامـه پاڕانه‌وه له‌پاش نانخواردن.

٩. ژمـاره‌ی نییـه وا لـه‌نێوان ژمـاره/٥٤٦٠ فـه‌تح و ژمـاره/ ٥٤٦١ فـه‌تح فه‌رمووده‌ی ئه‌بو هوره‌یره الطَّاعِمُ الشاكر.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٤- نامەی حەوتم: كِتَابُ العَقِيقَةِ

١٨٢٢- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّه عَنه قَالَ: وُلِدَ لِي غُلَامٌ فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ فَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ وَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَكَانَ أَكْبَرَ وَلَدِ أَبِي مُوسَى.(الحديث ٥٤٦٧ أطرافه في: ٢٢٢، ٦٠٠٢، ٦٣٥٥)[١٨٢٢].

ئەبوموسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: كوڕێكم لەدایك بوو، بردم بۆ خزمەتی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناوی نا ئیبراهیم، بەدەنكێ خورما مەلاشوی شیرین كرد، لەسەر ئەم شێوەیە: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەنكە خورماكەی تەواو جوی، ئەوجا ماجوومی خورماكەی تفاندە ناودەمی منالەكە، لەپێشا ناوی نا ئەوسا مەلاشووی شیرین كرد، وە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نزای پیرۆزی و پیتو فەڕی بۆ منالەكە كردو ئەوسا دایەوە دەستم فەرمووی: ئەوكوڕە نۆبەرەی منالەكانم بوو). (تاج/٤ ز-١١ ل-٣٢ ژ/٥+٣+٤+٢+١ + تاج/١٠ ز-٦٤ ل-١٦٠ ژ-٣+٤ + فیقهی ئاسان بەرگی سێیەم لاپەڕە:٩٣٨ ز/٣٧٣)، بۆ زێدە سوودو بەهرە بڕوانە ئەم شوێنانە.

١٨٢٣- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ قَالَتْ فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُتِمٌّ فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَنَزَلْتُ بِقُبَاءٍ فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءٍ ثُمَّ أَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ حَنَّكَهُ بِالتَّمْرَةِ ثُمَّ دَعَا لَهُ وَبَرَّكَ عَلَيْهِ وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الْإِسْلَامِ فَفَرِحُوا بِهِ

[١٨٢٢] اخرجه مسلم في الآداب، باب: استحباب تحنيك المولود عند ولادته، رقم: ٢١٤٥.

فَرَحاً شَدِيداً لأَنَّهُمْ قِيلَ لَهُمْ: إِنَّ اليَهُودَ قَدْ سَحَرَتْكُمْ فلاَ يُولَدُ لَكُمْ.(سبق بتمامه في: رقم ١٨١٨ – المجلد الرابع في الترجمة الكردية).[١٨٢٣]

١٨٢٤– عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ الضَّبِّيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَعَ الْغُلَامِ عَقِيقَةٌ فَأَهْرِيقُوا عَنْهُ دَمًا وَأَمِيطُوا عَنْهُ الْأَذَى.(الحديث ٥٤٧٢ طرفه في: ٥٤٧١)[١٨٢٤]

سەلمانی کوڕی عامیری زەببی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست - درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: حەزردەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (حەوتم بۆ کوڕ دەکرێ، کەواتە خوێنی بۆبکەن و ئاژەڵێکی دەست بدا بۆ قوربانی بۆ بکەن بەحەوتم، وە ئازارو لیمانو شتی وای لێ دووربخەرەوە). (تاج/٤ ز-١١ ل-٣١ ژ-١).

روونکردنەوە:

لەدوا فەرموودەی ژمارە: ١٨٢٥ وە رونکردنەوەی شیاو لەسەر بابەتەکەو لەسەر سەلمانی کوڕی عامیر دەنوسین.

١٨٢٥– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (لَا فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةَ) وَالْفَرَعُ أَوَّلُ النِّتَاجِ كَانُوا يَذْبَحُونَهُ لِطَوَاغِيتِهِمْ وَالْعَتِيرَةُ فِي رَجَبٍ.(الحديث ٥٤٧٣ طرفه في: ٥٤٧٤)[١٨٢٥]

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: (نەفەرەع هەیەو نە عەتیرە) زوهری لەتەفسیری فەرەعو عەتیرەدا دەفەرموێ: (فەرەع یەکەم نۆبەرەی ئاژەڵە، جاران لەسەردەمی نەزانیدا سەریان دەبڕی بۆ بتە سەرکەشەکانیان

[١٨٢٣] اخرجه مسلم في الآداب، باب: استحباب تحنيك المولود عند الولادة ... رقم: ٢١٤٦.

[١٨٢٤] لم يوافقه مسلم على تخريجه (فتح/١١ ص-١٧ خاتمة كتاب العقيقة) –المترجم-

[١٨٢٥] قال في التاج الجامع للأصول في احاديث الرسول رواه الخمسة واشار العسقلاني في خاتمة كتاب العقيقة الى أنه وافقه مسلم –المترجم-

کەهۆی گومڕا بوونیان بوون، عەتیرەش جۆرە کوشتیەك بوو، لەدەی یەکەمی مانگی ڕەجەبا ئاژەڵێکیان بەناوی عەتیرەوە سەردەبڕی بەناوی پەرستشەوە). (تاج/٤ ز-١٢ ل-٢٣ ژ-١+٢+٣) + (مغنی المحتاج/٤ ص-٢٩٦).

روونکردنەوە:

لە موغنی موحتاجا، لەم بابی حەوتمەدا، لە حەوتمدا، بەنەقڵ لە ئیبنو سوراقەوە دەفەرموێ: (خێرترین سەربڕاوی سوننەت ئاژەڵی دیاریی خانەی خودایە، کەپێی دەگوترێ هەدیی بەیت، ئەوجا قوربانی سوننەت، ئەوجا حەوتم، ئەوجا عەتیرە، ئەوجا فەرع، ...) فەرمایشی موغنی تەواو.

کەواتە: فەرع، کە نۆبەرەی ئاژەڵە، کاتێ گەورەبوو، ئەگەر خاوەنەکەی بیکا بە خێرو سەری ببڕێ دەبێ، هەروەها کەسێ لەدەی یەکەمی مانگی ڕەجەبا، یا لەمانگی ڕەجەبا ئاژەڵێ بکا بەخێرو سەری ببڕێ بەناوی عەتیرەوە، یا بەناوی ڕەجەبییەوە دەبێ. لەسەر فەرمایشتی ئیبنو سوراقە لەخێرترین سەربڕاوی سوننەتە. گەرچی خەتیب دەفەرموێ: (ئەم دووشتە ناباشنو مەکروهن) لەبەر هەواڵەکەی بوخاری پێشەوە: (لافرع ولا عتيرة). وادیارە مەبەستی ئیبنو سوراقە -ڕەزای خوای لێ بێ- ئەوەیە: کە کردنی ئەم دووشتە کاتێ ناباشە کەلەبەر لاسکایی بتپەرستەکان بێ، بەڵام ئەگەر بەنیازێکی پاکی موسوڵمانانەبێ، وەك مەولوودی و خێری موتڵەق و سوپاسی خودا لەسەر نازو بەهرەکانی، کارێکی پەسەندو جوانەو ناباشی نییە. وە زۆر شتی تری لەم بابەتە کە لەسەردەمی نەزانیدا کراوەو شەرع نەهی لێکردووە، کەلەسەر شێوەی بتپەرستان بکرێو مەبەست لاسکایی ئەوان بێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەیشا ڕێگەی پێ دراوەو لەئیسلاما گەڵێ جار ئەوکارە واجبە وەك حەج، یا سوننەتە وەك: ریش هێشتنەوەو چاوڕشتن و مارەیی و خوازبێنیو ژنهێنانو خێرکردنو ڕێزگرتنی کەسوکارو سیلەی ڕەحمو زۆرشتی تر.

پـایـانـی - الخَـاتِمَةُ

یەکەم: پوختەی بڕیارەکانی حەوتەم: أحكام العقيقة:

١. حەوتەم سوننەتێکی گەورەیە، لەشەرعا ئەو ئاژەڵەیە لەڕۆژی حەوتەما دەکرێ بەحەوتەم بۆ منالی تازە لەدایك بوو، یالە ژیانیدا، یا لەپاش مردن بۆیدەکرێ بەحەوتەم.

٢. ئەو ئاژەڵەی دەکرێ بەحەوتەم دەبێ هەموو مەرجەکانی ئاژەڵی قوربانی تیابێ و دەست بدا بۆ قوربانی. دەبێ لەتەمەنو جۆرو بێنەنگیو ساغیدا، دەق وەك ئاژەڵی قوربانی وابێ، کەواتە: تەنیا مەڕو بزنو ڕەشە وڵاخ و گامێش و حوشتر، هی ماڵیان نەك هی کێوییان، بەهەموو جۆرەکانیانەوە دەکرێن بەحەوتەم. وەك مەڕی دووگدارو مەڕی بێ دووگو بزنی شاخدارو بزنی کۆڵو بزنی مەرەزو مەڕی عەرەبیو مەڕی کوردیو حوشتری ئاسیاییو حوشتری ئەفریقی و حوشتری یەك کۆپارە و حوشتری دوو کۆپارە و مانگای عێراقیو مانگای هۆڵەندیو ...تاد. جۆری کێوی ئەم ئاژەڵانە دەست نادەن بۆ قوربانی و حەوتەم. هەریەکێ لەم چوار جۆرە ئاژەڵە ماڵیانە، مەرجی تایبەتی خۆیان هەیە، لەباسی قوربانیدا بەدوورو درێژی باسکراون. گامێش لەهەموو روویەکەوە، وە لەهەموو بابەتێکی شەرعیدا، بڕیار و حوکمی ڕەشەوڵاخی هەیە بەبێ زیادو کەم.

٣. کاتی قوربانی، لەمەزهەبی خۆمانا، کەمەزهەبی ئیمامی شافیعییە — ڕەحمەتی خودای لێبێ- چوار ڕۆژەی جەژنی قوربانە، بەڵام حەوتەم کاتی دیاریکراوی بۆ نییە، گەرچی وا سوننەتترە، لەڕۆژی حەوتەمی لەدایك بوونی منالا حەوتمی بۆ بکرێ (بۆ زانینی بڕیارەکانی قوربانی، کەحەوتەم وەك ئەو وایە، لەزۆر رووەوە بڕوانە: تاجی کوردی، بەرگی چوارەم، زنجیرە:١٣، لاپەڕە:٣٦ هەتا کۆتایی زنجیرە-١٥ ل-٤٣).

٤. كاتی حەوتم لەودەمەوە دەست پێ دەكا، كەمناڵەكە لەدایك دەبێ، لەوكاتەوە حەوتم بۆ هەقداری مناڵەكە سوننەتە، هەتا كاتی باڵقبوونی مناڵەكە، وە دەبێ لەماڵ و پارەی خۆی بیكا، نەوەك لەماڵی مناڵەكە، وە لەكاتی باڵقبوونەوە حەوتم بۆ مناڵەكە خۆی سوننەتە هەتا كاتی مردن، وەدەبێ لەماڵی خۆی بیكات. ئەمەی كە بڵێین: حەوتم لەسەر هەقدارە، واتە: وەلی، مەزهەبی ئیمامی شافیعیە، هەقدار وەك: باوكی، باوكی باوكی، برای، مامی، ئامۆزای.

٥. ئایا بێجگە لەهەقدار (وەلی) كەسی تر، لەخزمو بیانی، بۆیان هەیە حەوتم بۆ كەسێ بكەن؟ بەڵێ بۆیان هەیە، تەقلیدی ئەو زانایانە بكەن كەهەقداریان بەمەرج نەگرتووە، كەواتە: دایكو خوشكو باپیرەو خاڵو نەنكی دایكیش دەتوانن حەوتم بۆ مناڵی كەسوكاریان بكەن. چونكە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- حەوتمی بۆ حەسەنو حوسەینی كچەزای كرد، باوكو دایكی حەسەنو حوسەین ئەوكاتە لە ژیانا بوون. ئەوەیش كەدایكو نەنك و پوور و خاڵو خزمێ كەژن بێ بۆیان هەیە كەحەوتم بكەن بۆ مناڵی كەسو كاریان، فەرموودەكەی عائیشەیە كەبەدەق دەفەرموێ: (أَمَرَنَا رَسُولَ اللّهِ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَعِقَّ عَنِ الغُلَامِ بِشَاتَيْنِ وَعَنِ الجَارِيَةِ بِشَاةٍ). ئەوەتا لەم فەرموودە صەحیحەدا عائیشە دەفەرموێ: (پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی پێمان كردووە كە بۆكوڕ ...تاد). چونكە ئەم جۆرە دەربڕینو تەعبیرە ژنو پیاو، وەك یەك دەگرێتەوە (بڕوانە: فیقهی ئاسان/٣ ل-٩٣٩ ز-٣٧٣= تەجریدی صەحیح = مختصر صحیح البخاری/٣ ل-٣٤ ژ-١٣). گوتمان: حەوتم بۆ هەقدار (وەلی)و كەسوكار سوننەتە هەتا مناڵەكە رەسیدە دەبێ، بەڵام لەپاش رەسیدە بوون بۆ مناڵەكە خۆی سوننەتە، هەتا زووتر بیكا باشترە، وە لەهەر تەمەنێكا بیكا دەبێ، وەلەهەر كوێ بیكا دەبێ، وە دەتوانێ وەكیل بگرێ كە بۆی بكا. لای شافیعیەكان تەنیا بۆ هەقدار حەوتم سوننەتەو

بـۆ خـودی منالەکـە لـەپاش رەسـیدەبوونی. عەسـقەلانی لەفەتحولباریـدا دەفـەرموێ: (گەرچـی شـافیعییەکان وا دەفـەمون، بـەڵام وشـەی (یُـذبَحُ) لەفەرموودەکـەدا، بـەفیعلی بینـا مـەجهوول، بەڵگـەی ئەوەیـە کـە حەوتمکـەر دیاریکراونییە و نادیارە، کەواتە: دروستە هەموو کەسێ، خزمبێ، یا بێگانـە، حـەوتمی بۆبکـا (بـڕ: شـەرحی فـەرموودەی ژمـارە: ٥٤٧١. وە ژمارەکـانی دوای ئەو).

٦. سوننەتە بۆ کوڕ دووسەر ئاژەڵی وردە (بزن و مەڕ) بکـرێ بەحـەوتم، وە بۆ کچ یەك سەر ئاژەڵی وردە. ئەصڵی سوننەتەکە بەیەك سەر بۆ کوڕ، یا بـۆ کچ جێ بەجێ دەبێ، واتە: مەرج نییە بۆ کوڕ دووسـەر بکـرێ، یـەك سـەریش دەبێ، یا بۆ کچ هەریەك سەر بکرێ، دوو سەریش بۆ کچ دەبێ.

٧. دروسـتە گایـەك، یـا وشـترێك بکـرێ بەحـەوتم، یـا حـەوت یـەکی ڕەشـەوڵاخێك، یـا حـەوت یـەکی حوشـترێ بکـرێ بـە حـەوتم، وە دروسـتە زیاتریش بکرێ، وەك کەسێ دەسەر ئاژەڵ بکا بە حەوتم، بـۆ کوڕ، یا بـۆ کـچ. ئاژەڵەکان نێربن، یا مێ بن دەبـن. چونکە لـە عیبـاداتی سامانیدا، ئەنـدازەی دیـاریکراو. زۆرینـەی کـات، مـەرج نییـە، بـەڵکوو بـۆ دیـاریکردنی لای کـەمی ئەندازەی دیاریکراوە، بۆ نموونە زەکاتی پێنج وشتر مەڕێکە، یا بزنێکە، بـەڵام دروسـتە وشـترێ بـدرێ بـەزەکاتیانا، فیدیـەی تەمـەتتوع لەحـەجا مەڕێکـە یـا بزنێکە بەڵام دەتوانرێ حوشـترێ بـدرێ، وە زۆر شـتی تـری لـەم بابەتـە، وەك دانی ئەندازەی زیاتر لەو ئەندازەیەی کەدیاریکراوە بـۆ سـەرفترە، لـە ئـەنواردا دەفەرموێ: (ئەگـەر زیـاتر لەئەنـدازەی پێویـستی، لەسـەرفترە، یـا لـەزەکات دا، بەپێـشیاوی، پێویـستە لەسـەر وەرگـر، پـێی بڵـێ کەئەنـدازەی پێویـست ئەوەندەیە). واتە: ئەگەر زەکاتدەر بەئارەزووی خـۆی زیاتریدا دەبێت. (بـڕ: موغنی موحتاج/١ ص-٣٧٠ تنبیه).

٨. سکێ دوانەبێ دوو حەوتمی بۆ دەکرێ، زیاتر بێ زیاتری بۆ دەکرێ.

٩. نێرو مێ (واتە: خونثا) بریاری کچی هەیە، واتە ئەصڵی سوننەتەکە بەیەك سەر دێتە جێ، زیاتریشی بۆ بکرێ خێرترە.

١٠. کۆیلەو بەندە حەوتمی بۆ دەکرێ هەر کەسێ بۆی بکا دەبێ، کاتێ ئازادبوو خۆی بیکا بۆ خۆی ئەگەر بۆی نەکرابوو (بڕ: ژمارە-٣٠).

١١. منالی زینا حەوتمی بۆدەکرێ، هەرکەسێ بۆی بکا دەبێ، یا لەکاتی گەورەبوو خۆی بیکا بۆ خۆی (بڕ: ژمارە-٣٠) لەدواوە.

١٢. ئەگەر یەك سەر ڕەشەوڵاخ، یا یەك سەر وشتر بۆ حەوت منال سەرببڕێ دەبێ و بریتی حەوتمی هەر حەوت منالەکە دەکەوێ، ئیتر زیندووبن، یا مردووبن، یا هەندێکیان زیندووبنو هەندێکیان مردووبن دەبێ.

١٣. ئەگەر چەند کەسێ وشترێ، یا ڕەشەوڵاخێ، یا گامێشێ، بەهاوبەشی سەرببڕن، هەموو حەوت یەکێکی ئەو وڵاخە دەست دەدا بۆ حەوتم، یا بۆ قوربانی، یا بۆ گۆشت. کەواتە: ئەگەر موحەمەد و ئەحمەد و مەحمود، یەکی سەد دیناریان دا، وە حەسەن چوارسەد دیناری دا، وە بەوپارەیە بەهاوبەشی گایەکیان کڕی، ئەوە دروستە موحەمەد حەوت یەکی خۆی بکا بەحەوتم، ئەحمەد بیکا بەقوربانی، مەحموود حەوت یەکی خۆی بکا بەفدیەی تەمەتتوعی حەج، حەسەن بەشێ لە چوار بەشەکەی خۆی بکا بە قوربانی، بەشێتری بکا بە حەوتم، بەشێ تری بکا بەفیدیەی تەمەتتوع، بەشی چوارەمی بکا بەگۆشت بۆ خۆی و ماڵو منالی بیخۆن، یا بیفرۆشێ، یا هەرچی لێدەکا، وەك بەخشینو دیاریو شتی تریوا. ئەم جۆرە نموونەیێ هەر لەکاتی قوربانیدا جێ بەجێ دەکرێ، کە بریتیە لەچوار ڕۆژەی جەژنی قوربان، چونکە قوربانییان واتیادا، ئەگەر قوربانیان تیانەبوو هەموو کاتێ دەبێ.

١٤. نیەتو تەمەنی ئاژەڵی حەوتم و جۆری و چۆنێتی و ساغیو بێ نەنگیو لێخواردنو لێبەخشین لەگۆشتەکەی، ڕێك وەك قوربانی سوننەت

وایـه، لـەقوربانی سـوننەتدا مـەرجبێ لەحەوتمیـشدا مەرجـه، وە گۆشـتی قوربانی سوننەت بۆ کێ دروستە لێی بخوات بۆ حەوتمیش هەروا.

١٥. سـوننەتە حـەوتم بـۆ مـردویش بکـرێ، چـی پـێش رۆژی حەوتـەمی تەمەنی مردبێ، چی پاش ئەو رۆژە مردبێ، تەمەنی مردووەکە هەرچەنێ بێ حەوتمی بۆ دەکرێ، وە هەروەها تەمەنی زیندوو، کەواتە: حەوتم بۆ نێـر، بـۆ مێ، بۆ زیندوو، بۆ مردوو، بـۆ بـچوك، بـۆ گـەورە دەکـرێ، وە هەرکەسـێ بیکـا دەبێ. تەنانەت ئەگەر کەسێ بەگەورەیی بمرێ، وەخۆی حەوتم بۆ خۆی نەکا، حەوتمی بۆدەکرێ.

١٦. حەوتم چەند جار دەکرێ؟ وەڵام یەکجار دەکرێ.

١٧. سوننەتە لەکاتی سەربڕینی حەوتم دا، حەوتمکار بڵێ: (بسم اللهم هـذا منك و اليك) واتە: بەناوی خودا، خوایە! ئەمە هی خۆتـە و بۆخۆتـە. حـەوتم بۆ کراوەکە دیاری بکا، وەك بڵێ: ئەمە حەوتم بێ بۆ باوکم یا بۆ دایکم یـا بـۆ فیساری کوڕم یا کچم ... تاد.

١٨. سوننەتە لەکاتی گزنگدانی خۆردا حەوتم سەر ببڕرێ.

١٩. ئەوەی کە لەرۆژی حەوتەمی لەدایکبوونی منالاً سوننەتە بۆی بکرێ:

أ) سوننەتە حەوتم لەرۆژی حەوتەی منالەکەدا بۆی بکرێ تەنانەت ئەگـەر لەوەو پێشیش بۆی کرابوو، سوننەتە لەرۆژی حەوتەم دا، دووبارە بکرێتەوە.

ب) لەهەمان رۆژدا، لەپاش سەربڕینی حەوتمەکەی، ئەگەر حـەوتمی بـۆکرا نـاوێکی جـوانی لێبنـرێ، ئەگـەر حەوتمیـشی بـۆ نـەکرێ هـەروا. وە سـوننەتە منالی لەبارچویش ناوبنرێ، وە ئەگەر نـەدەزانرا کـە کـوڕە یـان کـچە، نـاوێکی هاوبەشی لێ بنرێ، وەك: ئاوات و نەورۆز لەکوردیدا، کەهـەم دەسـت دەدەن بـۆ کوڕ هەم بۆ کچ.

ج) ئەوجا سەری منالەکە، کوڕبێ یا کچ، بەتەواوی بتاشرێ، وە سەنگی ئەوە زێر یا زیو بکرێ بەخێر و بدرێ بەهەژارێ، یا بەکەسێ کە زەکاتی پێ بشێ، وە سوننەتە بانگ بدرێ بەگوێی راستیدا، وەقامەت بکرێ بەگوێی چەپیدا، وە بۆ پیرۆزی و موفەڕکی، کوڕ بێ یا کچ، ئەم ئایەتەش بخوێنێ بە گوێچکەی راستیدا: (إِنِي أُعِيذُها بِكَ وَ ذُرِيَتِهَا مِنُ الشَيطَانِ الرَجِيم) لە موغنی موحتاجا ئاماژە بۆ ئەوە دەکا، کە سورەتی (قُلْ هُوَ اللهُ أحَد)یش بخوێنرێ بەگوێچکەی ڕاستیدا. وە مەلاشوی منالەکە بەشیرینی شیرین بکرێ. (بڕ: فیقهی ئاسان، بەرگی سێیەم، لاپەڕە:٩٤٠ ز-٣٧٤).

د) ئەگەر کەسێ بەمنالی سەری نەتاشرابوو، وە ئەوخێرەی بۆ نەکرابوو، بۆی هەیە کاتێ خۆی گەورەبوو، بەقەد پارەی سەنگی ئەو مووە، ئەگەر لەڕۆژی حەوتەیدا بتاشرایە بکا بەخێرو بیدات بەهەژارێ. (بڕ: مغنی محتاج – عقیقه).

ه) سوننەتە بۆ حەوتمکار، ژن بێ یا پیاو، یا نێرو مێ، ئەگەر خۆشی ئاژەڵی حەوتمەکە سەرنەبڕێ، لەکاتی سەربڕیندا، ئامادەبێ بەدیار سەر بڕینەکەوەبێ، لەوکاتەدا کەوەکیلەکەی سەری دەبڕێت.

٢٠ سوننەتە لەگۆشتی حەوتم بەشی مامانەکەی لێ بدرێ، تەنانەت ئەگەر منالەکە خۆی رەسیدە بوو، وە خۆی حەوتمی کرد بۆ خۆی، ئەگەر مامانەکە مابوو، بەشی بدات، واباشە سەروپێکەی پێ بدرێت.

٢١. هەروا سوننەتە ئەم ئاژەڵی حەوتمە بەکولاوی پێشکەش بکرێبە مەردوم و لەکاتی کوڵانەکەیدا شیرینی تێکەڵ بکرێ، بەنیازی نوقلانەی باش، کە رەفتار و کردارو گوتاری شیرینو جوان بێت. سوننەتە ئەوەندەی بکرێ ئێسقانەکانی نەشکێنرێ، بەلام ئەگەر ئێسکەکانیشی بشکێنرێ، یا بەگۆشتیو بەنەکولاوی دابەشبکرێ بەسەر خەڵکا ناباش نیە.

٢٢. سوننەتە بەخورما، یا بەشیرینی تر مەلاشووی شیرین بکرێ، لەکاتی ناونانیدا، یا لەکاتی لەدایکبوونیدا، بەلام بەخورما باشترە.

٢٣. سوننەتە منالی لەبارچوو، ئەگەر هاوارێ، قیژەیێ، گریانێ، خۆکرژ کردنێ، یاهەر نیشانەیەکی تری ژیانی لێ بینرا، حیسابی گەورەی بۆ بکرێ، کەواتە: دەشۆرێ، کفن دەکرێ، نوێژی لەسەردەکرێ، دەنێژرێ، و حەوتمی بۆ دەکرێ وە ناوێکی شیاوی لێ دەنرێ، کچ بوو ناوی کچانەی لێ دەنرێ، کوڕ بوو ناوی کوڕانەی لێ دەنرێ. (مغنی المحتاج/١ ص٣٤٩).

٢٤. لەبارچوو بەمنالێ دەگوترێ کە مانگەکانی تەواو بوونی منالی، لەسکی دایکیدا تەواو نەکردبێ، کەواتە: ئەگەر منالێ نۆ مانگ یا زیاتر لەسکی دایکیدا ما، دوایی لەبارچوو، وە بەمردویی لەدایك بوو، بەگەورە دادەنرێ و مامەڵەی گەورەی بۆدەکرێ، با هیچ نیشانەیەکی ژیانیشی لێ نەبینرێ.

٢٥. ئایا دروستە بەهای حەوتم بە پارەیی لەباتی حەتمو گۆشتەکەی بدرێ بەهەژاران، یا ئاژەڵەکە بەساغی بدرێ بەهەژارێ، یا بەچەند کەسێ، وەك ئاژەڵو مالی زەکات؟ بۆ پرسیاری یەکەم: بەڵێ، کەسێ تەقلیدی ئیمامی ئەحمەد بکا لەم بابەتەدا بۆی هەیە پارەی حەوتمەکە بدا بەهەژاران، هەروەك بۆ سەرفترە تەقلیدی ئیمامی حەنەفی دەکەین، لەباتی خۆراك پارەدەدەین. چونکە ئیمامی ئەحمەد -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (کردنی حەوتمم پێباشترە هەتا ئەوەی کە بەهاکەی بە پارەیی بکرێ بە خێرو دابەش بکرێ بەسەر هەژاراندا). بۆ پرسیاری دووەمیش: دەڵێین: وا سوننەتە کە ئاژەڵەکە سەر ببڕێ لەمالی حەوتمکارەکەدا، بەڵام ئەگەر بەزیندوییش بدرێ بەهەژارێ یا بەچەند هەژارێ دەبێ بەقیاس لەسەر بەهاکەی. خاڵێکی گرنگ هەیە ڕوونی دەکەینەوە: مەرجی عیباداتی سامانی، وەك مەرجی خواپەرستی جەستەیی و گوتاری نییە، کە نەبوونی مەرجەکەی خواپەرستییەکە پووچ دەکاتەوە، بگرە لە عیبادەتەوە دەبێ بەگوناه و تاوان،

بەوێنە: ڕووکردنە ڕووگەو دەسنوێژ مەرجن بۆ نوێژی فەرز، جا ئەگەر کەسێ بەبێ مەهانەی ڕەو بە ئارەزوو نوێژ پشتەو ڕووگە بکا تاوانە، یا بەبێ دەستنوێژ بیکا تاوانە، بەلام ئەگەر کارێ بدا بەزەکاتا، یا قەلەمونێ، یا کەڵشێرێ بکا بەقوربانی، بە نیازێکی پاك، یا مەڕێکی شەل بکا بەقوربانی، یا لەپاش کردنی قوربانی، یا کردنی حەوتم دەرکەوت ئاژەڵەکە مەرجێ لەمەرجەکانی قوربانی تێدانییە، لەم کاتانەدا بەکردنی ئەم کارانە تاوانبار نابێ، بەڵکوو خێری دەگا، وەك ئەوپارەیە، یا ئەو ئاژەڵە، یا ئەو گیانلەبەرەی کردبێ بەخێرو سەدەقەی ئاسایی وایە، ئەوەندە هەیە خێری قوربانییەکە، یا حەوتمەکە، یا نەزرەکە، یا زەکاتەکەی ناگات، وە لەسەریەتی فەرزی ئەم شتانە لەکاتێکی تردا بکا، بەکردنی ئەمانە فەرزەکەی لەکۆڵ ناکەوێ وەگەڵ کەمتر لەخێری سوننەتەکەی بۆدەنووسرێ.

٢٦. لە ئەنواری ئەردەبیلی دا –ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: (کەراهەتی هەیەو ناباشە کە بەخوێنی حەوتمەکە، سەری حەوتم بۆ کراو خوێناوی بکرێ) لە موغنی موحتاجیش دا هەروا دەفەرموێ، بەڵام دەش فەرموێ: (هەندێ لەزانایان دەڵێن شتی وا ناباش نییەو دروستە چونکە فەرموودەی لەسەرە).

٢٧. نیەتهێنان مەرج نییە کەهەر لەکاتی سەربڕیندا بێ، ئەوە سوننەتە، وەك لەخاڵی ژمارە (١٧)دا ڕابوورد، بەڵام دروستە لەپێشیشا نیەت بهێنێ و بڵێ: ئەم مەڕە یا ئەم مانگایە حەتم بێ بۆ فیسارەکەس، وە لەپاشا هەر لەکاتێ ویستی سەری ببڕێ، وە ئیکتیفا بەو نیتە پێشینەبکات. بەڵام واباشە لەکاتی سەربڕیندا نیەت بهێنرێت لەهەموو حاڵەتێکا، بەڵام دروست نییە نیتەکە دوابخرێ، چونکە لەنیتی قوربانیدا، نیەت پێشخستن دروستە، بەڵام نیەت پاشخستن دروست نییە.

٢٨. سوننەتە وەك قوربانی، حەوتمكار خۆی حەتمەكەی سەربڕێ، بەڵام بۆ ژن‌و نێرو مێ كەسێ نەتوانێ شت سەربڕێ وەكیل بگرن سوننەتە كەپیاو سەری بڕێ بەدەستی خۆی، بەڵام ئەگەر كەسێكی وەهایش بكا بەوەكیل، كەسەبڕاوی دەستی حەڵاڵ بێ، ئەوە دروستە و دەبێ و كەراهەتی نییە، لەگەڵ ڕەچاوكردنی تەواوی خاڵی(٢٩).

٢٩. لەكاتی وەكیل گرتن دا كامیان نیەت بهێنن؟ وەڵامی ئەم پرسیارە شێوەكار و نمونەی زۆرە:

أ) حەوتمكار وەكیلێ بگرێ و بیكا بە وەكیلی نیەتهێنانیش، وەك ئەوەی موسوڵمانێ كەبۆخۆی سوننەت بێ حەوتمی خۆی سەربڕێ، بكا بەوەكیل و بڵێ: تۆ وەكیلی من بە حەوتمێكم بۆ سەربڕەو، خۆشت وەكیلی نیەتهێنان بە.

ب) حەوتمكار خۆی نیەت بهێنێ و بڵێ نیەتمە ئەم گایەم كرد بەحەوتم، یا نیەتمە ئەم مەڕە دەكەم بەحەوتم، ئیتر كەسێ بكا بەوەكیلی سەربڕینی ئاژەڵەكە. وەكیلەكە سەری بڕێ ئەوەندە بەسە، با وەكیلەكە لەكاتی سەربڕینەكەدا نیەتیش نەهێنێ، بەڵام مەرجە كاتێ ئاژەڵەكە دەداتە دەستی وەكیلەكە نێتی ئەوەبێ كەبیكا بەحەوتم.

ج) حەوتمكاریش نیەت بهێنێ و وەكیلەكەش نیەت بهێنێ دەبێ.

د) دروستە حەوتمكار كابرایەكی خاوەن نامە وەك جولەكەو مەسیحی بكا بەوەكیل، كە گۆشتی سەربڕاویان حەڵاڵ بێ، كە حەوتمەكەی یا قوربانیەكەی بۆ سەربڕێ، بەڵام دەبێ حەوتمكارەكە، یا قوربانی كەرەكە خۆیان نیەت بهێنن، دروست نییە كە بۆئەم دووشتە، واتە: بۆ قوربانی‌و حەوتم كافر بكرێ بەوەكیلی نییەتهێنان. بۆ ژن و نێرو مێو پیاوێ نەتوان بێ، وەكیل گرتن سوننەتە، واباشە بیكەن بە وەكیلی نیەتهێنان ئەگەر وەكیلەكە موسوڵمان بوو، واباشە كە خۆشیان نیەت بهێنن.

ه) دروسته كه كەسێ بكرێ بەوەكيل، كه لەشوێنی تايبەت حەوتمی بۆبكا، وەك ئەوە بەكەسێ بڵێ: وەكيلی من بە لەديكەی خۆمان، يا لە گەڕەكی خەبات، يالە هەرشوێنێ بەباشی دەزانيت، ئاژەڵێكم بۆ بكە بە حەوتم بۆ خۆم، يا بۆ كچە مردووەكەم، يا بۆ فيسارەكەس، يابە حاجييەكا پارەبنێرێ بۆ مەككەو مەدينە لەوێ بۆی بكا بەحەوتم يا بەقوربانی، يا بەخێر ... وەهەروەها.

٣٠. ئەگەر كەسێ شايان بوو بۆ حەوتم كردن، وە بەزەينی بەهێزی خۆی باوەڕی وابوو كە: بەمناڵی حەوتمی بۆ نەكراوە، وەك ئەوە بزانێ لەكاتی لەدايك بوونی ئەودا، دايك‌و باوكی هەژاربوون، يا خۆيان پێی بڵێن حەوتممان بۆت نەكردووە، ئەوە سوننەتە حەوتم بۆ خۆی بكا. واتە: مرۆڤ كاتێ گەورە دەبێ، ئەگەر بەشايەت‌و بەڵگە چەسپا كەحەوتمی بۆ كراوە ئەوا باشە، دەنا بۆی هەيە حەوتم بۆ خۆی بكات.

٣١. دروستە مرۆڤ قوربانی، يا حەوتم، يا خێرێ تر بكا بۆ خۆی، وە كەسانێ تر بكا بەهاوبەش‌و شەريكی خۆی لەخێرو پاداشەكەيدا، بەپێی فەرموودەكەی موسليم: (پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دوو بەرانی كرد بە قوربانی و فەرمووی: خودايە قەبوڵی بفەرموو لە موحەمەدو كەسوكاری موحەمەدو لە ئومەتی موحەمەد). لەموغنی موحتاجا، وا دەفەرموێ.

٣٢. قوربانی‌و حەوتم بۆ سك ناكرێ هەتا لەدايك نەبێ، بەڵام دروستە كەسێ بڵێ: ئەگەر ئەم سكە لەدايكبوو ئەو وشترەی بۆ دەكەم بە حەوتم، ئەوە دادەنرێ بەحەوتمی نەزر كراو، پێويستە لەسەری كەبۆی بكا لەپاش لەدايكبوون.

٣٣. فەرمايشتی هەرە دروست ئەوەيە كەئاژەڵی ئاوس دەست نادا بۆ قوربانی و بۆ حەوتم، جا واباشە ئاژەڵی ئاوس نەكرێ بەقوربانی‌و حەوتم، بەڵام لەلای هەندێ زانا ئاوسيش دەست دەدا بۆ قوربانی و بۆ حەوتميش.

لەبەر ئەوە دروستە تەقلیدی ئەم زانایە بکرێ لەکاتی رووداني شتی وادا، تەنانەت تەقلیدی پاش عەمەلیش دروستە، ئەگەر کەسێ قوربانی کرد، کاتێ گۆشتەکەیان دابەشکرد، دەرکەوت ئاژەڵەکە ئاوسە، دروستە تەقلیدی پاش عەمەل بکاو قوربانییەکەی یا حەوتمەکەی دادەمەزرێ، ئەوەیش کە دەڵێن: قوربانی ئاوس دروست نییە، ئەوە مەعنای وانییە کە گۆشتەکەی حەرامە، نەء بەڵکو گۆشتەکەی حەڵاڵە، بەڵکوو دەکرێ بەخێریش.

٣٤. ئاماژەو ئیشارەتی کەڕولاڵ، کەتێگەیەنەربێ، وەکو قسەی قسەکاروایە، هەموو ئاماژەیی لەبابەتی خۆیدا بڕیاری لەوبابەتەدا پێ دادەمەزرێ: (إشارة الأخرس المفهمة كنطق الناطق).

٣٥. سەربڕین و قوربانی و حەوتم کردن لەشەودا، بەشێوەی گشتی ناباشە، واتە: مەکرووهە.

٣٦. دوو ڕەگی ئەم چوار ئاژەڵە لەناو خۆیانا دەبێ، بەڵام دەبێ بۆ تەمەن، باوك و دایکەکەی کامیان مەرجە تەمەنی زۆرتربێ، ئەو تەمەنە بۆ بەچکە دووڕەگەکەیان ڕەچاو بکرێ، کەواتە دووڕەگی لەبەران و بزن بێ، دەبێ دوو ساڵی تەواو کردبێ و پێی نابێتە سێ ساڵ، وە بۆیەك کەسیش دەبێ، لەڕەشەوڵاخ و وشتربێ، دەبێ پێی نابێتە شەش ساڵ، بەڵام بۆ حەوت کەس دەبێ. بەڵام دوو ڕەگێ لەمەڕی کێوی بێ، یا لەگای ماڵەو گای کێوی بێ نابێ.

دووەم: سەلمانی کوڕی عامیری ئەلضەببی، سەحابەی پێغەمەرە، لە بوخاریدا بەس ئەم فەرموودەیەی هەیە، لەشاری بەصرە دادەنیشت، شێخی بوخاری ئەم فەرموودەی لەسەلمانەوە بەم چەند شێوەیە دەرهێناوە، واتە: اخراج کردووە، یەکەم: بەو مەوقووفی لەسەر سەلمان، دووەم: بە موعەللەقی مەوقووف لەسەر سەلمان، سێیەم: بە موعەللەقی مەوصولی مەرفووع. شێخی

بوخاری ئەم فەرموودەیەی لەسەلمانی کوڕی عامیرەوە، بە پێنج شێواز (طریق) دەرهێناوە ئاوا:

١. بە مەوقوفی لەسەر سەلمان، لە شێخی بوخارییەوە هەتا سەلمان پەیوەستە، واتە: موصولە، واتە: مەوصولی مەوقوف.

٢. بە موعەللەقی مەرفووع، لە ڕشتەکەیدا حەمادی واتیا بەپێی مەرجی شێخی بوخاری نییە. واتە: حەممادی کوڕی سەلەمە لە رجالی صەحیحی بوخاری نیە.

٣. موبهەمی موعەللەقی مەرفوع.

٤. موعەللەقی مەوقوف لەسەر سەلمان.

٥. هەڵئەگرێ مەرفووعی موتتەصلیل بێ، وە شێخی عەسقەلانی دەفەرموێ: ئەم شێوازی پێنجەمی ئەم فەرموودەیە: زۆربەی فەرموودە زانەکان بە موصوڵی دادەنێن. وەك مامۆستا ئیبنو صەلاح لە (علوم الحديث)دا ئەوەی بڕیارداوە. وەهەڵیش دەگرێ موعەللەقی مەرفووع بێ.

ئەم پێنج شێوازە هیچیان بەپێی مەرجی بوخاری نین، بەڵام لەبەرئەوەی فەرموودەکە، لەئەصڵا، لە بنەڕەتدا صەحیحەو دروستە زیانی نیە، چونکە مەرفوعەو لەڕێگەی زۆری ترەوە بەصەحیحی ڕیوایەت کراوە، بەڵام ئەو ڕێگە ساغو دروستانە دەست بوخاری نەکەوتوون.

سێیەم: عەسقەلانی -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی حەوتەمو فەرەعو عەتیرە دوازدە فەرموودەی لەخۆی گرتووە، سیانیان بێڕشتەن، تەعلیقن، ئەوانی تریان پەیوەستن، هەشتیان دووبارەن، پوختەکەیان چوار فەرمودەیە، کەئەمانەن:

١. ژمـــاره: ٥٧٤٠ فەرمودەکـــەی ئەنـــەس، داســـتانی مردنـــی براکـــەی و لـەدایکبوونی برایـەکی تـری، لـە تەجریدەکـەدا لێـرەدا نییـە، موسـلیمیش گێڕاویەتیەوە.

٢. ژمارە: ١٨٢٥ تەجرید = ٥٤٧٢ فەتح = فەرموودەکەی ئەبوهورەیرە (لاَ فَرَعَ وَلَا عَتِيرَةَ) موسلیمیش گێڕاویەتیەوە.

٣. ژمارە: ١٨٢٤ تەجرید = ٥٤٧٢ فەتح = فەرموودەکەی سەلمان (مَعَ الغُلَامِ عَقِيقَةٌ) لە موسلیمدا نییە، واتە: لە ئەفرادی بوخاریە.

٤. فەرموودەکەی سەمورەی کوڕی جوندوب، کەلە تەجریدەکەدا نییە، وە ژمارەی نییە، وە وا لەدوا ژمارە: ٥٤٧٢ وەوە، ئەمیش لەئەفرادی بوخاریە لەموسلیم دا نییە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٥- نامەی سەربڕاوەکان و نەچیر
كتاب الذَّبَائِحِ وَالصَّيْدِ

ناوی خودا هێنان لەنەچیر

١٨٢٦- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَيْدِ الْمِعْرَاضِ قَالَ مَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْهُ وَمَا أَصَابَ بِعَرْضِهِ فَهُوَ وَقِيذٌ وَسَأَلْتُهُ عَنْ صَيْدِ الْكَلْبِ فَقَالَ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَكُلْ فَإِنَّ أَخْذَ الْكَلْبِ ذَكَاةٌ وَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ أَوْ كِلَابِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ فَخَشِيتَ أَنْ يَكُونَ أَخَذَهُ مَعَهُ وَقَدْ قَتَلَهُ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا ذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تَذْكُرْهُ عَلَى غَيْرِهِ.(الحديث ٥٤٧٥ أطرافه في: ١٧٥، ٢٠٥٤، ٥٤٧٥، ٥٤٧٦، ٥٤٧٧، ٥٤٨٣، ٥٤٨٤، ٥٤٨٥، ٥٤٨٦، ٥٤٨٧، ٧٣٩٧).[١٨٢٦]

عەدی کوڕی حاتەم -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پرسیم لە پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ئەی پێغەمەری خودا! من ڕاودەکەم، جاری واهەیە تیرە کۆڵە، کەبەعەرەبی پێی دەڵێن (میعراض) دەگرمە نەچیرو دەیپێکم، ئەم جۆرە ڕاوە حەڵاڵە یانا؟ فەرمووی: (ئەگەر تیرە کۆڵەت گرتە نەچیرو بەباری تیژییەکەیدا پێکای وتێی هەڵچەقی و زاماری کرد، ئەوە بیخۆ، چونکە حەڵاڵە، تەنانەت کاتێ دەگەیتە سەری مردبوو هەر حەڵاڵە، بەمەرجێ نەگەنی بێ، بەڵام ئەگەر لەسەرباری پانی ئەنگاوتی، وە فریاری سەربڕینی نەکەوتی و بەوتیرە مردار بوویەوە، ئەوە مەیخۆ، چونکە ئەوە بەزەبر

[١٨٢٦] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: الصيد بالكلاب المعلمة، ١٩٢٩.

مردارەوەبووە و بەرئەو مەوقووزەیە دەکەوێ، کەخودا لەقورئانا حەرامی کردووە، کەناسراوە بە (مَوقوذة). وە لێشم پرسی لەبارەی نەچیری ڕاوکراو بەسەگی فێرە ڕاو، عەرزم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! من سەگی فێرە ڕاوم هەیە کەدەیانکەمە نەچیر دەیگرن بۆمن، وە لەکاتی بەرەڵڵاکردنیانا کە دەیانکەمە نەچیرەکە ناوی خودا دەهێنم، ئەی ئەمە چۆنە؟ فەرمووی: (کاتێ سەگی فێرە ڕاوی خۆتت بەرەڵڵاکردە گیانی نەچیرو ناوی خودات لێ هێنا، ئیتر لەگۆشتی نەچیرەکە بخۆ، ئەگەر بیشی کوژێ هەر لێی بخۆ، بەمەرجێ سەگی تری لەگەڵ نەبێ، کە کەسێ ڕەوانەی نەکردبێو لەکاتی ڕاوەکەدا بسم الله نەکرابێ، چونکە گرتنی سەگەکە، کە نەچیرەکە دەگرێ ئەوە دادەنرێ بەسەربڕین، جائەگەر لەگەڵ سەگەکەی خۆتا، یا لەگەڵ سەگەکانی خۆتا روانیت سەگی تریش هەبوو، وە مەترسی ئەوەت هەبوو کە ئەویش بەشداری کردووە لە کوشتنی نەچیرەکەدا، وە کەسێ لەکاتی بەرەڵڵاکردنیدا بۆ گیانی نەچیرەکە کەسێ ناوی خودای نەهێناوە، ئەوە مەیخۆن چونکە تۆ بەس ناوی خودات لەسەر ڕەوانەکردنی سەگەکانی خۆت هێناوە). (تاج/٤ ز-٦ ل-٢٢ ژ-٤+١+٣+٥+٦+٧+٨+١٠ + ز-٧ ل-٢٥ هەتا ز-١١ ل-٣١) + (فیقهی ئاسان/٣ ل-٩٠٢ ز-٣٥٩ + ز-٣٥٧ + ز-٣٥٨).

رووتکردنەوە:

عەدی کوڕی حاتەمی طائي، ناسراو بەسەخی، لەپێشا فەلە بوو، مەسیحی بوو، لەساڵی نۆی کۆچیدا موسوڵمان بووە، حەوت فەرموودەی لەبوخاریدا هەیە، لە کووفە دادەنیشت، دەیفەرموو: ئەوەتەی ئیسلام بووم، هەرکاتێ بانگی دابێ، دەستنوێژم بووە، ئامادەی ئازادکردنی عێراق بووە، لەشەڕی سەفیندا لەگەڵ ئیمامی عەلی بوو، مامۆستا عەبدولەڕ لە ئیستیعابا دەفەرموێ: (ئاغایەکی بەگزادەی ناودارو ڕێزدار بوو لەناو هۆزەکەی خۆیدا،

وتار بێژێکی جوان بوو، ئامادە وەڵام بوو، واتە حازر جەواب بوو. دەیفەرموو: هەموجارێ کە دەچووم بۆ خزمەتی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- جموجۆڵێکی دەکردو جێگەی لەناو کۆڕەکەدا بۆم دەکردەوە، جارێ چووم بۆ خزمەتی لەماڵەوەی بوو، هۆدەکە پڕبوو لە هاوڕێکانی، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- تەکەتەکەی بەمەردومەکە کرد هەتا جێ بۆ من بکاتەوە، سەرەنجام لەپەنا خۆیا دانیشتم. لەهەرای ئەلجەمەلا چاوێکی قەلپووت کرا، بەشداری صەفینو نەهرەوانیشی کردووە، لە کوفە مردووە، لەسەردەمی موختاردا، هەندێ دەڵێن: عەدی -ڕەزای خوای لێ بێ- لەساڵی شەستو نۆی کۆچیدا مردووە، تەمەنی سەدو بیست ساڵ بووە. بڕوانە: ژمارە-٨٨٥ تەجرید = ١٩١٦ فەتح = بەرگی/٢ ل-٢٧٦.

١٨٢٧- عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أَفَنَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ؟ وَبِأَرْضِ صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَبِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ وَبِكَلْبِي الْمُعَلَّمِ فَمَا يَصْلُحُ لِي؟ قَالَ: أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ: فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاغْسِلُوهَا وَكُلُوا فِيهَا وَمَا صِدْتَ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وَمَا صِدْتَ بِكَلْبِكَ غَيْرِ مُعَلَّمٍ فَأَدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ.(الحديث ٥٤٧٨ طرفاه في: ٥٤٧٨، ٥٤٩٦)[١٨٢٧].

ئەبو سەعلەبەی خوشەنی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی گوتم: ئەی پێغەمەری خودا! ئێمە لەوڵاتی شامین، دراوسێی خاوەن نامەکانین و لەوڵاتی ئەواندایین، واین لەگەڵ مەسیحیو جولەکەدا، وەلحاڵ ئەوان لەمەنجەڵەکانیانا گۆشتی بەراز دەکوڵێنن لەقاپو حاجەتەکانیانا مەیو بادەو ئارەق دەخۆنەوە، لەم حاڵەدا ئێمە چارمان چییە، ئایا لەو حاجەتەیانا شت بخۆین، یا

[١٨٢٧] أخرجه مسلم في الصيد والذبائح، باب: الصيد بالكلاب المعلمة، رقم:١٩٣٠.

بخۆینـەوە؟ فـەرمووی: (ئەگـەر دەفـری ترتـان دەسـت کـەوت لـەوەدا بخـۆن و بخۆنەوە، بەڵام ئەگەر حاجەتی ترتان دەست نەکەوت، بەئاو پاك بیانـشۆرن و ئیتر تیایاندا شت بخۆن و بخۆنەوە). عەرزیشم کرد: قوربان ئێمە واین لەوڵاتێ نەچیری زۆرە، هەم بەتیرو کەوان ڕاودەکەم، هـەم بەوسـەگەم کەمەشقی ڕاوی نەکردووە، هەم بەو سەگەیشم ڕاودەکـەم کـەفێرە ڕاوەو لەشـەرعا نـاوداره بـە (کەلبی موعەللەم: سەگی فێرکراو) جا لەم جۆرە ڕاوە کامـەیان حەڵاڵـە بـۆم؟ فەرمووی: (ئەوەی کە بەتیر ڕاوی دەکەی وە ناوی خودات لێ هێنـاوە بیخـۆ، وە ئـەوەی کـە بەسـەگی مەشـقدیدەی فێـرە ڕاو، ڕاوی دەکـەی و نـاوی خـوات لێهێنـاوە بیخـۆ، وە ئـەوەی کەبەسـەگی فێرنـەکراو ڕاوی دەکـەیو فریـای دەکەویت کەپێش ئەوەی مردار ببێتەوە سەری ببڕی بیخۆ). (تـاج/٤ ل-٦٦ ز-١٩ ژ-٦).

رووتکردنەوە:

ئەبو سەعلەبەی خوشەنی، لەهاوڕێ پێشینەکانی پێغەمەرە -دروودی خوای لەسـەر بـێ- لەوکەسـانەن کەلەپـەیمانی بەیعـەتو شـەجەرەدا لەخزمـەت پێغەمـەردا پـەیمانی وەرگـرت (بڕوانـە: ژ-١٢١٢ تەجریـد= ژ-٢٩٥٨ فـەتح = بەرگی/٣ ل-٣٣٥). پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ناردی بۆناو هۆزەکـەی خـۆی، لەسـەر دەسـتی ئـەودا هۆزەکـەی قـەبوڵی ئیـسلامیان کـرد، لەجـەنگی صەفین دا لەگەڵ کەسیان نەبوو، بەشداری ئەم جەنگەی نەکرد، دەفـەرموون: هـەموو شـەوێ دەچـووە دەرەوە، تەماشـایەکی وردی ئاسمـانگی دەکـرد، ئەوسـا دەگەڕایەوە و سەجدەیەکی ئایەتی دەبرد (بڕ: تاج/١ ص-٣١٢ لِمُطلقِ الآیاتِ = بـەرگی – ١ ل-٤٧١) ئـەبو سـەعلەبە دەفـەرموێ: (لـەخودا دەخـوازم کـە مـن لەسـەرەمەرگا وەك ئێـوە لـەکاتی گیانـەڵادا دەکەونـە لرخـە لـرخ، مـن ئـاوا نەکەومە لرخـە لـرخ) ئـەبو زاهیریـە دەفـەرموێ: (جا شـەوێ ئـەبو سـەعلەبە

شەونوێژ دەکا، لەناوجەرگەی شەوا، لەناو سەجدەدا فەرمانی هەق بەجێ دەهێنێو دەمرێ، لەوکاتەدا کچەکەی دەخەوێ، لەخەویدا دەبینێ کەوا باوکی مردووە، لەخەو ڕادەچەنێو هاواردەکا: کوا باوکم؟ دەڵێن: وا لەنوێژگاکەی خۆی سەرگەرمی شەونوێژە، جالای خۆیەوە بانگی دەکا: بابە، بابە! وەڵام نابێ، جا ڕادەکا بۆلای، دەڕوانێ بەمردوویی واله کوڕنووشدا، کە ڕایدەوەشێنێ دەکەوێ بەلادا!. لەبوخاریدا سێ فەرموودەی هەیە. کۆمەڵێ لەمێژوو نوسانی هاوڕێیانی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: لەساڵی حەفتاو پێنجی کۆچیدا لەشام مردووە.

١٨٢٨- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ: لَا تَخْذِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ أَوْ كَانَ يَكْرَهُ الْخَذْفَ وَقَالَ: إِنَّهُ لَا يُصَادُ بِهِ صَيْدٌ وَلَا يُنْكَى بِهِ عَدُوٌّ وَلَكِنَّهَا قَدْ تَكْسِرُ السِّنَّ وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ ثُمَّ رَآهُ بَعْدَ ذَلِكَ يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ: أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ أَوْ كَرِهَ الْخَذْفَ وَأَنْتَ تَخْذِفُ لَا أُكَلِّمُكَ كَذَا وَكَذَا. (الحديث ٥٤٧٩)[١٨٢٨].

عەبدوڵڵای کوڕی موغەفەل -ڕەزای خوای لێ بێ- پیاوێکی بینی پەلەپیتکەی دەتەقان، پێی فەرموو: پەلەپیتکە مەهاوێژە، چونکە پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی ئەوەی نەداوە، یا حەزی لەوە نەبوو، وە دەیفەرموو: (ئەوە نە نێچیری پێ ڕاودەکرێ و نەدوشمنی پێ کۆڵەوار دەکرێ، بەڵام بەپێچەوانەوە دوورنیە کە ددانی کەسێ بشکێنێ، یا چاوی دۆستێ کوێربکا!) جا ماوەیێ لەوەدوا دیسان عەبدوڵڵا پیاوەکەی دییەوە، پەلەپیتکەی دەهاویشتەوە، جا عەبدوڵڵا بەکابرای گوت: من فەرموودەی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- بۆ تۆ دەگێڕمەوە، کە پێغەمەر -درودی

[١٨٢٨] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح باب: إباحة ما يستعان به على الاصطياد و العدو، رقم:١٩٥٤.

خـوای لەسـەر بـێ- رێگـەی پەلەپیتکـەی هاویـشتن نـادات، کەچـی تـۆ هـەرواز ناهێنی، جا کـەوای لێهات، هـەتا ئەوەنـدە و ئەوەنـدە قسەت لەگـەڵ ناکـەم). (تاج/٤ ل/٢٥ ز/٦ ژ/١٠ ش/د).

روونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە گەورەترین ڕاڤەو روونکردنەوەیـە بـۆ ئـەو فەرموودانـەی تـر، کەرێگـەی قسە دابـڕین نـادەن و بـەناڕەوا و نادروستی دادەنـێن، بـەپێی رێسای (الحديث يفسر بعضه بعضا: فەرموودەکان لەناو خۆیانا دەبن بەشـەرح و ڕاڤەو روونکردنەوە بۆ یەکتری).

جا لەسەر ئەم بنیاتە دروستە کە موسوڵمان، پتر لەسێ رۆژ، قسە لەکەسـێ دابڕێ، بەمەرجێ قسە دابڕین و قسە نەکردنەکە لەبەر ڕەزای خوابێ، نەوەك بۆ هەواو هەوەس بێ. (بڕ: رياض الصالحين/٤ ل/١١٧٥ ز/٢٨٠ هەتا زنجیرەکە تەواو دەبێ) + (تاجی کوردی/٩ ل/٦٤ ز/٢٢ تاکۆتایی).

١٨٢٩- عَنْ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ مَاشِيَةٍ أَوْ ضَارِيَةٍ نَقَصَ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيرَاطَانِ.(الحديث ٥٤٨٠ طرفاه في: ٥٤٨١، ٥٤٨٢)[١٨٢٩].

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرکەسێ سەگێ ڕابگرێ، کە سەگی پاسی ڕان و کێڵگەو ڕاو نەبێ، هەموو رۆژێ پارچەیێ، هەتا ئەوسەگە ڕابگرێ، لەپاداشتی باشی کردەوەی باشی کەم دەبێتەوە، یا دووپارچە لەپاداشی کردەوەی باشی کـەم دەکـا). (تـاجی کـوردی/٢ ل/٣٥٨ ز/١٧١ ژ/١ باسـی سـەگ بـۆ پـاس و ڕەشەوڵاخ بۆ زەوی کێڵان).

[١٨٢٩] قال في التاج الجامع للأصول: (رواه مسلم و البخاري) -المترجم-.

روونكردنەوە:

بەپێی یاسانامەی ئیسلام سەگ پیسە، وەزیانی زۆرە لەزۆر رووەوە، بەڵام لەگەل ئەوەیشا شەرعی پیرۆز رێگەی سوود وەرگرتنی لەسەگ داوە، بەهەموو چەشنەکانیەوە، بەڵام ئەوکەسەی کەسەگ ڕادەگرێ، دەبێ چەند خاڵێ ڕەچاوبکا، وەك پاك و تەمیزی و پاکژکردنی، لەسەر ئەم شێوەیە:

یەکەم: دروستە سەگ بۆ ئەم مەبەستانە ڕابگیرێ:

١. بۆ پاس و ئاگاداری، وەك پاسی ڕان و مەزاراو ماڵ، لەدزو جانەوەری زیانەخرۆ، وەك گورگ و چەقەڵ و بەراز، یا بۆ پاسی منالی ساوا وەك لەلە، یا بۆ پاس و ئاگاداری پیاووژنی کەفتەکار لەماڵەوە.

٢. بۆ ڕاوشکار، وەك تووله و تانجی و سەگی ڕاوی تر.

٣. سەگی پۆلیسی، بۆ دۆزینەوەی تاوان و بۆ زۆر مەبەستی ڕەوای تر وەك لەکاتی بوومەلەرزەو کارەساتی سروشتیدا، تەرمی ژێردار و بەرد ئەدۆزێتەوە، یا مرۆڤی گیر خواردووی ژێر ڕووخاوی و شتی وا دەدۆزێتەوە، یا مادە سڕکەرەکان و باروت و تەقەمەنی شاراوە بەنیازی خراپ کەشف دەکا، یالە زۆر ڕووی تری شەرعیەوە سوود بەکۆمەڵگا دەگەیەنێ.

٤. سەگی چاوساخ لەئەوروپاو لەزۆر وڵاتانی تر، دەبن بە چاوساخ بۆ کوێرو ئەمانەو لەپێشیانەوە دەڕۆن و ئەوانیش بەهۆی پەتێکەوە شوێنیان دەکەون.

٥. بۆ کارکردن، وەك دەبینین، لەوڵاتی ئالاسکا، لەناو ئەسکیمۆکاندا، لەبەر زۆر ساردی سەگ بەکاردەهێنن بۆ گالیسکەو عەرەبانەی سەربەفر، وە بەسەگ ڕایدەکێشن، وەك لەزۆر شوێن سەگ فێردەکەن و مەشقی پێدەکەن و زەمیلە دەکەنە ملی و دەچێ لەبازاڕ لەلای مامیل گۆشت و سەوزەو شتی وا دەکڕێ و دەگەڕێتەوە بۆ ماڵی خاوەنی، جا ئەم سەوداو مامەڵەیە لەڕووی شەرعەوە دروستە یانا، دوایی دەگەڕێینەوە سەری.

دووەم: سەگ لەم سەردەمەی ئێمەدا و لەکۆنیشدا بۆ زۆر شتی تر بەکار دەهێنرێ، وەك:

١. سەگی گەمەو یاری وەك مەیمونی لۆتی، وەك لە سێرك و ئەمانەدا دەیبینین، وەك سەگ بۆ جوانی، وەك خولیاو هیوایە.

٢. بۆ شرە سەگو شتی تری واو بۆ قومارو بۆڕ بۆڕێن.

٣. بۆ هەندێ کاری نارەوا، کە پێویست ناکا ناوی بەرین.

٤. دەواجینی سەگ هەیە لەکۆریاو ئەو وڵاتانەی کەسەگ دەخۆن، بۆ خواردنی گۆشتەکەی، وەك دەواجنی پەلەوەر و ئاژەڵی وڵاتی خۆمان.

سێیەم: جا ئەوەی ئەرکی موسوڵمانە ئەمەیە:

١. بەپێی تەوانا خۆی لەسەگ دوور بگرێ، وە بۆناچاری نەبێ، بەپێی بڕگەکانی (**یەکەم**)، بەکاری نەهێنێ.

٢. لەکاتی بەکارهێنانیدا بیکوتێ، بە لقاحی دژی هاری.

٣. هەموکاتی شوێنێکی بەتەڕی بەرسەگەکە کەوت گڵاوی دەربکات، وە ئەوەندەی دەتوانێ، جێگەو کولانەی سەگو شوێنی، پاك و پوخت ڕابگیرێ، وە برسی و تووتی نەکات. چونکە لەفەرموودەدا هەیە: (ژنێ بەهۆی تێراوکردنی سەگێکەوە دەچێتە بەهەشت وە بەهۆی ئازاردانی پشیلەیەکەوە دەچێتە دۆزەخ).

٤. جا بەنیازی سوود وەرگرتنی ڕەوا لەسەگ دروستە پەروەردەش بکرێ و بە توتکەیی گەورەبکرێ. وە لەڕووی شەرعەوە ئەم جۆرە کردارانە دروستەو قەیدی نییە و بەر ئەو نەهیە ناکەوێ کە لەڕاگرتنی سەگ کراوە. بەلام ئەوەندە هەیە کارکردن بەوسەوداو مامەڵەی کەسەگ ئەنجامی دەدا، یاکردنی هەندێ تصەروفاتی سەگ بەبەڵگەو نیشانە لەسەر هەندێ بڕیار ئەوە باسێکی دوورو درێژە، ئێرە جێگەی ئەوە نییە.

١٨٣٠- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وَسَمَّيْتَ فَأَمْسَكَ وَقَتَلَ فَكُلْ وَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ وَإِذَا خَالَطَ كِلَابًا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهَا فَأَمْسَكْنَ وَقَتَلْنَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّهَا قَتَلَ وَإِنْ رَمَيْتَ الصَّيْدَ فَوَجَدْتَهُ بَعْدَ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ لَيْسَ بِهِ إِلَّا أَثَرُ سَهْمِكَ فَكُلْ وَإِنْ وَقَعَ فِي الْمَاءِ فَلَا تَأْكُلْ.(الحديث - ٥٤٨٤ طرفه في: ٥٤٧٥ فتح = رقم/١٨٢٦ تجريد)[١٨٣٠].

لەپێشەوە لەژمارە/١٨٢٦ دا لەبەرگی پێنجەمدا ڕابوورد، بەڵام لێرەدا ئەم زیادەی هەیە:

ئەگەر تیرێکت نا بەنەچیرێکەوە، وە پێکای وە لەپاش یەك دوو ڕۆژیش دۆزیتەوە بەمردویی ئەوە بیخۆ، بەمەرجێ جێگەی پێکانی تیرەکەی تۆی پێوەبێو بەس، بەڵام ئەگەر گەنی بوو، یا کەوتبۆوە ناوچەمو بیرو گۆمی ئاوە وە ئەوە مەیخۆ، چونکە هەڵ دەگرێ کەلەئاوەکەدا خنکابێ و مردار بووبێتەوە). (تاجی کوردی/٤ ل/٢٣ ژ/٥).

١٨٣١- عَنْ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا قَالَ غَزَوْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَوْ سِتًّا كُنَّا نَأْكُلُ مَعَهُ الْجَرَادَ.(الحديث ٥٤٩٥)[١٨٣١].

عەبدوڵڵای کوڕی ئەبو ئەوفا -ڕەزای خودا لەخۆیو باوکی- فەرمووی: حەوت غەزا -یا شەش غەزا- مان لەگەڵ پێغەمەر خۆیدا -درودی خوای لەسەر بێ- کرد، کە لەو غەزایانەدا، لەگەل پێغەمەردا کوللەمان دەخوارد. (تاجی کوردی/٤ ل/٣ ژ/٢ + ل/١٠ ژ/٣).

[١٨٣٠] لاحظ ماجاء في هامش رقم: ١٨٢٦.

[١٨٣١] اخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: إباحة الجراد، رقم/١٩٥٢.

١٨٣٢- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهمَا قَالَتْ: نَحَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا وَ نَحْنُ بِالْمَدِينَةِ فَأَكَلْنَاهُ. (الحديث- ٥٥١١ ، أطرافه في: ٥٥١٠، ٥٥١٢، ٥٥١٩)[١٨٣٢].

ئەسمای کچی ئەبوبەکری صدیق -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: لەسەردەمی پێغەمەر خۆیدا -درودی خوای لەسەر بێ- لەمەدینە، ئەسپێکمان سەربڕی و خواردمان). (تاجی کوردی/٤ ز/١ ژ/٦).

روونکردنەوە:

ئەم جۆرە دەربڕینو تەعبیرە، بەڵگەی ئەوەیە کە پێغەمەر ئاگای لەکارەکە بووەو ڕەزای لەسەر بووە. لەبەرئەوە بڕیاری حەڵاڵی بۆ گۆشتی مایینو ئەسپ دەچەسپێ، کاتێ شەرع یەکێ لەدوو ڕەگەزی ئاژەڵێکی دانا بەحەڵاڵە، وەك ڕەگەزی نێر، یا ڕەگەزی مێ، ئیتر ئەوە هەردوو ڕەگەزەکە حەڵاڵ و گۆشتی دەخورێ، ئەم نمونەی ئێرە بۆ بەیانی واقیعەو بۆ روونکردنەوەی رووداوەکەیە. زاناکان دەفەرموون: ڕای سەنگین ئەوەیە، کاتێ صەحابی، ژن بێ یا پیاو، بفەرموێ: لەسەردەمی پێغەمەردا ئەوەمان دەکرد، ئەوە بڕیاری رەفعی هەیە، ئەو فەرموودەیە دادەنرێ بەبەرزەوەکراو بۆ پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ-. (بڕ: فیقهی ئاسان/٣ ل/٩١٣).

١٨٣٣- عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ رَحِمَهُ الله قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عُمَرَ فَمَرُّوا بِفِتْيَةٍ أَوْ بِنَفَرٍ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا فَلَمَّا رَأَوُا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هَذَا؟ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا.(الحديث ٥٥١٥)[١٨٣٣].

[١٨٣٢] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: في اكل لحوم الخيل، رقم: ١٩٤٢.

[١٨٣٣] أخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: النهي عن صيد البهائم، رقم: ١٩٥٧، ١٩٥٨.

سەعیدی کوڕی جوبەیر -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- فەرمووی: لەخزمەتی عەبدوڵڵای کوڕی عومەردا بووم، لەلای تاقمێ لاوی قورەیشەوە ڕەت بوو، مریشکێکیان نابۆوە بەنیشانە و تیریان تێدەگرت، ئەو تیرانەی کەلێی نەئەدا، دەیاندا بەخاوەن مریشکەکە، کە چاویان کەوت بە ئیبنوعومەر، لەشەرمانا هەڵهاتن و بلاوەیان لێکرد، ئیبنوعومەر فەرمووی: کێ ئەمەی کردووە، ئەمە ئیشی چ بێ ویژدانێکە، دەك نەفرینی خودای لێ بێ، چونکە پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- لەعنەتی کردووە لەوکەسەی کە گیانلەبەر دەنێتەوە بەنیشانە). (ریاض/٤ ز/٢٨٢ ل/١١٨٠ ژ/٢ + تاجی کوردی/٤ ز/٩ ل/٢٨ ژ/٣).

رووونکردنەوە:

سەعیدی کوڕی جوبەیر -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- پێشەوایەکی گەورەو شکۆمەندە لەفەرموودەزانەکان، لەچینی شوێنکەوتوانە، کەناسراون بە تابعین، چینی دووەمی موسوڵمانان، سەعیدو عەکرەمە و عەتای کوڕی ڕەباح، لەفەقێ گەورەو ناودارەکانی ئیبنو عەباس بوون، سەعید وەك زانایەکی گەورەبوو، زاهیدێك و خواناسێکی گەورەیش بوو، هەمیشە سەرگەرمی خواپەرستی بوو، بەخزمەت زۆر لەگەورە پیاوانی سەحابە گەیشتووە، وەك عەبدوڵڵای کوڕی عومەر وە عەبدوڵڵای کوڕی عەباس، خەڵکێکی زۆر لەتابیعین شاگردو فەقێی بوون، وەك ئیمامی زوهری. حەجاج بەناهەق کوشتی، دوعای لەحەجاج کرد، کەلەپاش ئەو زاڵ نەبێ بەسەرکەسی تردا، وە نزاکەی گیرابوو، وە لەپاش شەهیدبوونی سەعید، حەجاج وەك شێتی لێهات، چەند ڕۆژێ ژیاو مرد، لە کۆڵە مانگی ساڵی نەوەدو پێنجی کۆچیدا حەجاج سەعیدی کوڕی جوبەیری شەهید کرد. دەڵێن: لەکاتی دادگایی کردنی لەبەردەمی حەجاج دا، حەجاج پێی دەڵێ: داوای لێبوردنم لێ بکە دەنا دەدەم

لەگـەردنت، سـەعیدیش دەفـەرموێ: خـۆم بـەتاوانبار نـازانم هـەتا داوای لێبوردنت لێ بکەم، لەئەنجاما حەجاج بە درەندەکانی بەردەستی دەڵێ: بیبەن بۆ بەرقەنارەکە لەگردنی بدەن، بەڵام لەڕێ ئەگەر قسەی کرد، بیگێڕنەوە بۆلای خۆم، کەدەیبەن سەعید لەڕێ پێدەکەنێ، دەیگێڕنەوە بۆ لای حەجاج، لێی دەپرسێ: بۆ پێدەکەنیت؟ دەڵێ: لەزۆرداریی تۆو لەبێوەیی مـنو لەبێباکی خودا!! هەروا دەڵێن: پاش ئەوەی حەجاج سەعید شەهید دەکا، وەك شێتی لێ دێ، بەشەو وەك گا دەبۆڕێنێ و دەڵێ: کوا سەعید بیهێنن بۆم، مەیکوژن، بەڵام تازە چ سوود، کار لەکار تەرازابوو.

مێژوونوسی گەورە ئیبنو خەلەکان دەفەرموێ: (ناو هەناوی حەجاج تووشی خۆرە بوو بوو، پزیشك دەچێتە سەری، پارچەیێ گۆشت بەپەتێ بەقورگیا شۆڕدەکاتەوە، پاش تاوێ دەری دەهێنێ، کرمێکی زۆری پێوە دەنووسێ، خوا تووشی لەرزوتایەکی وای کردبوو، لەسەرمانا گەرمی نەدەبۆوە، مەقاڵی پڕ لەئاگری مەشقەڵانیان بەدەوریدا ریزکردبوو. پێستەکەی دەسوتاندا، بەخۆی نەدەزانیو گەرمی نەدەبۆوە!).

لەلای شێخ حەسەنی بەصری -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- حەجاج سکاڵای حاڵی خۆی دەکا، شێخ حەسەن پێی دەفەرموێ: (چەندەم پێ گوتیت کەئازاری پیاوچاکان مەدە، تۆ هەر بەگوێت نەکردم لاساریت کرد..).

حەجاج دەڵێ: ئەی حەسەن: داوای ئەوەت لێناکەم کەداوا لەخوا بکەی کەچاکم بکاتەوە، بەڵام داوات لێئەکەم کەداوا لەخوابکەی کە بەزوویی گیانم بکێشێ و لەمەزیاتر سزاو ئێش و ئازارم نەدا..).

کەسانێکی زۆر لەوانەی کەلەنزیکەوە بوون دەیانگوت: (حەجاج لەپڕ لەخەو ڕادەپەڕی بەشەڵەژاوی، وەك گا دەیبۆڕاند: خزمینە! سەعیدی کوڕی جوبەیر لەمەزیاتر چی تری لەمن دەوێ، هەرچەند دەمەوێ چاوم بچێتە خەو، سەعید دەست دەخاتە بەربینم و دەمتاسێنێ و دەیەوێ بمخنکێنێ).

حەجاج وای هەست دەکرد کە بانگکەرێ دەزریکێنێ بەناو گوێچکەیدا و پێی دەڵێ: (ئەی دوژمنی خودا! لەسەرچی سەعیدی کوڕی جوبەیرت کوشت؟!). خودایە لەگەڵ سەعیدی کوڕی جوبەیردا حەشرمان بکەی. (سبحان الله!). کاتێ کاوەی کوڕم لەگەڵ کوڕێکی کەرکوکی تردا لەڕێی پێنجوێن، لەلایەنی کۆمەڵێ چەتەوە، بۆ پارەو پوولو سەیارە کوژران، لەبیرو باوەڕی بەندەدا، کەئەوە گەورەترین تاوان بوو، کوڕ کوژرا، ماڵ بڕاو دزرا، ئوتومبێل فڕێنرا، کەوتینە بارودۆخێکی واوە دەنگمان بەخوا نەبێ بەکەس نەدەگەیشت، سیو دووساڵ لەغەریبی، بەدڵشکاوی و بەئازاردراوی، بەسەر و ریشی سپیەوە، خۆشی خۆشی گەڕاینەوە ناو وڵاتی خۆمان، کەچی کۆمەڵێ کوردی نامەردی سەربەم لایەنە کوردییە بەناو پێشمەرگانە، کەلەڕاستیدا جاش مەرگەن، نەوەك پێشمەرگە، وەك دووپشکی عەربەتو کوڵەوەیباب دایان پێمانەوە. جا لەماڵەوە منو دایکی کاوە دەستمان کرد بەپاڕانەوەو قورئان خوێندن و قورئان هەڵبڕین و قووروسکاندان، گاور بەزەیی پیامانا دەهاتەوە، ئاگامان لەهیچ نەبوو، مێشێ دوژمنمان نەبوو، هیچ خەبەرێ نەبوو، رۆژێ دووپیاو لەخەڵکی ئەو ناوچەیە هاتن بە پرسمانەوە، ئێمەش رێزێکی شایانمان گرتن، دڵم خەبەری دا کەئەمانە شتێ لەدڵیاندایە، لەبەر ئەوە یەکی کتێبێکی تاجی کوردیم بە دیاری پێیان داو گوتم پێیان: ئەمە نوێنەری ئێمەیە لەلای ئێوە. ئەوانیش بەخەیاڵی خۆیان ئێمە ماڵە مەلایەکی هەژاری خودای بێ کەسین و تەواو، لەبەرئەوە جێگەی مەترسی نین بۆیان.

جا رۆژێ جەژنی مەولوود (یا جەژنی میعراج) بوو، پاش عەصر دەعوەت کرابووم، بۆ مزگەوتی گەورە، لەو ئاهەنگەدا لەناو مەلاەکانا دانیشتبووم، خزمێکم هات، گوتی: کابرایەك والەدەرەوە داوات دەکات، کەچووم دەڕوانم واپیاوێ ڕانکو چۆغەیەکی ڕەشی وا لەبەردا، لەناو حافظەکانا لەبەردەم مەرقەدەکەی کاك ئەحمەدی شێخ دا دانیشتووە، کەمنی دی گوتی: تۆ نووری

فارسی باوکی کاوەیت؟ گوتم: بەڵێ بۆچی؟ گوتی: دەبڕۆ دەمانچەیێ بێنەو بمکوژەو ڕزگارم بکە، من یەکێکم لەوکۆمەڵەی کە کوڕەکەی تۆمان کوشتووە، گوتم: بابچینە ژوورێ لە ژووری حافظەکان، لەوێ گوتی: ناڕۆم هەتا نەمکوژی، ژیانم لێ تاڵ بووە، شەوتا بەیانی نەقیبێکی عەسکەری دێتە گیانم، ئازارم دەدا دەست دەخاتە بەربینم، هەتا بەیانی دەمتاسێنێ، هەموو شەوێ پێم دەڵێ: ڕۆژ لە ڕۆژ خراپترت لێ دەکەم، ئەگەر نەچی بۆلای باوکی کاوەو ئەم تاوانە ئاشکرا نەکەیت!! گوتی: ئێوە نازانن هەرشەوێکم مردنێکە، منیش لەگەڵ خزمەکەما هەرچی گوت لەبارەی تاوانەکەوە لەکورتە کاغەزێ بەپەلە نوسیمان، ئەوجا پێم گوت: من لێرەدا، لەپەنا قەبری کاك ئەحمەدی شێخا — غەرقی ڕەحمەتی خودابێ- پیاو ناکوژم، بەڵام تۆ بڕۆ با ئەو پۆلیسو ئینزیباتانە پێت نەزانن، ڕێزی مزگەوتەکە نەشکێ، بەیانی سەعات نۆ وەرەوە بۆ فلان دوکان، گوتی باشە. بەڵام ئێستا بێ یان بەیانی نەمکوژی ناڕۆم، کەچوومەوە بۆ ماڵەوە هەموو گوتیان: چۆن هەڵەی وات کردووە تازە نایەتەوە، بەڵام من دڵنیابووم کە قورئان کەمەندکێشی کردووەو بەدەست خۆی نییە دێتەوە، چونکە کابرا زۆر پەرێشان و لەحاڵێکی سەیرایوو.

کەبەیانی چووین بۆ دوکانەکە، لەوێ گوتی: من لەسەعات هەشتەوە لێرەم، ئەمشەوم لەهەموو شەوێ ناخۆشتربوو، نەقیبەکە هاتەوە سەرم، پێی گوتم: ئەو پیاوە لەخۆت ڕازی نەکەیت خراپترت لێدەکەم.

جا گوتم بابچین بۆلای مدیری شورتە، کەئەوکاتە: کاك سەڵاح چاوشین بوو، وەکاك سەڵاح عەقیدێکی شورتەی پسپۆڕی بانگ کرد، بە حزووری ئێمەو کاك سەڵاح و چەند پسپۆڕێکی تری پۆلیس لەنووکەوە تاوانەکەی ڕوون کردەوە، وەیەکە یەکە تاوانبارەکانی ناونووس کرد، وەهۆی ئەم خۆتەسلیم کردنو اعتراف کردنەی وەك پێشوو ڕوونکردەوە، کەژیانی لێ تاڵ بووەو خەوو خواردنی لێ هەراسان بووە. کە ئیفادەکەی تەواو بوو، ئەوجا

بەمنی گوت: دە درەنگە کەی دەمکوژیتو رزگارم دەکەیت؟ منیش پێم گوت: من لەم لەحزەیەوە تۆم بەخشی، وە داواشم لەکاك سەلاح و شورتەکانی تر کرد، کە رێزی ئەو کابرایە بگرنو ئازاری نەدەن، وە ئەوانیش وایان کرد، هەتا ئەنجامی دادگایی، لەپاش هەمووشتێ، لەگەڵ باوکەکەیدا زۆر هەوڵمان دا هەتا بەردرا، لەماوەی حەپسەکەیدا منالەکان خزمەتێکی زۆریان کرد. ئەوەی کەلێرەدا دەمەوێ ئاماژەی پێ بکەم ئەم خالانەیە:

١. لەپاش خۆ تەسلیم کردنو زەبتی ئیفادەکەی و کەشفی تاوانەکەی لەئازارەکەی رزگاری بوو.

٢. لەتاوانبارە ناو تۆمارکراوەکان لەدادگا، هەشتیان لەشەرەسەگی شرە خۆریدا کوژران و بەر شەقی قورئان کەوتنو دەستی ئێمەیان پێوە خوێناوی نەبوو.

٣. مەلای ئەو گوندەی کە دووپیاوەکەی هاتن بۆ بوارتاقی کردنەوە بۆ ماڵی ئێمە، بۆیگێرامەوە، گوتی: رۆژێ باوکی یەکێ لەوتاوانبارانەی کە کورەکەی تۆیان کوشتووە، هات بۆ مزگەوت، کتێبێکی بەدەستەوە بوو، گوتی: مەلا ئەم کتێبە چی لێبکەم ئەمە ماڵی منی وێران کرد، کەتەماشام کرد: کتێبەکە بەرگێکی تاج بوو بەکوردی، تۆ بەدیاری دابووت بەباوکی ئەو تاوانبارەکە کورەکەی لەجەردەیدا، لەرێگەی پێنجوێن کوژرابوو.

٤. لەرێگەی خزمێکمانەوە، رۆژێ کابرایێ هات، گوتی: بە ئوتومبیلێکی بەرازیلی (ع)ت بۆ دەکوژم، کە (ع) یەکێ بوو لە بکوژەکان، منیش دەرم کردو بەخزمەکەمانم گوت: من بەگوللە کەس ناکوژم، قورئانەکەمم نیشانداو گوتم: من ئەمە چەکی دەستمەو بەس. دەوری مانگێکی پێ چوو، عومەر چاوشین ئەوکابرایەی کوشتو لەکوردوستانا دەنگی دایەوە و بوو بەیەکێ لەپێنج پاڵەوانەکان!.

سەعیدی کوڕی جوبەیر -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- چل ساڵ لەڕێزی یەکەمی جەماعەتا بووە، جەماعەتی نەفەوتاوە، لەوماوەیەدا پشت ملی مەئموومی نەدیوە، لەتەدریبی ڕاوی دا دەفەرموێ: فەرموودە زانی گەورە یەحیای کوڕی سەعید -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (مورسەلاتی کوڕی جوبەیر لەلام باشترە لە مورسەلاتی عەطاء). وە هەروەها لە تەدریبی ڕاوی ئیمامی سیووطیدا -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (کۆمەڵێ لەزانا گەورەکان، کەیەکێ لەوان سەعیدی کوڕی جوبەیرە -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- ڕێگەی نوسینەوەی فەرموودەیان دەدا، وە خۆشیان دەیانکرد، هەروەك ڕێگەی زەبتی فەرموودەیان ئەدا، وە خۆشیان دەیانکرد). (ظبط) بریتیە لەنوختە و سەر و بۆرو ژێر و زەنەکردن بۆ وشە، لەگەڵ نوسینی اعراب بۆی، هەتا وشەو ڕستە بەپێی ڕێنووس و ڕێزمان کۆنترۆڵ بکرێن و دوایی بەجوانی و بەڕەوانی، بەبێ هەڵە لەبەربکرێ، یا بنوسرێ.

١٨٣٣م- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما فِي رِوَايَةٍ: أَنَّهُ قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ مَثَّلَ بِالْحَيَوَانِ.

لەگێڕانەوەیەکا ئیبنوعومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- نەفرین و لەعنەتی کردووە لەوکەسەی کەلاشەی گیانلەبەر، بەزیندویی، یا بەمردویی بشێوێنێ، وەك ئەوە لچو لێو و لووت و گوێچکەی ببڕێ، یا کلك و پەلەکانی بقرتێنێ).

١٨٣٤- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ دَجَاجًا. (الحديث ٥٥١٧ أطرافه في: ٣١٣٣، ٤٣٨٥، ٤٤١٥، ٥٥١٢، ٥٥١٨، ٦٦٢٣، ٦٦٤٩، ٦٦٧٨، ٦٦٨٠، ٦٧١٨، ٦٧١٩، ٦٧٢١، ٧٥٥٥)[١٨٣٤].

[١٨٣٤] راجع: ١٦١١ تجريد = ٤٣٨٥ فەتح - بەرگی/٤ ل/٣٦٨. -المترجم-

ئەبوموسای ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەرم دی - درووودی خوای لەسەر بێ- گۆشتی مریشکی دەخوارد. (تاج/٤ ز/١ ل/٣ ژ/١ ب/ت/ن).

١٨٣٥- عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ.(الحديث ٥٥٣٠ طرفاه في: ٥٧٨٠، ٥٧٨١)[١٨٣٥].

ئەبو سەعلەبەی خوشەنی -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: هەر درندەیێ کە کەلبەی هەبێ، پێغەمەر خواردنی گۆشتەکەی قەدەغە کردووە. (تاجی کوردی/٤ ل/١٤ ز/٣ ژ/٩) + (فیقهی ئاسان/٣ ل/٩١٤).

١٨٣٦- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَثَلُ الْجَلِيسِ الصَّالِحِ وَالسَّوْءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً وَنَافِخُ الْكِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً.(الحديث ٥٥٣٤ طرفه في: ٣١٠١)[١٨٣٦].

ئەبوموسا -ڕەزای خوای لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: نمونەی هاوڕێ و هاونشینی باش، وەك میسك فرۆش وایە، وێنەی هاودەمو هاوڕێی خراپیش وەك مووشە دەمەچی وایە، میسك فرۆش یا خوت لێی دەکڕی، یا خۆی بەشت دەدا، یا هەرهیچ نەبێ بۆ نەخۆشەکەی دەچێ بەسەرتا، بەڵام مووشە دەمەچی واتە: ئاسنگەر یا جلەکانت دەسوتێنێ، یاهەر هیچ نەبێ بۆ چڕوکێکی پیس دێت بەسەرتا. (تاجی کوردی/٩ ز/٥٥ ل/١٢٤ ژ/٦ ش/د -ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێ بێ-).

[١٨٣٥] اخرجه مسلم في الصيد و الذبائح، باب: تحريم اكل كل ذي ناب..رقم:١٩٣٢.

[١٨٣٦] اخرجه مسلم في الأدب – (العيني/١١ ص/٢٢٠) قال النووي في رياض الصالحين: متفق عليه، رقم تخريجه في مسلم (٢٦٢٨) هامش الحديث الرقم ٣٦٣/٤ ص/١٩٠. – المترجم-

١٨٣٧- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قال: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُضْرَبَ الصُّورَةُ).(الحديث ٥٥٤١)[١٨٣٧].

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- نەیی کردووە لەوە کە لەدەموچاوی ئاژەڵو گیانلەبەر بدرێ.

روونکردنەوە:

مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ: پێشەوا بوخاری بەم فەرموودەیە ئاماژە دەکا بۆ ئەو فەرمودەی تر کەپێشەوا موسلیم دەری هێناوە کەبەدەق دەفەرموێ: (جابیر -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- قەدەغەی کردووە کەبدرێ لەڕوخساری گیاندار، یا روخساری گیاندار داخ بکرێ بۆ نیشان کردن). (تاجی کوردی/٤ ل/١٥٢ ز/٤٨ ژ/١).

پایانێ - الخَاتِمَةُ

مامۆستا شێخی عەسقەلانی -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی نەچیرو سەربڕاوەکان نەوەدو سێ فەرموودەی بەرزەوەکراوی واتیادا، بیستو یەك فەرموودەیان بێڕشتەن، واتە: تەعلیقن، هەڵسپێراون، ئەوانی تریان پەیوەستو مەوصولن، حەفتاو نۆیان دووبارەن، پوختەکەیان: (٩٣-٧٩ = ١٤). چوارده فەرموودەیە، کە بۆیەکەم جار لەم باسەدا دەرهێنراون. ئەم چوارده فەرموودەیە موسلیمیش وەك بوخاری هەموویانی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرمودەکەی ئیبنوعومەر: (....أنْ تُصْبِرَ البَهِيمَةُ = ٥٥١٤ فەتح) لەتەجریدەکەدا لێرەدا نییە.

[١٨٣٧] لم يخرجه مسلم (خاتمة كتاب الذبائح و الصيد ج/١١ ص/١١٣) -المترجم-.

٢. فەرموودەکەی ئیبنوعەباس سەبارەت بە (أنْ تصبر البهيمة للقتل) بڕوانە: کۆتایی فەرموودەی ژمارە: ٥٥١٥ فتح الباري.

٣. فەرموودەکەی عەبدوڵڵای کوڕی یەزید: (في النهي عن المثلة = ٥٥١٦ فتح).

٤. فەرموودەی ژمارە: ٥٥٢٩ فتح = حديث ابن عباس و الحكم بن عمر و في الحمر الانسية. لێرەدا نییە.

٥. ژمارە ١٨٣٧ تجريد = ٥٥٤١ فەتح = حديث ابن عمر في النهي عن الصورة. هەروەها عەسقەلانی دەفەرموێ: ئەم نامەیە چل و چوار بیسراو (أثر)یشی واتیادا، کەهی سەحابەو کەسانی دواترە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٦- نامەی قوربانی - كتاب الأضاحي

(باسی قوربانی لە فیقهی ئاسانا وا لەبەرگی سێیەمدا، ز: ٣٦٦ لاپەڕە/٩٢٠).

١٨٣٨- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ ضَحَّى مِنْكُمْ فَلَا يُصْبِحَنَّ بَعْدَ ثَالِثَةٍ فِي بَيْتِهِ مِنْهُ شَيْءٌ فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَفْعَلُ كَمَا فَعَلْنَا عَامَ الْمَاضِي؟ قَالَ: كُلُوا وَأَطْعِمُوا وَادَّخِرُوا فَإِنَّ ذَلِكَ الْعَامَ كَانَ بِالنَّاسِ جَهْدٌ فَأَرَدْتُ أَنْ تُعِينُوا فِيهَا. (الحديث ٥٥٦٩)[١٨٣٨].

سەلەمەی کوڕی ئەکوەع -ڕەزای خوای لێ بێ- فەمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەرکەسێ لە ئێوە قوربانی دەکا، بابیکا، بەڵام نابێ لەپاش سێ شەو لەگۆشتی ئەو قوربانیە لەماڵیا بمێنێ، جالە ساڵی ئایندەدا عەرزیان کرد: ئەی پێغەمەری خودا! ئەمساڵیش وەك پار بکەینەوە؟ فەرمووی: نەء، هەم خۆشتان لێی بخۆن و هەم بەشی خەڵکی تریشی لێ بدەن و هەم قایمە (إدخار)یشی لێ بکەن، پار بۆیەکا وام گوت، چونکە پار ساڵەکەی نەهاتی و گرانی بوو، خەڵکەکە پەرۆش بوون و حاڵیان پەرێشان بوو، ویستم ئێوەیش یاریدەیان بدەن و دستگیرۆیی خەڵك بکەن). (تاج/٤ ل-٤٥ ش/د/ت/ن).

رووونکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوە کەبڕیار بەهۆی کات و هۆکار دەگۆڕێ، هۆی حەرامبوونی قایمەکاری و إدخار، زیاتر لەسێ شەو، لەساڵی

[١٨٣٨] أخرجه مسلم في باب الأضاحي، باب: بيان ماكان من النهي عن أكل لحوم الأضاحي ...رقم:١٩٧٤.

پێشوودا بەهۆی گرانیەوە بوو، کاتێ ساڵی ئایینده دێ هۆکارەکە کە گرانیەیە نامێنێ بڕیاری حەرامبوونیش دەگۆڕێ بە بڕیارێ کە بگونجێ لەگەڵ کات و سەردەمی نوێدا، کە قایمەکاری دروستە.

١٨٣٩- عَنِ الزُّهْرِيِّ رحمه الله قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ أَنَّهُ شَهِدَ الْعِيدَ يَوْمَ الْأَضْحَى مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَهَاكُمْ عَنْ صِيَامِ هَذَيْنِ الْعِيدَيْنِ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ وَأَمَّا الْآخَرُ فَيَوْمٌ تَأْكُلُونَ نُسُكِكُمْ.(الحديث- ٥٥٧١ طرفه في: ١٩٩٠)[١٨٣٩].

زوهری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو عوبەیدی ئازادکراوی ئەزهەر، بۆیگێڕاومەتەوە، فەرمووی: لەکاتی جێنشینی ئیمامی عومەردا، لەخزمەتیدا ئامادەی نوێژی جەژنی قوربان بووم، نوێژی جەژنی قوربانی لەپێش وتارخوێندنەوەدا کرد ئەوجا وتاری داو فەرمووی: ئەی خەڵکینە! پێغەمەری خودا -دروودی خوای لەسەر بێ- نەیی کردووە لەگرتنی ڕۆژووی ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان و ڕۆژی جەژنی قوربان، چونکە یەکەمیان ڕۆژی جەژنی ڕۆژوو شکاندنە، ئەوی تریشیان ڕۆژی خوادرنی قوربانیەکانتانە.

[١٨٣٩] أخرجه مسلم في الصيام، باب: النهي عن الصوم يوم الفطر و يوم الأضحى، رقم: ١١٣٧.

پـایـانـیٚ - الخَاتِمَةُ

یەکەم: بڕوانە ئەم شوێنانە، کە پەیوەندیان هەیە بەبابەتی قوربانیەوە:

١. فەرموودەی ژمارە: ٥٠١ تجرید/٩٥٥ فتح الباری = مختصر صحیح البخاری، بەرگی یەکەم لاپەڕە/٤٧٨. بڕوانە ژمارەکانی دوایش کە بۆرە پەیوەندیەکیان بەقوربانیو رۆژی جەژنی قوربانەوە هەیە.

٢. بڕوانە ژ/٧٧٩ تجرید/١٦٢٢ فتح/بەرگی ٢ ل/١٩٩ + ژمارە/٧٩٧ ل/٢١٤. ژمارەکانی پاشی هەتا ژمارە/٨١٠ بەتایبەتی ژمارە: ٨٠١ = ١٧٠٧ فتح ل/٢١٧ وە ژمارە/٨٠٢ تەجرید/١٧٠٩ فەتح. وە ژمارە/٨٠٤ تەجرید/١٧١٣ فەتح. وە ژمارە/٨٠٦ تەجرید/١٧١٩ فەتح.

٣. بڕ: ژمارە/١٠١٢ تەجرید/٢٣٠٠ فەتح بەرگی/٣ ل/٩٣.

دووەم: عەسقەلانی -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- فەرمووی: (نامەی قوربانی چلو چوار فەرموودەی لەخۆی گرتووە، پازدەیان بێڕشتن، ئەوانەی تریان پەیوەستن و مەوسووڵن، سییو نۆیان دووبارەن، پوختەکەیان: (٤٤-٣٩=٥) پێنج فەرموودەیە، موسلیمیش وەك شێخی بوخاری -ڕەزاو ڕەحمەتی خوایان لێ بێ- ئەم پێنج فەرموودەیان گێڕاوەتەوە بێجگە لە فەرموودەکەی قەتادەی کوڕی نوعمان = ٥٥٦٤ فەتح لەگەڵ زیادەیی لەتەجریدەکەدا نییە وە هەروەها دەفەرموێ حەوت بیستراویشی واتیادا.

سێیەم: پوختەیەکی کورتی بڕیارەکانی قوربانی:

١. قوربانی سونەتێکی گەورەیە، سوننەتە هەموو موسوڵمانێك، هەموو جەژنی قوربانێ، ئەگەر هەیبوو قوربانی بکا، ژمارە بۆکردنی قوربانی دانەنراوە.

٢. قوربانی دوو جۆری هەیە: قوربانی سوننەت، قوربانی واجب. قوربانی سوننەت بۆ هەموو کەسێ هەیە کەلێی بخوات، یابەشی بدرێ لێی. بەڵام قوربانی پێویست، کەتەنیا بەنەزر پێویست ئەبێ، کەپێشی ئەگوترێ قوربانی

نەزرکراو دەبێ گشت گۆشتەکەی بکا بەخێرو بیبەخشێتەوە، بەسەر هەژارانا، نابێ نەخۆیو نەکەسێ ژێواری لەسەری بێ لێی بخوات، نابێ بەشی دەوڵەمەندیشی لێبدا، مەبەست لەهەژار کەسێکە، زەکاتی پێ بشی.

٣. لەبەرئەوەی گوتەی نەزرکردن جۆری زۆرە و بۆهەموو کەسێ بەباشی کۆنترۆڵ ناکرێ، واباشە لەکاتی قوربانی کردنو مەولوودیدا، قوربانیکەر، یا مەولوودیکار ئاوا بڵێ: (ئەم ئاژەڵەم کرد بەقوربانی سوننەت، کە بۆهەموو کەسێ هەبێ لێی بخوات، یا ئەم ئاژەڵەم کرد بە مەولوودیی سوننەت، کەهەم خۆمو هەم هەموو کەسێ بۆی هەبێ کەلێی بخوات وە ئەگەر لەکاتی سەربڕیندا ئەم نییەتە دووبارە بکاتەوە زۆرباشە).

٤. کاتی قوربانی سەربڕین دەست پێ دەکا بە تێپەڕبوونی ماوەی دوو ڕکات نوێژو دوو وتار لەپاش هەتاوکەوتنی رۆژی یەکەمی جەژنی قوربان، وە دەمێنێ هەتا رۆژ ئاوا بوونی رۆژی سێیەمی پاش رۆژی یەکەمی جەژن، کە تێکڕا دەکاتە چوار رۆژ، رۆژی جەژنو سێ رۆژەی پاش جەژن.

٥. ئەو ئاژەڵانەی کە بۆقوربانی دەست دەدەن ئەمانەن: وشترو ڕەشەوڵاخو مەڕو بزن. بەهەموو جۆرەکانیانەوە، گامێشیش لەزاراوی شەرعا بەڕەشەوڵاخ دادەنرێ.

٦. تەمەنی ئاژەڵی قوربانی: بزن دووساڵی تەواوکردبێ و پێی نابێتە ساڵی سێیەمەوە، مەڕ ساڵێکی تەواوکردبێو پێی نابێتە ساڵی دووەم. ڕەشەوڵاخ دەبێ دووساڵی تەواو کردبێو پێی نابێتە ساڵی سێیەمەوە. وشتر دەبێ پێنج ساڵی تەواوکردبێو پێی نابێتە شەشەوە.

٧. قوربانی بۆ مردوو دەکرێ، ئەگەر خۆی ڕایسپاردبێ کە قوربانی بۆ بکەن، هەندێ زانایان دەفەرموون: مردووەکە ڕاسپێریشی نەکردبێ بۆی دەکرێ، دروستە تەقلیدی ئەو زانایانە بکرێ.

٨. زۆر لەبڕیارەکانی قوربانی لەباسی حەوتمدا ڕابوورد لەم بەرگەدا، لەکۆتایی ژمارە/١٨٢٥ = رونکردنەوەیێ.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٧- نامەی خواردنەوەکان: كتاب الأشربة
باسی نادروستیی مەی

١٨٤٠- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا حُرِمَهَا فِي الْآخِرَةِ.(الحديث ٥٥٧٥)[١٨٤٠].

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەموێ: (هەموو سەرخۆشکەرێ ئارەقە، وە هەموو سەرخۆشکەرێ حەرامە، وەهەر کەسێ لەجیهانا ئارەق بخواتەوەو فێری ببێو تادەمرێ تەرکی نەکاو وازی لێ نەهێنێ و تەوبەی لێنەکا، ئەوە لەبەهەشتا چەشکەی ناکات). (تاج/٤ ل/٩٠ ز/٢٦ ژ/١ ش/د/ت/ن). (بڕ: رياض/٢ ز/١١١ ل/٢٦٢ – ٢٧٢ ز/١١٦).

١٨٤١- عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَال: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَ عنه في رِوَايَةٍ: (وَلَا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا حِينَ يَنْتَهِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ.(الحديث: ٥٥٧٨ أطرافه في: ٢٤٧٥، ٦٧٧٢، ٦٨١٠)[١٨٤١].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (داوێنپیس لەکاتی ئەنجامدانی داوێنپیسیدا بە

[١٨٤٠] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: بيان أن كل مسكر خمر: رقم: ٢٠٠٣.

[١٨٤١] أخرجه مسلم في الإيمان باب: نقص الإيمان بالمعاصي.. رقم/٥٧.

موسوڵمان دانانرێ، وەهەروەها ئارەق خۆر لەکاتی خواردنەوەی ئارەقدا، وە هەروەها دزیش لەکاتی دزیکردندا). لە گێڕانەوەیەکا ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: هەروەها پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (وەهەروەها تاڵانیکەر لەوکاتەدا کە بەبەرچاوی خەڵکەوە تاڵانی بەهادارو بەنرخ تاڵان دەکا دانانرێ بەموسوڵمان). (تاج/٣ ز/٨١ ل/٢٠٥ ژ/١٠ ش/د/ت/ن).

١٨٤٢- عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنْبِ عَلَمٍ يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسَارِحَةٍ لَهُمْ يَأْتِيهِمْ يَعْنِي الْفَقِيرَ لِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمُ اللَّهُ وَيَضَعُ الْعَلَمَ وَيَمْسَخُ آخَرِينَ قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. (الحديث ٥٥٩٠)[١٨٤٢].

ئەبوعامیری ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (کۆمەڵانێ لەگەلی موسوڵمانی من پەیدا دەبن، داوێنپیسی بەحەڵاڵ دەزانن، هەروا ئاوریشم بۆ پیاو بەحەڵاڵ دەزانن، وە ئارەقو مەیو بادەو نەیو سازو سەمتوورو تفاقی بەزم و ڕەزم بەحەڵاڵ دەزانن، هۆز گەلێکیش لەپاڵ کێوێکا هەڵ دەدەنو دادەبەزنو و باروبنەی لێ دەخەن، شوانەکەیان ئێواران ڕانەکەیان دەباتەوە بۆیان، لەپاش لەوەڕانی ڕۆژ، بۆ دۆشین و حەوانەوە و شتی وا، کە هەژارێ دێت داوای یارمەتییەکیان لێ دەکا بۆ پێویستی خۆی بەشی نادەنو بەبڕو بیانووی ئاوا دەستی پێوە دەنێنو دەڵێن: سبەینێ وەرەوە بۆلامان، ئێستا هیچمان بەدەستەوە نییە. جالەبەر ئەم جۆرە تاوانە ناشیرینانەیان، شەوێ خودا تۆڵە و سزای سەختیان بۆ دەنێرێ و کێوەکە تەبگ دەکا بەسەریاناو هەموو خۆیان

[١٨٤٢] لم يوافقه مسلم على حديث أبي عامر في المعازف (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨ -فتح- طبعة جديدة مصححة). -المترجم-

و ماڵو منالیان دەبن بەژێر هەرەسی کێوەکەوە، وە ئەوانەشیان کەنەبووبن بەژێر هەرەسی کێوەکەوە، خودا بیچمیان دەگۆڕێو دەیانکات بەمەیموونو بەراز، هەتا رۆژی قیامەت ئەم جۆرە سزایە لەناو ئەم گەلی ئیسلامەدا هەردەمێنێ، ناو بەناو بۆ پەندو ئامۆژگاری، لێیان رۆدەچێ بەناو ناخی زەویداو، لێیان دەبێ بەژێر هەرەسەوەو لێیان دەبێ بەمەیموونو بەراز). (تاج/٤ ل/٩٢ ز/٢٦).

رووونکردنەوە:

١. ئەوەی کەلەم فەرموودەیە وەردەگیرێ: (بڕیاری شەرع پەیوەندی بەمەعناو واتای شتەکەوە هەیە، نەوەك بەناوو بە لفظ و لەقەبەوە، بادە لەبەرئەوە نادروستە، کەسەر خۆشکەرە، ئیتر پێی دەڵێیت: مەری، یا ئارەق، یا خەمر، یا بیرە، یا وێسکی، هیچ لەکارەکە ناگۆڕێ). بەمە لەزاراوی ئوصولا دەگوترێ: (بڕیاری شەرع لەگەڵ هۆکەیا دەسووڕێ، هۆکە ما بڕیارەکە دەمێنێ، هۆکە نەما بڕیارەکە نامێنێ) بۆنموونە: (مەی پیسە، نادروستە، چونکە سەرخۆشکەرە، بەڵام کاتێ کەلەخۆیەوە، بەبێ دەسکاریی کەسێ بوو بەسرکە، پاكو حەڵاڵە، چونکە لەم کاتەدا سەرخۆشکەر نییە).

٢. لەم سەردەمەی ئێمەدا ئەو پێشبینیەی لەم فەرموودەدا هەیە، هەمووی هاتۆتەدی. تەنانەت زۆرینەی دەوڵەمەندو داراکانی ئەمڕۆ، گەرچی هێشتا لە سوورەتو شەکڵی مرۆڤا بەدیمەن ماون، بەڵام لەڕاستیدا بەسیرەت و ڕەفتار گەلێ لەئاژەڵو مەیموون و بەراز خراپترن.

٣. ئەبوعامیر ئەشعەرییە، هاوڕێی پێغەمەرە، دەڵێن: ناوی عوبەیدی کوڕی وەهبە، لەشام نیشتەجێ بوو، لەبنەڕەتا، لەهۆزەکانی یەمەن بوو لەسەردەمی عەبدولەلیکی کوڕی مەروانا فەرمانی هەقی بەجێ هێنا، دیارە کەئەبوعامیری مامی ئەبو موسای ئەشعەری نییە، چونکە ئەم لەسەردەمی پێغەمەر خۆیدا،

لەغەزای حونەیندا شەهید بووە. درودی خودای گەورە لەسەر پێغەمەربێو ڕەزاو ڕەحمەتی خوایش لەسەری هەموو یارو هاوڕێیانی بێت. لەموقەدیمەی فەتحولباریدا، باسی ئەوە ناکات کەئەبو عامیر چەند فەرموودەی لەبوخاریدا هەیە.

خۆشاو دروستە نا دروست نییە

١٨٤٣- عَنْ سَهْلِ بِنْ سعدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال:أَتَى أَبُو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ فَدَعَا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عُرْسِهِ فَكَانَتِ امْرَأَتُهُ خَادِمَهُمْ وَهِيَ الْعَرُوسُ قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا سَقَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْقَعْتُ لَهُ تَمَرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ.(الحديث ٥٥٩١ طرفه في: ٥١٧٦)[١٨٤٣].

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو ئوسەیدی سەعیدی پێغەمەر بانگ دەکا بۆ سەرزەماوەنەکەی، ژنەکەی واتە بووکەکەی ژنی ئەو خزمەتی دەکردن، سەهل فەرمووی: ئایا دەزانن کە بووکێ چی خواردنەوەیەك پێشکەش دەکا بە پێغەمەر؟ هەر لەوەشەوە چەند دەنکێ خورما لە تەشپییەکی بەردینەدا دەخوسێنێ، وەلەپاش نان خواردن، ئەو خۆشاوی خورمایە دەدا بەپێغەمەر -درووودی خوای لەسەر بێ- نۆشی گیانی دەکات). (تاج/٣ ز/٤٠ ل/٩٢ ژ/٢ + تاج/٤ ل/٩٥ ز/٢٧ ژ/١ ش) + (ریاض/٢ ل/).

[١٨٤٣] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: اباحة النبيذ الذي لم يشتد ولم يصر مسكرا، رقم: ٢٠٠٦.

ڕێدان بەبەکارهێنانی هەندێ دەفرو قاپو حاجەت

١٨٤٤- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ ابْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا قَالَ: لَمَّا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْأَسْقِيَةِ قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ يَجِدُ سِقَاءً فَرَخَّصَ لَهُمْ فِي الْجَرِّ غَيْرِ الْمُزَفَّتِ.(الحديث ٥٥٩٣)[١٨٤٤].

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموێ: لەوسەردەمەدا کەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- نەیی کرد، لەدروست کردنی خۆشاو (نەبیز) لەهەندێ حاجەتی تایبەتا، وەك: کووپەی دارینو کوو لەکەو شتی وا، چونکە خۆشاوی ئەم جۆرە دەفرە، زوو دەبێ بەمەی.

عەرزیان کرد: قوربان! خۆ هەموو کەسێ جەوەندەو کوندەی دەست ناکەوێ، هەتا بەس لەوانا خۆشاو (نەبیز) بکا، وەك تۆ دەفەرمووی ئەی چار چییە؟ جا بەهۆی ئەم پرسیارە جوانەوە، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی خۆشاو کردنی لەکووپەڵەدا دا، بەمەرجێ بەزفت ڕووکەش نەکرابێ).

روونکردنەوە:

مەبەستی سەرەکی لە نەهیەکەی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ئەوەبوو، کەهەتا دەتوانن لەمەی و هەرچی سەردەکێشێ بۆمەی دووربن، ئیتر دەفرو قاپ لەزاتی خۆیانا حەڵاڵن و نەهی روونا‌کاتە ئەوان.

[١٨٤٤] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: النهي عن الأنتباذ بالمزفت..، رقم: ٢٠٠٠.

خۆشاو دەبێ لەیەك جۆرە میوە بێت

١٨٤٥- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَ التَّمْرِ وَالزَّهْوِ وَالتَّمْرِ وَالزَّبِيبِ وَلْيُنْبَذْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَةٍ.(الحديث ٥٦٠٢)[١٨٤٥]

ئەبو قەتادە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەیی کردووە لەوە کەدووشت پێکەوە لەیەك دەفرا بکرێن بەخۆشاو، وەك خورماو بەرسیلەی ئاڵو بۆڵی خورما، یا وەك خورماو مێوژ، با هەریەکێ لەم دووە سەربەخۆ خۆی بەتەنها بخووسێنرێ و بکرێ بەخۆشاو).

خواردنەوەی شیرو سەرداپۆشینی خۆراك

١٨٤٦- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ أَبُو حُمَيْدٍ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ مِنَ النَّقِيعِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَّا خَمَّرْتَهُ: وَلَوْ أَنْ تَعْرُضَ عَلَيْهِ عُودًا.(الحديث ٥٦٠٥ طرفه في: ٥٦٠٦)[١٨٤٦]

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەبو حومەید لەنەقیع، کە شوێنێکە وا لەشێوی عەقیق، کەبیست فەرسەخ لەشاری مەدینەوە دوورە، جامێ شیری هێنا بۆ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- سەری دانەپۆشرابوو، پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرموو: (ئەوە بۆچی سەریت دانەپۆشیوە، دەبوو ئەگەر هەر هیچت دەست نەکەوتایە کەبیکەی بەقەباغ بۆی، تەڵەدارێکت بەسەردا ڕایەڵ بکردایە).

[١٨٤٥] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: كراهة انتباذ التمر و الزبيب مخلوطين، رقم/١٩٨٨.

[١٨٤٦] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: شرب النبيذ و تخمير الإناء، رقم: ٢٠١١.

١٨٤٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: نِعْمَ الصَّدَقَةُ اللِّقْحَةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً وَالشَّاةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً تَغْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرُوحُ بِآخَرَ.(الحديث ٥٦٠٨ طرفه في: ٢٦٢٩)[١٨٤٧].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (وشتری شیرداری بەشیرو مەڕو بزنی شیرداری بەشیر، خێرێکی گەلێ چاکن، بۆ کەسێ بەدۆخە بیاندا بەخێزانێ، کە بۆخۆیان شیرەکەی بخۆن، بەیانی قاپێ شیرو ئێوارە قاپێ شیر، دەسەنەیەکی گەلێ چاکە).

دۆخە ئاژەڵێکە مەڕ بێ، یا بزن بێ، یا مانگابێ، یا وشتربێ، کە خاوەنەکەی بەپیاوەتی، بەخۆڕایی، بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، دەیدا بەماڵێکی ڕەشایی کە ئاژەڵی دۆشەنی یان نەبێ، کەهەتا وشك دەکا بۆ خۆیان شیروماست و دۆکەی بخۆنو داویی بیگێڕنەوە بۆ خاوەنەکەی. فەرموودەکە بۆنی ئەوەی لێ دێ، کە واپەسەندە ئەو ئاژەڵەی دەدرێ بەدۆخە لەسەرگوان بێ و بەرلەزایین بدرێ بەماڵە ڕەشاییەکەو لەهەمان کاتدا شیردەرێکی باش بێ، نەوەك خاوەنەکەی ئاژەڵێکی ئایەخ هەڵبژێرێ.

١٨٤٨- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَنَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا قَالَ وَالرَّجُلُ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَائِطِهِ قَالَ: فَقَالَ الرَّجُلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ عِنْدِي مَاءٌ بَائِتٌ فَانْطَلِقْ إِلَى الْعَرِيشِ قَالَ: فَانْطَلَقَ بِهِمَا فَسَكَبَ فِي قَدَحٍ ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاجِنٍ لَهُ قَالَ فَشَرِبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذِي جَاءَ مَعَهُ.(الحديث ٥٦١٣ طرفه في: ٥٦٢١) + (رياض/٢ ل/٢٧١)[١٨٤٨].

[١٨٤٧] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: فضل المنيحة، رقم: ١٠١٩، ١٠٢٠.

[١٨٤٨] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر في الكرع (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨) -المترجم-.

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- لەگەڵ پیاوێ لەهاوڕێیانی، کە حەزرەتی ئەبوبەکری صەدیق بوو -ڕەزای خوای لێ بێ- چوون بۆلای پیاوێ لەیاردەدەران، کە لەزاراوی خەڵکی فەرموودەدا ناودارن بە (ئەنصار)، کە ئەوپیاوە ناوی ئەبو هەیسەمی کوڕی تەیهانی ئەنصاری بوو، پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- بەپیاوەکەی فەرموو: (ئەگەر ئاوی شەویی کوندەت هەیە، بیهێنە بۆمان، تا بیخۆینەوە، ئەگینا خۆمان دەمی تی دەنێین و بەدەم لەجۆگەکە دەخۆینەوە).

پیاوەکە بەبێڵێ ئاوەکەی لەدێراوەکەوە دەگواستەوە بۆ دێراوێکی تر. هەتا هەموو درەختەکان ئاو بخۆنەوە، فەرمووی: پیاوەکە عەرزی کرد: قوربان: ئاوی شەویم هەیە، کەئەم شەو لەکوندەدا بووە، کەئاوی وا هەم سارده و هەم سافە، ئەی پێغەمەری خودا! بفەرموون بابڕۆین بۆلای ساباتەکە. فەرمووی: جا هەردووکیان دەبا بۆلای کەپرەکە، لەوێ لەکوندەکە ئاوی کردە جامێکو ئاژەڵێکی دەستە مۆیان هەبوو دۆشیو شیرەکەی کرد بەسەر ئاوەکەداو کردی بەشیراو، ئەوجا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لێی خواردەوە، ئەوجا ئەبوبەکریش لێی خواردەوە، کەلەگەڵیا بوو). (تاج/٤ ز/١٧ ل/٦٠ ژ/١٣).

ئاوخواردنەوە بەپێوە دروستە

١٨٤٩- عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰه عَنْه أَنَّهُ أَتَى عَلَى بَابِ الرَّحَبَةِ فَشَرِبَ قَائِمًا فَقَالَ إِنَّ نَاسًا يَكْرَهُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَشْرَبَ وَهُوَ قَائِمٌ وَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَلَ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ.(الحديث ٥٦١٥ طرفه في: ٥٦١٦)[١٨٤٩].

[١٨٤٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث علي في الشرب قائما (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨).

-المترجم-

نەززال –ڕەحمەتو ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەبەردەرگای حەوشەی مزگەوتی کووفەدا، ئاویان هێنا بۆ ئیمامی عەلی -ڕەزای خوای لێ بێ- عەلی بەڕاوەستانەوە ئاوەکەی خواردەوە و فەرمووی: (هەندێ کەس حەز ناکەن بەڕاوەستانەوە شت بخۆنەوە، بەڵام من بەچاوی خۆم پێغەمەرم دیوە -دروودی خوای لەسەر بێ- ئاوا وەك ئێستای من بەڕاوەستانەوە شتی خواردەوە!). (تاج/٤ ل/٥٧ ز/٧ ژ/٢) + (ریاض/٢ ل/٢٦٧ ژ/٢/٧٦٨ ز/١١٤).

١٨٥٠- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قال: شَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قائِماً مِنْ زَمْزَمَ.(الحديث ٥٦١٧ طرفه في: ١٦٣٧ فتح = ٧٨٣ تجريد = بەرگی دووەم، لاپەڕە: ٢٠١) لەپێشەوە بەتەواوی ڕابوورد (ریاض/٢ ل/٢٦٧ ژ/٧٦٧)[١٨٥٠].

دەمو هەنگڵی کوندەو مەشکە هەڵپێچ کردن

١٨٥١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: نَهَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ اخْتِنَاثِ الْأَسْقِيَةِ يَعْنِي الشُّرْبَ مِنْ أَفْوَاهِهَا.(الحديث ٥٦٢٥ طرفه في: ٥٦٢٦)[١٨٥١]

ئەبوسەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەهی دەکرد لەوە کەدەم و هەنگڵی کوندەو جەوەندەو مەشکە هەڵێنج بکرێو ئەنجا دەمی پێوە بنرێ و ئاوی لێ بخورێتەوە). (تاج/٤ ز/١٧ ل/٦٠ ژ/١١ ش/د/ت) + (ریاض/٢ ل/٢٦٢ ژ/٧٦٢ ز/١١١).

[١٨٥٠] سبق تخريجه في رقم: ٧٨٣. –المترجم-

[١٨٥١] أخرجه مسلم في الأشربة، باب: آداب الطعام و الشراب و أحكامها، رقم: ٢٠٢٣.

خواردنەوە لەدەمی کوندەو مەشکە

١٨٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّرْبِ مِنْ فَمِ الْقِرْبَةِ أَوِ السِّقَاءِ وَأَنْ يَمْنَعَ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَهُ فِي دَارِهِ. (الحديث ٥٦٢٧ سبق طرفه في: ١٠٦٩ تجريد = بەرگی/٣ ل/١٦١)[١٨٥٢].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگری دەکرد لەوە، کەدەم بنرێ بەدەمو هەنگڵی دەفری چەرمینی ئاوو شتی واوە، وەك کوندەو مەشکەو شتی تری وا. مەندەی فەرموودەکە لەژمارە: ١٠٦٩ تەجرید = ٢٤٦٣ فەتح = بەرگی/٣ ل/١٦١) لەوێ ڕابورد (ریاض/١ ل/٢٥٣).

هەناسەدان لەکاتی شت خواردنەوەدا

١٨٥٣- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَنَفَّسُ فِي الإِنَاءِ ثلاثاً.(الحديث ٥٦٣١). (بڕ: ریاض/٢ ز/١١١ ل/٢٦٢ ژ/٧٥٧)[١٨٥٣].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- دەیفەرموو: دەستووری پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وابوو: بەسێ بین شتی دەخواردەوە، لەدەرەوەی جامەکە سێ هەناسەی دەدا). (بڕ: ژمارە: ١٢١=بەرگی/١ ل/١٤٥).

ڕوونکردنەوە:

واتە: زۆرینەی کات پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ کەئاو و شتی وای دەخواردەوە، پەلەپەلی نەدەکرد، بەڵکوو لەسەرەخۆ، بەشێنەیی، بەسێ جار شتەکەی نۆش دەکرد، هەموو جارێ جامەکەی لەدەمی دوور دەخستەوە

[١٨٥٢] سبق في رقم: ١٠٦٩ = ج/٣ ص/١٦١. —المترجم—

[١٨٥٣] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: كراهة التنفس في نفس الإناء ..رقم: ٢٠٢٨.

هەناسەیەکی پشوودانی دەدا)، ئەوجا هەندێکی تری دەخواردەوە هەتا تێراو دەبوو، زۆرینەی کات بەسێ هەناسە شتەکەی دەخواردەوە. (بڕوانە: ژ/١٢١ ت/١٥٣ فەتح).

١٨٥٤- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الَّذِي يَشْرَبُ فِي إِنَاءِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ.(الحديث ٥٦٣٤)[١٨٥٤].

ئوم سەلەمە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەرکەسێ لە حاجەتی زیودا شت بخواتەوە، ئەوە قلپە قلپ ئاگری سووری دۆزەخ دەڕژێنێتە ناو سکی خۆیەوە). (ریاض/٢ ز/١١٦ ل/٢٧٢ ژ/٧٧٨ ش).

١٨٥٥- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ فَقَالَ: اسْقِنَا ياسَهْلُ. قَالَ: فَخَرَجْتُ لَهُمْ هَذَا الْقَدَحَ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ. قَالَ الراوي: فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلٌ ذَلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا مِنْهُ قَالَ: ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ بَعْدَ ذَلِكَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَوَهَبَهُ لَهُ. (الحديث ٥٦٣٧)[١٨٥٥].

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ حەزرەتی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لەبۆنەیەکا، تەشریفی هات لەساباتەکەی بەنی سەعیدە، لەوێ دانیشتو بوو بەمیوانمان، ئەوجا فەرمووی (ئەی سەهل! خواردنەوەیەکی پاکمان بۆ بێنە). منیش ئالەم جامەدا، کەجامی پێغەمەر خۆی بوو، خواردنەوەیەکی پاکو حەڵاڵم دەخوارد دان، پێغەمەر خۆی و هاوڕێکانی دەمی پیرۆزیان نا بەلێوی ئەم جامەوەو لەخواردنەوەکەیان

[١٨٥٤] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: تحريم استعمال أواني الذهب و الفضة في الشرب، رقم: ٢٠٦٥.

[١٨٥٥] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: عقوبة من شرب الخمر..رقم: ٢٠٠٧.

خـواردەوە. ئـەبو حـازم کەئـەم فەرموودەیـە لـەزاری سـەهلەوە دەگێڕێتـەوە فەرمووی: (جالە سەرداوای خۆمان، سەهل ئەوجامەی بۆمان هێنا، وە ئاومان لێی خواردەوە بۆ موفەڕکی).

فـەرمووی: لـەدواتر عومـەری کـوڕی عەبدولعـەزیز، کاتـێ فـەرمانڕوای سەرشـاری مەدینـەبوو، داوای لەسـەهل کـرد کەئـەو جامـەی پـێ ببەخـشێ، ئەویش بەخشی پێی).

١٨٥٦- عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالى قَالَ: رَأَيْتُ قَدَحَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ أَنَسٌ: لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللّهِ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْقَدَحِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وَكَذَا قَالَ: كَانَ فِيهِ حَلْقَةٌ مِنْ حَدِيدٍ فَأَرَادَ أَنَسٌ أَنْ يَجْعَلَ مَكَانَهَا حَلْقَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ: لَا تُغَيِّرَنَّ شَيْئًا صَنَعَهُ رَسُولُ اللّهِ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَرَكَهُ.(الحديث ٥٦٣٨ طرفه في: ٣١٠٩)[١٨٥٦].

عاصیمی ئـەحوەل -ڕەزاو ڕەحمـەتی خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: جامی ئـاو خواردنەوەکـەی پێغەمـەرم لـەلای ئەنـەس دی. ئەنـەس -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فەرمووی: (چەندەهاو بارەها جار بەدەستی خۆم ئالەم جامەدا ئاوو شتی تری خواردنـەوەم داوە بەپێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- خواردوویەتیـەوە عاصم فەرمووی: ئیبنو سیرین فەرمووی: ئەڵقەیەکی ئاسنی پێ بـوو، ئەنـەس ویستی بیگۆڕێ بەئەڵقەیەکی زێڕ، یا گوتی: بیگۆڕێ بەئەڵقەیەکی زیـو، ئـەبو تەڵحـەی زڕبـابی ئەنـەس بەئەنەسـی فـەرموو: (شـتێ کـە پێغەمـەر خـۆی - دروودی خـوای لەسـەر بـێ- کـرد بێتـی تـۆ دەسـتکاری مەکـەو مـەیگۆڕە) ئـیتر ئەنەسیش دەستکاری ئەڵقەکەی نەکرد.

[١٨٥٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي طلحة في قدح النبي صلى الله عليه وسلم (خاتمة كتاب الأشربة ج/١١ ص/٢٣٨ - الفتح). -المترجم-

روونكردنەوە:

١. ئەم جامە لەداری نایاب، وەك داری ئابە نووس دروست كرابوو، پانكۆڵە بوو، پانیەكەی زیاتر بوو لەقووڵیەكەی، ئەڵقەیەكی ئاسنینی پێوە بوو، بەو ئەڵقەیە هەڵ دەواسرا، لەنیو موود زیاتری دەگرت، بەڵام كەمتر لەموددێكی دەگرت.

٢. ئەنەس دەیفەرموو: بەدەستی خۆم لەم جامۆڵكەیەدا جۆرەها خواردنەوەم پێشكەش كردووە بەپێغەمەرو نۆشی كردووە، وەك شەرابی هەنگوین‌و خۆشاو و ئاو و شیرو شتی تر.

٣. بوخاری –ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (لە بەصرە بەخزمەت ئەم جامەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گەیشتووم، وە بەچاوی خۆم دیومە ئاوم پێ خواردۆتەوە، بەر نەضری كوڕی ئەنەس كەوتبوو، لەكەلەپوورەكەی نەضر كڕیبوویان بەهەشت سەدهەزار درەمی زیو).

٤. چەند جامێكی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەپاش مەرگی، لەلای ئەم زاتانە بوو، وە هەموویان لەداربوون، جامێ یادوان لەلای ئەنەس بوو، جامێ لەلای سەهل بوو، جامێ لەلای عەبدوڵڵای كوڕی سەلام بوو. جامێكیان ناوی رەییان بوو، جامێكیان ناوی موغیث بوو، جامێ تری هەبوو، سێ پینەی زیوی پێوە بوو.

٥. كۆمەڵێ شتی تر، لەئاكاری پێغەمەر، لەپاش مەرگی خۆی، بەجێمابوو، وەك: جبەو مێزەرو شانەیەكی عاج‌و مەقەست‌و سیواك‌و ئاوێنەو ئەموستیلەو قەرەوانەیەكی شووشە و چەندین شتی تری لەم بابەتە، لەپاش خۆی، موسوڵمانان بۆ تەبەروك بەكاریان دەهێنا.

پـايـانـىٚ - الخَـاتِمَةُ

شـێخی عەسـقەلانی -ڕەزاو ڕەحمـەتی خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: نامـەی خواردنـەوەکان نـەوەدو یـەك فـەرموودەی لـەخۆ گرتـووە، نـۆزدە ڕێگـە (طریـق)یـان بـێ ڕشـتەن، واتـە: تـەعلیقن، ئـەوانی تریـان پەیوەسـتن، واتـە: موصولن، حەفتا ڕێگەیان دووبارەن، پوختەکەیان بریتیـیە لـە (٩١ — ٧٠ = ٢١) بیـستو یـەك فـەرموودە، ئیمـامی موسـلیمیش وەکـوو ئیمـامی بوخـاری ئـەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەی ژمـارە: ١٨٤٢ تەجریـد=٥٥٩٠ فـەتح= حـدیث أبـي مالـك و أبـي عامر في المعارف.

٢. فەرموودەی ژمارە: ٥٥٩٦ فەتح = حدیث إبن أبي أوفی في الجر الأخضر.

٣. ژمارە: ٥٦١٠ فەتح = حدیث أنس في الأقداح لیلة الإسراء وهو معلق.

٤. ژمارە: ١٨٤٨ تەجرید = ٥٦١٣ فەتح = حدیث جابر في الکرع.

٥. ژمارە: ١٨٤٩ تەجرید = حدیث علي في الشرب قائما = ٥٦١٥ فەتح.

٦. ژمـارە: ٥٦٢٨ فـەتح = حـدیث أبـی هریـرة في النهـي عـن الـشرب مـن فـم الـسقاء. بـەڵام ئـەم فەرموودەیـە کەتـەرەفی ژمـارە: ٢٤٦٣ فەتحـە. لـەوێ دەفـەرموێ: موسـلیم تـەخریجی کـردووە. (بـڕ: ژ/١٠٦٩ تجریـد = بـەرگی/٣ ل/١٦١).

٧. ژمـارە: ١٨٥٦ تەجریـد = ٥٦٣٨ فـەتح= حـدیث أبـي طلحـة في قـدح الـنبي صَلَى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَمَ.

دەیـش فـەرموێ: چـوارده بیـسراوی صـەحابە و چـینانی دواسەحابەیـشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧٨- نامەی نەخۆشەکان - كتاب المرضى

١٨٥٧- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ حَتَّى الشَّوْكَةِ يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ.(الحديث ٥٦٤١ و الحديث ٥٦٤٢)[١٨٥٧].

ئەبو سەعیدی خودری و ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموون: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرشەکەتی و کفتی و نەخۆشی و پەژارەو خەمو خەفەت و ئێش و ئازارێ کەتووشی موسوڵمان دەبێ، خودا دەیانکات بەسەرپۆش و پەردە (کەفارەت) و بڕێتی گوناهەکانی، وەیەکە یەکە گوناهەکانی ئەو موسوڵمانە دەسڕنەوە، تەنانەت دڕکێکیش کەلە شوێنێکی هەڵچەقێ هەروا -ش). (تاج/٤ ز/٥٢ ژ/١ ل/١٧١).

١٨٥٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخَامَةِ مِنَ الزَّرْعِ مِنْ حَيْثُ أَتَتْهَا الرِّيحُ كَفَأَتْهَا فَإِذَا اعْتَدَلَتْ تَكَفَّأُ بِالْبَلَاءِ وَالْفَاجِرُ كَالْأَرْزَةِ صَمَّاءَ مُعْتَدِلَةً حَتَّى يَقْصِمَهَا اللَّهُ مَتَى شَاءَ.(الحديث ٥٦٤٤ طرفه في: ٧٤٦٦)[١٨٥٨]

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (موسوڵمان وەك قەرسیلی سەوزیی نەرمو نۆڵ وایە،

[١٨٥٧] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب ..رقم: ٢٥٧٣.

[١٨٥٨] اخرجه مسلم في صفات المنافقين و احكامهم.. باب: مثل المؤمن كالزرع و مثل الكافر..رقم: ٢٨٠٩.

هەروەك چۆن قەرسیل بەدەم باوە هەزارەدەكا، بەڵام بایەكە قەرسیلەكەی بۆ هەڵناكەنرێ، هەركە باكەی خست قەرسیلەكە قیتو قنجو ڕەپ و ڕاست ڕادەوەستێت، موسوڵمانیش ئاوا دەردوبەڵا، لەهەموو جۆرێ، لەهەر چوارلاوە، دەیهێنێو دەیبات، بەڵام موسوڵمانەكە خۆگرە، هەركە ڕزگاری بوو دەست دەكا بەژیانێكی ئاسایيو سوپاسگوزاری خوا دەكا و هەمیشە سەركەوتوو دەبێ. بەڵام مرۆی بەدكار (فاجر) وەك شێخەڵی دار كاژ وایە، قەوی و پتەوەو ڕەپو ڕێك ڕادەوەستێت، كەمتر تووشی دەردو بەڵا دەبێ، هەتا لەناكاوێكا، بای ئاكام لەڕەگ و ڕیشە هەڵی دەكەنێو خوا لەكاتو ساتی خۆیدا پشتی دەشكێنێ).

١٨٥٩- وَعَنْهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: قال رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يُرِدِ الله بِهِ خَيْراً يُصِبْ مِنْهُ.(الحديث ٥٦٤٥)[١٨٥٩].

دیسان ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەركەسێ كەخودا خواستی خێری پێ هەبێ، تووشی ئێشو ئازارو دەردو بەڵای دەكا). (رياض/١ ل/٥٨ ژ/٣٩ ز/٣) + (تاج/٤ ز/٥٢ ل/١٧١ ژ/٣).

١٨٦٠- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . (الحديث ٥٦٤٦)[١٨٦٠].

عائیشە هاوسەری پێغەمەر -دروودی خوا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خوا لەسەر هەموو هاوسەرەكانی بێ- فەرمووی: كەسم نەدیوە كەوەك پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئاوا ئازاری سەخت بێ). (تاج/٤ ز/٥٢ ل/١٧٢ ژ/٤).

[١٨٥٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: (من يرد الله به خيرا ...). (فتح/١١ ص/٢٧٦ خاتمة كتاب المرضى). —المترجم-

[١٨٦٠] أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: ثواب المؤمن فيما يصيبه... رقم: ٢٥٧٠.

١٨٦١- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قال: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ وَهُوَ يُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا وَقُلْتُ: إِنَّكَ لَتُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا قُلْتُ إِنَّ ذَاكَ بِأَنَّ لَكَ أَجْرَيْنِ قَالَ: أَجَلْ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى إِلَّا حَاتَّ اللّٰهُ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ.(الحديث ٥٦٤٧ أطرافه في: ٥٦٤٨، ٥٦٦٠، ٥٦٦١، ٥٦٦٧)[١٨٦١].

ئیبنو مەسعود کەناوی عەبدوڵڵایە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (لە نەخۆشینەکەی پێغەمەردا، -دروودی خوای لەسەر بێ- چووم بۆ سەردانو هەواڵپرسینی، تایەکی گرانی لێ هاتبوو، عەرزیم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! تایەکی گرانو سەخت دایگرتوویت. فەرمووی: (ئەدی وایە، من کە تا دامدەگرێ بەقەد دووپیاو لەئێوە تا دامدەگرێ، گوتم: دیارە ئەوە لەبەر ئەوەیە کەتۆ دووقات پاداشت بۆ هەیە، فەرمووی: (بەڵێ ئەوە وایە، وە هەر موسوڵمانێ هەرئێش و ئازارێکی بێتەڕێ، لەدڕکێکەوە بیگرە هەتا زیاتر، بەهۆی ئەوەوە خودا گوناهەکانی هەڵ دەوەرێنێ، هەروەك چۆن گەڵای درەختێ سەرپاك هەڵوەرێ ئاوا، هەتا لەئەنجاما بەهۆی نەخۆشی و ئێشو ئازارەوە موسوڵمان لەگوناه پاك دەبێتەوە). (تاج/٤ ل/١٧٢ ز/٥٢ ژ/٥ -ش).

١٨٦٢- عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ رحِمَهُ اللّٰهُ تَعالى قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللّٰهَ لِي قَالَ إِنْ شِئْتِ صَبَرْتِ وَلَكِ الْجَنَّةُ وَإِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللّٰهَ أَنْ يُعَافِيَكِ فَقَالَتْ: أَصْبِرُ فَقَالَتْ: إِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللّٰهَ لِي أَنْ لَا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا.(الحديث ٥٦٥٢)[١٨٦٢].

[١٨٦١] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: ثواب المؤمن فيما يصيبه ..رقم: ٢٥٧١.

[١٨٦٢] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب ثواب المؤمن ...رقم: ٢٥٧٦.

عـەتای کـوڕی ئـەبوڕەباح -ڕەزاو ڕەحمـەتی خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: ئیبنوعەباس -ڕەزای خوایان لێ بـێ- پـێی فـەرمووم: بـاژنێکی بەهەشتیت پـێ نیـشانبدەم، گـوتم: ئـادەی بفـەرموو: فـەرمووی: ئـەم ژنـە ڕەشـە هاتـە لای پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- عـەرزی کـرد: قوربـان! مـن فـێم لێ دێ، و کاتێ پەرکەمەکە دەمگرێ گیانم دەردەکەوێ، لەخودا بپاڕێرەوە بۆم، کەچاکم بکاتەوە. فـەرمووی: (ئەگـەر حەزدەکـەی ددان بگـرە بـەخۆتا و ئـۆقرە بگـرەو ئـارام بگـرە لەسـەر ئـەم نەخۆشـینو ئێـشو ئـازارە، لەتۆڵـەی ئـەوەدا خـودا بەهەشتت پێ خەڵات دەکـا. ئەگـەر حـەزیش دەکـەی ئـەوا لـەخوا دەپاڕێمـەوە بۆت کەخودا چاکت بکاتـەوە!) ژنـە ڕەشـەکە فـەرمووی: (باشـە ئـارام دەگـرمو لـەژێر بـاری خـودادا صـەبر دەگـرم، بـەڵام لـەکاتی خوولێهاتنەکـەدا لەشـم دەردەکـەوێ، لـەخودا بپـاڕێرەوە کـە ئـیتر لەشـم دەرنەکـەوێ، پێغەمـەریش - دروودی خوای لەسەر بێ- نزای ئەوەی بـۆیکرد...). (تـاج/٤ ل/١٧٤ ز/٥٢ ژ/٩ -ش).

١٨٦٣- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ اللَّهَ قَالَ: إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتَيْهِ فَـصَبَرَ عَوَّضْـتُهُ مِنْهُمَـا الْجَنَّـةَ يُرِيدُ عَيْنَيْهِ.(الحديث ٥٦٥٣)[١٨٦٣].

ئەنـەس -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: لەپێغەمـەرم بیـست دەیفـەرموو: (خـودای گـەورە، لەفەرموودەیـەکی قودسـیدا، دەفـەرموێ: کاتـێ دووچـاو بـەو شیرینو نازداریيە، لەبەندەی خۆمم سەندەوە و گیرۆدەی داوی کوێریم کـردو، ئەویش مەردانە لەژێر باری تاقی کردنەوەی مندا، ئارامی گرتو ددانـی گـرت بەخۆیداو، بەبەشی من رازی بوو، ئەوە منـیش هـەقی بـۆ دەکەمـەوەو لـەباتی

[١٨٦٣] لم يوافقه مسلم على إخراج حديث أنس في الحبيبتين (فتح/١١ ص/٢٧٦ خاتمة كتاب المرضى، ط.ج). -المترجم-

ئـەو دووچـاوە لەقیامـەتا، بەهەشـتی دەدەمـێ!. (تـاج/٤ ل/١٧٥ ژ/١٠ ز/٥٢ ش/ت).

١٨٦٤- عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: جَاءَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي لَيْسَ بِرَاكِبِ بَغْلٍ وَلَا بِرْذَوْنٍ.(الحديث ٥٦٦٤ سبق طرفه في: رقم: ١٤٣ تجريد = ١٩٤ فتح = بەرگی /١ ل/١٦٤)[١٨٦٤].

لێرەدا دەفەرموێ: نەخۆش بووم پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەگەڵ ئەبوبەکری صدیقا، بەپێ تەشریفیان هات بۆ هەواڵپرسینم، نەبە سواری هێستر بوونو نە بەسواری بارگیر بوون).

١٨٦٥- عَنْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها قَالَتْ: وَا رَأْسَاهْ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاكِ لَوْ كَانَ وَأَنَا حَيٌّ فَأَسْتَغْفِرَ لَكِ وَأَدْعُوَ لَكِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ وَا ثُكْلِيَاهْ وَاللّٰهِ إِنِّي لَأَظُنُّكَ تُحِبُّ مَوْتِي وَلَوْ كَانَ ذَاكَ لَظَلِلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرِّسًا بِبَعْضِ أَزْوَاجِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَلْ أَنَا وَا رَأْسَاهْ لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ وَابْنِهِ وَأَعْهَدَ أَنْ يَقُولَ الْقَائِلُونَ أَوْ يَتَمَنَّى الْمُتَمَنُّونَ ثُمَّ قُلْتُ يَأْبَى اللّٰهُ وَيَدْفَعُ الْمُؤْمِنُونَ أَوْ يَدْفَعُ اللّٰهُ وَيَأْبَى الْمُؤْمِنُونَ.(الحديث ٥٦٦٦ طرفه في: ٧٢١٧)[١٨٦٥].

جارێ حەزرەتی عائیشە سەری دێشێ، لەتاو ژانی سەری دەفەرموێ: وای سەرم! حەزرەتی عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: کەمن وام گوت پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (نەخۆشی نیشانەی مردنە ئەگەر تۆ لەپێش منا بمریت ئەی عائیشە! بێگومان لەخوای گەورە بۆت دەپاڕێمەوە کە گوناهەکانت بپۆشێ و نزای باشت بۆ دەکەم!) منیش گوتم:

[١٨٦٤] اخرجه مسلم في الفرائض (عيني/٣/٨٧/٥٧). -المترجم-

[١٨٦٥] لم يوافقه مسلم في تخريج حديث عائشة انها قالت: واراساه -الى قوله -بل انا و ارساه-). خاتمة كتاب المرضى فتح/١١ ص/٢٧٦). -المترجم-

ئای کۆستم کەوێ! بەخوا وادەزانم حەز دەکەیت کەمن بمرم، خۆ ئەگەر شتی وا ڕووبدات، من بمرمو تۆ زیندوو بیت، ئەوەندە خەم بۆ من ناخۆی هەر ئەو رۆژە منت بیردەچێتەوە، دوورنیە لەکۆتایی ئەو ڕۆژەدا کەلەگەڵ یەکێك لەژنەکانتا زەماوەن بکەیت، واتە: بچیتە لای و دروست ببیت لەگەڵی!!.

دیارە کەئەم جۆرە قسەو گفتوگۆیە، لە ڕووی نازو ڕازو گلەیی بەینی ژن و مێدەوە بووەو بۆ خۆشی و سوعبەت بووە بۆیە خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- بەقسەکەی عائیشە زەردەخەنە دەیگرێ. ئەوجا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- بەعائیشە دەفەرموێ: (واز لەم قسانە بێنە تۆ زۆرت ماوە لەژیاندا، ئەگەر راستیت دەوێ، من وای سەرم! مەرگ گڕی من دەدا نەوەك تۆ، کەواتە هەتا زووە مشورێکی من بخۆ! پێغەمەر بەسرووش -وحی- ئەمە دەزانێ. عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (ئیتر بەرە بەرە نەخۆشینی سەرەمەرگی دەستی پێکرد).

پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ویستی کە دووپاتی بکاتەوە بۆ عائیشە کە مەرگی نزیکە، ئەوەتا بیر لەدیاریکردنی جێنشین بۆ خۆی دەکاتەوە لەهەمان کاتا دەیەوێ دڵی بداتەوە، بەوە کە باوکی موڕەشەحە بۆ ئەوە، وەك عائیشە خۆی ئەمە ڕوون دەکاتەوە و دەفەرموێ: (پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لە نەخۆشینی سەرەمەرگا کەتیا مرد، فەرمووی: ئەی عائیشە ئەبوبەکری باوکتو براکەتم بۆ بانگ بکە، هەتا وەسێتنامەیێ بنووسم بۆ ئەبوبەکر، کەلەپاش مەرگی خۆم ئەوجێ نشینم بێ، نەبادا هەرکەسە بۆخۆی هەوڵ بدا بۆ شوێنەکەم و بڵێ: هەقی منەو بۆ من ڕەواترە و بڕوبیانوو بۆ ئەمە بدۆزنەوە! لەپاشا فەرمووی: وەڵێ نا، پێویست بەنامە و راسپێری ناکا، چونکە خودا ئەوە ناکات و موسوڵمانیش شتی وا قەبوڵ ناکەن و جگە لە ئەبوبەکر بەکەسی تر ڕازی نابن کەلەپاش خۆم ببێ

بەجێنشینم، ئەوە بوو وابوو لەپاش حەزرەت ئەبوبەکر کرا بەجێنشین. (تاج/٥ ز/٣ ل/١٧ ژ/٥) + (رياض/٢ ل/٣٥٠ ژ/٩١٦).

١٨٦٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ مِنْ ضُرٍّ أَصَابَهُ فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتِ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتِ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي.(الحديث ٥٦٧١). (رياض/١ ز/٣ ل/٥٨ ژ/٤٠ ش)[١٨٦٦]

ئەنەسی کوڕی مالك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەگەر تووشی ناخۆشی بوون خۆزگە بۆ مردن مەخوازن، ئەگەر هەرناچار بوون شتی وابکەن بڵێن خوایە هەتا ژیانم بۆم باشە بم ژێنە، وەکاتێ مردنم باشتر بوو بۆم بم مرێنە). (تاج/١ ل/٥١٦ ز/١٩١ ژ/١ ش/د/ت/ن).

١٨٦٧- عَنْ خَبَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ اكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فَقَالَ: إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيَا وَإِنَّا أَصَبْنَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ وَلَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَانَا أَنْ نَدْعُوَ بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ.(الحديث ٥٦٧٢ اطرافه في: ٦٣٤٩، ٦٣٥٠، ٦٤٣٠، ٦٤٣١، ٧٢٣٤)[١٨٦٧].

خەبباب -ڕەزای خوای لێ بێ- لەحەوت شوێن سکی خۆی داخ کردبوو فەرمووی: هاوڕێ پێشینەکانمان، بەروو سووری مردنو سەریان نایەوە، بەهۆی خۆشی جیهانەوە لەپاداشی دوا ڕۆژیان بەهیچ جۆرێ کەم نەبۆوە چونکە تێکەڵاوی دنیا نەبوو بوون. بەڵام ئێمە بەپێچەوانەوەی ئەوانەوە، ئەوەندە سامان و دارایمان کەڵەکە کردووە، جێ نەماوە تێی کەین، مەگەر خانووی پێ بکەین، وە لەبەر ئەوە نەبێ کە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر

[١٨٦٦] و الحديث اخرجه مسلم في الدعوات (العيني/٢١ ص/٢٢٥). -المترجم-

[١٨٦٧] و الحديث اخرجه مسلم في الدعوات (العيني/٢١ ص/٢٢٦). -المترجم-

بێ- ڕێگری کردووە لێمان کە مەرگ بەئاوات بخوازین، دەنا مەرگی خۆمم بەئاوات دەخواست). (تاج/١ ز/١٩١ ل/٥١٦ ژ/١).

١٨٦٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَنْ يُدْخِلَ أَحَدًا عَمَلُهُ الْجَنَّةَ قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِفَضْلٍ وَرَحْمَةٍ فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَلَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزْدَادَ خَيْرًا وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتِبَ.(الحديث ٥٦٧٣ سبق في: ٣٧ ب/١ ل/٥٦)[١٨٦٨]

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە خۆشەویست - درووودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (قەت کردەوەی کەسێ نایباتە بەهەشت)، هاوڕێیان فەرموویان: هەتا تۆیش ئەی پێغەمەری خودا! بەکردەوەی باشی خۆت ناچیتە بەهەشت؟ فەرمووی: (بەڵێ، هەتا منیش بەهۆی کردەوەی خۆمەوە ناچمە بەهەشت، مەگەر خودا بەمیهرو سۆزو ڕەحمەتی خۆی بم پۆشێو نوقمی میهرەبانی خۆیم بکات، جا کەواتە هەر لەئێستاوە ملی ڕێگەی ڕاست بگرنو ئەوەندەی بۆتان دەلوێ درێغی لەکردنی کاری باش مەکەنو مزگێنی وەربگرن).

هەرگیز کەستان مەرگ بەئاوات مەخوازن، چونکە ئەوەی خۆی باشەو چاکەکارە، سا بەڵکوو باشتر دەبێو پتر چاکە دەکا، ئەوەیشی کە خۆی خراپەکارە و پیاو خراپە، سا بەشکوو خودای گەورە موڵەتی بدا، تا تەوبە دەکاو دەگەڕێتەوە بۆلای خودا). (ریاض/١ ز/١٤٠ ل/١٣٥ ژ/١٤٥) + (تاج/١ ز/٩ ل/٥١٧ ژ/٢).

١٨٦٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا أَتَى مَرِيضًا أَوْ أُتِيَ بِهِ قَالَ أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ

[١٨٦٨] سبق في: رقم/٣٧ تجريد/٣٩ فتح - بەرگی /١ ل/٥٦. -المترجم-

إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا .(الحديث ٥٦٧٥ اطرافه في: ٥٧٤٣، ٥٧٤٤، ٥٧٥٠)[١٨٦٩].

عائيشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دەستووری پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- وابوو، کاتێ دەچوو بۆلای نەخۆشێ، یا فەرمووی کاتێ نەخۆشێکیان دەهێنا بۆ لای ئاوا نزای چاکبوونەوەی بۆی دەکرد دەیفەرموو: (أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ سَقَمًا: ئەی خودای من! ئەی پەروەردگاری هەرچی ئادەمیزادە، ئەی لابەری ئێشو ئازار! شیفای بدەو خۆش‌و چاکی بکەرەوە، شیفادەری بەراستی هەرخۆتیت‌و خۆشبوونەوە هەربەدەستی تۆیە، بێجگە لەتۆ شیفادەری تر نییە، ئەگەر خواستی تۆی لەسەر نەبێ دەرمان‌و نووشتە پارەناکا، شیفایەکی تەواوی وا کەهیچ دەردێ نەهێڵێ!). (تاج/٤ ز/٧٤ ل/٢١٦).

[١٨٦٩] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب رقية المريض، رقم: ٢١٩١.

پـايـانـىٚ - الخَـاتِمَةُ

پێشەوای عەسقەلانی -ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی نەخۆشەکان چڵو هەشت فەرموودەی بەرزی واتیادا، حەوتیان هەڵسپێراو (معلق)ن، ئەوانی تریان پەیوەستن، واتە: موصولن. سیی‌و چوار ڕێگەیان دووبارەن، پوختەکەیان: (٤٨ — ٣٤ = ١٤) چوارده فەرموودەیە، موسلیمیش وەك بوخاری ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە جگە لەمانەیان.

١. ژمارە: ١٨٥٩ تجريد / ٥٦٤٥ فەتح = من يرد الله به خيرا يصب منه.

٢. حديث عطاء: إنه رأى أمّ زفر. انظر: الطريق الأخرى من رقم: ٥٦٥٢ فتح.

٣. رقم: ١٨٦٣ تجريد = ٥٦٥٣ = حديث أنس في الحبيبتين، ژمارە: ١٨٦٥ ت=٥٦٦٦ ف=حديث عائشة: وأرساه هەروا دەفەرموێ: چەند بیستراو -اثر- ێکی صەحابیشی واتیادا.

رووڵکردنەوە:

لەم فەرموودە پیرۆزەدا حەقیقەتێکی پزیشکی واتیادا، کەئەویش ئەوەیە، خوای گەورە هەنگوین‌و نەشتەرگەری و داخکردنی کردووە بەهۆی چاکبوونەوەی نەخۆشی‌و درەدی زۆر. ئێستا هەنگوین بەرێژەیەکی دیاری کراوی جیاجیا، لە زۆرینەی دەرمانە نوێ سەردەمی‌یەکاندا هەیە، وە نەشتەرگەری و کردەوە نەشتەرگەییەکان، کەناسراون بە عەمەلیاتی جیراحی، ئەوەندە زۆربوون لەڕادەبەدەرن، بگرە شێوەکارە کۆنەکان والە بیردەچنەوە، وەك کەڵەشاخ گرتن‌و خوێن بەدان‌و زالوگرتن، وەداخ کردنیش ئێستا گەشەی کردووە، وە بووە بەهونەرێکی گەلێ پێشکەوتووی سەردەمی نوێ، بەڕاستی ئێستا کە زۆرینەی راستیەکان بەئەزموون و بەموشاهەدە چەسپاون، مرۆڤ بەدڵنیاییەوە دەتوانێ بڵێ: (ئەوەی لەم فەرموودەیەدا ئاماژەی بۆکراوە راستیەکی پزیشکی‌و زانستییە چونکە: نەشتەرگەری و هەنگوین و داخ کردن، بەهەموو جۆرو شێوەکانیەوە رۆح‌و گیانی پزیشکی ئەمڕۆن).

١٨٧٢- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَخِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَى الثَّانِيَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ: قَدْ فَعَلْتُ؟ فَقَالَ: صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ فَبَرَأَ.(الحديث ٥٦٨٤ طرفه في: ٥٧١٦)[١٨٧٢].

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ هاتە لای پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- گوتی: برایەکم هەیە سکی دێشێ؟ فەرمووی: هەنگوینی بدەرێ، بۆ جاری دووهەم هاتەوە خزمەتی‌و دیسان فەرموویەوە: هەنگوینی بدەرێ، بۆجاری سێهەم هاتەوە خزمەتی: دیسان فەرموویەوە: هەنگوینی بدەرێ، بۆجاری چوارەم هاتەوە گوتی: قوربان!

[١٨٧٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: التداوي بسقي العسل رقم: ٢٢١٧.

هـەنگوینی دەدەمـێ، کەچـی زیـاتـر ڕەوانـی دەکـا؟ فـەرمووی: -دروودی خـوای لەسەر بێ-: خودا لەقورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ: (فِهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ - لەهـەنگوینا شیفاو دەرمان هەیە. کەواتە: ئەم فەرمایشتەی خودا ڕاستە بـەڵام ئـەوەی کـە تـۆ هـەنگوین دەدەی بەبراکـەت و سـکی چـاك نابـێ، سـکی براکـەت درۆدەکـا، دیـسان هـەنگوینی پـێ بـدە، جـا هـەنگوینی جـارێ تـر دەداتـێ، وەسـکی چـاك دەبێ). (تاج/٤ ل/١٩٥ ژ/٣).

١٨٧٣- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ هَذِهِ الْحَبَّةَ السَّوْدَاءَ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنَ السَّامِ. قُلْـتُ: وَمَـا الـسَّامُ؟ قَالَ: الْمَوْتُ.(الحديث ٥٦٨٧)[١٨٧٣].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خـوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ڕەشکە دەرمانی هەموو دەردێکە، مەرگی لێ دەرچێ). عەرزم کرد: مەبەست لەمەرگ چییە؟ فەرمووی: مەبەست لەمەرگ مردنـە). (تاج/٤ ز/٦٢ ل/٢٠٠ ژ/١ ش/ت).

١٨٧٤- عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِـيَّ صَـلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ يُسْتَعَطُ بِهِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَيُلَدُّ بِهِ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. وَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِابْنٍ لِي لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ فَبَالَ عَلَيْهِ فَـدَعَا بِمَـاءٍ فَـرَشَّ عَلَيْـهِ.(الحـديث ٥٦٩٢ أطرافـه في: ٥٧١٣، ٥٧١٥، ٥٧١٨، و الحديث ٥٦٩٣ طرفه في: ٢٢٣)[١٨٧٤].

ئوم قەیسی کچی میحصەن -ڕەزای خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: لەپێغەمـەرم بیـست، دەیفـەرموو: عـوودی هینـدی بـەکاربهێنن، چـونکە حـەوت دەرمـانی پێوەهەیە، بەم شێوەیە بـەکاردەهێنرێ: دەیکوتن و بـەڕۆن زەیتوونـەوە، یـان

[١٨٧٣] و اخرجه مسلم في الطب، (العيني/٢١ ص/٢٣٩). -المترجم-

[١٨٧٤] اخرجه مسلم في السلام، باب: التداوي بالعود الهندي.. رقم: ٢٢١٤.

ڕۆنەکەی دەگرن بۆ دوومەڵی مەڵاشووی منالْ دەیتکێننە کونە لووتی، وە ڕۆنەکەشی بۆ نەخۆشی پاڵوو دەخورێتەوە، لەگێڕانەوەیەکا: کوڕێکی خۆمم پێبوو، دوومەڵ لەناو قوڕگی هاتبوو، بەزەبری پەنجە دوومەڵەکەم تەقاند، کە چوومە خزمەتی حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (بۆچی بەزەبری پەنجە دوومەڵی گەرووی منالْتان دەتەقێنن و ئازارێکی زۆریان ئەدەن، بەڵکوو لەباتی ئەوە بەعودی هیندی دەرمانی بکەن، ئەم عوودی هیندییە، کە بەکوردی پێی دەگوترێ: دارەهیندی، دەرمانی حەوت دەردی واپێوە، بۆ دومەڵی گەرووی منالْ، دەیتکێننە ناو کونەلووتی، وە ئاوەکەیشی بۆ نەخۆشی پاڵوو دەخورێتەوە). (تاج/٤ ل/٢٠٢ ز/٦٣).

لەگێڕانەوەیەکی ئێرەدا دەفەرموێ: چووم بۆ خزمەتی پێغەمەر درودی کوڕێکی ساوای خۆمم پێ بوو، نانە خۆرە نەبوو بوو، میزی کرد بەجلەکانیدا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- داوای ئاوی کردو لێی پرژاندو ئیتر نەیشۆرد).

عودی هیندی واتە: قوسط، بۆ واتای ئەم وشەیە بڕوانە: ژمارە: ٢٠٥ تەجرید = ٣١٣ فەتح = بەرگی/١ ل/٢١٤ + ژ/١٦٢ تجرید = ٢٢٣ = بەرگی/١ ل/١٨٣.

١٨٧٥- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أَجْرِ الْحَجَّامِ فَقَالَ احْتَجَمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَجَمَهُ أَبُو طَيْبَةَ وَأَعْطَاهُ صَاعَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَكَلَّمَ مَوَالِيَهُ فَخَفَّفُوا عَنْهُ وَقَالَ: إِنَّ أَمْثَلَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ الْحِجَامَةُ وَالْقُسْطُ الْبَحْرِيُّ وَقَالَ: لَا تُعَذِّبُوا صِبْيَانَكُمْ بِالْغَمْزِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَعَلَيْكُمْ بِالْقُسْطِ.(الحديث ٥٦٩٦ طرفه في: رقم: ٩٥٣ تجريد = ٢١٠٢ فتح الباري = بەرگی/٣ ل/٢٧)[١٨٧٥].

[١٨٧٥] و الحديث من أفراده (العيني/٢١ ص/٢٤١). -المترجم-

پرسیارکرا لەئیمامی ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ-: ئایا کرێی کەڵەشاخگر حەڵاڵە یا چییە؟ فەرمووی: (کرێی کەڵەشاخ گر دروستە، چونکە ئەبو طەیبە کەڵەشاخی گرت لەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- جا حەزرەت - درودی خوای لەسەر بێ- لەباتی ئەوە دوومەن خۆراکی پێیدا، وە قسەی لەگەڵ ئاغا ئازادکەرەکانی کرد، لەبارەی یارمەتی دانیەوە، چونکە ئەم خزمەتە باشەی پێشکەش بە پێغەمەری خودا کردووە، ئەوانیش ئەوسەرانەی کەدایان نابوو لەسەری بەرامبەر بەئازادکردنی بۆیان کەم کردەوە).

وە خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (بەڕاستی باشترین نموونە بۆ دەرمانی باش، بۆ ئێوەی دانیشتووانی گەرمیان کەڵەشاخ گرتنە، وە هەروەها عوودی دەریایی، کە بەعەرەبی پێی دەگوترێ: قوسطی بەحری). وە هەروەها حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (منالتان ئەگەر تووشی دوومەڵی گەروو بوو، یا ئاڵووی کەوت، بەگوشینی پەنجە ئازاریان مەدەن، بەڵکوو لەباتی ئەوە بەعوودی هیندی واتە: بە قوسط دەرمانی بکەن. (بڕ: تاج/٢ /٢٩٩ + ژ/١٨٧٤ + تاج/٤ ل/٢٠١ ژ/١).

رووونکردنەوە:

ئەو بەهرانەی لەم فەرموودەیە وەردەگیرێن:

١. کەڵەشاخ گرتنو خوێن بەردانو خۆ داخکردن و زالوو بەکارهێنان، لەشەرعا رێگەیان پێ دراوە، وەهەتا ئێستاش نیازمەندان بەکاریان دەهێنن، وە سودیان لێ وەردەگرن، وە پزیشکی و دوکتۆریش رێگەی شتی وا دەدا.

٢. هەرکاتێ باشتر هەبوو، کاربەو بکرێ نەوەك کار بە باش بکرێ. وەك لەم فەرموودەدا دەردەکەوێ: کە عەرەبەکان بە ئەزموون لەکۆنا، دوومەڵی گەروو، وە یاناڵوو کەوتنیان، بەگوشینی سەری پەنجەو بەتەقاندن دەرمانو چارەسەر کردووە، بەلام ئەوەتا پێغەمەر -درودی خوای لەسەربێ- دەفەرموێ:

لـەوە باشـتر هەیـە، ئـەوە دەبـێ بـەهۆی ئـازار، تیمـارکردنی ئـەوجۆرە نەخۆشـیانە بـەدارە هینـدی بکـرێ بـێ ئێـشترو باشـترە. بڕوانـە: ژمـارە: ٩٤٧=بەرگی/٣ ل/٢٠.

٣. لەفەرموودەکـەوە دەردەکـەوێ کەکەڵەشـاخ گـرتن، لـەوڵاتی گـەرمیان بەسوودترە، هەتا کوێستان، هەرەها بۆلاو بەسوودترە هەتا بۆ پیر.

٤. وەکی تـریش ئێـستا هـەموو شـتێ گۆڕاوە، وەئـەم رێنماییـە پزیـشکیانە، پەیوەندی بەعیباداتەوە نییە، لەبەرئەوە دەتـوانرێ خـۆ دەرمـان کـردنو خـۆ چارەسەرکردن بەشێوەیەکی سەردەمانە بێت نەك بەم شێوانە.

١٨٧٦- عَنْ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُما قَالَ قال: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ: عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ فَجَعَلَ النَّبِيُّ وَالنَّبِيَّانِ يَمُرُّونَ مَعَهُمُ الـرَّهْطُ وَالنَّبِـيُّ لَـيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ حَتَّى رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ قُلْتُ: مَا هَذَا؟ أُمَّتِي هَذِهِ. قِيلَ: بَلْ هَـذَا مُوسَـى وَقَوْمُهُ قِيلَ: انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ فَإِذَا سَوَادٌ يَمْلَأُ الْأُفُقَ ثُمَّ قِيلَ لِي انْظُرْ هَا هُنَا وَهَا هُنَا فِي آفَاقِ السَّمَاءِ فَإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلَأَ الْأُفُقَ قِيلَ هَذِهِ أُمَّتُكَ وَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ دَخَلَ وَلَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ فَأَفَاضَ الْقَوْمُ وَقَالُوا: نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا بِاللَّـهِ وَاتَّبَعْنَا رَسُولَهُ فَنَحْنُ هُمْ أَوْ أَوْلَادُنَا الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ فَإِنَّا وُلِدْنَا فِـي الْجَاهِلِيَّـةِ فَبَلَغَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ فَقَالَ هُمِ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ وَلَا يَكْتَوُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ فَقَالَ عُكَاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ أَمِـنْهُمْ أَنَـا يَـا رَسُـولَ اللَّـهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ: أَمِنْهُمْ أَنَا؟ قَالَ: سَبَقَكَ بِهَـا عُكَّاشَـةُ. (الحـديث ٥٧٠٥ أطرافه في: ٣٤١٠، ٥٧٥٢، ٦٤٧٢، ٦٥٤١)[١٨٧٦].

ئیبنوعەباس -رەزای خودایان لێبێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خـوای لەسـەر- رۆژی لـەماڵ دەرچـوو هـات بـۆ نـاو مـان زفـەرمووی: (لەخـەوما نەتـەوەکانم یەکـە یەکـە پـێ نیـشان دران و ڕانـوێنران لەبەرچـاوم. دیـارە

[١٨٧٦] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: الدليل على دخول طوائف من المسلمين...رقم: ٢٢٠.

کەخەوی پێغەمەرانیش هەقەو راستەو دروستە، تەماشام کرد: پێغەمەری وا هەبوو، نزیکەی دەپیاوی لەگەڵ بوو، وە هەبوو دوو پیاوی لەگەڵدا بوو، وە پێغەمەری واهەبوو کەیەك پیاوی لەگەڵدابوو، وەهەموو گەلەکەیان بریتی بوون لەو چەند کەسە، یالەو دووپیاوە، یالەو تاقە زەلامە! هەتا پێغەمەری وا هەبوو کەتەشریفی بەبەردەمما ڕەت دەبوو، کەسی لەگەل نەبوو، چونکە لەدنیادا لەگەلەکەی کەس باوەڕی پێنەهێنابوو!

هەتا لەدوای ئەوان تارمایی‌و عەشاماتێکی زۆرم بینی، تا چاوبڕکا ئاسۆیان داگرتبوو، گوتم دەبێ ئەم گەلە زۆرە کێبێ، تۆ بڵێی گەلی ئیسلامی من بێ؟ دەی خوادا ئەوان بن. بەڵام پێم گوترا ئەمە مووساو گەلی مووسان. ئەنجا پێم گوترا: ئادەی تەماشای ئێرەوە بکە و چاوبگێڕە بە ئاسۆی ئاسمانا کاتێ تەماشام کرد تارمایی عەشاماتێکی زۆرم دی، هەتا چاو بڕکا ئاسۆی داپۆشی بوو، دیسان گوتیانەوە پێم: ئادەی تەماشای ئەم لاولای خۆشت بکە، جا دیسان کەتەماشام کرد تا چاوبڕکا بەراست و بەچەپا، بەهەر چوارلادا، تارمایی عەشاماتێی بێشمار ئاسۆی داگرتبوون پێم گوترا.. ئەمە هەمووی نەتەوە (ئوممەت)ی تۆن، لەمانە حەفتا هەزار کەسیان بەبێ لێپرسینەوە دەچنە بەهەشت).

جا لەپێش ئەوەدا کەپێغەمەر –درودی لەسەر- باسی ئەوحەفتا هەزار کەسەیان بۆ بکا، کەکێن‌و کێ نین و چ کارەن، خۆی ڕۆیشتەوە بۆ ماڵەوە، یارانیش بڵاوەیان لێکرد، وەلەناو خۆیانا کردیان بەمقۆمقۆ و گوتیان:

ببێ واتە: نەبێ ئەوانە ئێمەین، چونکە ئێمە بەردی بناغەی ئیسلاممان دامەزراند: بڕوامان هێنا بەخودا و پەیڕەوی پێغەمەرەکەیمان کرد، هەندێکی تریان گوتیان: ئێمە هەرچەند باوەڕمان هێناوە بەخوداو، بەپێغەمەری خودا، لەم ڕووەوە شایانی ئەوەین کەئێوە دەیڵێن، بەڵام لەبەر ئەوەی کەئێمە لەسەردەمی فرە خودایی (شرك) دا لەدایك بووین، ڕەنگ بێ لەبەرئەوە

ئەوانە ئێمە نەبین، بەڵکوو ئەوانە نەتەوەی ئێمە بن، کەیەکسەر لەئیسلامەتیدا لەدایك بوون. جاکاتی ئەم وتووێژە گەیشتەوە بەپێغەمەر – درودی لەسەر- تەشریفی هات، فەرمووی: (ئەوانە کەسانێکن لەنەتەوەی ئیسلام، کە نووشتەناکەن و نووقلانەی خراپ لێنادەن و لەبەر هەندێ نەخۆشی کەوا باوە خەڵکی تر هەندێ شوێنی تایبەتی خۆیان بەنیازی چارە سەرو دەرمان خۆیان داخ دەکەن، ئەوان ئەوەناکەن و خۆیان لەبەرشتی واداخ ناکەن، بەڵکو هەمیشە بۆ جێبەجێ بوونی کارو فرمانیان پشت بەلوتفو کەرەمو بەخششی خودا دەبەستنو بەس!).

جا عەککاشەی کوڕی میحصەن –رەزای خوای لێبێ- هەڵسا فەرمووی: ئەی پێغەمەری خودا! ئایا من لەم دەستەیەم یانا؟ فەرمووی: (بەڵێ تۆ لەوانی) پیاوێکی تریش هەڵسا گووتی: ئەی پێغەمەری خودا! ئایا من لەوانم یانا؟ فەرمووی: (وەکاشە دەست پێشکەش کەری لێکردی و ئەو بەهرە گەورەیەی بۆخۆی برد) (بڕ: تاج/٤ ز/٨٠ ل/٢٤٠ ژ/١) + (ریاض صالحین/کوردی/١ ز/١٠ ژ/٧٤ ل -٨٧- چاپی دووەم).

رووونکردنەوە:

یەکەم: وەك لەفەرموودەی تری زۆری صەحیحەوە دەردەکەوێ: کەنوشتەکردن بەئایەتەکانی قورئان و بەناوە جوانەکانی خوداو بە پاڕانەوەی رێکی شەرع دروستە، یاخۆ داخکردن لەبەرهەندێ نەخۆشی دروستە، وەك داخکردنی لاجانگی منالْ، بەموورووای ئاقیق، یاداخکردنی دوگمەی مەیاسیری و زۆر شتی تری لەم بابەتە، بڕوانە: ژمارە:١٠٠٦ تجرید=٢٢٧٦ فەتحولباری=بەرگی/٣ ل-٨١ + تاج/٤ ز-٧٣ ل-٢١٣).

دووەم: عوککاشەی کوڕی میحصەن –رەزای خودای لێ بێ- لەموسوڵمانە پێشینەکانە، پیاوێکی زۆر جوان بوو، سوارچاکی وەك خۆی نەبوو،

لەکۆچکارانە، ئامادەی جەنگی بەدرو جەنگەکانی تری پاشی بووە، پاڵەوانانە لەجەنگی بەدردا دەجەنگێ، شمشێرەکەی لەدەستیدا دەشکێ، چونکە زۆرینەی جەنگاوەرەکانی ئەو رۆژگارە زریەی ئاسنین و مەتاڵیان لەبەردابوو، کاتێ شمشێر بەتوندی بەری دەکەوت وەك بیکێشی بەئاسنو بەرددا وابوو، جاپێغەمەر -درودی خوای لەسەر- بڕەدارێکی قەوی دەداتی‌ـون پێی دەفەرموێ: (بەمە جەنگ بکە) ئیتر لەخواوە ئەو بڕەدارە دەبێ بەشمشێرێکی درێژی پشت ئەستووری سپی ئیتر وەکاشە شەڕی پێ دەکا هەتا خودا سەریان دەخات، لەوەدوایش ئەم شمشێرە لەلای وەکاشە دەمێنێ، هەتا لەشەڕی هەلگەڕاوەکانا، کەناوداره بەحوروبی ریددە، لەبوزاخە، لەسەردەمی جێنشینی ئەبوبەکری صەدیقا بەدەستی تولەیحەی کوڕی خووەیلید کوژرا، ئەم تولەیحەیە ئەوکاتە لافی پێغەمەرێتی لێدەدا، بەڵام لەئەنجاما موسوڵمان بۆوە، وە موسوڵمانێکی دروستی لێدەرچوو، وەکاشە لەم شەڕەدا، لەگەل سابیتی کوڕی ئەقرەمدا، پێش قەرەوڵی ئیمامی خالیدی کوڕی وەلید بوون، تولەیحە و سەلەمەی برای هەر دووکیان کوشتن، لەشوێنێ کەناوی بوزاخە بوو، لەوڵاتی یەمامە، کەوا لەیەمەن. لەئیستیعابا دەڵێ: (کاتێ پێغەمەر - درودی لەسەر- مەرگ بوو بەمیوانی عوکاشە، تەمەنی چڵو چوار ساڵ بوو، ساڵێ لەوەدوا شەهیدکرا). لەساڵی دوازدەی کۆچیدا شەهید بووە، دیارە کە گۆڕەکەی لەودەفەرەیە، لەگەڵ گۆڕی شەهیدەکانی تری حوروبی ریددەدا،

لێرەدا شتێ هەیە شایانی روونکردنەوەیە، ئەویش ئەوەیە: کەلەزۆر شوێن خزن‌و گۆڕی پیرۆزو شەخس هەیە بەناوی (وەکاشە)وە، وەخەڵکی ئەو دەفەرە، بەتایبەتی ڕەشەخەڵك و خەڵکی عەوام، خاوەنی ئەوگۆڕو قسانە بەم حەزرەتی عەکاشەیە دەزانن لەبەرئەوە زۆر بەچاوی ڕێزو خۆشەویستی‌یەوە تەماشای شەخسی ناو ئەو گۆڕانە دەکەن‌و بەگەرمی

سەردانیان دەکەن، هەتا مەلاو زانایانیش بەشداری لەم هەستو سەردانانەدا دەکەن.

وەمن بەچاوی خۆم دوو مەرقەدم دیوە بەم ناوە، کەیەکێکیان وا لەقەراخ، وا لەنێوانی برایماوەو هەڕگێنەدا، لەبەهارانا خەڵکێکی زۆر لەهەموو چینێ، لەژنو پیاو، لەگەورەو منالْ، لەشێخو مەلاو ئۆمی، لەرۆژی چوارشەمەدا، لەم گوندانەوە، هەتا ئێستاش دێن بۆسەردانی ئەم وەکاشەیە، وەچەندین گۆڕی تری وەکاشە ناوی تریش لەشوێنیانی تریش هەیە. گۆڕێکی تریشم بەم ناوە لەناوچەی شوان، لەپارێزگای کەکوك دیوە، لەبەهارانا بەتایبەتی لەم گوندانەوە دێن بۆئەم وەکاشەی کەوا لەپاڵ هەڕگێنەدا: لەتیمارو گەڕەزیل و گڵەزەردەو قەڵاسوورەو سەرزەلو داریکەلی و تەنگی سەرو فیکە دەرەو برایماوە و هەڕگێنەو کانی رۆشنایی و هاڵدەرە و چەندین گوندی تری ئەم دەڤەرەوە، سەرجەم خەڵکی ئەم گوندانە، بەخاو خێزانەوە، دەهاتن بۆسەردانی گۆڕی وەکاشەشە.

لەپاش مەراسیمی زیارەت، دەبوو بەسەیران، هەبوو هەڵ دەپەڕین، هەبوو نیشانیان دەنایەوە، ئیتر هەرکەسە بەجۆرێ تالەدوا نوێژی عەسر، دووبارە زیارەتیان دەکردەوە و ئەوجا بلاوەیان لێدەکرد. وەمن بەچاوی خۆم دیومە کەشێخ محمودی مەلیك و عائیشە خێزانی، لەگەڵ کۆمەڵێ چەکداری خۆیانا لەبەهارا، لەدرایکەلییەوە هاتبوون بۆ زیارەت و سەیران بۆ سەرئەم وەکاشەیە! ئامینە خانی سەرزە لیشیان لەگەڵدا بوو، کەژنێکی شاژنی خاوەن دیوەخان و هەڵوێستی مەردانەبوو لەزۆر کەسی خەڵکی برایماوە و خەڵکی سەرزەلو مەلاکانی ئەوناوچەیەم بیستووە: کە کۆمەڵێ پەیدا بوو بوون، دژایەتی گۆڕی پیاوچاکانیان دەکرد، ئەم جۆرە مەرقەدەپیرۆزەیان دەرووخان، وەنەیاندەهێشت خەڵك سەردانیان بکا، گوتیان: یەکی لەوکۆمەڵە ناوی بەکر بوو کوڕی مەلا رەئوفی هەڕگێنەبوو، کەوالەپاڵ مەرقەدەکەدا، ئەو گۆڕی ئەم

وەكاشەیەی تێك داو، بێ ڕێزی پێ كرد، گوتیان: ساڵ وەرنەگەڕا، كەبەر موشەكێ كەوت، یەك پەنجەیان بەئەنگوستیلەكەیەوە دۆزییەوە، كەبەهۆی ئەوپەنجەیەوە خوشكێكی ناسییەوە!!.

وەكاشەكەی تریش لەناوچەی شوان، حیزبی بەعس رووخاندی، لەگەل ئەوگوندە كوردانەی كەلەوچەبوون، گوایە موخەریبین ئەو مەرقەدە بۆ خۆیان دەكەن بەبنكەو بارەگا، ئەگەر نەروو خێنرێ، وە حیزبی بەعس بەهەزاران مزگەوتو مەرقەدی پیاوچاك و شوێنی پیرۆزیان لەكوردستان رووخاند، تەنانەت زۆر لەمەلاو زەیوانو خزمەتگوزارانی ئەوشوێنە پیرۆزانەشیان كوشت، لەهەمووی سەیرتر ئێستا كەسانێ هەن، بۆ ئەو رژێمە خوێنڕێژو خوێنمژە دەگرینو خۆزگەی بۆدەخوازن، بێگومان كەچارەنووسی ئەمانیش وەك چارەنووسی حیزبی بەعس دەبێ، ئەگەر خراپتریش نەبێكە ئەویش هەموومان دەزانین كەچی بەسەرهات!. وە وەكوو بیستوومە لەكەسی متمانەپێكراو، خزنی وەكاشە ناوی تریش هەیە بەهەمان ناوو نیشان، وە ئەمانە هەموویان گۆڕی پیاو باشانن وە هیچیان گۆڕی ئەم وەكاشەیە نین كەلەم فەرموودەیەدا ناوی هەیە.

١٨٧٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا عَدْوَى وَلَا طِيَرَةَ وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ وَفِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفِرُّ مِنَ الْأَسَدِ.(الحديث ٥٧٠٧، اطرافه في: ٥٧١٧، ٥٧٥٧، ٥٧٧٠، ٥٧٧٣، ٥٧٧٥)[١٨٧٧].

ئەبوهورەیرە -رەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (نە نەخۆشی تەنینەوە لەخۆیەوە هەیەو، نەنوقلانەی خراپ هەیەو، نەپێ رەشیو بەدقوومی هەیەو، نە (هامە) هەیەو،

[١٨٧٧] اخرجه مسلم في السلام، باب: لاعدوى ولا طيرة ولا هامة ولا صفر ... رقم: ٢٢٢٠.

نەپاشخستنی مانگی موحەرەم هەیە بۆکاتی مانگی سەفەرو نەبەپێچەوانەوە مانگی سەفەر پێش بخرێ بۆ کاتی مانگی موحەرەم. لەگەڵ ئەوەیشە ئەمە واتای وانییەکە پارێز لەنەخۆشی نییە، بەڵکوو پارێزکردن لەپەتاو نەخۆشی کاری باشو دروستە، دەی کەواتە هەتا بۆت دەکرێ پارێز لەگول بکەو، لەبەری هەڵبێ هەروەك چۆن لەترسا لەبەر شێر هەڵ دێیت ئاوا!). (تاج/٤ ل-٢٣٠ ز-٧٦ ژ-٥+١+٢+٣+٤+٦).

پوختەی قسەی ساخ ئەمەیە: ئەفسانەی کۆنی سەردەمی نەزانیو شتی تری لەم بابەتە بێ بایەخە، هەموو شت لەبنەڕەتدا بەدەست خودا خۆیەتی، بەڵام بەپێی یاسای ئاسایی‌و، بەپێی حاڵو عادەتو باوو بەراورد دەبێ بۆ ئیحتیات واتە: دووربینی خۆت لەدەردو نەخۆشی بپارێزی نەبادا تۆش تووش ببی، بەتایبەتی لەنەخۆشی خراپ وەکوو گولیو گەڕی. ئەمە پوختەی فەرموودەی ئیمامی نەوەویە، لەم شوێنەدا، پڕگۆڕی پیرۆزی لەنووری خودابێ. هامەش بەزۆر واتا هاتووە، هەموو واتاکانی قسە لەبەد قوومی و ئەفسانە گەری دەکا، کەشتی وا لەشەرعا بێ بایەخە (بڕ: تاج/٤ ل-٢٢٧ ز-٧٦).

١٨٧٧- مكرر- وَعَنْهُ رَضِيَ اللّٰه عَنْه في ريواية: قَالَ: فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَمَا بَالُ إِبِلِي تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الظِّبَاءُ فَيَأْتِي الْبَعِيرُ الْأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ بَيْنَهَا فَيُجْرِبُهَا؟ فَقَالَ: فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلَ. (الحديث ٥٧١٧، طرفه في: ٥٧٠٧)[١٨٧٧-م].

دیسان ئەبوهورەیرە -رەزای خوای لێ بێ- لەگێڕانەوەیەکا، فەرمووی: پێغەمەر -درودی خودای لەسەربێ- فەرمووی: نەنەخۆشی تەنینەوە هەیەو، نەمانگی صەفەردەبێ بەمانگی موحەررەم و نەکوندە بوو بەدبوومە، عارەبێکی دەشتەکی گووتی: ئەی پێغەمەری خودا: وادەبێ کە وشترەکان لەناو

(١٨٧٧-م) قال في التاج الجامع للأول في أحاديث الرسول: رواه الشيخان: -المترجم-

لم دان، لەبەر گورج و گۆڵی و پاکیو پوختی دەڵێی ڕەوە ئاسکن، چ دەردو بەڵایان نییە، کەچی کە وشترێکی لاوەکی گەڕیان تێکلاو دەبێ هەموویان گەڕ دەکا ئەی ئەگەر نەخۆشی ناتەنێتەوە ئەوە بۆ وایە؟ فەرمووی: (ئەی باشە نەخۆشییەکە لەکێوە تەنییەوەو گەیشت بەیەکەم وشتر!!). (تاج/٤ ل-٢٢٩ ز-٧٦ ژ-٣).

١٨٧٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: أَذِنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الْأَنْصَارِ أَنْ يَرْقُوا مِنَ الْحُمَةِ وَالْأُذُنِ قَالَ أَنَسٌ كُوِيتُ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيٌّ وَشَهِدَنِي أَبُو طَلْحَةَ وَأَنَسُ بْنُ النَّضْرِ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَبُو طَلْحَةَ كَوَانِي. (الحديث ٥٧٢٠، ٥٧٢١)[١٨٧٨].

ئەنەس -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- ڕێگەی ماڵێکی ئەنصاریدا، کەناسراون بەئالی عەمری کوڕی حەزم، کەنزاو نوشتە و دەمبەستی مارو دووپشك و جڕوجانەوەری تری زەهردار و نوشتەی گوێ ئێشە بۆ خۆیانو بۆ خەڵکی تریش بکەن، ئەنەس دەیفەرموو: (نەخۆشی پاڵووم بوو کەبەعەرەبی پێی دەگووترێ -ذات الجنب- ئەبو طلحەی زڕبابم بەداخێکی تایبەتی، بۆ چارەی ئەم نەخۆشی پاڵووە بەدەستی خۆی داخی کردم، ئەو سەردەمە پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەژیانا بوو، ئەنەسی کوڕی نەزڕی مامەم و زەیدی کوڕی سابیتیش لەلام ئامادەبوون لەکاتی داخکردنەکەدا). (تاج/٤ ز-٧٣ ل-٢١٤ ژ-٢+٦+١+٣+ ز-٧٤ ل-٢١٦).

(١٨٧٨) لم يوافقه مسلم على تخريج حديث: رخص لأهل بيت في الرقية (فتح/١١ ص/٤٢١ خاتمة كتاب الطب، ط.ج). -المترجم-

١٨٧٩- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰه عَنهمَا أنها كَانَتْ إِذَا أُتِيَتْ بِالْمَرْأَةِ قَدْ حُمَّتْ تَدْعُو لَهَا أَخَذَتِ الْمَاءَ فَصَبَّتْهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَيْبِهَا و قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا أَنْ نَبْرُدَهَا بِالْمَاءِ. (الحديث ٥٧٢٤)[١٨٧٩].

فاتیمەی کچی مونزیر -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دەستووری ئەسمای کچی ئەبوبەکر -رەزای خوای لێ بێ- وابوو کاتی ژنێکی تاداریان دەهێنا بۆلای، لەکاتی تالێ هاتنەکەدا، هەتا دۆعای بۆ بکا، دەچوو ئاوی دەهێناو، لەیاخەیەوە دەیکرد بەباخەڵیا بۆ سەرلەشی، وەدەیگوت: پێغەمەر -دروودی لەسەر- فەرمانی کردووە پێمان کەتادار بەئاو فێنك بکەینەوە!). (تاج/٤ ل/٢٠٥ ز/٦٦ ژ/٢).

١٨٨٠- عَنْ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ. (الحديث ٥٧٣٢ طرفه في: رقم/١١٦٥ تجريد = ٢٨٣٠ فتح = بەرگی/٣ ل/٢٩٦)[١٨٨٠].

لە ژمارە: ١١٦٥ دا بەتەواوی رابوورد.

١٨٨١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ أَمَرَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ أَمَرَ أَنْ يُسْتَرْقَى مِنَ الْعَيْنِ. (الحديث ٥٧٣٨)[١٨٨١].

حەزرەتی عائیشە -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر- فەرمانی پێم کردووە، یا فەرمووی فەرمانی بەموسوڵمانان کردووە، کە چاوەزار بکرێ بۆ رزگاربوون لەچاوی پیس).

[١٨٧٩] أخرجه مسلم في السلام، باب: لكل داء دواء و استحباب التداوي. رقم: ٢٢١١.

[١٨٨٠] أخرجه مسلم في الإمارة، باب: بيان الشهداء، رقم:١٩١٦.

[١٨٨١] أخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة ..رقم: ٢١٩٥.

١٨٨٢- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فَقَالَ اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ. (الحديث ٥٧٣٩)[١٨٨٢].

ئوم سەلەمەی هاوسەری پێغەمەر -درودی خودا لەسەر پێغەمەرو رەزای خودا لەسەر هەموو هاوسەرەکانی- فەرمووی: پێغەمەر -درودی لەسەر- لەماڵی من بوو، کچۆڵەیەکی دی خەرکانە لەدەموچاوی هاتبوو، فەرمووی: (چاوەزاری بۆبکەن، ئەمە بووە بەچاوەوە). ٠تاج/٤ ز/٦٦ ل/٢٠٧ ژ/٦).

١٨٨٣- عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: رَخَّصَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرُّقْيَةَ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ. (الحديث ٥٧٤١)[١٨٨٣].

عائیشە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی لەسەر- ڕێگەی داوە بە موسوڵمانان کە نوشتەو چاوەزار و دەمبەست بکەن بۆ هەموو جانەوەرێکی زەهردار، وەك مارو دووپشك و زەردەواڵەو هەموو چزوودار و زەهر دارێکی تر).

١٨٨٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ لِلْمَرِيضِ بِسْمِ اللَّهِ تُرْبَةُ أَرْضِنَا بِرِيقَةِ بَعْضِنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا. (الحديث ٥٧٤٥ طرفه في: ٥٧٤٦)[١٨٨٤].

عائیشە -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەگەر کەسێ ئێشێ، ئازارێکی ببوایە، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- ئەنگوشتی شایەتمانی بەتفی خۆی تەڕ دەکردو دەینایە سەرخاك و پەنجەی تۆزی خۆڵی پێوە دەلکا، ئەوجا پەنجەی بەخۆڵو تەڕاییەکەی دەمیەوە دەهێنا بەسەر شوێنی ئازارەکەدا و

[١٨٨٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة ... رقم: ٢١٩٧.

[١٨٨٣] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة.. رقم: ٢١٩٣.

[١٨٨٤] اخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب الرقية من العين و النملة... رقم: ٢١٩٤.

لەوكاتەدا ئەم نزایەی دەخوێندو دەیفەرموو: (بسم الله، تربة أرضنا، بريقة بعضنا، يشفى سقيما بإذن ربنا: بە پیرۆزی ناوی خوای گەورە، دۆعات بۆدەكەم، ئەمە خاكی زەوی خۆمانە، لەگەڵ تەڕایی دەمی موسوڵمانێ لەخۆمان بەفەرمانی پەروەردگارمان، دەبێ بەچارەو دەرمان بۆ نەخۆشمان). (تاج/٤ ز/٧٤ ل/٢١٧ ژ/٤ ش/د/ت).

١٨٨٥- عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا طِيَرَةَ وَخَيْرُهَا الْفَأْلُ قَالُوا وَمَا الْفَأْلُ قَالَ الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ.(الحديث ٥٧٥٤ طرفه في: ٥٧٥٥)[١٨٨٥].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمەرم بیست دەیفەرموو: (نوقلانەی خراپ بایەخی نییە، باشترین نوقلانەیش نوخشە لێدانە). گوترا: ئەی پێغەمەری خودا! نوخشە لێدان وەكوو چی؟ فەرمووی: (وەك ئەوە دەتانەوێ كارێ بكەن، لەكاتی نیازی كردنەكەیا، وشەیەكی باش بەرگوێتان بكەوێ). (تاج/٤ ز/٧٨ ل/٢٣٢ ژ/١).

بۆ نموونە یەكی بچێ بۆ حەج، لەكاتی باسكردنی ئەم سەفەرەدا، بەرگوێی دەكەوێ، كەسێ ئەم ئایەتە دەخوێنێ: ﴿فقدِ اسْتَمْسَكَ بالعُرْوَةِ الوُثقى﴾ ئەوە جۆرە نوقلانەیەكی باشە لەخوداوە، نیشانەی ئەوەیە كە حەجەكەی بەنسیب دەبێ، زۆرجار پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- كاتێ ئەركێكی دەسپارد بەكەسێ، ئەگەر ناوەكەی بەدڵی بوایە پێی خۆش بوو، ئەوەی بەنوخشەی باش لێدەدا، وە ئەگەر ناوەكەی بەدڵی نەبوایە پێی ناخۆش بوو، بەوێنە: ئەگەر سەركارێكی دابنایە ناوی سەركەوت بوایە پێی خۆش بوو، بەڵام ئەگەر ناوی ژێركەوت بوایە پێی ناخۆش بوو.

[١٨٨٥] أخرجه مسلم في السلام، باب: الطيرة و انفال و مايكون فيه من الشؤم، رقم: ٢٢٢٣.

١٨٨٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي امْرَأَتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ اقْتَتَلَتَا فَرَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى بِحَجَرٍ فَأَصَابَ بَطْنَهَا وَهِيَ حَامِلٌ فَقَتَلَتْ وَلَدَهَا الَّذِي فِي بَطْنِهَا فَاخْتَصَمُوا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَضَى أَنَّ دِيَةَ مَا فِي بَطْنِهَا غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ فَقَالَ وَلِيُّ الْمَرْأَةِ الَّتِي غَرِمَتْ كَيْفَ أَغْرَمُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ لَا شَرِبَ وَلَا أَكَلَ وَلَا نَطَقَ وَلَا اسْتَهَلَّ فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا هَذَا مِنْ إِخْوَانِ الْكُهَّانِ.(الحديث ٥٧٥٨ أطرافه في: ٥٧٥٩، ٥٧٦٠، ٦٧٤٠، ٦٩٠٤، ٦٩٠٩، ٦٩١٠)[١٨٨٦].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دوو ژنی هوزەیلی بوو شەڕیان، یەکێکیان بەردێکی گرتە ئەوی تریان و خۆیو سکەکەوی کوشت، جاکە بۆ داخوازیی و دادگایی، دادیان بردە لای پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بڕیاری دا: کە خوێنی سکەکەی دەکاتە سەرێ، ئیتر ئەو سەرە بەندەبێ، یا کەنیزەك بێ دەبێ، وە بڕیاریشی دا خوێنی ژنە کوژراوەکەو خوێنی سکەکەی لەسەر خوێنڕەسانی ژنە تاوانبارەکەیە، نەك لەسەر ژنەکە خۆی. وەکەلەپووری ژنە کوژراوەکەیشیدا بەمناڵەکانیو بە خزمەکانی تری، جا حەمەلی کوڕەزای نابیغەی هوزەیلیش گوتی: ئەی پێغەمەری خوا؟ من چی ببژێرم ئەمە کەلەسکی دایکیدا کوژراوە، نە چەشکەی نانو ئاوی کردووە و نە ورتەی لەدەم دەرهاتووە و نەنقەی لێوە هاتووە، شتی وا خوێی نییە!.

پێغەمەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەمە بەم قسە قوتانەیدا، وادەردەکەوێ کەلەدەستەی کوڵەنانیو کاهینانە!). (تاج/٣ ز/٨٤ ل/٢٢٠ ژ/٢).

پەیوەندی ئەم فەرموودەیە بەسەر باسەکەوە، کەباسی پزیشکییە، لەو رووەوەیە، کە کوڵەنانێتی و کەهانەش وەك سیحرو جادووبازی لەکاری

[١٨٨٦] اخرجه مسلم في القسامة، باب: دية الجنين و وجوب الدية في قتل الخطاء ..رقم:١٦٨١.

جنۆکـەو شـەیاتینین، دەتـوانرێ لەرێگـەی نـزاو نووشـتەکردن بەئایـەتو سوورەتەکانی قورئانەوە چارەسەر بکرێن، و ئەمانە نەخۆشی دەروونی یان لێ دەکەوێتەوە، وە بەپزیشکی گیانی (طبي روحي) چارەسەر دەکرێن.

١٨٨٧- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَـدِمَ رَجُلَـانِ مِـنَ الْمَـشْرِقِ فَخَطَبَا فَعَجِبَ النَّاسُ لِبَيَانِهِمَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِنَ الْبَيَـانِ لَسِحْرًا أَوْ إِنَّ بَعْضَ الْبَيَانِ لَسِحْرٌ.(الحديث ٥٧٦٧ طرفه في: ٥١٤٦).

عەبـدوڵلای کـوڕی عومـەر -ڕەزای خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: لـەلای خۆرهـەڵاتی مەدینـەوە دووپیـاوی هۆشمەنـد هـاتن بـۆ خزمـەتی پێغەمـەر - درووودی خـوای لەسـەر بـێ- یـەکێکیان نـاوی زیبریقـان و ئـەوی تریـان نـاوی عەمری کوڕی ئەهتـەم بـوو، سـەرو وتاریـان دا، خەڵکەکـە لەقسە نەستەقیو ڕەوانبێژی ئەوان واقـی وڕمـانو سەرسـام بـوون. پێغەمـەریش -درووودی خـوای لەسەر بـێ- بەم بۆنەیـەوە فـەرمووی: (هەفتانـە کـەوا سەرسـام بـوون، چـونکە هەنـدێ قـسەی جـوانو وتـاری ڕەوان دەق وەك سـیحرو جـادوو وان، گـوێگر دەحەپەسێننو سـەرنجی کـێش دەکـەن بـۆلای خۆیـان). (تـاج/١٠ ز/٧٠ ل/١٧٤ ژ/١+٢).

١٨٨٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَـا يُورِدَنَّ مُمْرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ.(الحديث ٥٧٧١ طرفه في: ٥٧٧٤)[١٨٨٨].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (نـەخۆش نەکرێتـە ناوسـاخەوە، نـەبادا سـاخەکانیش نـەخۆش بکـەونو دەردەکـە لـە نەخۆشەکانەوە بتەنێتەوە بـۆ سـاخەکانیش). (تـاجی کـوردی/٤ ز/٧٦ ل/٢٢٩ ژ/٤).

---

[١٨٨] اخرجه مسلم في السلام، باب: لا عدوى و لا طيرة و لاهامة... رقم: ٢٢٢١.

١٨٨٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا.(الحديث ٥٧٧٨، طرفه في: ٦٤٩ تجريد = ١٣٦٥ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/٧٢) + (الحديث ٦٤٧ تجريد = ١٣٦٣ فتح = بەرگی/٢ ل/٧١)[١٨٨٩].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (کەسێ لەکێوێکەوە، یالە بەرزاییەکەوە، بەنیازی خۆکوشتن، خۆی بەربداتەوەو خۆی بکوژێ، ئەوە کاتێ دەمرێ هەمیشە لەو کێوەوە خۆی هەڵ دەداتە خوارەوە بۆ ناو ئاگری دۆزەخ، هەتا هەتایە ئەمە کارو پیشەیەتی و بە ئێجگاری لەئاگری دۆزەخا دەمێنێتەوە لەسەر ئەم حاڵە، وە کەسێ زەهر بخوا، یا بخواتەوەو بەزەهر خۆی بکوژێ ئەوە لەئاگری دۆزەخیشا، زەهرەکەی کە لەدونیادا خۆی پێکوشتووە، هەروا لەناودەستیاو پەیتا پەیتا دەیخوا، یا دەیخواتەوە و هەتا هەتایە بەئێجگاری لەئاگری دۆزەخ دا، دەبێو هەمیشەیش ئەمە حاڵو کارو پیشەی دەبێ).

(وەکەسێ بەپارچە ئاسنێ خۆی بکوژێ، وەك ئەوە بەخەنجەرێ یا بەکێردێ، یا بەدەمانچەیێ، بەقەستی خۆی بکوژێ، ئەوە لەئاگری دۆزەخیشا ئەو پارچە ئاسنە دەگرێ بەدەستیەوە و خۆش خۆش، بەردەوام دەیکا بەورگی خۆیا، ئیتر هەتا هەتایە لەئاگری دۆزەخدا دەمێنێتەوەو، ئەوە حاڵیەتی).

(تاج/٣ ز/٨١ ل/٢٠٣ ژ/٧).

[١٨٨٩] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: غلظ تحريم قتل الانسن نفسه، ...رقم: ١٠٩.

روونكردنەوە:

مەبەست هەڕەشەكردنە لە خۆكوشتنن دەنا هەر كەسێ لەسەر باوەڕو ئیمان بمرێ، بەهیچ تاوانێ لەڕەحمەتی خوداو لەبەهەشت نائومێد نابێ. عەسقەلانی -ڕەحمەتی خوای لێ بێ- ئاوا تەئویلی ئەم فەرموودەیە دەكا: (ئەمە سزای ئەوكەسانەیە كەئەم تاوانە گەورەیە ئەنجام دەدەن، مەگەر خودا بەمیهرەبانی خۆی چاو پۆشی لێ بكاو، لە دۆزەخی هەمیشەیی ڕزگاری بكاو بیباتە بەهەشتی بەرینی نەبڕاوە).

١٨٩٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ شِفَاءً وَفِي الْآخَرِ دَاءً.(الحديث سبق طرفه في: ١٣٣٤ تجريد=٣٣٢٠ فتح= بەرگی/٣ ل/٤٥٩)[١٨٩٠]. واتەكەیشی لەوێ بەتەواوی ڕابورد، لێرە ووشەی (إناء = دەفرو قاپو حاجەت)ە و بەس. ئەویش ئەوە دەگەیەنێ لە باتی خواردنەوە هەموو شلەیێ، لەم ڕووەوە، با خواردنەوەش نەبێ، وەك شلەو شۆربا، بڕیاری ئاوو خواردنەوەی هەیە. واتە: ئێرە عام ترو گشتی ترە.

[١٨٩٠] راجع رقم: ١٣٣٤ تجريد - بەرگی/٣ ل/٤٥٩.

-المترجم-

پـایـانـیٚ - الخَاتِمَةُ

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەزاو -ڕەحمەتی خوای گەورەی لێ بێ- لێرەدا لەم پایانەدا دەفەرموێ: (نامەی پزیشکی) سەدو هەژدە فەرموودەی بەرز کراوەی تیادایە، هەژدە ڕێباز (طریق)یان بێڕشتەن (معلق)ن، ئەوانی تریان پەیوەست (موصول)ن.

هەشتاو پێنج ڕێبازیان دووبارەن، هەیانە لەم نامە خۆیدا دووبارە بوونەتەوە، هەیانە لەپێشتر دووبارە بوونەتەوە، پوختەکەیان: (١١٨ — ٨٥ = ٣٣) سیی و سێ فەرموودەن، پێشەوا موسلیم وەك پێشەوا بوخاری، -ڕەزاو ڕەحمەتی خودا لەهەردووکیان بێ- ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەم هەشتەیان:

١. فەرموودەی ئەبوهورەیرە، ژمارە: ١٨٧٠ تەجرید = ٥٦٧٨ فەتح = في نزول الداء و الشفاء.

٢. ژمارە: ١٨٧١ تەجرید = ٥٦٨٠ فەتح = الشفاء في ثلاث.

٣. ژمارە: ١٨٧٣ تەجرید = ٥٦٨٧ فەتح = حديث عائشة في الحبة السوداء.

٤. ژمارە: ١٨٧٧ تەجرید = ٥٧٠٧ فەتح الباری = حديث أبي هريرة (فرّ من المجزوم). لاحظ ما جاء في هامش هذا الرقم من إخراج مسلم له في باب السلام برقم/٢٢٢٠.

٥. ژمارە: ١٨٧٨ تەجرید = ٥٧٢٠ فەتح = حديث أنس (رخص لأهل بيت في الرقية).

٦. ژمارە: ١٨٧٨ کۆتاییەکەی = حديث أنس (أن أبا طلحة كواه) = فەتح/٥٧٢١.

٧. حديث عائشة في الصبر على الطاعون = ٥٧٣٤ فتح الباري.

٨. حديث أنس: (اشف و أنت الشافي) = ٥٧٤٢ فتح.

هەروەها دەفەرموێ: شازدە بیستراو -أثر- یشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٠- نامەی جل و بەرگ ★ كتاب اللباس

نامەی جل و بەرگ لە تاجول ئوصولدا وا لەبەرگی چواردا، ل/٩٧ ز/٢٩ هەتا ل/١٥٤ ز/٤٩ + رياض/٢ ل/٢٧٣ ز/١١٧ هەتا ل/٢٩٦ ز/١٢٦.

١٨٩١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فَفِي النَّارِ.(الحديث ٥٧٨٧)[١٨٩١].

ئەبو هورەيرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەر جل و بەرگێ درێژییەکەی بکەوێتە خوار دوو قاپە ڕەقڵەی پیاوەوە، ئەوە شوێنەکەی لەقیامەتا والەناو ئاگری دۆزەخا). (رياض/٢ ل/٢٨٠ ژ/٧٩٣) + (تاج/٤ ز/٣٨ ل/١٢٧ ژ/) + (تجريد/٤ ل/٧٤ ژ/١٣٨٨ = ٥٧٩ فەتحولباری + ب/٤ ل/١٤١ ژ/١٤٥٣).

١٨٩٢- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَلْبَسَهَا الْحِبَرَةُ.(الحديث ٥٨١٣ طرفه في: ٥٨١٢)[١٨٩٢].

ئەنەسی کوڕی مالك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: (پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەگشت جل و بەرگێ زیاتر حەزی لە لەبەرکردنی حیبەرەبوو). (تاج/٤ ل/١٠٥ ز/٣١ ش/ن).

[١٨٩١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: (ما أسفل من الكعبين...). (فتح/١١ ص/٦٠٢ ط.ج خاتمة كتاب اللباس) -المترجم-

[١٨٩٢] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: فضل لباس ثياب الحبرة، رقم/٢٠٧٩.

حیبەرە جۆرە قوماشێکی نایابی یەمەنییە، ڕەنگبێ جۆرێ بێ لەو قوماشەی جاران پێیان دەگوت شیرداخ.

١٨٩٣- عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تُوُفِّيَ سُجِّيَ بِبُرْدٍ حِبَرَةٍ.(الحديث ٥٨١٤)[١٨٩٣].

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کاتێ مەرگ بوو بەمیوانی دایان پۆشی بەشاڵی یەمانی. (تاج/٤ ز/٢٠٢ ل/٥٤٣ ژ/١ ش/د).

ڕوونکردنەوە:

ئیمامی نەوەوی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: کاتێ مردوو گیانی دەردەچێ واباشە جلەکانی لەبەری دابکەنرێ، هەتا بەهۆی ئەو جلانەوە ئەندامەکانی دەق نەگرێ، وە پاش ئەوە بەچەرخێ هەموو لەشی دابپۆشرێ، هەتا شەرمگای دەرنەکەوێ، وەك لەم فەرموودەیەدا ئاماژە بۆ ئەوە کراوە.

١٨٩٤- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ أَبْيَضُ وَهُوَ نَائِمٌ ثُمَّ أَتَيْتُهُ وَقَدِ اسْتَيْقَظَ فَقَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ ثُمَّ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ قُلْتُ وَإِنْ زَنَى ....(الحديث ٥٨٢٧ طرفه في: رقم: ٥٩٨ تجريد = ١٢٣٧ فتح = بەرگی/٢ ل/٢١ + رقم/١٠٤٧ تجريد = ٢٣٨٨ فتح = بەرگی/٣ ل/١٤٠)[١٨٩٤].

لەم دوو شوێنە ئەم فەرموودەیە بەتەواوی ڕوێشت، لێرەدا ئەوەی هەیە لەسەتا ئەبو زەرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: (چووم بۆلای پێغەمەر -

---

[١٨٩٣] أخرجه مسلم في الجنائز، باب: تسجية الميت... رقم: ٩٤٢.

[١٨٩٤] سبق في رقم: ١٢٣٧، أخرجه مسلم في الإيمان، باب: من لايشرك بالله شيئا دخل الجنة، رقم: ٩٤.

دروودی خـوای لەسـەر بـێ- نوسـتبوو، بـەرگێکی سـپی لەبـەردابوو، لەپاشـا چوومەوە بۆ خزمەتی لەخەو هەڵسا بوو....).

١٨٩٥- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْحَرِيرِ إِلَّا هَكَذَا وَأَشَارَ بِإِصْبَعَيْهِ اللَّتَيْنِ تَلِيَانِ الْإِبْهَامَ قَالَ فِيمَا عَلِمْنَا أَنَّهُ يَعْنِي الْأَعْلَامَ.(الحديث ٥٨٢٨ أطرافه في: ٥٨٢٩، ٥٨٣٠، ٥٨٣٤، ٥٨٣٥)[١٨٩٥].

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- نەیی دەکرد، لەئاوریشم و لەبەرکردنی، مەگەر بۆ ئەمە. پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەو دوو پەنجەیەی کەدێن بەدوا پەنجەکەڵەی دا ئاماژەی کرد. واتە: بەپەنجەی شایەتمان و بەپەنجەی ناوەڕاست، ئاماژەی کرد، واتە: ئەگەر ئاوریشم بۆ پەراوێزو تەطریز و شتی تری وابوو دروستە). (تاج/٤ ل/٩٩ ژ/٥).

١٨٩٦- عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا فَلَنْ يَلْبَسَهُ فِي الْآخِرَةِ.(الحديث ٥٨٣٤ أطرافه في: ٥٨٢٨، ٥٨٢٩، ٥٨٣٠، ٥٨٣٥)[١٨٩٦].

عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (هەر پیاوێ لەموسوڵمانان لەم جیهانەدا، ئاوریشم لەبەربکا، لەوجیهاندا لەبەهەشتا لەبەری ناکا، واتە: ناچێتە بەهەشت چونکە بەرگی بەهەشتییەکان ئاوریشمە). (تاج/٤ ز/٢٩ ل/٩٧ ژ/١).

[١٨٩٥] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: تحريم استعمال إناء الذهب ...رقم/٢٠٩٦.

[١٨٩٦] رواه الخمسة إلاّ أبا داود: (تاج/٤ ل/٩٧).

-المترجم-

روونكردنەوە:

لەتاج دا دەفەرموێ: بوخاری و موسلیم و نەسائی ئەم فەرموودەیەیان گێڕاوەتەوە، لەوەجهێکی ئەم فەرموودەیەدا، کەلە ئیمامی ئەنەسەوەیە، عەینی دەفەرموێ: (و الحديث من أفرادِهِ واتە: ئەم فەرموودەیە بوخاری بەتەنیا گێڕاویەتەوە، موسلیم نەیگێڕاوەتەوە). ئەم دوو فەرمایشتە بەدیمەن جیایە، دەگەڕێتەوە بۆ خاڵێکی گرنگ لە زانستی فەرموودەدا، کە ئەویش ئەم یاسا ناسراوەیە، لەناو فەرموودە شوناسەکاندا:-

(فەرموودە بەدوو شێوەی سەرەکی دابەش دەکرێو هەربەشەی ناوێکی لێ دەنرێ:

یەکەم: بەناوی مخرجی یەکەمی، کە زۆرینەی کات یەکێکە لەسەحابەکانی پێغەمەر، وەك دەگوترێ: حەدیسی عومەر، حەدیسی عائیشە، حەدیسی زەید، حەدیسی ئەبو سەعید، بەناوی سەحابیەکەوە فەرموودەکە ناودەبرێ، جا ئەوەی کەلێرەدا، واتە: لە پەراوێزی فەرموودەکاندا، لەم کتێبەدا، لەتەخریجەکەدا دەفەرموێ: (أخرجه مسلم) مەبەست ئەم جۆرەیە، واتە: ئیمامی موسلیم هەمان فەرموودەی لەهەمان صەحابەوە بەسەنەدی خۆی دەرهێناوە، بەڵام مەرج نییە سەنەدو مەتن ئەمیش بەهەمان لەفظ و بەهەمان دەقو مەتنو بەهەمان سەنەدی بوخاری بێ، بەڵکو وادەبێ ڕشتەو دەقی فەرموودەکە لەلای هەردوو ئیمام یەك شتە بەبێ زیادو کەم، جاری وایش دەبێ هەم لەڕشتەکەدا، هەم لەدەقەکەدا جیاوازی هەیە، بگرە زۆر جار جیاوازی زۆریش هەیە، بەڵام چونکە مخرجی حەدیسەکە و تەوەرەی حەدیسەکە یەك شتن دادەنرێ بە متفق علیە، تەنانەت ڕێ دەکەوێ ئیمامی موسلیم، لەیەکێ لە گێڕانەوەکانی خۆیدا بۆ فەرموودەکە، پار چەیێ لەدەقی فەرموودەکە، نەقڵ دەکا، وە هەموو فەرموودەکە لەشوێنێ تر نەقڵ دەکا، وە ئیمامی بوخاریش هەروا: لەهەندێ ریوایەتی خۆیدا پارچەیێ لەفەرموودەکە

نـــەڤڵ دەكـــا، كـــە ئەوپارچـــەیە لەوفەرموودەیـــەدا تایبەتـــە بـــە خۆیـــەوە، لەفەرموودەكەی ئیمامی موسلیمدا ئەو پارچەیە یا ئەو زیادەیە نییە، لەبەر ئـــەوە خوێنـــەر ســـەری لێ تێـــك دەچـــێ، دەڵـــێ: كـــەی ئـــەم دوو حەدیـــسەیە لەموتەفقو عەلەیهن. جا بۆ روونكردنەوەی تەواوی ئەم باسە عەرزتان دەكەم، ئیمامی موسلیم فەرموودەی ژمارە: ١٨٩٤ تەجرید، بەم سەنەدە ئیخراج دەكا:

١. زوهەریری كوڕی حەرب و ئەحمەدی كوڕی خیراش، هەردوو شێخی موسلیمن.

٢. عەبدولصەمەدی كوڕی عەبدولواریث.

٣. لە عەبدولواریثی باوكی عەبدول صەمەدەوە.

٤. حوسەینی موعەللیم.

٥. ئیبنو بورەیدە.

٦. یەحیای كوڕی یەعمەر.

٧. ئەبولئەسوەدی دیلی.

٨. ئەبو زەڕ.

بەڵام ئیمامی بوخاری بەسەنەدو مەتنی خۆی ئاوا دەیگێڕێتەوە:

١. ئەبو مەعمەر (شێخ = مامۆستا) ی بوخاری.

٢. عەبدولواریث.

٣. حوسەینی موعەللیم.

٤. عەبدوڵڵای بورەید.

٥. یەحیای كوڕی یەعمەر.

٦. ئەبولئەسوەدی دیلی — دوئەلی-

٧. ئەبو زەڕ

لەگێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیەدا، سەنەد -ڕشتەی- موسلیم ئاوایە:

١. محمدی کوڕی موثەننا.
٢. محمدی کوڕی جەعفەر
٣. شوعبە.
٤. و اصیلی ئەحدەب
٥. مەعروور
٦. ئەبوزەر.

یەکەم: دیارە کەئەم ڕشتانە جیاوازی زۆریان هەیە، بەڵام هەموویان سەر ڕشتەکەیان دەچێتەوە سەر ئەبوزەر، ئەلغەفاری، مەتنی ڕیواتەکانیش جیاوازی زۆریان هەیە.

دووەم: فەرموودەکە تەوەرە و بابەتەکەو واتاکەی یەکە، یا زۆر لەیەکەوە نزیکە، بەڵام لەچەند سەحابەیەکەوە ئیخراج کراوە، وەك فەرموودەی ژمارە:١٨٩٦ تەجرید، کە لەبوخاریدا لەچەند کەسێکەوە ریوایەت کراوە، ژمارە:٥٨٣٠ فەتح لە عومەرەوە، لەگەڵ تەرەفەکەی: ٥٨٢٨، ٥٨٢٩، ٥٨٣٤، ٥٨٣٥.

ژمارە: ٥٨٣٢ فەتح لەئەنەسی کوڕی مالیکەوە.

ژمارە: ٥٨٣٣ فەتح مورسەلی ئیبنووزوبەیر.

جابەم جۆرە فەرموودەیە دەگوترێ: ریوایەت و موسلیم. جا ئەوەی کە لەتاجولئوصولا زۆر جار دەفەرموێ: بوخاری و موسلیم، ریوایەتیان کردووە، مەبەست هەردوو شێوەکەیە، جاری واهەیە بەشێوەی یەکەمە، کەپێی دەگوترێ متفق علیە جاری واهەیە بەشێوەی دووەمە، کە پێی دەگوترێ: ریوایەت بەمەهنا، چونکە ئالی هەردوو فەرموودەکە لەواتاو مەعنادا یەك دەگرێتەوە.

سێیەم: مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: لەبارترین فەرمایشت لەم لایەنەوە: (کەسزای ئەوکەسە لەقیامەتا ئەوەیە کەلەو نازو بەهرەیە بێبەش دەبێ، بەڵام وادەبێ ئەم هەڕەشەیە نایەتەجێ، بەهۆی تۆبەوە، یا بەهۆی چاکەوە، یا بەهۆی شەفاعەتەوە یا بەهۆی پاڕانەوەی منالەوە بۆی). فەرمایشتی شێخی عەسقەلانی تەواو. لەڕاستیدا ئەم جۆرە هەڕەشانە هەموویان هەروان، مەرج نییە لەقیامەتدا دەقاو دەق جێبەجێ بکرێن، بەلام هەشیانە وەك خۆی جێبەجێ دەکرێ، ئەگەر کابرای گوناهبار هەتا مردن لەگومڕا هیدابێ و ئاوڕێ لەئایین‌و خواپەرستی و چاکە خوازی نەداتەوە.

چوارەم: (بڕوانە: تێبینی) کۆتایی پایانی پاش ژمارە: ١٩٦٣ تەجرید - بەرگی/٥ ل/٢٢٥).

١٨٩٧- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: نَهَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنْ نَشْرَبَ فِي آنِيَةَ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ، وَأنْ نَأْكُلَ فِيهَا وَ عَنْ لُبْسِ الحرير و الديباج و أن نجلس عَلَيْهِ. (الحديث ٥٨٣٧ سبق طرفه في: رقم: ١٨١٣ تجريد = ٥٤٢٦ فتح = بەرگی/٥ ل/٨٥). [١٨٩٧]:

(بڕ: تاج/ ٤ ل/٥٧ ز/٢٩ ژ/٢٢) + (ریاض/٢ ل/٢٩٣ ژ/٨٠٨)، فەرموودەکە لەوێ بەتەواوی ڕۆیشت، لێرە لە ئاخرەکەیەوە ئەمەی پترە: (لەسەر ئاورێشم دامەنیشن).

جل‌و بەرگی زەعفەراناوی

١٨٩٨- عَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنْ يَتَزَعْفَرَ الرَّجُلُ. (الحديث ٥٨٤٦)[١٨٩٨].

[١٨٩٧] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب تحريم استعمال إناء الذهب، رقم: ٢٠٦٧.

[١٨٩٨] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: نهى الرجل عن التزعفر، رقم: ٢١٠١.

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی پیاوی نەئەدا، کەبەزەعفەران خۆی بۆنخۆش بکا، یا جل و لەشی خۆی پێ ڕەنگ بکا). (بڕ: تاج/٤ ل/١٤٣ ز/٤٤ ژ/٤).

روونکردنەوە:

مەبەست لەم ئاماژانە کەدەیکەین بۆ ئەطرافو گێڕانەوەکانی تری فەرموودەکانو بۆ شوێنی ئەم فەرموودانە، لەریاض الصالحين و لەتاج الأصول داو، لەسەر چاوەکانی تردا، کار ئاسانیە بۆ پسپۆڕان و کەسانێ کە بیانەوێ، لەفەرموودەکان بەتەواوی حاڵی ببنو، بڕیارە شەرعییەکانیان لێ وەربگرنو، بەتایبەتی بۆ وەرگێڕانو وتار خوێنان و بەحس نووسانو لێکۆڵەرەوان، هەتا بتوانن بەئاسانی تەوفیق، یا جەمع، لەنێوانی گێڕانەوە جیاجیاکانا بکەن و بەهرەی تەواویان لێ وەربگرن. زۆر لەپسپۆڕان جەخت لەسەر ئەم لایەنە دەکەنو داوای لەبەندە دەکەن، دەڵێن: چونکە کارئاسانیەکی زۆر باشی واتیادا، بەتایبەتی بۆ خوتبەو وتارو ئامۆژگاری و...تاد.

بۆنمونە: ئەوەتا بەپێی ئەم فەرموودەیەی ئێرە، بۆ پیاو، خۆڕەنگ کردنو خۆ بۆنخۆشکردن بە زەعفەران، کە گیایەکی بۆنخۆشە، گوڵێکی زەردی بۆنخۆشی هەیە، ناباشە و نەیی لێ کراوە، کەچی بەپێی فەرموودەکەی تاجول ئوصوول پێغەمەر خۆی شتی وای کردووە، وە ئیبنو عومەر شتی وایکردووە. کەبەباشی لەبابەتەکە دەکۆڵینەوە دەبینین: هۆی ئەم هەمکە ڕاجیایی‌یە، لەم مەسەلەیەدا، دەگەڕێتەوە بۆ ئەم گێڕانەوە جیاجیایانە، وەهەروەها لەشوێنەکانی تریشدا، وە لەڕاستیشدا ئەم ڕاو بۆچوونو بڕیارە جیاجیایانە بۆ مەردوم بوونە سەرچاوەی کارئاسانی و بارسووکی، وە بەپێی پێویستو بارودۆخ و شوێن و کەس، سوودو بەهرەیان لێ وەردەگیرێ. وەك دەگوترێ: (إختلاف ڕەحمەتە).

باسی سۆل (نەعل)

١٨٩٩- وَ عَنْهُ رَضِي اللّٰهُ عَنه أَنَّهُ سُئِلَ: أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْهِ؟ قَال: نَعَمْ.(الحديث ٥٨٥٠ سبق طرفه في: رقم: ٢٤٦ تجريد = ٣٨٧ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٢٥٩)[١٨٩٩].

١٩٠٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنه أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ لِتَكُنِ الْيُمْنَى أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ.(الحديث ٥٨٥٥)[١٩٠٠].

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کاتێ کەپێلاو لە پێدەکەن، لەپێشا بیکەنە پێی ڕاستتان، لەکاتی داکەندنیشا، لەپێشدا پێی چەپتان دابکەنن، واتە: بەپێچەوانەی لەپێکردنەوە، باپێی ڕاست لەکاتی لەپێکردندا یەکەم بێو لەکاتی داکەندندا دووەم بێ. (تاج/٤ ل/١٢٠).

١٩٠١-و عَنْهُ رَضِي اللّٰهُ عَنه أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَمْشِي أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ لِيُخْفِهِمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا.(الحديث ٥٨٥٦)[١٩٠١].

دیسان ئەبوهورەیرە دەفەرموێ: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بەشێوەی گشتی بەیەك تاك پێلاوەوە مەڕۆن، یاهەردوو تاکەکان پێکەوە داکەنن و ئەوسا ئەگەر ناچار بوون بەپێی پەتی بڕۆن، یاهەردوو تاکەکان لەپێ بکەنو بەئاسایی بڕۆن. (تاج/٤ ل/١٢٠ ژ/٢ ز/٣٦) + (ریاض/٤ ل/٨٧ ز/٢٩٩ ژ/١٦٤٩، ١٦٥٠).

[١٨٩٩] اخرجه مسلم في المساجد ومواضع الصلاة.. رقم: ٥٥٥.

[١٩٠٠] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: إستحباب لبس النعل في اليمنى أولا ..رقم/ ٢٠٩٧.

[١٩٠١] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: استحباب لبس النعل في اليمنى أولا ..رقم: ٢٠٩٧.

روونكردنەوە:

مەبەستی سەرەكی لەم باسی سۆلە باسی پێڵاوە بەگشتی، وە مەبەست لەم وردەكاریانە لەم بابەتانەدا ئەوەیە: كە مرۆڤ بەشێوەی گشتی، بەپێی كاتو ساتو سەردەمی خۆی، موهەندەم بێو، لەجلو بەرگو شتێوادا رێكو پێك بێو، شرۆشێواو نەبێ. دەنا بەهیچ شێوەیێ مەبەست ئەوەنییە كەمرۆڤ، لەكاروباری ئاسایی و عادەتیدا، وازلەباوو یاساو رێسای سەردەمو وولاتی خۆی بهێنێو، خۆی ببەستێتەوە بەعاداتو نەریتو دەستووری جلو بەرگو شتی تری وای سەردەمی پێغەمەرەوە. چونكە (عادات) جیایە لە (عبادات). جلو بەرگیش بەشێكە لەعادات.

ئەنگوستیلە سوننەتە

١٩٠٢- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَقَالَ: إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ وَنَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَلَا يَنْقُشَنَّ أَحَدٌ عَلَى نَقْشِهِ. (الحديث ٥٨٧٧ سبق طرفه في رقم:٥٨ = ٦٥ فتح = بەرگی/١ ل/٨٣)[١٩٠٢].

ئەنەسی كوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ئەنگوستیلەیەكی زیوینی دروست كرد، نەخشەكەی مۆری (محمد رَسُولُ اللَّه) بوو. ئەوجا فەرمووی: (من ئەمووستیلەیەكی زیوینم لەلای وەستا بۆخۆم دروست كردووە، مۆری محمد رَسُولُ اللَّه : موحەمەد پێغەمەری خودایەم لێ هەڵكەندووە، بەڵام نابێ كەسی تر چاولەمن بكاو ئەم مۆرە لەئەموستیلەی خۆی هەڵبكەنێ). (تاج/٤ ل/١١٨ ژ/٥).

[١٩٠٢] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: لبس النبيُ صلى اللهُ عليهِ وسلمَ ... رقم: ٢٠٩٢.

ژنو پیاو لەجلو بەرگ و شتیوا دا حەرامە لاسکایی یەکتر بکەنەوە

١٩٠٣- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَقَالَ: أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ. قَالَ: فَأَخْرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُلَانًا وَأَخْرَجَ عُمَرُ فُلَانًا.(الحديث ٥٨٨٦ طرفه في: ٥٨٨٥، ٦٨٣٤)[١٩٠٣].

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- نەفرەتی کردووە لەپیاوی سەرژنانی و، لە ژنی کوڕانی، وە فەرمووی: (ئەم جۆرە کەسانە مەهێڵن بێنە ماڵتان، ئەگەر هاتیشنە ماڵتان دەریانکەن). گوتی: پێغەمەر خۆی فیسارە کەسی وەدەرنا، وە عومەریش فیسارەژنی وەدەرنا). (ریاض/٤ ل/٧٧ ژ/١٦٣١ ز/٢٩٢) + (تاج/٤ ل/١٥٠ ز/٤٧ ژ/١).

١٩٠٤- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ وَفِّرُوا اللِّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ.(الحديث ٥٨٩٢)[١٩٠٤].

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: بەپێچەوانەی بتپەرستانو فرە خواپەرستان بکەن، بەم رەنگە: ئێوە ریش تەواو بهێڵنەوە، سمێڵ تەواو کورت بکەنەوە). (تاج/٤ ل/١٣٧ ز/٤٢ ژ/٢ ش/د/ت/ن).

[١٩٠٣] قال الإمام النووي -رحمه الله- في رياض الصالحين: (رواه البخاري) يعني: (من أفراده).
-المترجم-

[١٩٠٤] أخرجه مسلم في الطهارة، باب: خصال الفطرة، رقم: ٢٥٩.

قژو موو بۆیەو رەنککردن و هەندێ بابەتی تری لەم بابەتە

١٩٠٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ فَخَالِفُوهُمْ.(الحديث ٥٨٩٩ سبق طرفه في: ١٣٨٠ = ٣٤٦٢ فتحولبارى = بەرگى/٤ ل/٦٥) + (رياض/٤ ل/٧٩ ز/٢٩٣ ژ/٣/١٦٣٦)[١٩٠٥].

١٩٠٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَال: كَانَ شَعَرُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ رَجِلاً، لَيْسَ بِالسَّبِطِ، وَلاَ الجَعْدِ، بَيْنَ أُذُنَيْهِ و عَاتِقِهِ.(الحديث ٥٩٠٥ طرفه في: ٥٩٠٦)[١٩٠٦].

قەتادە -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: عەرزی ئەنەسی کوڕی مالیکم کرد: مووی پێغەمەر چۆن بوو؟ فەرمووی: قژە سەری کەمێ لوول بوو، نەزۆر کرژو نەزۆر خاو بوو، هەتا لای گوێچکەو ناو شانی دەهات). (تاج/٤ ل/٢٥٨ ز/٨٤ ژ/١+ بڕ: بەرگی:٤ ل/٢٤١ تەجریدی صەریح بەکوردی، بڕگەی: سێیەم).

١٩٠٧- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَخْمَ الْيَدَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ حَسَنَ الْوَجْهِ لَمْ أَرَ بَعْدَهُ وَلَا قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَكَانَ بَسِطَ الْكَفَّيْنِ.(الحديث ٥٩٠٧ أطرافه في: ٥٩٠٨، ٥٩١٠، ٥٩١١)[١٩٠٧].

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەستو پێی قەوی بوون، رووی زۆر جوان بوو، لەجوانیو نازداریدا، نەلەوەو پاشو نەلەوەو پێش مانەندی ئەوم نەبینیوە، هەردوو لەپەکانی بەسروشت کراوە بوون).

[١٩٠٥] أخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: في مخالفة اليهود في الصبغ، رقم: ٢١٠٣.

[١٩٠٦] أخرجه مسلم في الفضائل، باب في صفة النبيُ و مبعثه، ....رقم: ٢٣٤٧.

[١٩٠٧] عدّهُ العيني طريقا آخر لحديث أنس السابق (العيني/٢٢ ص/٥٣). -المترجم-

١٩٠٨- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِي اللَّه عَنْهمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنِ الْقَزَعِ قَالَ: الراوي: القَزَعُ، إذا حُلِقَ الصَّبِيُّ، وتُرِكَ هَاهُنَا شَعَرَةٌ، وَ هَاهُنَا، وَهَاهُنَا، فَأَشَارَ إِلَى نَاصِيَتِهِ وَجَانِبَيْ رَأْسِهِ.(الحديث ٥٩٢٠ طرفه في: ٥٩٢١)[١٩٠٨].

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمەرم ژنەوت، نەهی دەکرد لەقوچکە تاش، گێڕەرەوە دەفەرموێ: کاتێ سەری منالێ دەتاشرێ، لەپێشە سەری و لەهەردوو لاجانگی، هەنێکی دەتاشرێ، و هەنێکی ناتاشرێ. (تاج/٤ ل/١٤١ ژ/٦) + (رياض/٤ ل/٨١ ز/٢٩٥ ژ/١٦٣٨، ١٦٣٩).

رووونکردنەوە:

مەبەست لەم فەرموودە پیرۆزەیە ئەوەیە کەموسوڵمان لەهەموو شتێکا ئاسایی بێ، شتێ کەلەگەڵ زەوقی سەلیمو سروشتی پاکی مرۆڤدا ڕێک نەکەوێو دابنرێ بەڕیز پەڕو یاساو ڕێسا بەزێن، لێی دووربێو، پێشەنگ نەبێ لەداهێنانی خووی ناشیرینو رەفتاری ناهەموارا، دەنا بەهیچ شێوەیێ مەبەست ئەوە نییە کەچەشنە دابو نەریتی تایبەتی بەناوی ئایینەوە بسەپێنرێ بەسەر خەڵکەکەدا، عورفی صەحیح و خووی شیرینی ناو کۆمەڵ ئایین پەسەندی دەکا، ئیتر لەهەر وڵاتێ چی باوبێ، لەبارەی جلو بەرگو قژ پەروەردەکردنو شتی واوە، شەرع ڕێگەی پێدەدا، بەمەرجێ دژی شەرعی خوداو سروشتی پاکی مرۆڤ نەبێ (مَارَآهُ الْمُسْلِمُونَ حَسَناً فَهُوَ عِنْدَ اللهِ حَسَنٌ: هەرچی موسوڵمانان بەجوانی بزانن لای خواش جوانە).

[١٩٠٨] اخرجه مسلم في اللباس و الزينة، باب: كراهة القزع، رقم: ٢١٢٠.

١٩٠٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهَا قَالَتْ كُنْتُ أُطَيِّبُ النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَطْيَبِ مايَجِدُ، حَتَّى أَجِدُ وَبِيصَ الطِّيبِ فِي رَأْسِهِ وَ لِحْيَتِهِ.(الحديث ٥٩٢٣ سبق طرفه في: رقم: ١٨٩ تجريد = ٢٧١ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٢٠٣)[١٩٠٩].

عائیشەی هاوسەری پێغەمەر -دروودی خوا لەسەر پێغەمەرو ڕەزای خودای گەورە لەعائیشەی هاوسەری بێ- دەفەرموێ: بەدەستی خۆم بۆنی خۆشم دەدا لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- تەنانەت لەباشترین بۆنی خۆشم ئەدا لەسەرو لەڕیشی، هەروا لەبەرگو جەستەی، گەلێ جار ئەوەندە بەتۆخی لێم ئەدا، بریقەی بۆنەکەم ئەدی بەسەرو ریشیەوە (تاج/٤ ل/١٦٩ ز/٥١ ژ/٧ ش/د/ت/ن باسی بۆنی خۆش زۆر پەسەندە).

١٩١٠- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه أَنَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَ يَرُدُّ الطِّيبَ.(الحديث ٥٩٢٩ سبق طرفه في رقم: ١١٠٣ تجريد= ٥٨٢ فتح الباري = بەرگی/٣ ل/١٩٣).

١٩١١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ طَيَّبْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي بِذَرِيرَةٍ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ لِلْحِلِّ وَالْإِحْرَامِ.(الحديث ٥٩٣٠ سبق طرفه في رقم: ٧٣٩ تجريد = ١٥٣٩ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/١٦٤).

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: لەحەجی ماڵاوایی‌دا بەدەستی خۆم، تۆزێ بۆنی زەریرەم ئەدا، لەجەستەی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- کەجۆرە تۆزێکی بۆنخۆشی گیراوە بوو، لە هیندەوە دەهات، هەم بۆکاتی ئیحرام شکاندنی و هەم بۆکاتی ئیحرام دابەستنی). (تاج/٤ ل/١٦٨ ژ/٥ -ش).

[١٩٠٩] أخرجه مسلم في الحج، باب: الطيب للمُحرِم عند الإحرام ..رقم: ١١٩٠.

١٩١٢- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ لَهُمْ أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ.(الحديث ٥٩٥١ طرفه في: ٧٥٥٨).

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوانەی کەئەم وێنانە دروست دەکەن، لەڕۆژی قیامەتا لەسەر ئەو تاوانە سزاو ئازار ئەدرێن، وەبەتەوسەوە، بۆتەعجیزو دەسەو سانکردن پێیان دەگوترێ: ئادەی ئەگەر راست ئەکەنو درۆناکەن گیان بکەن بەبەر ئەم گیانلەبەرانەدا کەوێنەکاناتن دروست کردون. (بڕ: تاج/٤ ل/١٥٩ ز/٥٠ باسی وێنە نادروستەو مەنعی فریشتە ئەکا) + (ریاض/٤ ز/٣٠٥ ل/١٠٩ ژ/١٦٧٨/١).

١٩١٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ قَال الله تعالى: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً﴾ وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَلْيَخْلُقُوا شَعِيرَةً. (الحديث ٥٩٥٣ طرفه في: ٧٥٥٩).

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: ژنەوتم لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (خوای گەورە دەفەرموێ: دەبێ کێ لەوکەسە ستەمکارتربێ کەدەچێ دروستکراوێ دروست دەکا، وەك دروستکراوانی من، ئەگەر ئەوان ڕاست دەکەنو درۆناکەن فەرموون با میرووچەیێ دروست بکەن، یاگەردیلەیێی دروست بکەن، یا تۆمەیێی دروست بکەن، یادەنکە جۆیێی دروست بکەن). (تاج/٤ ل/١٦٠ ژ/٢ — ش. باسی وێنە نادروستو نارەوایە) + (ریاض/٤ ل/١٠٩ ز/٣٠٥ ژ/١٦٧٨ هەتا ژ/١٦٨٧).

پـایـانـی - الخَـاتِمَةُ

مامۆستای گەورەو مەزن، ئیبنو حەجەری عەسقەلانی لەم پایانەدا دەفەرموێ: نامەی جلو بەرگ، دووسەدو بیست و دوو فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، چلو شەشیان بێڕشتن، یامانەندی بێڕشتن، ئەوانی تریان هەموو پەیوەستن، واتە: موصولن. سەدو هەشتاو دوویان دووبارەن، پوختەکەیان (٢٢٢-١٨٢ = ٤٠) چل فەرموودەیە، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری -ڕەزاو ڕحمەتی خوادایان لێ بێ- ئەم پوختەیەی هەموو تەخریج کردووە، بێجگە لەمانەیان:

١- ژمارە: ١٨٩١ تجرید = ٥٧٨٧ فتح الباری = فەرموودەی ئەبوهورەیرە: ما أسفل من الكعبين مِنَ الإِزَارِ.

٢- ژمارە: ٥٨٣٩ فتح الباري = حديث الزبير في لبس الحرير. (راجع: رقم/١١٩٩ تجريد = ٢٩١٩ فتح الباري = بەرگی/٣ ل/٣٢٣ و هامشه الرقم/٢٥٤).

٣- ژمارە/٥٨٩٦ وطرفاه : ٥٨٩٧، ٥٨٩٨ = حديث أم سلمة في شَعَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

٤- ژمارە/ ١٩١٠ تجرید = ٥٩٢٩ فتح الباری = حديث أنس كان لا يَرُدُّ الطِّيبَ.

٥- ژمارە/ ٥٩٣٣ فتح الباری = حديث أبي هريرة في لعن الواصِلَةِ.

٦- ژمارە/ ٥٩٤٦ فتح وطرفه في: ٥٩٣٧ = حديث أبي هريرة: لاتُشِمْنَ.

٧- ژمارە: ٥٩٥٢ فتح = حديث عائشة في نقض الصُّوَرِ.

٨- ژمارە: ٥٩٦٠ فتح = حديث ابن عمر في وَعْدِ جبريل، وَ طرفه في: ٣٢٢٧. بڕوانە: بەرگی/٤ ل/٣ ژ/٥: إِنَّا لا ندخل بيتا فيه صُورَةٌ وَلاَ كَلْبٌ. وقد اخرجه مسلم من حديث عائشة.

٩- حديث: صَاحِبُ الدَّابَّةِ أَحَقُّ بِصَدْرِ الدَّابَّةِ إِلاَّ أَنْ يَأْذَنَ لَهُ. يقع قبل رقم/ ٥٩٦٦ فتح مُبَاشَرَةً.

هەروا عەسقەلانی دەفەموێ: نۆزدە بیستراوی صەحابە و کەسانی دوائەوانی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨١- نامەی ویڵە جوانەکان ★ كتاب الأدَبِ

رەحمەتو چاکیو دڵسۆزی بۆ باوکو دایکو کەسوکار و سیلەی رەحم

١٩١٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: أُمُّكَ قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ أُمُّكَ قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ أَبُوكَ.(الحديث ٥٩٧١)[١٩١٤].

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ هات بۆ خزمەتی حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- عەرزی کرد: ئەی پێغەمەری خودا: کێ شایانترین کەسە کە بەجوانی هاوڕێتی بکەم؟ فەرمووی: (دایکت)، گوتی: ئەوجاکێ؟ فەرمووی: (دیسان هەر دایکت)، گوتیەوە: ئەوجا کێ؟ فەرموویەوە: (دیسان هەردایکت)، گوتی: ئەوجاکێ؟ فەرمووی: (ئەوجا باوکت). (ریاض/١ ل/٢٥٨ ژ/٣١٦ ز/٤٠ -ش).

١٩١٥- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَكَيْفَ يَلْعَنُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ قَالَ: يَسُبُّ الرَّجُلُ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ. (الحديث ٥٩٧٣)[١٩١٥]:

[١٩١٤] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: بر الوالدين وانهما احق به، رقم/٢٥٤٨.

[١٩١٥] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان الكبائر و اكبرها رقم/٩٠.

عەبدوڵڵای کوڕی عەمر -ڕەزای خوایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: تاوانێکی گەلێ گەورەیەو لە گوناهە هەرە گەورەکانە، کەپیاو جنێو بە باوك‌و دایکی خۆی بدات. یاران فەرموویان: ئەی پێغەمەری خودا: جا چۆن چۆنی پیاو جنێو بەباوك‌و دایکی خۆی ئەدا، بۆ هەیە کەشتی وا بکا؟ فەرمووی: ئا هەیە، بەم رەنگە دەچێ جنێو بە باوك‌و دایکی کابرایەکی تر دەداو، کا براکەیش جمێن بەباوك‌و دایکی ئەو دەداتەوە، ئاوا دەبێ بەهۆی ئەوە کەخەڵك جنێو بە باوك‌و دایکی بدەن. (ریاض/١ ل/٢٧٢ ز/٤١ ژ/٣٣٨).

١٩١٦- عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لاَ يَدْخُلُ الجَنَّةَ قَاطِعٌ. (الحديث ٥٩٨٤)[١٩١٦]:

جوبەریری کوڕی موطعیم -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەوەی رشتەی خزمایەتی بپسێنێ و سیلەی رەحم ببڕێ دووپێی ناچێتە ناو بەهەشت. (ریاض/١ ل/٢٧٢ ژ/٣٣٩ ز/٤١ -ش- باسی نارەوایی دڵرەنجاندنی دایك‌و باوك ...).

١٩١٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الرَّحِمَ شَجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَقَالَ اللَّهُ: ﴿مَنْ وَصَلَكِ وَصَلْتُهُ وَمَنْ قَطَعَكِ قَطَعْتُهُ﴾. (الحديث ٥٩٨٩)[١٩١٧]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: رەحم‌و بەزەیی، رەگ‌و ریشەی دەچێتەوە سەر رەحمانی ناوی خودای میهرەبان، کە خاوەنی سۆزو بەزەیی یە، جا لەم دیدو

[١٩١٦] أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: صلة الرحم و تحريم قطيعتها، رقم: ٢٥٥٦.

[١٩١٧] قال العيني: (الحديث من أفراده) ج/٢٢ ص/٩٣ . -المترجم-

روانگەیەوە خودای میهرەبان بەرەحم دەفەرموێ، کە پارچەیەکە، لەناوی رەحمانە خۆی: هەرکەسێ تۆ بەسەر بکاتەوە، منیش ئەو بەسەر دەکەمەوە، هەرکەسێکیش پەیوەندی لەگەڵ تۆ ئەی رەحم! ببڕێ منیش پەیوەندی لەگەڵ ئەو دەبڕم.

ڕاڤەو شیکردنەوە:

ئەم جۆرە فەرموودانە، لەسەرشێوەی مەجاز و نمایش‌و تەمسیلن، لە جۆری ئەو ئەمسالانەن، کە خودای گەورە لەم ئایەتەدا ئاماژەیان بۆ دەکا، کە دەفەرموێ: ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ﴾. مەبەستی سەرەکی لەم جۆرە دەربڕین‌و ئاخاوتنە دووپاتکردنەوەی بابەتەکەیە، کە پەیوەندیدارانی گرنگی پێبدەن‌و پشت گوێی نەخەن، هەتا پاداشتی گەورەی لای خوا دەردەست بکەن، دەنا بەپێچەوانەوە ئاو قەدی سزای سەختی لای خودا دەبن.

وەکی تریش پەیوەندی خزمایەتی و جێبەجێ کردنی سیلەی رەحم بەزۆر شێوە دەبێ، وەك بەهاموشۆکردن‌و بەیارمەتی سامانی‌و بە ئامۆژگاری خێرو بەهاوبەشی کردن لەشین‌و شادی یانا. (بڕ: ڕاڤەی ژمارە/١٦٩٨ تجريد = ٤٨٥٠ فەتح = بەرگی/٤ ل/٤٩٣).

١٩١٨- عَنْ عَمْرُ بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِهَاراً غَيْرَ سِرٍّ، يَقُولُ: إِنَّ آلَ أَبِي لَيْسُوا بِأَوْلِيائي. إِنَّمَا وَلِيِّيَ اللهُ وَصَالِحُ الْمُؤمِنِينَ، وَلَكِنْ لَهُمْ رَحِمٌ أَبُلُّهَا بِبِلاَلِهَا. (الحديث ٥٩٩٠)[١٩١٨]:

عەمری کوڕی عاص -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: بەگوێی خۆم بەئاشکرا بەدەنگی بەرز، نەك بەنهێنی و لەژێر لێوەوە، لەزاری پیرۆزی

[١٩١٨] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: مُوَالاة المؤمنين و مقاطعة غيرهم و البراءة منهم، رقم/٢١٥.

پێغەمەرم بیست دەیفەرموو: خانەوادەی نەوەی فیسارەکەس سەروەرو پشتو پەنای من نین، سەروەرو خاوەنی من تەنیا خودایەو بەس، لەدوا خودا کەس و پشتو پەنای من هەموو موسوڵمانێکی خواناسی باشە، کەلەکاتی پێویست دا دەبن بەپارێزەرانی ئایینی پیرۆزی ئیسلام، ئەوەندە هەیە خزمو کەسوکارە ئەوان مافی خزمایەتیان لەسەرم هەیە، هەتا خۆم ماوم لە دنیادا، بەپێی شەرعی خودا، سیلەی رەحمیان بەجێ دەهێنم. (ریاض/١ ل/٢٦٥ ژ/٣٣٠ ز/٤٠- ش).

مەبەست لەم فەرموودەیە جەخت کردنە لەسەر ئەم سێ شتە:

١. پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- کەسایەتییەکی خێڵەکی نییە، کەبەکەسوکار و هۆزی خۆیەوە بنازێ.

٢. هەمیشە خودای گەورە پشتیوانی ئایینی پیرۆزی ئیسلامە، وە بەپێی بەڵێنی خۆی: وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ لەکاتی پێویستدا پشتیوانی ئەم ئایینە پیرۆزە دەکا، هەروەها موسوڵمانان بەشێوەی گشتی.

٣. بەجێ هێنانی سیلەی رەحم رەفتارێکی بەرزی ئیسلامییە، وە پێغەمەر خۆی لەوبوارەدا سەرمەشق و پێشەوایە.

١٩١٩- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلَكِنِ الْوَاصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا. (الحديث ٥٩٩١)[١٩١٩]:

عەبدوڵڵای کوڕی عەمر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەوکەسە خزم دۆست نییە، کە بەدەستیاو خزم بەسەر دەکاتەوە، بەڵام خزم دۆست ئەوکەسەیە، کە

[١٩١٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر و (ليس الواصل بالمكافيء)، خاتمة كتاب الأدب، فتح/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم-

خزمەکەی پەیوەندی لەگەڵیا دەبڕێ، بەڵام ئەو خزمایەتیەکە تازە دەکاتەوە. (رياض/١ ل/٢٦١ ز/٤٠ ژ/٣٢٢).

١٩٢٠- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: تُقَبِّلُونَ الصِّبْيَانَ؟ فَمَا نُقَبِّلُهُمْ، فقالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوَ أَمْلِكُ لَكَ أَنْ نَزَعَ اللهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ. (الحديث٥٩٩٨)[١٩٢٠]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: عارەبێکی دەشتەکی هات بۆلای پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- عەرزی کرد: ئایا ئێوە منالانی خۆتان ماچ دەکەن؟ ئێمە شتی واناکەینو منالی خۆمان ماچ ناکەین!! پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- پێی فەرموو: جامن دەسەڵاتی چیم هەیە بۆت؟ تۆیە کەخودا خۆی ڕەحمەتی لەدڵت سڕیوەتەوە، من دەسەڵاتی چیم هەیە بۆت.

١٩٢١- عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه: قَدِمَ عَلَى النبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْيٌ فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْيِ قد تحلُبُ ثديَهَا تَسْعَى إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَأَلْصَقَتْهُ بِبَطْنِهَا وَأَرْضَعَتْهُ فَقَالَ: النبيّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَرَوْنَ هَذِهِ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ قُلْنَا لَا وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ، فَقَالَ: لَلَّهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا. (الحديث ٥٩٩٩)[١٩٢١]:

عومەری کوڕی خەتاب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لەغەزایەك هاتەوە، هێندێ ئافرەتی بەتاڵانی گیراوی هێنایەوە، ئافرەتێ لەدیلەکان منالٌ بەبەر بوو، بەڵام منالەکەی لەوڵاتی خۆی لێ بەجێمابوو، زۆر هرۆیی منالەکەیی دەکرد، لەبەرئەوە هەردەسووڕایەوە

[١٩٢٠] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: رحمته صلى الله عليه وسلم الصبيان و العيال ...رقم/٢٣١٧.

[١٩٢١] اخرجه مسلم في التوبة: باب: في سعة رحمة الله تعالى و انها سبقت غضبة، رقم/٢٧٥٤.

بەناو ژنە دیلەکاندا کە منالێکی کۆرپەی شیرە خۆری دەست دەکەوت لەجیاتی منالەکەی خۆی و لەحەیبەتی ئەو، ئەوساوایەی هەڵ دەگرتو دەینووساند بەسینگو بەرۆکی خۆیەوەو مەمکی دەدایە. جا پێغەمە -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئایا بەڕای ئێوە ئەم ئافرەتەی کە ئێستا ئاوا بەپەرۆشە بۆ منالەکەی، ئەگەر منالەکەی لەم کاتەدا دەست بکەوێتەوە، تووڕی دەداتە ناوئاگری سوورەوە؟. گوتمان نەبەخوا شتی واناکا، جا فەرمووی: دەسا بزانن کەخودای گەورە، بەبەندەکانی خۆی گەلێ بەڕەحمترە، هەتا ئەم ژنە بەمنالەکەی خۆی. (ریاض/٢ ل/٨ ز/٥١ ژ/٤٧٨ ش-باسی ئومێد بەرەحمەتی خودا).

١٩٢٢- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ جَعَلَ اللّٰهُ الرَّحْمَةَ مِائَةَ جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَاحَمُ الْخَلْقُ حَتَّى تَرْفَعَ الْفَرَسُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ. (الحديث ٦٠٠٠ طرفه في: ٦٤٦٩)[١٩٢٢]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە زاری پیرۆزی خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: خودای گەورە رەحمەتو سۆزو میهرەبانی خۆی دابەش کردووە بەسەد بەشەوە، نەوەدو نۆ شیانی لای خۆی هێشتۆتەوە، وە تاقەیەك بەشیانی ناردۆتە خوارەوە بۆ ناو زەوی، ئیتر ئەمەی کە دەیبینین مەخلووقات و دروستکراوانی خودا، لەناو خۆیانا رەحم بەیەکتری دەکەنو، بەزەییان بەیکتریدا دێتەوە، ئەمە هەمووی لەوتاقە بەشەیە، تەنانەت ئەوەیشە کەولاخ سمی خۆی دەپارێزێ، نەبادا بەر بەچکەکەی بکەوێ، ئەوەیش هەر لەو بەشەیە.

[١٩٢٢] اخرجه مسلم في التوبة، باب: في سعة رحمة الله تعالى و انها سبقت غضبه، رقم/٢٧٥٢.

لەگێڕانەوەیەکی ریاض الصالحیندا دەفەرموێ: خودا سەد ڕەحمەتی هەیە، یەك ڕەحمەتی لەوسەدە داناوە، لەناو پەریو جنۆکەو ئادەمیزاد و گیانلەبەرانو جانەوەرو مارو مێروودا، ئیتر بەهۆی ئەم تاقە ڕەحمەتەوەیە، کەئەم شتانە لەناو خۆیاندا میهرو بەزەیی لەگەڵ یەکتر دەنوێنن و بەزەیی یان بەیەکتریدا دێتەوە، تەنانەت ئەوەیش کەدڕندە بەزەییبە بەچکەی خۆیدا دێتەوە، هەر بەهۆی ئەم تاقە ڕەحمەتەوە یە، بەڵام نەوەدو نۆ ڕەحمەتی تری هەیە، هەڵی گرتوون بۆ ڕۆژی قیامەت، لەو ڕۆژەدا بەورەحمانە ڕەحم دەکا بەبەندەکانی خۆی. (ریاض/٢ ل/٩ ز/٥١ ژ/٤٢٠ – ش).

١٩٢٣– عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا قال: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْخُذُنِي فَيُقْعِدُنِي عَلَى فَخِذِهِ وَيُقْعِدُ الْحَسَنَ عَلَى فَخِذِهِ الْأُخْرَى ثُمَّ يَضُمُّهُمَا ثُمَّ يَقُولُ: اللّٰهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا. (الحديث ٦٠٠٣ سبق طرفه في: رقم/١٤٧١ تجريد = ٣٧٣٥ فتح الباري، و سبقت ترجمته هناك كاملة)[١٩٢٣]:

١٩٢٤– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةٍ وَقُمْنَا مَعَهُ فَقَالَ: أَعْرَابِيٌّ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ اللّٰهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا فَلَمَّا سَلَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِلْأَعْرَابِيِّ لَقَدْ حَجَّرْتَ وَاسِعًا يُرِيدُ رَحْمَةَ اللّٰهِ. (الحديث ٦٠١٠)[١٩٢٤]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لە مزگەوت پێشنوێژی بۆمان دەکرد، عارەبێکی دەشتەکی لەپشتیەوە نوێژی دەکرد، لەناو نوێژەکەدا گوتی: خودایە: بەس ڕەحم بەمنو مەحەممەد بکە و ڕەحم بەکەسی تر مەکە لەگەڵمانا. پێغەمەر -دروودی

[١٩٢٣] سبقت ترجمته بالكامل في بەرگی/٤ ل/١٦١ ژ/١٤٧١.

[١٩٢٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة (قام اعرابي فقال: اللهم ارحمنا..) (خاتمة كتاب الأدب ج/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم-

خـوای لەسـەر بـێ- کەسـلاوی نوێژەکـەی دایـەوە، بەعەرەبـە دەشـتەکیەکەی فەرموو: ئەی براله: رەحمەتی خودا گەلێ گەورەیە، هەموو شتێکی گرتۆتـەوە، تۆ بۆ وا تەسك و بچووکی دەکەیتـەوە. (تـاج/٩ ل/٤٧ ز/١٤ ژ/٤ –ش/د/ت/ن – باسی غەیبەتی بەدکار دروستە).

١٩٢٥– عَنْ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِي اللَّهُ عَنْه قَال: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرَى الْمُـؤْمِنِينَ فِـي تَـرَاحُمِهِمْ وَتَـوَادِّهِمْ وَتَعَـاطُفِهِمْ كَمَثَـلِ الْجَـسَدِ إِذَا اشْتَكَى عُضْوًا تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى. (الحديث ٦٠١١).[١٩٢٥]:

نوعمـانی کـوڕی بەشـیر -ڕەزای خـوای لێ بـێ- دەفـەرموێ: خۆشەویـست - دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دەبـێ موسـوڵمانان لـەناو خۆیانـدا، وەك برا، تەباو دۆستو دڵسۆزی یەکتری بن‌و، لەگەڵ یەکتری بەرەحم و بە بەزەیی و میهرەبان بن، نموونەی باڵاو سەرمەشقێکی جوان بن، بۆ بەتەنگـەوە بـوونی یەکتری، وەك چۆن جەستەیەك ئەگەر ئەندامێکی بێتـە ژان، بەوێنـە چاوژان بکا، ئیتر هەموو گیانی وەك یەك دێنـەژان‌و، هـەموو ئەندامـەکانی تـری شـەو نخوونی لەگەڵ دەکێشن و، لـەتاوی ئـازاری ئـەو، ئـەوانیش تایـان لێ دێ، دەبـێ موسوڵمانانیش لەگەڵ یەکتریدا ئاوابن! (ریاض/١ ل/٢٠٧ ز/٢٧ ژ/٣/٢٢٤).

١٩٢٦– عن أنس بن مالك رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قال: ما من مسلم غرس غرسا فأكل منه إنسان أو دابة إلا كان له صدقة. (الحديث ٦٠١٢ سبق طرفـه و ترجمتـه في رقـم: ١٠١٩ تجريـد = ٢٣٢٠ فـتح البـاري = بەرگی/٣ ل/١٠٦)[١٩٢٦]:

[١٩٢٥] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: تراحم المؤمنين و تعاطفهم و تعاضدهم، رقم: ٢٥٨٦.

[١٩٢٦] سبق في رقم: ١٠١٩ تجريد - بەرگی/٣ ل/١٠٦. -المترجم-

١٩٢٧- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِاللهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مَنْ لايَرْحَمُ لاَ يُرحَمُ. (الحديث ٦٠١٣ طرفه في: ٧٣٧٦)[١٩٢٧]:

جەریری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر - درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوەی ڕەحم بەکەس نەکا، ئەوە کەسیش ڕەحم بەوناکا.

مافی دراوسێو ڕاسپێری باش دەربارەی

١٩٢٨- عَنْ عائيشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها عَنْ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مَازَالَ جِبْرِيلُ يوصيني بِالجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ. (الحديث ٦٠١٤)[١٩٢٨]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەمیشە جوبرائیل ئامۆژگاری خێری دەکردم دەربارەی دراوسێ، تەنانەت وامزانی کەهاوسێ میراتو کەلەپوور لەهاوسێ دەگرێ. (تاج/٩ ل/٢٤ ز/٧ ژ/٥ + ریاض/١ ل/٢٥٢ ز/٣٩ ژ/١/٣٠٣).

١٩٢٩- عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللّٰهِ لَا يُؤْمِنُ، قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ. (الحديث ٦٠١٧ طرفه في: رقم/١٠٥٩ تجريد = ٢٥٦٦ فتح = ب/٣ ل/١٨٦)[١٩٢٩]:

[١٩٢٧] اخرجه مسلم فى الفچائل: رحمته صلى الله عليه وسلم، الصبيان والعيال، رقم/١٩/٢٣.

[١٩٢٨] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: الوصية بالجار...رقم: ٢٦٢٤.

[١٩٢٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي شريح: (من لا يأمَنُ جاره) فتح الباري/١٢ ص/٢٦٠ خاتمة كتاب الأدب).

-المترجم-

ئـەبو شـورەيح -ڕەزای خـوای لێ بێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بێ- سێ جـار لەسـەریەك فـەرمووی: بـەخودا بـاوەڕو ئیمـانی نییـە! عـەرزیان کـرد: کـێ؟ ئـەی پێغەمـەری خـودا! قـەرمووی: کەسـێ کەهاوسـێ لـەزیانو وەزەنـی بترسـێ. (تـاج/٩ ل/٢٤ ز/٧ ژ/٣ – ش + ریـاض/١ ل/٢٥٣ ز/٣٩ ژ/٣٠٥/٣ متفق عليه)

١٩٣٠- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: قال رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّـه عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُـؤْذِي جَـارَهُ وَمَـنْ كَـانَ يُـؤْمِنُ بِاللَّـهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَـانَ يُـؤْمِنُ بِاللَّـهِ وَالْيَـوْمِ الْـآخِرِ فَلْيَقُـلْ خَيْـرًا أَوْ لِيَصْمُتْ. (الحديث ٦٠١٨ طرفه في: رقم: ١٧٧٢ تجريد = ٥١٨٥ فتح الباري).

ئـەبو هـورەيرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ باوەڕی ساغی بەخوداو بەرۆژی دوایی هەیە، با بۆ دراوسێی خۆی باش بێ و ئـازاری نـەدا، هەرکەسێکیش بـاوەڕی سـاغی بـەخوداو بـەرۆژی دوایـی هەیـە، بـارێزی میـوانی خـۆی بگـرێ، هەرکەسێکیش باوەڕی تەواوی بەخوداو بەرۆژی دوایی هەیە، با یاقسەی باش بکا، یا بۆ خۆی بێ دەنگ بێ! (ریـاض/١ ل/٢٥٤ ژ/٣٠٨/٦ ز/٣٩ + ژمـارە/١٧٧٢ تەجرید).

کورد گوتنی: کەقسەی چاك نازانی، قسەی خراپیش مەکە، کـە گـوڵ نیـت دڕك مەبە.

زۆری ڕێگەی خێرو فرەیی جۆری چاکە

١٩٣١- عَنْ جَابِرِ بِنْ عَبْدَاللهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَال: كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ. (الحديث ٦٠٢١)[١٩٣١]:

جابيرى كوڕى عەبدوڵڵا -ڕەزاى خوايان لێ بێ- فەرمووى: خۆشەويست - درووودى خواى لەسەر بێ- دەفەرموێ: كردنو گوتنو پەخشى ئەوەى كەياسانامەى خودا، پەسەندى بكا، بەچاكەو بەخێر دادەنرێ!. (رياض/١ ل/١٢٩ ز/١٣ ژ/١٣٤/١٨) + (ژ/٦٦٦ هەتا ٦٩٢ تجريد).

رووونكردنەوە:

مامۆستاى عەسقەلانى -ڕەحمەتى خودا لێبێ- ئەم نمونانە دەهێنێتەوە، بۆ ئەو خێرو چاكەيەى كەلەم فەرموودەيەدا ئاماژەى بۆكراوە، وە زۆرينەيان بەفەرموودەى تر دەچەسپێنێ:

١. ئەو خەرجى و مەسرەفەى مرۆڤ دەيكا بۆ خزمو كەسوكارى خۆى.

٢. هەرچى ببێ بەهۆى پاراستنى ناموس و ڕێزى خۆى.

٣. رووى خۆش لەگەڵ دۆستو برادەرو موسوڵماناندا.

٤. چۆڕێ ئاو لەسەتڵەكەت بكەيتە سەتڵو دۆڵچەى هاوڕێكەت.

٥. هەموو قسەيەكى باشو، هەموو كارێكى چاكو هەموو خوو و عادەتو ڕەوشت و نەريتى جوانى باش.

٦. نەكردنى خراپە و خۆدوور خستنەوە لەشەڕە، بەتايبەتى لەو كاتانەدا كەهۆكارى ئەوە سازابێت.

٧. مەعرووف هەموو كارێكە كەشەرع و هۆشى ساغ بەباشى دابنێن.

٨. دەست پێوەگرتن، كەدژى دەستبلاوييە.

[١٩٣١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث جابر (كل معروف صدقة) (فتح ١٢ ص٢٦٠ خاتمة كتاب الأدب.

-المترجم-

٩. هەمووکارێ کە بەلگەی شەرعی بچەسپێ و ساغ بێتەوە کەهەق و ڕەوایە و کردنی بەپێی شەرع ڕەوایە و باشە.

١٠. ئیتر کورتو پوخت: هەموو شتێ، شەرع بەحەلاڵ و جوانی بزانێ، کردنی، گوتنی، بلاوکردنەوەی، لەلایەن هەرکەسێکەوە بێ، بەمەرجی نیازی خێروباش، دادەنرێ بەخێرو سەدەقە.

١١. مەعرووف هەموو شتێکە کەشەرع ڕێگەی پێدەدا، یا پێشگیری لەکردنی دەکا، کردنی بەشی یەکەم و نەکردنی بەشی دووەم، بەنیازی پەیڕەوی شەرعی خوا دادەنرێ بەخێرو چاکەو سەدەقە.

١٩٣٢- عَنْ عائيشة رَضِي اللّٰهُ عَنْه قَالَ:تْ: قَال لي النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الأَمْرِ كُلِّهِ. (الحديث ٦٠٢٤ سبق في رقم: ١٢٠٥ تجريد = ٢٩٣٥ فتح = بەرگی/٣ ل/٣٢٨)[١٩٣٢]:

١٩٣٣- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا ثُمَّ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا إِذْ جَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ أَوْ طَالِبُ حَاجَةٍ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا وَلْيَقْضِ اللّٰهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ. (الحديث ٦٠٢٧ سبق في رقم: ٦٨٧ تجريد ١٤٣٢ فتح = بەرگی/٢ ل/١١١)[١٩٣٣]:

ئەبو موسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان قەڵایە بۆ موسوڵمان، دەبێ وەك چینی دیوار چنگ بدەنە یەك!. ئەوجا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- پەنجاکانی هەردوو دەستی خۆی تێك پەڕاندو، ئاماژەی کرد، کەدەبێ ئاوا پشتی یەك بگرن. (بڕ: ژمارە/٢٩٢ تجريد = ٤٨١ فەتح = بەرگی/١ ل/٢٩٩).

[١٩٣٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: النهي عَن ابتداء أهل الكتاب بالسلام.. رقم: ٢١٦٥.

[١٩٣٣] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب تراحم المؤمنين. رقم: ٢٥٨٥.

مەندەی فەرموودەکە لەپێشەوە رابورد (بڕ: بەرگی/٢ ل/١١١).

خووشیرنی و رەفتاری جوان و زمانپاکی

١٩٣٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّابًا وَلَا فَحَّاشًا وَلَا لَعَّانًا كَانَ يَقُولُ لِأَحَدِنَا عِنْدَ الْمَعْتِبَةِ مَا لَهُ تَرِبَ جَبِينُهُ. (الحديث ٦٠٣١ طرفه في: ٦٠٤٦)[١٩٣٤]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- جمێن فرۆش و هەرزەگۆ و نەفرینکەر نەبوو، کاتێ گلەیی لەکەسێکمان بکردایە، پێی دەفەرموو: ئەوە چییەتی بۆچی وادەکا لووتی بەقوڕا چێبت!. (بڕ: تاج/٩ ل/٦١ ز/٢١ ژ/٢).

١٩٣٥- عَنْ جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: مَاسُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شَيْءٍ قَطُّ، فَقَالَ: لاَ. (الحديث ٦٠٣٤)[١٩٣٥]:

جابیر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: هەرگیز نەبووە کەشتێ لەپێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- داوابکرێ و بڵێ: نا! (تاج/٤ ل/٢٦٩ ز/٩٠ ژ/٤ - باسی رەفتارە شیرینەکانی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ-).

١٩٣٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: خَدَمْتُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي: أُفٍّ، وَلاَ لِمَ صَنَعْتَ؟ وَلاَ: أَلاَ صَنَعْتَ؟ .(الحديث ٦٠٣٨ طرفه في ٢٧٦٨)[١٩٣٦]:

[١٩٣٤] و الحديث من افراده (العيني /٢٢ ص١١٧). -المترجم-

[١٩٣٥] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: ما سئل رَسُولُ اللهِ شيئاً قط..رقم: ٢٣١١.

[١٩٣٦] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: كان رَسُولُ اللهِ الله صَلى اللهُ عَليهِ وَسَلمَ احسن الناس خلقا ..رقم/٣٠٩.

ئیمامی ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: دەسالێ ڕێك بەردەستی و خزمەتی پێغەمەرم کرد، نەبووە کەپێم بڵێ: ئۆف لەدەست تۆ، یا بۆئەوەت واکرد؟ یانەدەبوو کەئاوا بیکەیت.

١٩٣٧- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللّٰه عَنْه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكُفْرِ إِلَّا ارْتَدَّتْ عَلَيْهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبُهُ كَذَلِكَ.(الحديث ٦٠٤٥ طرفه في رقم: ١٣٩٥ تجريد = ٣٥٠٨ فەتح = ب/٤ ل/٨٣)[١٩٣٧]:

لێرەدا دەفەرموێ: ژنەوتم لەخۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەو موسوڵمانەی بەبرای ئایینی خۆی، یا بە خوشکی ئایینی خۆی بڵێ: ئەی ناموسوڵمان و تۆمەتی بێبڕوایی بداتە پاڵی، یا تۆمەتی بەدکاری لێبدات، ئەوە ئەگەر تۆمەت بۆکراوە کەوا بوو، ئەوە بەرئەودەکەوێ، دەنا تۆمەتبارکردنە ناهەقەکەی دەگەڕێتەوە بۆ خۆی. (ریاض/٤ ل/١٤٠ ز/٣٢٦ ژ/١/١٧٣٢ + ژ/٢/١٧٣٣ + ز/٢٦٤ ژ/٤/١٥٥٤).

رووونکردنەوە:

پوختەی مەبەست لەفەرموودەکانی ئەم بابەتە چەند مەبەستێکە:

١. موسوڵمان زمانپاك بێ، جمێن فرۆش و زمان شڕنەبێ.

٢. تۆمەتی ناڕەوا لەکەس نەدا، دەنا ئۆباڵی ئەوە بەملی خۆیەتی.

٣. ئەم جۆرە فەرموودانە بۆ هەڕەشەیە، وە بەپێی نیازی گوتەری ئەم تۆمەت و جنێوو شایەتییە ناهەقانە، بەرپرسی دەکەوێتە سەری.

١٩٣٨- عَنْ ثَابِتَ بْنَ الضَّحَّاكِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَلَفَ عَلَى مِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ فَهُوَ كَمَا

[١٩٣٧] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان حال إيمان من رغب عن ابيه وهو يعلم، رقم/٦١.

قَالَ، وَلَيْسَ عَلَى ابْنِ آدَمَ نَذْرٌ فِيمَا لَا يَمْلِكُ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ فِي الدُّنْيَا عُذِّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ، وَمَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ. (الحديث ٦٠٤٧ سبق طرفه في رقم: ٦٤٧ تجريد = ١٣٦٣ فتح الباري = بەرگی/٢ ل/٧١)[١٩٣٨]:

لێرەدا ئەم دووزیادەی هەیە:

١. شت هەتا نەبێ بەماڵی مرۆڤ نەزرو بەخشینی دانا مەزرێ، وەك تۆ بڵێیت: ئەو مەلەبەحەواوە بۆ تۆ، کەمەلەکە هی تۆنەبێ، یا ئەگەر ئەم سکەی ژنە کەم کچ بوو مارەم کرد لە کوڕەکەی تۆ، یا ئەگەر لەیلام مارەکرد بۆ خۆم لەپاش شەوێ تەڵاقی کەوتبێ.

٢. لەعنەت کردن لەموسوڵمان بەقەد کوشتنەکەی تاوانێکی گەورەیە و گوناهی بەقەد ئەو هەیە، بەڵام واتای وانییە: ئەگەر کەسێ لەعنەت لەکەسێ تر بکا لەسەر ئەوە دەکوژرێ، هەروەك چۆن کەسێ بەناهەق کەسێ بکوژێ دەکوژرێتەوە.

غەیبەت و دووزمانی

١٩٣٩- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ. (الحديث ٦٠٥٦)[١٩٣٩]:

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: ژنەوتم لە زاری پیرۆزی خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: مرۆی دوو زمان دووپێی ناچێتە ناوبەهەشت. (رياض/٤ ل/١١٣١ ژ/١/١٥٣٦).

[١٩٣٨] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: غلظ تحريم قتل الإنسان نفسه، رقم: ١١٠.

[١٩٣٩] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان غلظ تحريم النميمة، رقم/١٠٥.

١٩٤٠- حديث ابي هريرة (وَيْحَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ وَلَا يُزَكِّي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا. (الحديث ٦٠٦١ سبق بالكامل في رقم: ١١٢٢ تجريد = ٢٦٦٢ فەتح)[١٩٤٠]:

بەخیلی و کینە کێشان

١٩٤١- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ. (الحديث ٦٠٦٥ طرفه في: ٦٠٧٦)[١٩٤١]:

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ڕق و کینەو دەغەز لەیەکتری مەکێشن و پشت مەکەنە یەکتری و لەیەکتری لووتە لا مەبن، وەك برای باش و تەبا بەندەی باشی خودابن، دروست نییە بۆ موسوڵمان کە زیاتر لەسێ ڕۆژ قسە لەبرای ئایینی خۆی دابڕێ. (بڕوانە: ریاض/٤ ز/٢٦٩).

١٩٤٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. (الحديث ٦٠٦٤ طرفه في ٥١٤٣، ٦٠٦٦، ٦٧٢٤)[١٩٤٢]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دووربن لەگومانی خراپ، چونکە گومانی خراپ دەق وەك قسەی درۆ وایەو وەکوو درۆ تاوانێکی گەورەیە، هەستیش

[١٩٤٠] اخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: النهي عن المدح...رقم/٣٠٠٠.

[١٩٤١] اخرجه مسلم في البر والصلة، باب: تحريم التحاسد و التباغض، رقم: ٢٥٥٩.

[١٩٤٢] قال في التاج الجامع للأصول في احاديث الرسول، رواه الأربعة (تاج/٥ ص/٢٩) وهم الشيخان و ابوداود و الترمزي. -المترجم-

هەڵمەگرن بەنیازی خراپو، بەشوێن عەیبو نەنگی خەڵك دا مەگەڕێنو، سیخوڕی و جاسووسی مەکەنو، بەربەرەکانێ و قینەبەری مەکەنو بەخیلی بەیەکتری مەبەنو کۆستە کۆستە لەیەکرتی مەکەنو پشت مەکەنە یەکتری، وە وەك برا تەبابن و بەندەی باشی خودابن. (تاج/٩ ل/٤٩ ز/١٦).

غەیبەتی ڕەوا و پۆشینی نەنگی موسوڵمان

١٩٤٣- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا. (الحديث ٦٠٦٧ طرفه في: ٦٠٦٨)[١٩٤٣]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەی عائیشە گومان نابەم کە فیسارەکەس و ئەو فیسارەکەس هیچ لەم ئایینی ئیسلامەی ئێمە بزانن. (تاج/٩ ل/٤٦).

١٩٤٤- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ وَإِنَّ مِنَ الْمُجَاهَرَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا ثُمَّ يُصْبِحُ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ يَا فُلَانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ.(الحديث ٦٠٦٩)[١٩٤٤]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئۆمەتی من هەموویان بەرعەفوو لێبوردنی خوا دەکەون، مەگەر ئەوانەیان کە سڕی خۆیان هەڵ دەماڵن، وەك ئەوە کابرایەك لەشەودا کارێکی ناشیرین دەکا، وە خودا بۆی دەپۆشێ، کەچی کابرا بۆ بەیانی دەچێ تاوانی خۆی ئاشکرا دەکاو، دەیگێڕێتەوە بۆ ئەم و ئەو

[١٩٤٣] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث (ما أظن فلانا و فلانا) (خاتمة كتاب الأدب – ج/١٢ ص/٢٦٠ فتح الباري: ط.ج - طبعة جديدة. -المترجم-

[١٩٤٤] اخرجه مسلم في الرهد و الرقائق، باب: النهي عن هتك الأنسان..رقم/١٩٩٠.

و دەڵێ: ئەی فیسار! من دوێ شەو، ئیشێکی وا وام کرد! لەگەڵ فلان‌و ئەو فلانا، ئارەقمان خواردەوە، یا قومارمان کرد مەسەلا!!

تەماشاکەن ئەو کابرایە خودا بەشەو پەردەی بۆدەکاو بە پەردەی رەحمەتی خۆی گوناهو نەنگی دەپۆشێ، کەچی ئەو ئەوەندە بێ باك‌و بێ ئاگایە، دەچێ بەرۆژ پەردەی خودا لەسەر نەنگ و شوورەیی خۆی هەڵ دەداتەوە!. (ریاض/١ ل/٢١٥ ز/٢٨ ژ/٢٤١/٢ -ش=متفق علیه).

رووتکردنەوە:

کردنی گوناەو تاوان بەئاشکرا، خۆی تاوانێکی دووهەمە، وە تۆڵەی گوناهەکە قورستر دەکا. هەندێ شت هەیە لەزاتی خۆیدا دروستە، کردنی حەڵاڵە، بەڵام گێڕانەوە و گوتنی ئەوکارە حەڵاڵە نهێنییە لەلای ئەم‌و ئەو، بەبێ مەهانەی ڕەوا، حەرامەو تاوانەو، دەبێ بەهۆی سزای سەختی لای خودا. (بڕ: تاج/٣ ز/٤٣ ل/١٠٢ ژ/١٣) ئەوەیش وەك کەسێ لەگەڵ حەڵاڵ حەڵاڵی خۆی دا دروست ببێ‌و قسەی ژن‌و مێردی خۆیان بکەن، کەچی بچێ ئەم باس‌و خواسە بۆئەم و ئەو بگێڕێتەوە.

باسی قسەدابڕین و قسەنەکردن لەگەڵ یەکتری

١٩٤٥- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ. (الحديث ٦٠٧٧ طرفه في: ٦٢٣٧)[١٩٤٥]:

[١٩٤٥] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: تحريم الهجر فوق ثلاث بلاعذرٍ شرعي. رقم: ٢٥٦٠.

ئەبو ئەییوبی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست - درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دروست نییە بۆ پیاوی موسوڵمان، هەروا بۆ ژنی موسوڵمان، کە زیاتر لەسێ شەو، قسە دابڕێ لەبرای موسوڵمانی، یا لەخوشکی موسوڵمانی و قسەی لەگەڵ نەکا، گریمان ئەگەر لەشوێنێ تووشی یەکتری بوون، ئەمیان بەم لاداو ئەویان بەولادا روو وەرگێڕێ! پیاو باشی ئەم دووبرا موسوڵمانە لەیەك تۆراوەیش ئەوەیانە کەلەپێش دا ئاشت دەبێتەوەو ڕۆژ باشی و سلاو لەوی تریان دەکا. (ریاض/٤ ل/١١٧٥ ز/٢٨٠ ژ/٢).

زەمی درۆو پەسنی راستی

١٩٤٦- عَنْ عَبْدِاللَّهِ رَضِي اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صِدِّيقًا وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا. (الحديث ٦٠٩٤)[١٩٤٦].

عەبدوڵڵای کوڕی موسعوود -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: حەزرەت - درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: لەڕاستی ڕەحمەت دەبارێ، هەمیشە راستی بکەن بەپیشە، چونکە ڕاستی ئادەمیزاد دەخاتە سەر ڕێگەی چاکە، کردەوەی چاکەیش ئادەمیزاد دەخاتە سەر ڕێگەی بەهەشت! پیاوی واهەیە ئەوەندە ڕاستگۆیە و ئەوەندە سۆراخی راستی دەکاو ئەونە عەودالی ڕاستیە، هەتا لەلای خودا بەپیاوی راستو راستاڵ لەقەڵەم دەدرێو، لەدیوانی خودا ناوی بەڕاستاڵو راستی پەروەر دەنووسرێ، وە هەروەها ژنیش، وەنەکەن درۆبکەن، چونکە درۆ هەوێنی بەدکاریە، پیاو دەخاتە سەر ڕێگەی خراپە، کردەوەی خراپەیش پیاو دەخاتە سەر ڕێگەی ئاگری دۆزەخ، هەروا ژنیش،

[١٩٤٦] أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: قبح الكذب و حسن الصدق، رقم: ٢٦٠٧.

موسوڵمانی واهەیە سەر دەکاتە درۆکردن و هەر درۆدەکا، هەتا بەرەبەرە دەبێ بەردرۆ زن‌و لەلای خودا بەدرۆزن لەقەڵەم دەدرێ. (ریاض/١ ز/٤ ل/٦٩ ژ/١/٥٤ ش.باسی ڕاستی + تاج/٩ ز/٣٤ ل/٨٨ ف/١ باسی ڕاستگۆیی).

خۆگرتن لەبەرباری ئازاری مەردوم دا

١٩٤٧- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللّٰه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْسَ أَحَدٌ أَوْ لَيْسَ شَيْءٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى سَمِعَهُ مِنَ اللّٰهِ إِنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لَهُ وَلَدًا وَإِنَّهُ لَيُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ. (الحديث ٦٠٩٩ طرفه في: ٧٣٧٨)[١٩٤٧]:

ئەبو مووسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کەس نییە کە وەك خودای گەورە بەئارم و بەحەوسەڵە بێ، لەسەر ئەو هەموو ئازارو قسە ناڕەوایانەی کەبەو دەکرێ‌و بەگوێی خۆی دەیانبیستێ، ئەوەتانێ بتپەرستان و هاوبەش پەیداکاران بۆی، بڕیاری هاوتاو منداڵی بۆ دەدەن‌و دەڵێن: خودا منداڵی هەیە، خودا شەریك‌و هاوبەشی هەیە، کەچی لەگەڵ ئەم تانەو توانجەش دا، ئەوەتانێ خودا رزق‌و رۆژیی یان دەدا، ساخڵەمیان دەکا، خۆشی‌و نازو بەهرەی خۆی دەڕژێنێ بەسەریانا، واتە: ئارام‌و حەوسەڵە و هێمنی سیفەتی خوداو پێغەمەران‌و پیاو چاکانە. (تاج/٩ ز/٣٠ ل/٨١ ش-باسی صەبرو ئارام‌و لێبوردن‌و بەحەوسەڵەیی‌و ئازارکێشی).

تووڕەبوون

[١٩٤٧] اخرجه مسلم في صفات المنافقين و أحكامهم: باب: لا أحد أصبر على أذى من الله ..رقم/٢٨٠٤.

١٩٤٨- عَنْ ابي هريرة رَضِي اللَّهُ عَنْه قَالَ: أَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ. (الحديث ٦١١٤)[١٩٤٨]:

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوکەسە ئازانییە کە پاڵەوانی چاکەو، کەس لەزۆرانبازیدا دەرەقەتی نایێ، بەڵام ئەوکەسە ئازایە، کەلەکاتی تووڕەیی دا، خۆی پێدەگیرێ و، رقی خۆی دەخواتەوە. (ریاض/١ ل/٦٤ ز/٣ ژ/٤٥/٢١).

١٩٤٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللَّه عَنْه أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَوْصِنِي. قَالَ: لَا تَغْضَبْ. فَرَدَّدَ مِرَارًا، قَالَ: لَا تَغْضَبْ. (الحديث ٦١١٦)[١٩٤٩]:

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ هاتە خزمەتی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- عەرزی کرد: شتێکی وام فێربکە، کەتێی بگەم، کەکەمو پوخت بێ، بەشکم لێی حاڵی ببم، ئەویش فەرمووی پێی: تووڕەمەبە. پیاوەکە چەند جارێ ئەم قسەیەی دووبارە کردەوەو پێی دەگوت: شتێکم فێربکە، بەڵام زۆرنا، بەشکم لێی حاڵی ببم و ببێ بەهۆی چوونە بەهەشتم؟ پێغەمەریش -درودی خوای لەسەر بێ- هەربەم وەڵامە وەڵامی دەدایەوەو دەیفەرموو: تووڕەمەبە. (ریاض/١ ز/٣ ل/٦٦ ژ/٤٩/٢٥).

[١٩٤٨] أخرجه مسلم في البر والصلة و الآداب، باب: فضل من يملك نفسه رقم/٢٦٠٩.

[١٩٤٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: لا تغضب.. - خاتمة كتاب الأدب ج/١٢ ص/٢٦٠.

-المترجم-

شەرمو شکۆ

١٩٥٠- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الأنصاري رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النُّبُوَّةِ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ. أحديث ٦١٢٠)[١٩٥٠]:

ئەبو مەسعودی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەو فەرمایشتە جوانو قسە نەستەقەی کە دەفەرموێ: ئەگەر شەرم ناکەی چی دەکەی بیکە. ئەم فەرمایشتە لەفەرموودەی پێغەمەرە پێشینەکانە. (تاج/٩ ز/٣٨ ل/٩٥ ژ/٣ باسی شەرمو شکۆ) + (ریاض/٤ ز/٣٧٠ ل/١٣٣٣ ژمارە/١٨٤٤/٣٧).

١٩٥١- عَنْ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ. (الحديث ٦١١٧)[١٩٥١]:

عیمرانی کوڕی حوصەین -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: شەرمو شکۆ هەرخێر دێنێو بەس. (تاج/٩ ز/٣٨ ژ/١ ل/٩٤ ش/د-باسی شەرمو شکۆ).

سوعبەت و کاڵتە کەمە کەمە دروستە

١٩٥٢- عَنْ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِي اللَّه عَنْه قَال: إِنْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُخَالِطُنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ. (الحديث ٦١٢٩ طرفه في: ٦٢٠٣)[١٩٥٢]:

[١٩٥٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث رقم/٣٤٨٤ فەتح راجع (بەرگی/٤ ل/٧٨ تسلسل/١٨). -المترجم-

[١٩٥١] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان عدد شعب الإيمان و أفضلها و أدناها..رقم/٣٧.

[١٩٥٢] و الحديث أخرجه مسلم في الصلاة (العيني ج/٢٢ ص/١٧٠) – المترجم -.

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- خۆی لەئێمە جیانەدەکردەوە، تەواو تێکەڵاوی دەکردین، ئەوەندە بێ دەمارو بێ فیزو بێ دەعیە بوو، گاڵتەو سوعبەتی لەگەڵمان دەکرد، تەنانەت برایەکی بچکۆلەم هەبوو، نازاناوی ئەبو عومەیر بوو، بۆ خۆشی پێمان دەگوت: باوکی عومەیر، دایك برام بوو، بەمنداڵی لەسەردەمی پێغەمەردا مرد، ئەبو عومەیر کێشکەیەکی هەبوو، گەمەی پێ دەکرد، ڕۆژێ کێشکەکە مرد، حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- هات بۆ ماڵمان، تەمشای کرد ئەبو عومەیر خەمبارە، فەرمووی: ئەوە چییەتی؟ عەرزیان کرد: مەلیچکەکەی مردووە! فەرمووی: ئەی باوکی عومەیر! مەلیچکەکەت چی بەسەرهات. (تاج/٩ ل/٩١ ز/٣٥ ژ/٣ – ش/د/ت/ باسی سوعبەت دروستە).

موسوڵمان دەبێ زرنگ و وریابێ

١٩٥٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ. (الحديث ٦١٣٣)[١٩٥٣]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان دەبێ زرنگو هۆشیارو وریاو دووربینبێ، ئەگەر دنیابوو، کەسێ خەڵەتانی، نابێ جارێ تر باوەڕی پێبکاو دووبارە بیخەڵەتێنێتەوە! چونکە مرۆڤی ژیر دووجار لەسەریەك لەیەك کونەوە شت پێوەی نادات!. (ریاض/٤ ل/١٣٢٨ ژ/١٨٣٤/٢٧ ز/٣٧).

روونکردنەوە:

[١٩٥٣] اخرجه مسلم في الزهد و الرقائق. باب: لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين. رقم/٢٩٩٨.

جێگەی داخە گەلی کورد لەم لایەنەوە خۆش باوەڕە، رۆژ نییە دەرو دراوسێکانی وەك مارەکەی شێخ هۆمەر پێوەی نەدەن، کەچی ئەو وەك نەبای دیبێ و نەبۆران، جار لەگەڵ جارا باشتر دەستی دەکاتەوە بەکونی هەژدیهاکەدا.

چەند بابەتێکی ئەدەب

١٩٥٤- عَنْ أَبِي بِنْ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ حِكْمَةً. (الحديث ٦١٤٥)[١٩٥٤]:

ئوبەیی کوڕی کەعب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: بەڕاستی بازێ لەشیعر حیکمەتە، هەندێ لەهەڵبەست دانایی یەکی شیرینی واتیادا. (تاج/١٠ ل/١٧٤ ز/٧٠ ب/د/ت — باسی- هەندێ هەڵبەست پڕە لە حیکەمەت و دانایی).

١٩٥٥- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَأَنْ يَمْتَلِئَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شِعْرًا. (الحديث ٦١٥٤)[١٩٥٥]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست —دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی لەڕاستیدا ناودڵی مرۆڤ پڕبێ لەکێم و زووخاو، هێشتا ئەوەی باشترە لەوەی کەناو دڵی پڕبێ لەهەڵبەست و هۆنراوە!. (تاج/١٠ ل/١٧٢ ز/٦٨).

[١٩٥٤] لم يوافقه مسلم. على ما قاله مؤلف التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول صلى الله عليهِ وَسلمَ (بەرگی/١ ل/١٧٤ ز/٧٠ — ب/د/ت — يعنى رواه البخارى وأبو داود و الترمزي ولم يروه مسلم. -المترجم-

[١٩٥٥] لم يوافقه مسلم على تخريج الحديث ابن عمر: لأن يمتليء... . خاتمة كتاب الأدب: فتح/١٢ ص/٢٦٠. -المترجم-

خۆشەویستان پێکەوە حەشر دەکرێن

١٩٥٦- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَتَى السَّاعَةُ قَائِمَةٌ؟ قَالَ: وَيْلَكَ وَمَا أَعْدَدْتَ لَهَا؟ قَالَ: مَا أَعْدَدْتُ لَهَا إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. قَالَ: إِنَّكَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ. فَقُلْنَا وَنَحْنُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. (الحديث ٦١٦٧ سبق في ١٤٥٩ تجريد = ٣٦٨٨ فەتح)[١٩٥٦]:

ئالای بەد ئەمەکی و بێ پەیمانی

١٩٥٧- عَنْ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما عَنْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: إِنَّ الْغَادِرَ يَنْصِبُ اللَّهُ لَهُ لِوَاءً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَان. (الحديث ٦١٧٨ أطرافه في: ٦١٧٧، ٣١٨٨، ٦١٧٨، ٦٩٦٦، ٧١١١)[١٩٥٧]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: لەڕۆژی قیامەتدا هەموو ستەمگەر و بێ پەیمانێ، ئالایەکی تایبەتی خۆی هەیە، هەڵدەکرێ لە دیاری، پێی دەناسرێتەوە، دەڵێن: ئەمە نیشانەی ناپاکیو پەیمانشکێنی فیسارەکەسە، هەتا ئاوا ناوی بەدیی بزڕێ و ریسوا ببێت.

هەندێ گوتەی ناپەسەند

١٩٥٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ تُسَمُّوا العِنَبَ الْكَرْمُ إِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ. (الحديث ٦١٨٢ طرفه في: ٦١٨٣)[١٩٥٨]:

[١٩٥٦] سبق في رقم: ١٤٥٩ - بەرگی/٤ ل/١٤٨. -المترجم-

[١٩٥٧] أخرجه مسلم في الجهاد و السير، باب: تحريم الغدر رقم/١٧٣٥.

[١٩٥٨] أخرجه مسلم في الألفاظ من الأدب، باب: كراهة تسمية العنب كرما، رقم: ٢٢٤٧.

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: بەترێ و داری مێو مەڵێچن: (کەرم)، کە بەواتا ڕێزداری و نازداریيە، چونکە دڵی موسوڵمان شایستەی ئەم ناوە جوانەیە. (تاج/١٠ ز/٨٣ ل/١٩٤).

١٩٥٩ – وَ عَنْهُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه: أَنَّ زَيْنَبَ كَانَ اسْمُهَا بَرَّةَ، فَيقِيلَ: تُزَكِّي نَفْسَهَا، فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَيْنَبَ. (الحديث ٦١٩٢)[١٩٥٩]:

دیسان ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: زینەبی هاوسەری پێغەمەر، لەپێشا ناوی بەڕەبوو، واتە: ژنەخاس، دادە باشە، گوترا: بەررەخۆی بەچاك و باش دادەنێ! جا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- ناوی نا "زەینەب".

١٩٦٠– عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَال: كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ فِي النَّفَلِ وَأَنْجَشَةُ غُلاَمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسُوقُ بِهِنَّ فَقَالَ نَبِيُّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يا أَنْجَشُ رُوَيْدَكَ سَوْقَكَ بِالْقَوَارِيرِ. (الحديث ٦٢٠٢ أطرافه في: ٦١٤٩، ٦١٦١، ٦٢٠٩، ٦٢١٠، ٦٢١١)[١٩٦٠]:

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: کۆمەڵێ ژن، کەیەکێکیان ئوم سولەیمی دایك بوو، بەسواری وشتر لەسەفەرێکا، لەناو بارو بنەکەدا بوون، ئەنجەشە کە نۆکەری پێغەمەر بوو، بەدەنگە خۆشەکەی خۆی، بەهۆرە، وشترەکانی ژێر ئافرەتەکانی لێ دەخوڕی، وەك زانراوە وشتر ئەگەر بەدەنگی خۆش هۆرەی بۆ بکرێ، تەواو خێرا دەبێ، هەروەك چۆن ران بەدەنگی شمشاڵی خۆش باش دەلەوەڕێ ئاوا!. جا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- بۆ ئەوەی ئەنجەشە، پێی لێ هەڵ نەبڕی و بەئاسایی، و شترەکان لێ بخوڕێ

[١٩٥٩] اخرجه مسلم في الأداب، باب: استحباب تغيير اسم القبيح..رقم: ٢١٤١.

[١٩٦٠] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: رحمة النبيُ صَلى اللهُ عَليهِ وَسَلمَ للنساء ..رقم/٢٣٢٣.

پێی فەرموو: ئەی ئەنجەشە! هێواش لەسەرە خۆبە، وڵاخەکان بەهێواشی لێ بخوڕە، چونکە باریان ئافرەتە کە وەك شووشە و مینا ناسکن و بەرگەی ئەم هەڵبەز هەڵبەزە ناگرن!. (تاج/١٠ ل/١٨٨ ز/٧٨ ژ/٢).

١٩٦١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَخْنَى الْأَسْمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ. (الحديث ٦٢٠٥ طرفه في ٦٢٠٦)[١٩٦١]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: لە ڕۆژی ژینەوەدا لەهەموو کەسێ خوێڕی ترو، لەهەموو ناوێ دزێوو ناشیرینتر، لەلای خودا، ئەو پیاوەیە کە بەخۆی بڵێ: ملك الأملاك. واتە شاهەنشاه: شای شایان. (تاج/١٠ ل/١٥٨ ز/٦٣ ژ/٢) + (رياض/٤ ز/٣٢ ل/١٢٥٤ ذ/١).

١٩٦٢- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَمَّتَ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ فَقِيلَ لَهُ، فَقَالَ: هَذَا حَمِدَ اللَّهَ وَ هَذَا لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ. (الحديث ٦٢٢١ طرفه في: ٦٢٢٥)[١٩٦٢]:

ئەنەس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ لەخزمەت پێغەمەردا -درودی خوای لەسەر بێ- دوو پیاو پژمین، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- نزای خێری بۆ یەکێکیان کردو، نزای بۆ ئەوی تریان نەکرد، واباوە کەیەکێ دەپژمێ پێی دەگوترێ: یرحمك الله: ڕەحمەتی خودات لێ بێ. ئەوەیان کە پێغەمەر نزای بۆی نەکردن گوتی بە پێغەمەر: بۆچی کە ئەو پژمی نزات بۆیکرد، کەچی بۆمن، کەپژمیم نزات بۆ نەکردم؟ فەرمووی: چونکە ئەو لەپاش پژمینەکەی سوپاسی خودای کردو حەمدوسەنای خوای

[١٩٦١] أخرجه مسلم في الآداب، باب: تحريم السمّى بملك الأملاك و ملك الملوك. رقم/٢١٤٣.

[١٩٦٢] أخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: تشميت العاطس و كراهة التثاؤب، رقم: ٢٩٩١.

کـرد، بـەلاّم تـۆ سـوپاس و حەمـدو سـەنات نـەکرد. (ریـاض/٢ ل/٣٣١ ز/١٤٢ ژ/٨٨١/٤).

پژمینو باوێشك

١٩٦٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰه عَنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللّٰهَ كـان حقـاً عَلَـى كُـلِّ مُـسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يقول: يرحمك الله وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ فإذا تثاءب أحـدكم فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ فإنَّ أحدكم إذا تثاءبَ ضَحِكَ مِنْهُ الـشَّيْطَانُ. (الحـديث ٦٢٢٦ سبق في: ١٣٢٦ تجريد = ٣٢٨٩ فتح = بەرگی/٣ ل/٤٥٤)[١٩٦٣]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودا پژمەی پێ خۆشەو حەزی لە پژمینی بەندەیە، بەلاّم باوێشکی پێ خۆش نییە، چونکە نیشانەی خاوەبوونی لەش و داهەزانی لەشە، جاکاتێ یەکێکتان پژمیو سوپاسی خودای کرد، ئەوە دەبێ بەماف لەسەر هەموو موسوڵمانێ کە گوێی لێیەتی پێی بڵێ: (یرحمك الله) خودا ڕەحمت پێ بفەرموێ. بەلاّم باوێشك لەشەیتانەوەیە، جا ئەگەر کەسێکتان باوێشکی هات، با هەتا دەتوانێ بەری بگرێو بیداتەوە دوواوە، چونکە کاتێ ئێوە باوێشك دەدەن، شەیتان لەخۆشیاندا پێتان پێ دەکەنێ. (ریاض/٢ ل/٣٢٩ ز/١٤٢ ژ/٨٧٨/١).

[١٩٦٣] اخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: تشميت العاطس و كراهة التثاؤب، رقم: ٢٩٩٤.

پـايـانىٚ - الخَاتِمَةُ

مامۆستا عەسقەلانى لێرەدا، لەفەتحولبارى شەرحى صەحيحى بوخاريدا دەفەرموىٚ: نامەى ئەدەب و وێڵە جوانەكان، دوو سەدو پەنجاو شەش فەرموودەى بەرزەوە بوو (مەرفووع)ى واتيادا، حەفتاو پێنجيان بێڕشتەن، واتە: معلقن، ئەوانى تريان پەيوەستن واتە: موصولن، دووبارە كانيان دوو سەد و يەك فەرموودەن، پوختەكەيان: (٢٥٦ — ٢٠١ = ٥٥) دەكاتە پەنجاو پێنج فەرموودە. پێشەوا موسليميش وەك پێشەوا بوخارى -رەزاو رەحمەتى خوا لە هەردووكيان بىٚ- ئەم پوختەيەى هەموو گێڕاوەتەوە، جگە لەمانەيان كە نۆزدە فەرموودەن: واتە: (٥٥ — ١٩ = ٣١) مو سليميش (٣١) فەرموودەى لەو پوختەيە وەك بوخارى گێڕاوەتەوە.

١. فەرموودەى عەمرى كوڕى عاص: (عُقُوقُ الوَالِدَيْنِ مِنَ الكَبَائِرِ) بابى ژمارە (٦) لەكتابى ئەدەب، وا لەنێوانى ژمارە: ٥٩٧٤ و ٥٩٧٥ دا.

٢. فەرموودەى ئەبوهورەيرە: (مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ فِي رِزْقِهِ) = ٥٩٨٥ فتح البارى، لە تەجريدەكەدا نييە.

٣. فەرموودەى ژمارە: ١٩١٧ تەجريد = ٥٩٨٩ فتح (الرَّحِمُ شَجْنَةٌ).

٤. فەرموودەى عەبدوڵلاى كوڕى عەمر: (لَيْسَ الوَاصِلُ بِالمكَافِيءِ) = ژمارە/١٩١٩ تەجريد = ٥٩٩١ فەتح.

٥. فەموودەى ئەبوهورەيرە: (قام أعرابي فقال اللهم ارحمنا) = ژمارە/١٩٢٤ تەجريد = ٦٠١٠ فەتحولبارى.

٦. فەرموودەى ئەبو شورەيح: (من لاَيأمَنْ جَارُهُ...) = ژمارە/١٩٢٩ تەجريد = ٦٠١٧ فەتح.

٧. فەرموودەى جابير: (كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ) = ١٩٣١ تەجريد = ٦٠٢١ فەتحولبارى.

٨. فەموودەى ئەنەس: (لَمْ يَكُنْ فَاحِشاً...) ژمارە/١٩٣٤ تەجريد = ٦٠٣١ فەتح.

٩. فەرموودەی عائیشە: (مَا أظن فلانا وفلانا يعرفان من ديننا...) = ١٩٤٣ تەجرید = ٦٠٦٧ فەتح. لەتەجریدەکەدا نییە.

١٠. فەرموودەی ئەنەس: (كَانَتِ الأَمَةُ مِنْ إِمَاءِ أَهْلِ المدينة...) = ٦٠٧٢ فەتح. لەتەجریدەکەدا نییە.

١١. فەرموودەی حوزەیفە: (إنَّ أَشْبَهَ النَّاسِ دَلاًّ وَسَمْتاً...) = ٦٠٩٧ فەتح.

١٢. فەرموودەی ئیبنو مەسعود: (إِنَّ أحسن الحديث كتاب الله) = ٦٠٩٨ فەتح.

١٣. فەرموودەی ئەبو هورەیرە: (إذا قَال الرجل: يا كافر...) = ٦١٠٣ فەتح.

١٤. فەرموودەی ئیبنو عومەر لەهەمان بابەت، ژمارە/٦١٠٤ فەتح.

١٥. فەموودەی ئەبوهورەیرە: (لا تغضب) = ١٩٤٩ تەجرید = ٦١١٦ فەتح.

١٦. فەرموودەی ئیبنوعومەر: (لأَنْ يمتَلِيءَ...) = ١٩٥٥ تەجرید = ٦١٥٤ فەتح.

١٧. فەرموودەی سەعیدی کوڕی مسَب لەباوکیەوە: (لەبابەت ناوی حزنەوە) = ٦١٩٠ فەتح.

١٨. فەرموودەی عەبدوڵڵای کوڕی ئەبی ئەوفا: (رَأَيْتُ إِبراهِمَ ابْنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) = ٦١٩٤ فەتح.

هەروا کۆمەڵێ بیستراو -أثر- ی صەحابەو چینەکانی تریوا تیادا، سەرجەمیان یازدە بیستراوە، بازێکیان پەیوەستن و بازێکیان بێ ڕشتەن.

<u>تێبینی/</u> کە دەڵێین موسلیمیش وەك بوخاری فیسارە فەرموودەی گێڕاوەتەوە، مەبەست ئەوە نییە، کە رشتە (سەنەد) و (دەق)ی هەردووکیان وەك یەك بێ، بەبێ کەمو زیاد، نەخەیر مەبەست ئەوەنییە، گەرچی ئەم بابەتە باسێکی دوورودرێژو کەمێ پێچیدە و ئاڵۆزە، بەڵام لەبەر گرنگیو بۆ سوودو بەهرە وەرگرتنی تەواو لەم ئاماژەو هێمایا نەئەم چەند خاڵە روون دەکەینەوە، بەپشتی خودا، دەڵێین:

١. ریوایەت بەمەعنا، ئەوەیە کەچەند فەرموودەیەك، چەند کەسێ، هەرکەسێ بەرشتەی تایبەتی خۆیو بەدەقی تایبەتی خۆی دەیگێڕێتەوە، وەهەر فەرموودەیێ لەو فەرموودانە لەمەسنەدی کەسێکە، بەڵام لەئەنجاما هەموو گێڕاوەکان سەبارەت بەباتێکن، ئەم جۆرە هەر زۆر زۆرە، وەك ئەو کۆمەڵە فەرموودە زۆرەی کەلەبارەی (محمدی مهدی)یەوەن، بەهەموویان دەگەنە تواتری معنوی، گەرچی لەناو خۆیانا چفیف و قوییان واتیادا.

٢. فەرموودەی واهەیە چەند فەرموودە شوناسێ، دەری دەهێنێ، بەوێنە: بوخاری لەئەبوهورەیرەوە دەری دەهێنێ، موسلیم لەئیبنوعەباسەوە دەری دەهێنێ، بۆ نموونە: فەرموودەی ژمارە: ١٩٥٥ تەجرید = ٦١٥٤ فەتح، بوخاری بەم شێوەی ئێرە لەدوو صەحابەوە دەری هێناوە، لەئبنوعومەرەوە، ئەوجا لەئەبو هورەیرەوە، بەژمارە: ٦١٥٥ فەتح. رشتەو مەتنی فەرموودەکەی ئیبنوعومەر، لای بوخاری ئاوایە:

حَدَّثَنَا عبدالله بن موسى، أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحاً، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيءَ شِعْراً.

رشتەو مەتنی فەرموودەکەی ئەبوهورەیرە لای بوخاری ئاوایە:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ، قَال: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه، قَال: قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ رَجُلٍ قَيْحاً، حَتَّى يَرِيَهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيءَ شِعْراً.

موسلیمیش هەمان فەرموودەی لەم سێ هاوڕێی پێغەمەرەوە دەرهێناوە:

١. ئەبو هورەیرە

٢. سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص

٣. ئەبو سەعیدی خودری

بەسێ مەتن، کەیەکەم و دووەمیان وەك و گێڕانەوەکەی ئەبو هورەیرە وایە لای بوخاری، لەگەڵ ئەم دوو جیاوازییە زۆرکەمەدا، جیاوازی دەقی یەکەم: (جَوْفُ رَجُلٍ قَيْحاً) لە (يَرِيَهُ). جیاوازی دەقی دووەمی موسلیم: (جَوْفُ

أَحَدِكُمْ قَيْحاً يَرَيَهُ). بەڵام دەقی سێیەمی موسلیم، سەرەتاکەی تەواو جیایە، بەڵام کۆتاکەی ڕێك وەك یەکەم و دووەم وایە، لەگەڵ کەمێ جیاوازی (بڕوانە: صحيح مسلم بشرح النووی، ج/١٥ ص/١٤-١٥).

جا ئەوەی کە شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- لە خاتیمەکانی نامەو سەرباسەکاندا، ئاماژە دەکا، بۆ ئەوە کەئەم حەدیسە و ئەو حەدیسە موسلیم دەری نەهێناوە، بوخاری دەری هێناوە، تەنیا ئەم لایەنە یە، کە لەو صەحابەوە دەری نەهێناوە، چونکە هەموو صەحابەیی مسندی خۆی هەیە. لەوانەیە موسلیمیش هەمان فەرموودەی دەرهێنایە بەڵام لەسەحابەیەکی ترەوە. جا لەم روانگە و بۆچوونەوەیە، کە عەسقەلانی لەخاتیمەی کتابی ئەدەبدا دەفەرموێ: (لم يوافقِ البخاريَ مُسْلِمَ في تخريج حديث ابن عمر: لَأَنْ يَمْتَلِيءَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ....) بەڵام مامۆستای عەینی لەکاتی شەرحی ئەم فەرموودەیەدا، بەدەق دەفەرموێ: (وَ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيرَةَ). فەموودەی وایش هەیە هەر لایەکیان دەری هێناوە، ئەویتریان نە بەڕشتە، نەبە دەق، بەبەمەعنا دەری نەهێناوە، وە هۆکانی دەرهێنان و دەرنەهێنانیش زۆر زۆرن.

وەکی تریش (طرفە) و (أطرافە)ی حەدیس، ئەوەیە کە بوخاری، یا موسلیم، یا فەرموودە زانێکی تر، لەکتێبەکەی خۆیدا، حەدیسی لەچەند شوێنێ، بەچەند بۆنەیەکەوە دەگێڕێتەوە، بەیەك ڕشتە، یا بەچەند ڕشتەیەکی جیاجیا، بەڵام هەموو ڕشتەکان مەتنەکەیان هی یەك کەسنو لەموسنەدی یەك کەسن، بەڵام دەچنەوە سەریەك کەس لەکۆتایی‌دا، مەتنی طەرەف و ئەطرافەکانیش، مەرج نییە لەهەموو جێگە کاندا یەك بن، بەڵکو و جاری واهەیە فەرموودەکە بەش بەش دەکرێ، لەهەر شوێنێ بەشێکی ریوایەت دەکرێ، لەتەنیا یەك شوێن دەقی مەتنەکە بەتەواوی دەنووسرێ: (بڕوانە: ژمارە/٤٩ تەجرید - ٥٣ فەتح- بەرگی/ ل/٧٥) کە لەزیادە شوێنا، بەیازدە بۆنەوە، هەرجارەی بوخاری طەرەفێ واتە: بەشێ لەو فەرموودەیە دەگێڕێتەوە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٢- نامەی ڕێخوازی

(بڕ: تاج/١٠ ز/٢٦ هەتا زنجیرە/٣٩).

باسی سلاو کردن * كِتَابُ الاسْتِئْذَان

١٩٦٤- عَنْ ابي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنه عَنْ النَّبِيَ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قال: يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ. (الحديث ٦٢٣١ طرفاه في: ٦٢٣٢، ٦٢٣٤)[١٩٦٤]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بابچوك سلاو لەگەورە بكا، لەكاتی بەیەك گەیشتندا، ڕابردوو لەدانیشتوو سلاو بكا، كەمیش سلاو لەزۆر بكا. لە گێڕانەوەیەكی تاج و ریاض دا: باسوار سلاو لەپیادە بكا. (ریاض/٢ ل/٣١٨ ز/١٣٣ - دەستووری سلاوكردن ژ/١/٨٥٧) + (تاج/١٠ ل/١١٨ ز/٣٢ ژ/٣-لەپێشا سلاوكردن ئنجا قسەكردن).

وَ عَنْهُ رَضِي اللّٰهُ عَنه في رِوَايَة: قَال: قَال رَسُولُ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسَلِّمُ الراكب عَلَى الماشِي، وَ المَاشِي عَلَى القَاعِدِ، وَ القَلِيلُ عَلَى الكَثِيرِ. (الحديث ٦٢٣٢ طرفه في: ١٩٦٤ تجريد = ٦٢٣١ فتح). واتاكەی بەتەواوی لەژمارە: ١٩٦٤ دا رابووورد.

١٩٦٥- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِي اللّٰه عَنهمَا أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ قَالَ: تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ

[١٩٦٤] اخرجه مسلم في السلام، باب: يسلم الراكب على الماشي و القليل على الكثير، رقم: ٢١٦٠.

وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ. (الحديث ٦٢٣٦ سبق طرفه في رقم/١٢ تجريد = ١٢ فتح = بەرگی/١ ل/٣٣)[١٩٦٥]:

لەوێ بەتەواوی رۆیشت، هێنانەوەی لێرە بەسەرچوونە، بە پێچەوانەی ئەم مەرجەی دانەری تەجریدە، کە لەپێشەکییەکەی خۆیدا دەفەرموێ: (و إذا اتى الحديث المتكرر أثبته في اول مرة و ان كان في الموضع الثاني زيتادة فيها فائدة ذكرتها و الا فلا...).

رێخوازی سوننەتە

١٩٦٦- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه، قَال: اِطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ جُحْرٍ فِي جُحَرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِدْرىً يَحُكُّ بِهِ رَأْسَهُ، فَقَالَ: لَوْ أَعْلَمُ أَنَّكَ تَنْظُرُ، لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنَيكَ إِنَّمَا جُعِلَ الإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ البَصَرِ. (الحديث ٦٢٤١ طرفاه في: ٥٩٢٤، ٦٩٠١)[١٩٦٦]:

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ پیاوێ لەدرزی دەرگاکەی ماڵی پێغەمەرەوە -درودی خوای لەسەر بێ- سەرەتاتکێی دەکردو، تەماشای ناوەوەی دەکرد، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- شانەیەکی ئاسنینی بەدەستەوە بوو سەری خۆیی پێ دادەهێنا، فەرمووی: ئەگەر دەمزانی کەتۆ تەماشای ناوەوە دەکەی لەدرزی دەرگاکەوە، ئەم شانەیەم دەکرد بەناوچاوتا، چونکە خودای گەورە لەبەرچاو، رێخوازی (ڕێپێدان = إستئذان)ی داناوە. (ریاض/٢ ل/٣٢٦ ز/١٤٠ ژ/٨٧١/٢ — ش + تاج/٣ ل/٢٢٧ ز/٧ + تاج/١٠ ل/١١٠ ز/٢٨).

[١٩٦٥] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان عدد شعب الإيمان و افضلها و أدناها.. رقم: ٣٧.

[١٩٦٦] قال النووي في رياض الصالحين: (متفق عليه). -المترجم-

داوێنپیسی ئەندامەکان بێجگە لەدامەن

١٩٦٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزِّنَا أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ فَزِنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزِنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَتَمَنَّى وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكَذِّبُهُ. (الحديث ٦٢٤٣ طرفه في: ٦٦١٢)[١٩٦٧]:

لە ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- پرسیار کرا: مەبەست لە (لَمَمْ) لەم ئایەتەدا چییە، کە دەفەرموێ: ﴿الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ... (٣١/٥٣) سورة النجم – واتە: خودا لەگوناهە وردەکانی ئەوکەسانە خۆش دەبێ، کە لەگوناهە گەورەکان‌و لەگوناهە ناشیرینە حەیابەرەکان خۆیان دەپارێزن﴾. لێیان پرسی مەبەست لە (لەمەم) لەم ئایەتەدا چییە؟ فەرمووی: شتێکی وام نەدیوە کەلە (لەمەم) بکا، وەك ئەمەی، کە ئەبوهورەیرە، لە پێغەمەرەوە دەیگێڕێتەوە کە دەفەرموێ: (هەموو ئادەمیزادێ خودا بەشی خۆی داوێنپیسی لەچارەی نووسیوە، خواە ناخواە دەشێ ئەوەی تووش ببێ، جا داوێنپیسی چاو بڕێتییە لەتەمشا کردنی نادروست، داوێنپیسی زمان بریتیە لەقسەکردنی نادروست وە دڵیش ئارەزووی ئەوە دەکاو، دەروونیش ئاوات بۆ ئەو بێ شەرعییە دەخوازێ، لەئەنجاما دامەن (فەرج = عەورەت = شەرمگا)یش ئەمە بەکردەوە بەدی دەهێنێ، یا رەفزی دەکا. (ریاض/٤ ل/١١٩٨ ز/٢٩٠ ژ/١).

[١٩٦٧] أخرجه مسلم في القدر، باب: قدر على ابن آدم حظه من الزنا و غيره، رقم/٢٦٥٧.

سلاو لەمنالان

١٩٦٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه أَنَّهُ مَرَّ على صِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وقال: كان النبيُّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يفضلهُ. (الحديث ٦٢٤٧)[١٩٦٨]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- جارێ لەلای کۆمەڵێ منالەوە ڕەت بوو، سلاوی لێ کردنو، فەرمووی: جارێ لەگەڵ پێغەمەردا دەڕۆیشتم، لەلای کۆمەڵێ منالەوە ڕەت بوو، سلاوی لێ کردن. (ریاض/٢ ل/١٥٦ ز/٧١ ژ/٣/٦٠٤ + ب/٢ ز/١٣٦ ل/٣٢١ ژ/١/٨٦٢ - باسی سلاوکردن لەمنالان).

دەستورو چۆنێتی ڕێخوازی و دانیشتنی ناو کۆڕی دانیشتن

١٩٦٩- عَنْ جَابِرِ بْنِ عبدالله رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهما قَال: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي، فَدَقَقْتُ البَابَ، فَقَالَ: مَنْ ذَا، فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ: أَنَا، أَنَا، كَأَنَّهُ كَرِهَهَا. (الحديث ٦٢٥٠ سبق طرفه في رقم/٩٦٣ تەجرید = ٢١٢٧ فتح = بەرگی/٣ ل/٣٦)[١٩٦٩]:

لێرەدا جابیر -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: چووم بۆ خزمەتی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لەپاش مردنی عەبدوڵڵای باوکم، هەتا ڕاوێژی پێبکەم، لەبارەی دانەوەی ئەو قەرزەی کەوا لەسەر باوکم، جا لەدەرگام دا، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لە ژوورەوە فەرمووی: (ئەوە کێیە؟) منیش گوتم: منم. پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- هاتە دەرەوەو وەك کەسێ وەڵامەکەی منی پێ ناخۆش بێ، لەبەر خۆیەوە فەرمووی: (منم منم!!). (ریاض/٢ ل/٣٢٩ ز/١٤١ ژمارە/٤/٨٧٧).

[١٩٦٨] أخرجه مسلم في السلام، باب: استحباب السلام على الصبيان، رقم: ٢١٦٨.

[١٩٦٩] أخرجه مسلم في الآداب، باب: كراهة قول المستأذن أنا.. رقم: ٢١٥٥.

١٩٧٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يُقِيمُ الرَّجُلُ الرجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسَ فِيهِ وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا. (الحديث ٦٢٦٩ سبق طرفه في: رقم/٤٨٠ تەجريد/٩١١ فتح- بەرگی/١ ل/٤٥٤)[١٩٧٠]:

لێرەدا ئەم پترییەی هەیە: بەڵام لەکاتی پێویست دا تەکە تەکە بکەنو، جێگەی یەکتری بکەنەوەو، کەمێ بڕەوێنەوە، هەتا شوێنی هاتوانی تر لە کۆڕەکەدا ببێتەوە.

١٩٧١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنهما قَال: رَأَيْتُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِفَنَاءِ الكَعْبَةِ مُحْتَبِياً بِيَدِهُ هكَذَا. (الحديث ٦٢٧٢)[١٩٧١]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: لەحەوشەی کابەدا، پێغەمەرم دی، -دروودی خوای لەسەر بێ- بە چیچکانەوە دانیشتبوو، کوروشکەی کردبوو، هەردوو دەستی ئاوا گرتبوو بەبەرئەژنۆی خۆیەوە. واتە: بەدەستی راستی مەچەکی دەستی چەپی لەبەر ئەژنۆیا گرتبوو، لەسەر ئەو شێوەیە بەچیچکانەوە دانیشتبوو.

١٩٧٢- عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رجُلانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ مِنْ أَجْلِ أَنْ يُحْزِنَهُ. (الحديث ٦٢٩٠)[١٩٧٢]:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعود -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست - دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کاتێ سێ کەس بوون، نابێ دوو کەستان بەبێ ئەوی ترتان سرتە بکەنو دوو بەدوو بەبێ ئەوی ترتان قسەی پەنهانی

[١٩٧٠] اخرجه مسلم في السلام، باب: تحريم إقامة الإنسان من موضعه المبارح رقم/٢١٧٧.

[١٩٧١] قال العيني: هو من أفراده (العمدة/٢٢ ص/٢٥٩) -المترجم-.

[١٩٧٢] اخرجه مسلم في السلام، باب: تحريم مناجاة الإثنين دون الثالث بغير رضاه، رقم/٢١٨٤.

بکەن، چاوەڕوانکەن ئەگەر قسەیەکی نهێنی خۆتان هەبوو مەیکەن هەتا تێکەڵی خەڵکی تر دەبن، ئەوسا دوو بەدوو قسە نهێنییەکەی خۆتان بکەن، چونکە ئەگەر سێ کەس بن و دوانتان چپە چپ بکەن و لەوی ترتانی بشارنەوە ئەوە شتی وا دەبێ بەهۆی دڵتەنگی ئەوی ترتان. (ریاض/٤ ل/١١٧٩ ز/٢٨١ ژ/٣-ش).

کوژانەوەی ئاگر لەکاتی خەوتنا

١٩٧٣- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: احْتَرَقَ بَيْتٌ عَلَى أَهْلِهِ بِالْمَدِينَةِ مِنَ اللَّيْلِ فَحُدِثَ بِشَأْنِهِمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ هَذِهِ النَّارَ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ. (الحديث ٦٢٩٤)[١٩٧٣]:

ئەبو موسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەمەدینە شەوێ ماڵێ سووتا بەسەرخاوەنەکەیدا، کەئەم رووداوە یان عەرزی پێغەمەر -درودی خوای لەسەربێ- کرد فەرمووی: ئاگر دوژمنی ئێوەیە، کەدەخەون لەخۆتانی بکوژێننەوە. (ریاض/١ ز/١٦ ژ/١٦١/٦ ل/١٥٠- ش) + (ژمارە/١٣٢٤ تجرید = ٣٢٨٠ فەتح = بەرگی/٣ ل/٤٥٢).

١٩٧٤- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا قَالَ رَأَيْتُنِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَنَيْتُ بِيَدِي بَيْتًا يُكِنُّنِي مِنَ الْمَطَرِ وَيُظِلُّنِي مِنَ الشَّمْسِ مَا أَعَانَنِي عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللّٰهِ. (الحديث ٦٣٠٢)[١٩٧٤]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- دەفەرموێ: لەسەردەمی پێغەمەردا -درووودی خوای لەسەر بێ- بەدەستی خۆم خانۆچکەیەکم دروست کرد بۆ

[١٩٧٣] اخرجه مسلم في الأشربة، باب: الأمر بتغطية الإناء و إيكاء السقاء... رقم/٢٠١٦.

[١٩٧٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر في البناء (خاتمة كتاب الاستئذان ج/١٢ ص/٣٧٠). -المترجم-

خۆم، لەزستاندا پەنای لە باران دەدامو، لە هاوینا سێبەری لێ دەکردمو، هەتا ولێی نەدەدام، خۆم نەبێ کەسێکی تر لەدروستکراوانی خودای گەورە یاریدەی نەدام لە دروستکردنی. (تاج/١٠ ل/٢٩٦).

پایانێ - الخَاتِمَةُ

شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- لەم پایانەدا دەفەرموێ: نامەی ڕێخوازی (إستئذان) هەشتاو پێنج فەرموودەی بەرزەوە کراوی لەخۆگرتووە، دوازدەیان یابێ ڕشتەن، یا لەبڕیاری بێڕشتەدان، ئەوانی تریان پەیوەستن واتە: موصولن، شەست و پێنج فەرموودەیان دووبارەن، پوختەکەیان بیست فەرموودەیە، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری - ڕەحمەتی خودا لە هەردوولایان بێ- ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان، کە ئێستا لەدواوە دەیانژمێرین، کە ئەم پێنج فەرموودەیەن:

١. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (رَسُولُ الرَّجُلِ إِذْنُهُ) وا لەپێش ژمارە: ٦٢٤٦ فەتح.

٢. فەرموودەی ئەنەس، لەبارەی موصافەحەو تەوقەکردنەوە = ٦٢٦٣ فەتح.

٣. ژمارە/١٩٧١ تەجرید = ٦٢٧٢ فەتح = فەرموودەی ئیبنو عومەر، لەبارەی (إِحْتِبَاء)ەوە.

٤. ژمارە/ ١٩٧٤ تەجرید = ٦٣٠٢ فەتح. فەرموودەکەی ئیبنو عومەر - ڕەزای خوادایان لێ بێ- لەبارەی دروستکردنی خانووەکەی.

٥. فەرموودەی ژمارە/ ٦٣٠٠ فەتح = قُبِضَ النَّبِيُّ وَأَنَا خَتِينٌ.

بسم الله الرحمن الرحيم

نامەی نزاو دووعا

پێشەکی بڕوانە: بەرگی/٩ ل/١٨٠ ز/٦٦ -باسی دوعاو نزا- تاجول ئوصول بەکوردی. هەتا لاپەڕە: ٢٥٢ کۆتایی زنجیرە:٨٨ + ریاض/٣-کوردی ل/١٠٥٠ ز/٢٥٠ هەتا لاپەڕە/١٠٧٢ کۆتایی زنجیرە/٢٥٢) = كِتَاب الدَّعَوَاتِ چاپی یەکەم = چاپی دووەم ل/٣١٨ ژ/٣/١٤٦٧ هەتا ل/٣٤١ ژ/٧/١٥٠٢.

١٩٧٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّم قال: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ يَدْعُو بِهَا وَ أُرِيدُ أَنْ أَختبِئ دَعْوَتِي لِأُمَّتِي فِي الآخِرةِ. (الحديث ٦٣٠٤ طرفه في: ٧٤٧٤)[١٩٧٥]:

لە ئەبو هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەموو پێغەمەرێ نزاو پاڕانەوەیەکی تایبەتی خۆی هەیە، کە خودا گیرای دەکا لێی، هەموو پێغەمەرەکانی تر نزاکەی خۆیانیان بەزوویی لەدنیادا کردووەو نزاکەیان قەبوولکراوە، بەڵام من نزاکەی خۆمم هەڵگرتووە بۆ ڕۆژی قیامەت، لەوێ تکای پێ دەکەم بۆ ئۆمەتم، ئیتر ئەوەی لە ئۆمەتم لەسەر ئیمانو باوەڕی راست بمرێ و هیچ هاوبەش بۆ خودا پەیدا نەکا -خودا حەزکا- ئەوە ئەوکەسە بەر ئەم تکاو شەفاعەتەی منە دەکەوێ!. (تاج/٤ ل/٢٧٧ ز/٩١ ژ/١ -باسی دڵسۆزی پێغەمەر بۆ گەلی خۆی).

١٩٧٦- عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: سَيِّدُ الِاسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ (اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ) قَالَ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ

[١٩٧٥] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: أختباء النبيُ صلى اللهُ عليهِ وسلمَ دعوة الشفاعة لأمته رقم: ١٩٨، ١٩٩.

مُوقِنًا بِهَا فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. (الحديث ٦٣٠٦ طرفه في: ٦٣٢٣)[١٩٧٦]:

شەددادی کوڕی ئەوس -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: پاڕانەوەی هەرە گەورەو سەروەری گوناهپۆشی ئەوەیە کە بەندە بە سۆزی دڵ بڵێ: (اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَ أَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَ وَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَ أَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْلِي فَإِنَّهُ لاَيَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ: خوداوەندم! هەرتۆ پەروەردگاری منیت، لەتۆ زیاتر خوای ترنییە، من بەندەو عەبدی تۆم و تۆ منت لەنەبوون دروست کردووە، تا بتوانم پەیمانو بەڵێنی تۆ ناشکێنم! کە نەشم توانی ئەوە لەدەساوسانیمە، چونکە ستەمە کە بەندە بتوانێ تەواوی ئەرکی سەرشانی خۆی بەجێ بهێنێ، پەنا دەگرم بەتۆ لەشەڕی کردەوەی خۆم، کەدەبێ بەمایەی سزاو تۆڵە بۆم، تۆ سەرچاوەی نازو نیعمەتی بۆمنو، هەمیشە چاکەو نیعمەتی بێ شوماری تۆم لەبەرچاوەو، پێ دەنێم لەگوناهباریی خۆم، کەواتە: لێم خۆش بە، بەڕاستی تۆ نەبی کەسی تر ناتوانێ و هیچ کەس رادەی ئەوەی ناکەوێ کە لەگوناهی بەندەی خودا خۆش بێ).

پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ لەرۆژدا ئەمە بەدەم بڵێ، وە بەدڵ باوەڕی تەواوی پێی هەبێ، وە بەر لەهاتنی شەو، لەو رۆژەدا بمرێ، ئەوە بەهەشتییە، وە هەرکەسێ -بەشەو- ئەمە بڵێ، وە بەدڵ باوەڕی پێی هەبێ، وە لەبەرهاتنی رۆژ بمرێ، ئەوە بەهەشتییە. (ریاض/٤ ل/١٣٨٦ ز/٣٧١ -نامەی پاڕانەوەو داوای لێبووردن. چاپی یەکەم = چاپی دووەم ل/٢٦٥ ژ/١٨٧٥/٧/).

[١٩٧٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث شداد بن أوس (سيد الاستغفار..). خاتمة كتاب الدعوات، فتح/١٢ ص/٥٣٢. -المترجم-

روونكردنەوە:

شەددادی کوڕی ئەوسی کوڕی سابیت ی خەزرەجی، پیاوێکی زانای دانای تێکۆشەر بوو، بەتایبەتی لەخواپەرستیدا، برازای حەسانی کوڕی سابیتە، کە شاعیری پێغەمەر بوو، ئەوسی باوکیشی هاوڕێی پێغەمەر بوو، وە لەغەزای ئوحوددا شەهید کرا، شەددادیش یەکێك بوو لەزانا حەلیمو هێمنەکان، شەددادیش دەیفەرموو: جارێ زۆر نەخۆش بووم، لەگیانەڵادا بووم، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- تەشریفی هات، فەرمووی: ئەی شەددادی ئەوە چیتە؟ گوتم: دنیام تەواو لێتەنگ بووە. پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: تۆقەی ناکەی، بەم نەخۆشینە نامریت، بەڵکوو چاك دەبێتەوە، شام ئازاد دەکرێ، بیتولەقدیس ئازاد دەکرێ، تۆو منالەکانی تۆ لەناویانا دەبن بەپێشەنگ و پێشەوایان. وە پێغەمەر چۆنی فەرموو وابوو، بەغەوی - بەرەحمەت بێ- دەفەرموێ: شەددادیش لەحمص نیشتەجێ بوو، ئەبو نەعیم دەفەرموێ: لەفەلەستین مردووە، لەسەردەمی جێنیشینی موعاویەدا. ئیبنوحەبان دەفەرموێ: ساڵی پەنجاو هەشتی کۆچی لەبەیتول مەقدیس بەخاك سپێردرا تەمەنی حەفتاو پێنج ساڵ بوو. رەزاو ڕەحمەتی خودای لێبێ- (بڕ: إصابة في تمييز الصحابة).

١٩٧٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً. (الحديث ٦٣٠٧)[١٩٧٧]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەپێغەمەرەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بەخودا بەیەزدانی پاك من بەش بەحاڵی خۆم، زۆر دەپاڕێمەوە، ڕۆژی واهەیە پتر لەحەفتا جار لەخودا دەپاڕێمەوە و داوای

[١٩٧٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة في عدد الاستغفار كل يوم (خاتمة كتاب الدعوات ج/١٢ ص/٥٣٢). -المترجم-

لێخۆشبوونی لێ دەکەم‌و تەوبەی لەخزمەتدا نوێ دەکەمەوە، نەبادا بەهەڵە هەڵەیەکم کردبێ، یالەکردنی ئەرکی سەرشانی خۆمدا درێغیم کردبێ. (تاج/٩ ل/٢٥٣ ژ/٢ ز/٨٩ - باسی پاڕانەوەو پەشیمانی).

باسی: تەوبە و پەشیمانی

١٩٧٨- عَنْ عَبْدُاللّٰهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه أَنَّهُ حَدَّثَ حَدِيثَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْآخَرُ عَنْ نَفْسِهِ قَالَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ بِهِ هَكَذَا ثُمَّ قَالَ لَلّٰهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مَنْزِلًا وَبِهِ مَهْلَكَةٌ وَمَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ نَوْمَةً فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ رَاحِلَتُهُ حَتَّى إِذَا اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ وَالْعَطَشُ أَوْ مَا شَاءَ اللّٰهُ قَالَ أَرْجِعُ إِلَى مَكَانِي فَرَجَعَ فَنَامَ نَوْمَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَإِذَا رَاحِلَتُهُ عِنْدَهُ. (الحديث ٦٣٠٨)[١٩٧٨]:

حاریسی کوڕی سووەید -ڕەحمەتی خودای لێبێ- فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوای لێ بێ- دووفەرموودەی گێڕایەوە بۆمان: یەکێکیان فەرمایشتی پێغەمەر بوو، ئەوی تریان قسەی خۆی بوو، ئیبنو مەسعوود فەرمووی: مرۆی موسڵمان، گوناهی خۆی وەك کێوێ دەبینێ، کەلەبنیا دانیشتبێ، مەترسی ئەوەی هەبێ کە بڕوخێ بەسەریا. واتە: موسوڵمان دڵی روونا‌کە هیچ گوناهێ بەبچووك نازانێ، لەبەرئەوە هەمیشە پارێزدەکا لەگوناه. بەڵام بەدکار، گوناهی خۆی بێ ئەهمیەت دەبینێ، دەربەستی نییە بەلایەوە وەك مێشێ بەلای لووتیا بڕواو بەدەستی ئاوایەکی لێ بکا ئاوایە!!

[١٩٧٨] أخرجه مسلم في التوبة، باب: في الحض على التوبة و الفرح فيها، رقم: ٢٧٤٤.

ئەوجا ئیبنو مەسعوود فەرموویە وە: خودا پتر شادمان دەبێ بەتەوبەی بەندەی خۆی، کاتێ پەشیمان دەبێتەوە و دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا، هەتا ئەو پیاوە، کە لەهەواری دادەبەزێ، شوێنێکی تالووکەی لێدەبێ، نانو ئاوەکەی بەسەر ولاخەکەیەوە دەبێ، سەری دەنێتەوە، تاوێ دەخەوێ، سەرخەوێ دەشکێنێ، کاتێ خەبەری دەبێتەوە، لەخەو هەڵ دەستێ، دەڕوانی ولاخەکەی بەنانو ئاوەکەیەوە رۆیشتووەو نەماوە! جاکاتێ بەدوای دا دەگەڕێ و لێی نائومێد دەبێو گەرماوتوونێتی زۆری بۆ دێنێ، یا ئەوەی کە حەزی خودای لەسەر بوو بەسەری دێ، وە دەگاتە حاڵی مردن. لەبەرماندوویی و شەکەتی و تووندێتیو برسێتی، دەڵێ: بابگەڕێمەوە بۆ جێگەکەی پێشووی خۆم، دەگەڕێتەوە بۆئەوێ، لەوێ دەنوێ، لەپاشا کەخەبەری دەبێتەوە و سەری هەڵ دەبڕێ، دەبینێ ولاخەکەی بەنانو ئاوەکەیەوە لەدیاری لەلایا ڕاوەستاوە، خودا بەتۆبەی بەندەی خۆی شادمانتر دەبێ، هەتا ئەم پیاوە لێقەوماوە بەدۆزینەوەی ولاخەی بەنان و ئاوەکەیەوە، لەو بیابانە چۆڵ و هۆڵەدا. (تاج/٩ ز/٩٠ ل/٢٥٨ ژ/١-باسی گەورەیی تەوبەو پەشیمانی) + (ریاض/١ ز/٢ ل/٢٢ ژ/١٥/٣).

دەست دانان لەژێر کوڵمی ڕاستا

١٩٧٩- عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ. (الحديث ٦٣١٤ أطرافه في: ٦٣١٢، ٦٣٢٤، ٧٣٩٤)[١٩٧٩]:

[١٩٧٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث حذيفة في القول عند النوم خاتمة كتاب الدعوات ج/١٢ ص/٥٣٢ ط.ج. -المترجم-

حوزەیفەی کوڕی یەمان -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: گەلێ جار حەزرەت -دروودی خوای لەسەر بێ- کەبەشەو دەچووە سەرپێخەفەکەی، دەستی ڕاستی دەنایە ژێر کوڵمی ڕاستی و ئەوجا دەیفەرموو: (اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا: خودایە! بە پیرۆزی ناوی تۆ دەمرمو دەژیم) کاتێ کەلەخەویش خەبەری دەبۆوە دەیفەرموو: (الحمدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ: سوپاس بۆ ئەوخودایەی کەلەم خەوە خەبەری کردینەوە، لەپاش ئەوە کەخەوی لێ خستین، هەموومان لەئەنجاما دەچینەوە دیوانی خودا خۆی! (رياض/٢ ل/٢٩٧) = ز/١٢٧ ژ/٨١٧/٤.

نوستن لەسەر لای ڕاست

١٩٨٠- عَنْ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنهما قَال: كان رسول الله صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إذا أَوَى إِلى فِرَاشِهِ نَامَ على شِقِّهِ الأَيْمَنِ، ثم قَال: (اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ لَا مَلْجَا وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ). (الحديث ٦٣١٥ تقدم طرفه في رقم: ١٧٨ تجريد= ٢٤٧ فتح الباري = بەرگی/١ ل/١٩٥ بالكامل)[١٩٨٠]:

نزاکردن کاتێ لەخەو خەبەری بۆوە

١٩٨١- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا قَالَ بِتُّ عِنْدَ مَيْمُونَةَ فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى حَاجَتَهُ فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ نَامَ ثُمَّ قَامَ فَأَتَى الْقِرْبَةَ فَأَطْلَقَ شِنَاقَهَا ثُمَّ تَوَضَّأَ وُضُوءًا بَيْنَ وُضُوءَيْنِ لَمْ يُكْثِرْ وَقَدْ أَبْلَغَ فَصَلَّى فَقُمْتُ فَتَمَطَّيْتُ

[١٩٨٠] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: ما يقول عند النوم و اخذ المضجع، رقم/٢٧١٠.

كَرَاهِيَةَ أَنْ يَرَى أَنِّي كُنْتُ أَتَّقِيهِ فَتَوَضَّأْتُ فَقَامَ يُصَلِّي فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ فَأَخَذَ بِأُذُنِي فَأَدَارَنِي عَنْ يَمِينِهِ فَتَتَامَّتْ صَلَاتُهُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ وَكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ فَآذَنَهُ بِلَالٌ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ وَكَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَفِي بَصَرِي نُورًا وَفِي سَمْعِي نُورًا وَعَنْ يَمِينِي نُورًا وَعَنْ يَسَارِي نُورًا وَفَوْقِي نُورًا وَتَحْتِي نُورًا وَأَمَامِي نُورًا وَخَلْفِي نُورًا وَاجْعَلْ لِي نُورًا .

(الحديث ٦٣١٦ سبق طرفه في: ٩٨ تجريد = ١١٧ فتح الباري = بەرگی/١ ل/١١٩ + رقم/١١٢ ت = ١٣٨ ف = بەرگی/١ ل/١٣٧ + ژ/١٨٣ تجريد = ١٣٨ فەتح - بەرگی/١ ل/١٥٩)[١٩٨١]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوایان لێ بێ- فەرمووی: شەوێ لەماڵی مەیموونەی پوورم بووم، کە هاوسەری پێغەمەر بوو، لەوێ نووستم، خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- هەستا، دەستی بەئاو گەیاند، ئەوجا هەردوو دەستو دەموچاوی خۆی شۆرد و ئەوجا خەوت، لەپاشا هەڵسا بۆشەو نوێژ، چوو بۆلای کوندەکە، دەمبێنەکەی کردەوە، ئەوجا خۆی لەئاوی کوندەکە بەبێ ئەوە کەسێ یاریدەی بدا دەسنوێژێکی مامناوەندی، نە زۆر تەواو، نەزۆر کەم و کورتی گرت، ئەوجا دەستی کرد بەنوێژ کردن، جا منیش بۆئەوەی کەنەبادا پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- وابزانێ کە من لەوماوەدا سەرەنجی ئەوم داوەو تەماشایم کردووە، کەهەڵسام دەستم کرد بە خۆکشان و خۆبادان بەم دیو و ئەو دیودا، وەك کەسێ تازە لەخەو هەڵسابێ ئاوا، جا دەسنوێژێکم گرت، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- هەڵسا نوێژی تری دابەست، منیش چووم لەلای چەپیەوە نوێژم لەپشتیەوە بەجەماعەت دابەست، جا حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- بەدەستی راستی گوێچکەی گرتمو بردمی بۆلای راستی خۆی، هەتا لەلای ڕاستیەوە لەجەماعەتەکەدا ڕابوەستم، جا تەواوی

[١٩٨١] اخرجه مسلم في صلاة المسافرين و قصرها، باب: الدعاء في صلاة الليل و قيامه، رقم:٧٦٣.

شەونوێژەکەی کەبوو بەسیازدە رکات ئیتر راکشایەوەو خەوتەوە، لەناو خەوەکەیدا دەستی کرد بە پرخە پرخ، چونکە زۆرجار کەپێغەمەر دەخەوت پرخە پرخی دەکردو، لەناو خەوەکەیدا پفی دەکرد، ئیتر ڕاکشا هەتا بیلال هات ئاگاداری کردەوە کەکاتی نوێژی بەیانی یە، بفەرموو وەرە بۆ نوێژ، ئیتر هەر بەدەسنوێژی شەونوێژەکەی نوێژی بەیانیشی کرد، وە دەسنوێژی تری نەگرتەوە. لەنزاو پاڕانەوەکەی شەوانەیشیا دەیفەرموو: (اللَّهُمَ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُوراً، وَ فِي بَصَرِي نُوراً، وفِي سَمْعِي نُوراً، وَعَنْ يَمِينِي نُوراً، وعن يَسَارِي نوراً وَفَوْقِي نُوراً، وَتَحْتِي نُوراً، وَ أَمَامِي نُوراً، وَخَلْفِي نُوراً، واجْعَلْ لِي نُوراً: ئەی پەروەردگارم! پڕدڵ و زمان و گوێچکەو چاوم لەنوورو رووناکی بکە، هەروەها سەرو ژێرو راستو چەپو بەردەمو پشتم، هەروەها دڵ و دەروونو هەناوم لە نوور کەیلکەو نوقم و غەرقی ناو نوورم بفەرموو). (تاج/١ ل/٥٠٣ ز/١٨٤ ژ/٢-م/د/ت – خوێندنی قورئان و نزاو پاڕانەوە لەشەودا).

١٩٨٢– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ: بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ. (الحديث ٦٣٢٠ طرفه في: ٧٣٩٣)[١٩٨٢]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کاتێ یەکێ لەئێوە دەیەوێ بچێتە ناو نوێنەکەیەوە، بابەچمکی ناوەوەی جلەکەی، یا بە هەرشتێکی تر، نوێنەکەی بتەکێنێ، چونکە ئێوە نازانن کەلەپاش ئێوە نوێنەکە چی تری تێ دەچێ، لەوانەیە مارێ، یا دووپشکێ، یا گەزندەیێ، یا ئازارێکی تری تێ چووبێ، جا کە

[١٩٨٢] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: ما يقول عند النوم و أخذ المضجع، رقم: ٢٧١٤.

نوێنەکەی هەڵ تەکانە ئەوجا بابڵێ: بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ: ئەی پەروەردگارم! بە پیرۆزی ناوی پیرۆزی تۆ، تەنیشتی خۆم لەسەر ئەم نوێنە دادەنێم و دەخەوم، وە بەپشتی تۆ بەرزی دەکەمەوەو هەڵ دەسم لەخەو، خودایە: ئەگەر گیانم گل دەدەیتەوەو لەم خەوەدا گیانم دەکێشی، ئەوا بەڕەحمەتی خۆت رەحمی پێ بکە، وە ئەگەر بەرەڵای دەکەیتەوە و لەم خەوە خەبەرم دەکەیتەوە ئەوا بیپارێزە و بەوەی کە ئاگاداریی بەندە باشەکانی خۆتی پێ دەکەی ئاگاداری ئەویش بکە. (تاج/٨ ل/٢٦ ز/٨ ژ/٣ – دەستووری نزای نووستن).

جەخت کردن لەنزادا

١٩٨٣– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ لِيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ فَإِنَّهُ لَا مُكْرِهَ لَهُ. (الحديث ٦٣٣٩ طرفه في: ٧٤٧٧)[١٩٨٣]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەحەزرەتەوە -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: کەستان مەڵێن، لەکاتی نزاو پاڕانەوەدا، خودایە! ئەگەر خۆت ئارەزوو دەکەی لێم خۆشبە: خودایە: ئەگەر خۆت ئارەزوودەکەی رەحمم پێبکە، داواکەتان یەك لایی بکەنەوەو سوور بن لەسەری و بەجەخت داوا لەخودا بکەنو ئەگەر و مەگەر لەدووعا و پاڕانەوەدا مەکەن، بەڵکوو بەبێ بەندو مەرجو تەعلیق بەشتێکەوە، داوای شت لەخودا بکەن، وەك ئەوە بڵێن: خودایە: لەگوناهمان خۆشبە، زیندوومان سەلامەتکە، لەمردوومان خۆشبە،

[١٩٨٣] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: العزم بالدعاء، ولا يقل: إن شيئت... رقم/٢٦٧٩.

شیفای نـەخۆشمان بـدە، دڵو مـاڵو وڵاتمـان ئـاوەدان بفـەرموو، چـونکە کـەس زۆری لەسەر خودانییە، تۆ بڵێیت و نەڵێیت، خودا ئەگەر مەیلی لەسـەر شـتێ نەبێ نایکا. (تاج/٩ ل/١٨٦ ز/٦٧ ژ/١٠ – دەستوورو یاسای نزاو پاڕانەوە).

١٩٨٤– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ قَالَ: يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ فَيَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي. (الحـديث ٦٣٤٠)[١٩٨٤]:

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- لەخۆشەویـستەوە -دروودی خـوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: نزاو پاڕانەوەو دۆعاتـان گیراو قبـوڵ دەبـێ، بەمـەرجێ پەلە پەل نەکەن، وەك ئەوە بڵێن: مـن هـەر دووعـا دەکـەم و هەرگیرانـەبووا. واتـە: بـەردەوام بـوون لەسـەر دووعـاو کـۆڵ نـەدان لەپاڕانـەوە نیـشانەی گیرابوونیەتی. (تاج/٩ ز/٦٧ ل/١٨٦ ژ/١١) + (ریاض/٣ ل/١٠٧٠ ز/٢٥٢ ژ/٤).

نزای کاتی خەمو خەفەت

١٩٨٥– عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا قَالَ كَانَ أَنَّ رسـول الله صَـلَّى اللَّـه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان يقول عِنْدَ الْكَرْبِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّـهُ رَبُّ العرش العظيم لا إله إلا الله رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الكريم. (الحديث ٦٣٤٥ أطرافه في: ٦٣٤٦، ٧٤٢٦، ٧٤٣١)[١٩٨٥]:

ئیبنـو عـەباس -ڕەزای خـودا لـەخۆیو بـاوکی- دەفـەرموێ: دەسـتوری پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- وابـوو: لـەکاتی سـەخڵەتی و دڵتـەنگیو مەینەتدا دەیفـەرموو: (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ العَظِـيمُ الحَلِـيمُ، لاَ إِلَـهَ إِلاَّ اللهُ رَبُّ العَـرْشِ العَظِيمِ، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ وَرَبُّ العَرْشِ الكَـرِيمِ: خـودای

[١٩٨٤] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء.. باب: بيان أنه يستجابُ لكُمْ مَالمْ.. رقم/٢٧٣٥.

[١٩٨٥] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: دعاء الكرب، رقم/٢٧٣٠.

بەهەق بەس یەزدانی پاکە، کە خودایەکی گەورەو خاوەن حیلمو حەوسەڵەیە، خودای بەهەق هەر یەزدانی پاکە، کە خاوەنی عەرشی مەزنە، کە تەختو بارەگای حوکمڕانی خۆیەتی، خودای بەهەق بەس یەزدانی پاکە، کە خاوەنی یەك بەیەکی گشت ئاسمانەکان و زەمینە، کە خاوەنی عەرشو بارەگای نازداری خودایە). (ریاض/٣ ل/١٠٧١ ز/٢٥٢ ژ/٧ = چاپی دووەم ل/٣٤١ ژ/١٥٠٢/٧ + = تاج/٩ ل/٢١٤ ز/٧٢ ژ/١ – نزاکانی مەینەتبار).

چۆنیتی پەناگرتن بەخوا

١٩٨٦– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قال: كانَ رسول الله صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَعَوَّذُ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ. وَدَرَكِ الشِّقَاءِ وسوءِ القضاء، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ. (الحديث ٦٣٤٧ طرفه في: ٦٦١٦)[١٩٨٦]:

ئەبو هورەیەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: یاساو دەستووری پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- وابوو: ئاوا زۆرترین کات پەنای دەگرت بەخودا: دەیفەرموو: اللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ وَ دَرَكِ الشِّقَاءِ وَسُوءِ الْقَضَاءِ وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ: خودایە: پەنادەگرم بەتۆ لەبەڵای بڕسبڕو، لە توشبوونی نەگبەتیو، لەیەخەگرتنی چارە ڕەشیو، لە چارەنووسی خراپو، لەپێخۆشبوونو شادەکامیی دوژمنان. (تاج/٩ ل/٢٠٧ ز/٧١ ژ/١-ش/ن) + (ریاض/٣ ل/١٠٥٤).

١٩٨٧– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النبيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ اللّٰهُمَّ فَأَيُّمَا عَبْدٍ مُؤْمِنٍ سَبَبْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (الحديث ٦٣٦١)[١٩٨٧]:

[١٩٨٦] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: التعوذ من سوء القضاء. رقم/ ٢٧٠٧.

[١٩٨٧] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب: من لعنه النبيُ صلى اللهُ عليهِ وسلمَ أو شبه ..رقم/٢٦٠١.

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەگوێی خۆم ژنەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەی خودایە! هەرموسوڵمانێ، لەبەر هەر هۆیێ، جمێنێکم پێدا، یا نەفرەتو لەعنەتێکم لێکرد، یاهەر ئازارێکی ترم دا، ئەوەی بۆ بکە بەکەفارەتی گوناه و بەهۆی نزیکبوونەوە لەخۆت لەرۆژی قیامەتدا.

١٩٨٨- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ بِهؤُلاَءِ الكَلِماتِ: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا يَعْنِي فِتْنَةَ الدَّجَّالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ). (الحديث ٦٣٧٠ أطرافه في: ٢٨٢٢، ٦٣٦٥، ٦٣٧٤، ٦٣٩٠)[١٩٨٨]:

سەعدی کوڕی ئەبو وەقاص -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی پێمان دەکرد کەئەم رستەو وشانە لەنزاو پاڕانەوەماندا بڵێین و پەنابگرین بە خوالێیان: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ، وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ: خودایە: پەنا دەگرم بەتۆ لە ڕەزیلی و چرووکی و، لەترسنۆکی و لەوەی کە بگەمە تەمەنی کەسیفی، هەروا پەنا دەگرم بە تۆ لە ئاژاوە گەورەکەی جیهان، واتە: لەجەجاڵ، و پەنادەگرم بەتۆ لە سزای گۆڕ.

١٩٨٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: (اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ

[١٩٨٨] قال النووي في رياض الصالحين: (رواه البخاري)(رياض/٣ ل/٢٨٥ ژ/١٤٢١/١٤).

-المترجم-

الْفَقْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّي خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ). (الحديث ٦٣٧٧ سبق طرفه في رقم/٤٤٧ تجريد = ٨٣٢ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٤٢٦)[١٩٨٩]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەستووری وابوو دەیفەرموو: خودایە: پەنادەگرم بەتۆ لەتەمەڵی و تەوەزەلی‌و، لەتەمەنی کەسیفی‌و ئیفتادەیی‌و، لەگوناهباری واتاوانباری‌و لەقەرزاری‌و قەرزکوێری‌و، لەئاژاوە و فەرتەنەی ناوگۆڕو، لەسزای گۆڕو، لەگرفتار بوون بەئاگری دۆزەخ‌و، لەسزای ئاگری دۆزەخ‌و، لەشەڕی ئاژاوەو ئاشووبی دەوڵەمەندیی ماڵی غەزەب، هەروەها پەنادەگرم بە تۆ لەگرفتاری هەژاری، کەمرۆ تووشی ئاژاوە دەکا، پەنادەگرم بەتۆ لەفەرتەنەی ججاڵە کوێر، خودایە: لەباتی من، بەرەحمەت‌و سۆز و میهرەبانی خۆت گوناهەکانم بەئاوی بەفرو تەرزە بشۆرەوە، وەك چۆن شتێ بەئاو بەئاوی بەفرو تەرزە بشۆردرێ، تەواو پاك دەبێتەوە ئاوا، دڵم لەتاوان پاك بکەرەوە، وەك بلووری بێ گەرد و بلووری پاکی سپی، هەروەها لەگوناه دوورم بخەرەوە وەك دووریی خۆرهەڵات و خۆرئاوا لەیەکتری. (تاج/٩ ز/٧١ ل/٢٠٨ ژ/٣ — ش/د/ت/ن — ئەو گوتە حەدیسی یانەی کە بەکاردەهێنرێن بۆ پەناگرتن بەخودای گەورە).

[١٩٨٩] أخرجه مسلم في المساجد و مواضع الصلاة، باب: ما يستعاذ منه في الصلاة، رقم/٥٨٩.

نزای کۆگیر - جوامع الدعاء

١٩٩٠- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. (الحديث ٦٣٩٩ طرفه في ٦٣٩٨)[١٩٩٠]:

١٩٩١- عَنْ أَبِي مُوسَى الأشعري رَضِيَ اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي هَزْلِي وَجِدِّي وَخَطَايَايَ وَعَمْدِي وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي). (الحديث ٦٣٨٩ – سبق طرفه في: ١٦٤١ تجريد = ٤٥٢٢ فتح = بەرگی/٤ ل/٤١٨ لەوێ ڕابورد)[١٩٩١]:

ئەبو موسا ی ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- گەلێ جار ئەم نزایەی دەکرد، دەیفەرموو: اللهم اغفر لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَ إِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللهُمَّ اغْفِر لِي هَزْلِي وَجِدِّي، وَخَطَايَايَ، وَعَمْدِي، وكُلُّ ذلِكَ عِنْدِي: ئەی پەروەدگارم: خۆشبەلێم، خۆشبە لە تاوانم، لەنادانی و نەفامیم، لە زیادەڕەوی و پێلێهەلبڕینم لەهەموو کارێکا، لەوەی کەتۆ خۆت باشتری دەزانی لەمن، خودایە: تاوانەکانم هەموو ببۆشە، چ بەعەمد و ئەنقەست بن، چ بە نەزانی بن، چ بە گاڵتەوەبن، وە ئەم جۆرە تاوانەشم هەموو هەن. (تاج/٩ ل/١٩٥ ز/٧٠ ژ/٣ – نزای پڕواتا).

١٩٩٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَالَ (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ كَانَتْ لَهُ عَدْلَ عَشْرِ رِقَابٍ وَكُتِبَ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَمُحِيَتْ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ وَكَانَتْ لَهُ حِرْزًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمْسِيَ وَلَمْ

[١٩٩٠] و اخرجه مسلم من طريق اسماعيل بن علية عَن عبدالعزيز (فتح الباري – ج/١٢ ص/٤٨٧ شرح الحديث ٦٣٨٩) –المترجم-

[١٩٩١] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب/ التعوذ من شر ما عمل، رقم/٢٧١٩.

يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ. (الحديث ٦٤٠٣ طرفه في: ٣٢٩٣)[١٩٩٢]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ هەر ڕۆژێ سەد جار بڵێ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٍ) هەرخودا خودایەو بەس، هاوبەشی نییە، موڵك و پاشایی و سوپاس هەر بۆخۆیەتی، وەخودا تەوانای هەموو شتێکی هەیە، هەرکەسێ هەر ڕۆژێ سەدجار ئەم یادە پیرۆزە بڵێ، خێری ئازادکردنی دە بەندە (کۆیلە)ی هەیە، وەسەد چاکەی تریشی بۆ دەنوسرێ، وە سەد خراپەیشی لێ دەکوژێتەوە، وە ئەورۆژەیش هەتا ئێوارێ ئەو زیکرە دەبێ بەپەرژین و پەنا بۆی و دەیپارێزێ لەشەیتان وە کەسیش ئەو ڕۆژە کردەوەی باشتری نەهێناوە بۆ دیوانی خودا، مەگەر کەسێ کەلەو یادو زیکرەی زیاتر کردبێ!.

١٩٩٣- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الأَنْصَارِيِّ، و ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهما، قَالا في هذا الحديثِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: مَنْ قَالَ عَشْراً كَانَ كَمَنْ أَعتَقَ رَقَبَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ. (الحديث ٦٤٠٤)[١٩٩٣]:

ئەبو ئەیوبی ئەنصاری و ئیبنو مەسعوود -ڕەزای خودایان لێبێ- فەرموویان لەم فورموودەیەدا، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی (کەسێ دەجار لەم زیکرە بڵێ وەك کەسێ وایە کە گەردنی کۆیلەیەکی لەکۆتی دیلی و بەندەیی ئازادکردبێ، کەئەو کۆیلەیە لەبنەڕەتدا لەنەوەی حەزرەتی ئیسماعیل باپیرەگەورەی پێغەمەر بێ، دیارە کە ئازادکردنی کۆیلەی وا

[١٩٩٢] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة: باب: فضل التهليل و التسبيح والدعاء، رقم: ٢٦٩١.

[١٩٩٣] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل التهليل و التسبيح و الدعاء، رقم:٢٦٩٣.

کەلەنەوەی ئیسماعیل پێغەمەر بێ -درودی خوای لەسەر بێ- خێری زیاترە، لەئازاد کردنی کۆیلەی ئاسایی.

١٩٩٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَالَ (سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ) فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ. (الحديث ٦٤٠٥)[١٩٩٤]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەرکەسێ، هەر ڕۆژێ، سەد جار بڵێ: (سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ) پاکیو پیرۆزی و بێگەردی لەهەموو نەنگو کەمو کوڕییەك و سوپاسو ستایش، هەر بۆیەزدانی پاکە، هەرکەسێ، هەر ڕۆژێ سەدجار ئەم یادە بڵێ، گوناه و تاوانەکانی لێ هەڵ دەروەن، با بەوێنەی کەفی دەریاش گوناهی زۆربن. (ریاض/٣ ل/١٠٤١ ز/٢٤٨ ژ/١ – باسی ویرد خوێندنی بەیانیان و ئێواران = چاپی دووەم ل/٣٠٨ ژ/١/١٤٥١).

رووبکردنەوە:

زاناکان دەفەرموون: مەبەست لەوتاوانو گوناهانەی کە خودای گەورە بەهۆی گوتنو کردنی ئەم جۆرە زیکرو ویردانەوە، لەبەندە دەیانسڕێتەوە، ئەو جۆرە گوناه و تاوانەیە کە پەیوەندیان بەمافی خوداوە هەبێ، نەك گوناهێ کە پەیوەندی بە مافی بەندەوە هەبێ. وەکی تریش بەئەزموون دەرکەوتووە کەسانێ کە خوو بگرن بەخواپەرستی و زیکرو یادکردنی خوداوە، بەتایبەتی ئەم جۆرە یادە پیرۆزانە، دوورترین کەسن لەگوناه و نافەرمانی خودا، هەروا وا بەبەرچاوەو بەتەجرەبە و ئەزموون دەرکەوتووە کە درۆزن و پیاو خراپ و دزو حیزو خوێنڕێژ و خراپەکاریش دوورترین کەسن لەیادو

[١٩٩٤] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل التهليل و التسبيح و الدعاء، رقم: ٢٦٩١، ٢٦٩٢.

زیکری خوا بەتایبەتی لەکردنی ئەم جۆرە زیکرە تایبەتییانە، کابرای زۆرداری ملهوڕ، نەك هەر ئەم زیکرانەناکا بەڵکوو گاڵتەیشی پێی دێ، مەگەر کەسێ کەخودا هیدایەتی بداو تەوبەی راستیی بکا، ئەوانەش بەخوا زۆر کەمن، چونکە بە راستی گوناه و تاوانی زۆر بەرەبەرە وادڵو دەروونی مرۆڤ رەقو رەش دەکەن، هەتا لووتیان نەتەقێ بەبەردی ئەلحەد و گۆڕپچەدا سەرهۆش خۆیان نایەنەوە!

زۆرمان دی، کەلەگەڵ ئێمەدا فەقێ بوون، نوێژکارو باشکار بوون، بەڵام بەبەرە تێکەڵاوی دنیا بوون، گوناه و تاوان دڵی رەشو رەق کردن، وەك گەردە لووڵ قنگاڵشکەیی لوول بدا، ئاوا لافاوی گوناه و تاوان ڕاپێچی کردن، هەتا فریای شایەتمانی سەرەمەرگ نەکەوتن، بەدەم سەرخۆشیو بەدمەستی یەوە گیانیان دەرچوو!.

گەورەیی یادی خوا

١٩٩٥- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ رَبَّهُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ. (الحديث ٦٤٠٧)[١٩٩٥]:

ئەبو مووسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: وێنەی کەسێ کەزیکرو یادی خودا بکا، وەك مرۆڤی زیندوو وایە، وێنەی کەسێ کەزیکرو یادی خودا نەکا، وەك مرۆڤی مردوو وایە. (تاج/٩ ل/١٤١ ز/٥٨ ژ/٣ – باسی گەورەیی یادو زیکری خودا).

١٩٩٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ لِلّٰهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا

[١٩٩٥] اخرجه مسلم في صلاة المسافرين و قصرها، باب/ استحباب صلاة النافلة في بيته...رقم/٧٧٩.

يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ قَالَ فَيَحُفُّونَهُمْ بِأَجْنِحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا قَالَ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا يَقُولُ عِبَادِي؟ قَالُوا يَقُولُونَ يُسَبِّحُونَكَ وَيُكَبِّرُونَكَ وَيَحْمَدُونَكَ وَيُمَجِّدُونَكَ قَالَ فَيَقُولُ هَلْ رَأَوْنِي؟ قَالَ فَيَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْكَ قَالَ فَيَقُولُ وَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي؟ قَالَ يَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْكَ كَانُوا أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً وَأَشَدَّ لَكَ تَمْجِيدًا وَتَحْمِيدًا وَأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا قَالَ يَقُولُ فَمَا يَسْأَلُونِي؟ قَالَ يَسْأَلُونَكَ الْجَنَّةَ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا وَأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا وَأَعْظَمَ فِيهَا رَغْبَةً قَالَ فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ؟ قَالَ يَقُولُونَ مِنَ النَّارِ قَالَ يَقُولُ وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا قَالَ يَقُولُ فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا؟ قَالَ يَقُولُونَ لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ مِنْهَا فِرَارًا وَأَشَدَّ لَهَا مَخَافَةً قَالَ فَيَقُولُ فَأُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ قَالَ يَقُولُ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ فِيهِمْ فُلَانٌ لَيْسَ مِنْهُمْ إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ قَالَ هُمُ الْجُلَسَاءُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ.(الحديث ٦٤٠٨)[١٩٩٦]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودای گەورە چەشنە فریشتەیەکی تایبەتی هەیە، ئیشیان ئەوەیە بەرێو بانا دەسووڕێنەوەو بەشوێن ئەهلی زیکردا دەگەڕێن، جا هەرکاتێ دییان کەوا کۆمەڵێ یادی خودا دەکەنو کۆڕی زیکریانت دابەستووە، قاو لەیەکتری دەکەنو بەیەکتر دەڵێن: وەرن بەلای کاری خۆتانەوە، ئەمە ئەوەیە کە ئێوە بۆی دەگەڕێن. فەرمووی: ئیتر کەڵەکە دەکەن لەدەوریان و هەتا ئاسمانی خوارو بەباڵ دەخولێنەوە، بەدەوریاندا، جا پەروەردگاریان لێیان دەپرسێ (هەرچەن خۆی باشتر حاڵەکە دەزانێ)، دەفەرموێ: ئەم بەندانەی من دەڵێن چی؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- فریشتەکان دەفەرموون: (سبحان الله) دەکەنو تۆبەپاك و پیرۆز و بێخەوش دەزانەنو (الله أكبر) دەکەنو خودای خۆیان بەگەورە دەگرنو (الحمد

[١٩٩٦] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل مجالس الذكر، رقم: ٢٦٨٩.

لله) دەکەن‌و سوپاسی تۆدەکەن‌و بەهەموو جۆرێ بەشان‌و شکۆی تۆدا هەڵ دەدەن، جا دەفەرموێ: ئایا ئەمانەمنیان بینیوە؟ دەفەرموون: نەبەخوا نەتیان دیوە، جا دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بم بینن چۆنە؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: ئەگەر بتبینن باشتر بەندەییت دەکەن‌و باشتر سوپاس و ستایش‌و باسی گەورەییت دەکەن‌و، پتر تەسبیحاتت دەکەن‌و، زیاتر باسی بێ خەوشیت دەکەن، جا خودا دەفەرموێ: ئەی باشە داوای چیم لێدەکەن؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: داوای بەهەشتت لێدەکەن. فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئایا دیویانە؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: نەبەخودا ئەی خودایە! نەیان دیوە. فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بیبینن چۆنە؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: ئەگەر بیبینن باشتر سوور دەبن، لەسەری و باشتر هەڵپەی بۆدەکەن‌و زیاتر حەزی لێدەکەن، دەفەرموێ: ئەی لەچی دەترسن‌و خۆیانی لێ دەپارێزن؟ فەرمووی: دەفەرموون: لەئاگر دەترسن‌و پەنا دەگرن بەخودا لێی. فەرمووی: دەفەرموێ: ئایا ئاگریان دیوە؟ فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموون: نەبەخودا نەیان دیوە، دەفەرموێ: ئەی ئەگەر بیبینن چۆنە؟ فەرمووی: دەفەرموون: ئەگەر بیبینن زیاتر لەدەستی هەڵدێن‌و باشتر کۆی لێدەکەنەوە. فەرمووی: ئەوجا دەفەرموێ: دەئێوە بەشایەت بن ئەوا من لێیان خۆش بووم، جا فریشتەیی لەفریشتەکان دەڵێ: کابرایەکیان لەناو دایە لەوان نییە، پیاوێکی خراپە، بۆ زیکری خودا نەهاتبوو؟ دەفەرموێ: کۆمەڵی کۆڕی وا، هاونیشینیان لەبەر خاتری ئەوان لەبەدبەختی رزگاری دەبێ‌و بەهۆی ئەوانەوە ئەویش خۆش بەخت دەبێ! (ریاض/٣ ل/١٠٣٣ ز/٢٤٧ ژ/١ = چاپی دووەم ل/٣٠٠ ژ/١/١٤٤٧ - ش- باسی بەهرەو خێری کۆڕی زیکر.. + تاج/٩ ل- ١٣٨ ز/٥٨ ژ/٢-ش/ت-باسی گەورەیی یادو زیکری خودا).

پایانێ - الخَاتِمَةُ

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی نزاو دووعا، سەدو چل و پێنج فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، چلو یەکیان بێ ڕشتەن، واتە: معلقن، و ئەوانی تریان پەیوەستن -موصول-ن، دووبارەکانیان سەدو بیستو یەك فەرموودەن، پوختەکەیان (١٤٥ - ١٢١ = ٢٤) دەکاتە بیست و چوار فەرموودە. موسلیمیش ئەم پوختەیەی تەخریج کردووە وەك بوخاری، بێجگە لەمانەیان کەهەشت فەرموودەن:

١. فەرموودەی شداد (سيد الاستغفار = ژمارە/١٩٧٦ تەجرید = ٦٣٠٦ فتح الباری).

٢. فەرموودەی ئەبوهورەیرە: (في عدد الاستغفار كل يوم = ژمارە = ١٩٧٧ تەجرید=٦٣٠٧ فتح الباری).

٣. فەرموودەی حوزەیفە: فی القول عند النوم= ژمارە/١٩٧٩ تەجرید=٦٣١٤.

٤. فەرموودەی ئەبو زەر: اللهم باسمك أموت و أحيا. =٦٣٢٥ فتح الباری.

٥. فەرموودەی: صلوا كما صلينا وجاهدوا كما جاهدنا...= ژمارە/٦٣٢٩ فتحالباری/ریوایەتەکەی ئەبودەرداء و بەس.

٦. فەرموودەی ئیبنوعەباس: فی اجتناب السجع=رقم/٦٣٣٧ فتح الباری.

٧. فەرموودەی جابیر لەبارەی استخارەوە = رقم/٦٣٨٢ فتح الباری.

٨. فەرموودەی ئەبو ئەییوبی ئەنصاری: من قال عشرا كان كمن اعتق... رقم/١٩٩٣ تجرید/٦٤٠٤ فتح الباری.

هەروەها عەسقەلانی دەفەرموێ: نۆ بیستراو -أثری صەحابەو تابیعینیشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٤- نامەی دڵنەرمکارەکان
كتاب الرقاق

١٩٩٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ. (الحديث ٦٤١٢)[١٩٩٧]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دوو بەهرەی گەورەو گرانبەها هەن، زۆرکەس لەو دوو بەهرەیەدا بەهەڵەدا چوونو هەرزان فرۆشیان کردوون، وەك کەسێ لەسەودایەکا تێ بشکێ ئاوا، یەکەمیان لەشساخیو تەندروستییە، دووەمیان دەست بەتاڵیە، کەسێ لەشی ساخ بێو دەستی بەتاڵ بێو، تێنەکۆشێ بۆ ڕەزای خودا، بۆ سوودی هەردوو جیهان، ئەوە ئەو دوو نیعمەتەی تاڵانفرۆش کردووە! (تاج/٩ ل/٢٨٦ ز/٩٤ ژ/٢ + رياج/١ ل/١٠٦ ز/١١ ژ/٣/٩٧).

١٩٩٨- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا قَالَ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْكِبِي فَقَالَ كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ. (الحديث ٦٤١٦)[١٩٩٨]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- سەشانی گرتمو فەرمووی: لەم جیهانەدا خۆت بەئاوارە دابنێ،

[١٩٩٧] قال الإمام النووي في رياض الصالحين: (رواه البخاري). -المترجم-

[١٩٩٨] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر : (كن في الدنيا كأنك غريب..) فتح الباري/١٣ ص٣١٠ ط/ج خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

یاخۆت بەڕێبوار و ڕەفتەنی بزانە! بەڵکوو لەوە پتریش، وای دانێ کەمردووی ناو گۆڕستانی، کەواتە: لەم کاروانسەرایەدا پشتی لێ مەکەرەوەو بەماڵی خۆتی مەزانە! ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- خۆشی دەیفەرموو: ئێوارێ بەتەمای بەیانی مەبە، بەیانی بەتەمای ئێوارێ مەبە، کاتێ لەشت ساخە هەوڵ بدە بۆکاتی نەساغیت، ژیانت بەهەل بزانەو، هەوڵو کۆششی تیابدە بۆ پاش مردنت. (تاج/٩ ل/٢٨٦ ز/٩٤ ژ/١ + ریاض/٢ ل/٥٢ ز/٥٥ ذ/٤٧١/٥).

١٩٩٩- ٥٩٣٨ عَنْ عَبْدِاللّٰهِ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطًّا مُرَبَّعًا وَخَطَّ خَطًّا فِي الْوَسَطِ خَارِجًا مِنْهُ وَخَطَّ خُطَطًا صِغَارًا إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسَطِ مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي الْوَسَطِ وَقَالَ هَذَا الْإِنْسَانُ وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطٌ بِهِ أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخُطَطُ الصِّغَارُ الْأَعْرَاضُ فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا.(الحديث ٦٤١٧)[١٩٩٩]:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- خەتێکی چوار گۆشەی کێشاو، لە ناوئەوخەتە چوارگۆشەیەوە، خەتێکی تری درێژی ڕکێشا هەتا دەرەوە، ئەنجا لەدیوی ناوەوە، چەند خەتێکی تری وردی لەسەر خەتەکەی ناوەوە کێشا، ئەوجا فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- ئەمە وێنەی مرۆڤو هیوایەتی، ئەم خەتەیان کەوا لەناو خەتە چوارگۆشەکەدا و خەتە وردەکانی والەسەر، ئەمەیان وێنەی ئادەمیزادەو، ئەم خەتە چوار گۆشەشیان وێنەی ئاکامەکەیەتی، ئەوەتانێ بەری لێبڕیوەتەوەو لەهەر چوارلاوە ئابلۆقەی داوە، یا فەرمووی: گەمارۆی داوەو دەوری گرتووە، ئەم خەتەیشیان کە درچووەتە دەرەوە هیواکەیەتی، ئەم خەتو کێڕکێڕە وردیلانەیش دەردو بەڵاو مەینەتن، گریمان ئەگەر لەهەندێ لەم دەردو ئازارانەیش قوتاری بوو لەهەندێ تریان

[١٩٩٩] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن مسعود في الخط المربع طبعة جديدة:) فتح الباري/١٣ ص/٣١٠ خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

قوتاری نابێ، سەرنجام پێش ئەوەی کەبگات بەئاواتی خۆی، یەکێ لەم دەردو بەڵایانە وەك مار دەیگەزێ. (تاج/٩ ل/٣٠٤ ز/٩٧-باسی: زینهار: خۆتان بپارێزن چاو برسێتی و هیوای دوو رو درێژی + ریاض/٢ ل/١٣٤ ز/٦٥ ژمارە/٥٧٧/٤ – باسی بیرکردنەوە لەمردنو هیواکورتی).

ئەم شکڵە ئەو وێنەیە:

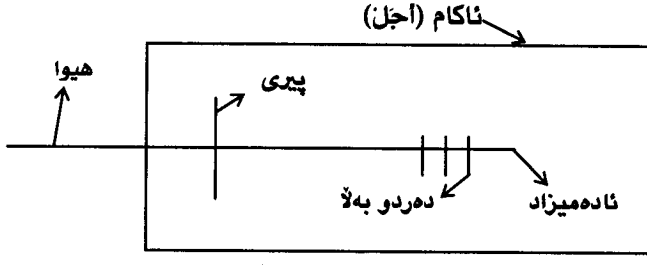

بەم بۆنەیەوە بەندە گووتومە:

بەقەد نووحیش بژی رۆژێ تەمەن هەردێنە کۆتایی

دەبێ شینی لەبۆ بکرێ ئەوەی کەبۆی کرا شایی

هەتا دەکرێ بکەن چاکەو مەکەن کارێ خراپ دەرچێ

تکام لێتان بەهیچ جۆرێ بەژینی وامەبن بایی

٢٠٠٠- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ خَطَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُطُوطًا فَقَالَ هَذَا الْأَمَلُ وَهَذَا أَجَلُهُ فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَهُ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ. (الحديث ٦٤١٨)[٢٠٠٠]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست - درودی خوای لەسەر بێ- چەند خەتێکی کێشا، فەرمووی: ئەم یەکەیان ئادەمیزادەو، ئەمەشیان هیواو ئاواتەکەیەتیو، ئەمەشیان ئاکامەکەیەتی،

[٢٠٠٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أنس في الخط (فتح/١٣ ص/٣١٠ –المترجم-.

لەوکاتەدا کەئاوا خەریکەو هەرساتەی لەسەر بارێکەو، بەدوای هیوای دووردو درێژدا وێڵە، لەپڕخەتە نزیکەکەیان دەگاتە سەریو مردن پڕی پیادەکاو یەخەی پێ دەگرێ و دەمرێ.! (رياض/٢ ل١٣٤ ز/٦٥ ژ/٣/٥٧٦).

٢٠٠١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَعْذَرَ اللَّهُ إِلَى امْرِئٍ أَخَّرَ أَجَلَهُ حَتَّى بَلَّغَهُ سِتِّينَ سَنَةً. (الحديث ٦٤١٩)[٢٠٠١]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەوکەسەی کەخودا ئاکامی دوابخا، هەتا تەمەنی دەگاتە شەست ساڵ، ئیتر ئەوە خودا بیانووی بڕیوەو بەهانەی ئەوەی نەماوە، کەبڵێ: ئەگەر تەمەن بەبەریەوە هەبێ، فەرمانەکانی خودا بەجێ دەهێنم و تەوبە دەکەم!. (تاج/٩ ل/٣٠٦).

٢٠٠٢- وعنهُ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ فِي حُبِّ الدُّنْيَا وَطُولِ الْأَمَلِ. (الحديث ٦٤٢٠)[٢٠٠٢]:

دیسان فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئادەمیزاد هەتا پیرتر ببێ ئەم دوو ڕەوشتەی تیادا گەنجتر دەبێتەوە: خۆشەویستیی جیهانو هیوای دوورودرێژ. (تاج/٩ ز/٩٧ ل/٣٠٣ ژ/٢).

٢٠٠٣- عَنْ عِتْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَال: قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يُوَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ

[٢٠٠١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة: (اعذر الله إلى امريء) (فتح/١٣ ص/٣١٠ -خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

[٢٠٠٢] أخرجه مسلم في الزكاة، باب: كراهة الحرص على الدنيا رقم: ١٠٤٦.

اللّهِ إِلَّا حَرَّمَ اللّهُ عَلَيْهِ النَّارَ. (الحديث ٦٤٢٣ طرفه في رقم: ٣٩ تجريد= ٤٢ فةتح= بەرگی/١ ل/٥٩)[٢٠٠٣]:

عيتبانی كوڕی ماليكی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەويست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەربەندەيی لەرۆژی قيامەتدا، كەدێ بۆ ديوانی خودا، لەگەڵ خۆی وشەی پيرۆزی (لاَ إِلَـهَ إلاَّ اللّـهَ) بهێنێ، وە لەگوتنی ئەو وشەيە، مەبەستی ڕەزای خودای گەورە بووبێ، مسۆگەر كە خودا ئاگری دۆزەخی لێ حەرام دەكا).

٢٠٠٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللّهِ صَلَّى اللّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَقُولُ اللّهُ تَعَالَى مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبَضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبَهُ إِلَّا الْجَنَّةُ. (الحديث ٦٤٢٤)[٢٠٠٤]:

ئەبو هوريرە- ڕەزای خودای لێ بێ- لەخۆشەويستەوە، دەفەرموێ -دروودی خوای لەسەر بێ- (خودای گەورە دەفەرموێ: كاتێ لەبەندەی موسوڵمانی خۆم، خۆشەويستەكەيی لێ دەسەنمەوەو گيانی دەكێشم، وەك منداڵو براو خۆشەويستی تری مرۆڤ ، كە ئەم جۆرە كەسانە بەسروشت لەجيهانا لەلای مرۆڤ زۆر خۆشەويستن، ئەويش ئارامو سەبر لەسەر ئەم كۆستكەوتنە بگرێو ناسوپاسیو ناشوكری لەسەر نەكاو، بيكا بە توێشووی قيامەتی، ئەوە لەپاداشتی ئەوەدا بەهەشتی دەدەمێ). (ريـاض/١ ز:٣ ل-٥٤ ژمارەی فەرموودە:٣٢/٨).

[٢٠٠٣] سبق في رقم: ٣٩ تجريد - بەرگی/١ ل/٥٩. -المترجم-

[٢٠٠٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابي هريرة: نا مالعبدى المؤمن عندي جزاء. فتح/١٣ ص/٣١٠ ط.ج- خاتمة كتاب الرقاق. -المترجم-

٢٠٠٥- عَنْ مِرْدَاسٍ الْأَسْلَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ وَيَبْقَى حُفَالَةٌ كَحُفَالَةِ الشَّعِيرِ أَوِ التَّمْرِ لَا يُبَالِيهِمُ اللَّهُ بَالَةً. (الحديث ٦٤٣٤ طرفه في: ٤١٥٦)[٢٠٠٥]:

میرداس ئەسلەمی -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (پیاوچاکان یەك لەشوێنی یەك بەرودوا لەدنیا دەردەچن، تادەمێنێتەوە خوێریو سەرسەرییەکان، کەوەك سەرکۆزەری خەرمانی جۆ وان، یافەرمووی: کەوەك بنبێژنگو بنبۆڵو پووچەڵی خورما وان، یەك تۆسقاڵ چییە خودای گەورە دەربەستیان نایەتو گوێیان پێ نادات!). (تاج/٩ ل٣١١ ز:٩٨ ژمارە:٦ - باسی بەهرەی هەژاریو هەژاران) + (ریاض/٤ ز:٣٧٠ ژ:١٨٢٨/٢١).

رووونکردنەوە:

١- میرداسی کوڕی مالیکی ئەل- ئەسلەمی، لەکۆمەڵەی پەیمانی بەیعە تول شەجەرەیە، لەئەنجاما لەکوفە نیشتەجێ بوو، وەبەخەڵکی ئەوێ دادەنرا، یەك فەرمودەی هەیە کە ئەم فەرموودەیەی ئێرەیە، قەیسی کوڕی ئەبو حازم لەوەوەگێڕاویەتەوە).

٢- بەپێی فەرمایشتی شەرحەکان، ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوە، کەیەکێ لەمەرجەکانی هاتنی قیامەتو نیشانەکانی ئەوەیە: پیاو چاك نامێنن، دەمێننەوە خراپو گەندوپیسەکان، بەرە بەرە وەك کەرو گاو ئاژەڵیان لێ دێ، بەبەرچاوی یەکەوە لەیەکتر هەڵدێن!

[٢٠٠٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث مرداس: يذهب الصالحون الأول ... راجع بەرگی/٤ ل/٤٠٥ ژمارە:٢٩. -المترجم-

٢٠٠٦- عَنْ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰه عَنْهمَا يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى ثَالِثًا وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلَى مَنْ تَابَ. (الحديث ٦٤٣٨)[٢٠٠٦]:

ئیبنو عەباس- رەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی خۆشەویستم ژنەوت دیفەرموو: ئەم ئادەمیزادە ئەوەندە چاوچنۆك و بەتەماعە، بەهیچ شتێ تێرناخواو چاوی تێرنابێ، گریمان پڕبەشیوێ زێڕی هەبێ، حەز دەکا بیکا بە دووشیو، پڕ بە دووشیو سامانو زێڕی هەبێ حەز دەکا کە بیکا بەسێ شیو، وەهەروەها هەتا پتری هەبێ هەوڵو هەڵپە بۆ پتر دەکا!! ئیتر مەگەر گڵ چاوی ئادەمیزاد پڕبکا. ئادەمیزاد مەگەر بەگڵی گۆڕ تێربخوا، مەگەر بەمردن تەماعی نەمێنێ، هەرکەسێکیش لەهەر گوناهێ تەوبە بکا -وەك ئەوە تەوبە لەچاوچنۆکە بکا- خودا تەوبەی گیرا دەکاو، پەشیمانی لەهەموو کەسێ قەبووڵە. (ریاض/١ ل/٤٤ ز/٣ ژ/٢٣/١١ + تاج/٩ ل/٢٩١ ز/٩٤ ژ/١٤).

٢٠٠٧- عَنْ ابْنِ مسعود رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه قَال: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّكُمْ مَالُ وَارِثِهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ قَالَ فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ وَمَالُ وَارِثِهِ مَا أَخَّرَ. (الحديث ٦٤٤٢)[٢٠٠٧]:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کامتان ماڵی میراتبەرەکەی لەماڵی خۆی خۆشتر دەوێ؟ عەرزیان کرد: قوربان! هەموومان ماڵی خۆمانمان خۆشتردەوێ لەماڵی میراتبەرەکانمان، فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- : دەبزانن ماڵی ئادەمیزاد ئەوماڵەیەتی کەلەپێشخۆیەوە ڕەتی دەکاو، ڕەوانەی دەکا بۆ ئەو

[٢٠٠٦] اخرجه مسلم في الزكاة، باب: لو أن لابن آدم واديين لابتغى ثالثا... رقم/١٠٤٩.

[٢٠٠٧] قال النووي في رياض الصالحين، في نهاية هذا الحديث: (رواه البخاري). ويعني ذلك انه من أفراد البخاري. -المترجم-

جيهانی، ماڵی میراتبەرەکانیشی ئەوەیە کە بەچنگەکڕێ هەرکۆی دەکاتەوە، هەتا لەپڕ خۆی دەمرێو ماڵەکەی لەپاشی بەجێ دەمێنێ و دەبێ بەهی کەلەپوورگرەکانی! (تاج/٩ ل/٢٩٤ ز/٩٤ ژ/٢٠) + (ریاض/٢ ز/٦ ل/١٠٨ ژ/٥٤٥/٢ - باسی سەخاوەتو بەخشینەوە...).

٢٠٠٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ أَللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنْ كُنْتُ لَأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ وَإِنْ كُنْتُ لَأَشُدُّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمِ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآنِي وَعَرَفَ مَا فِي نَفْسِي وَمَا فِي وَجْهِي ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَقْ وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ فَدَخَلَ فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لِي فَدَخَلَ فَوَجَدَ لَبَنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ قَالُوا أَهْدَاهُ لَكَ فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةُ قَالَ أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْحَقْ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي قَالَ وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ لَا يَأْوُونَ إِلَى أَهْلٍ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا فَسَاءَنِي ذَلِكَ فَقُلْتُ وَمَا هَذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيبَ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا فَإِذَا جَاءَ أَمَرَنِي فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُدٌّ فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا فَاسْتَأْذَنُوا فَأَذِنَ لَهُمْ وَأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ قَالَ يَا أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ خُذْ فَأَعْطِهِمْ قَالَ فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَأُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ أَبَا هِرٍّ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ بَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ قُلْتُ صَدَقْتَ يَا

رَسُولَ اللَّهِ قَالَ اقْعُدْ فَاشْرَبْ فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ فَقَالَ اشْرَبْ فَشَرِبْتُ فَمَا زَالَ يَقُولُ اشْرَبْ حَتَّى قُلْتُ لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا قَالَ فَأَرِنِي فَأَعْطَيْتُهُ الْقَدَحَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَسَمَّى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ. (الحديث ٦٤٥٢ سبق طرفه في رقم: ١٨٠٠ تجريد = ٥٣٧٥ فتح الباري = بەرگی/٥ ل/٦٧)[٢٠٠٨]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەوخودایەی کەکەسی لەڕەنگ نییە، گەلێ جار وام بەسەرهاتووە لەبەرسانا، لاکەی سەرم هاتووە و خۆم کوتاوە بەزەویدا و لەپێ کەوتووم، یا لەتاو برسێتی بەردم شەتەك داوە بەسەرسکمەوە، وە ڕۆژێ لەسەر سەرە ڕێی موسوڵمانانداە دانیشتم، لەسەر ئەوڕێگەیەی کە لێیەوە دەچوون بۆ مزگەوت، سابەشکوو بەبیانووی شتێکەوە، یەکێکیان لەگەڵ خۆی بمباتەوەو تێرنانو ئاوم بکا، جا ئەبوبەکر هات ئایەتێکی قورئانم لێپرسییەوە، مەبەستم ئەوە بوو کە ئەوپرسیارە بکەم بەبیانوو هەتا لەگەڵ خۆیدا بمباتەوە تێرم بکا، بەڵام ڕۆیشت و تێری نەکردم، ئەنجا عومەر ڕەت بوو لەلامەوە، ئایەتێکم لەویش پرسییەوە ئەویش هەروەها، ئەنجا پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- لەلامەوە ڕەتبوو، کەمنی بینی زەردەخەنەیێ گرتی و تێ گەیشت کەچی لەدڵمایە و ڕەنگم بۆچی وایە: فەرمووی: ئەی ئەبو هیرە! گوتم: بفەرموو ئەی پێغەمەر خودا! سەرم لەڕێتایە، فەرمووی: شوێنم کەوە. ئیتر ئەوپێش کەوتو منیش شوێنی کەوتم، تا گەیشتە ماڵەوەو چووە ژوورەوەو روخسەتی بۆ منیش خواستو منیش چومە ماڵەوە خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕوانی واهەندێ شیر لەجامێکا دانراوە، فەرمووی: ئەم شیرەتان لەکوێ بوو؟ گوتیان: هی ماڵی فیسارەپیاوە، یا فیسارە ژنە بەدیاری بۆتۆ هاتووە. فەرمووی: ئەبو هیرە! گوتم: بفەرموو ئەی پێغەمەری خودا: سەرم لەڕێتایە، فەرمووی: بگەرە دانیشتوەکانی صوففە بانگیانکە بۆم. ئەبو هوڕرەیرە فەرمووی: دانیشتوەکانی

[٢٠٠٨] سبق طرفه في رقم: ١٨٠٠ تجريد = ٥٣٧٥ فتح الباري. —المترجم-

صوففه ئەوانە بوون کەمیوانی ئیسلام بوون، کەسوکارو ماڵو منـاڵ و خانـە خوێو ئەمانـەیان نـەبوو، پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بێ- ئەگـەر خێـر (صەدەقە)ی بۆ بهاتبایە دەینارد بۆ ئەوان و خۆی دەستی بۆی نەدەبرد، بەڵام ئەگەر دیاری بۆ بهاتبایە دەینـارد بەشوێنیاناو خۆشـی لێی دەخـواردو بەشـی ئەوانیـشی لێ دەدا، منـیش ئـەمجارە کـە نـاردمی بەشـوێنیاندا ئەمـەم لەشـان گران بوو، چونکی لـەدڵی خۆمـدا گـوتم: ئـەم تـۆزە شـیرە چییە بۆئـەم حمکـە دانیشتوانی صوففەیە، ئەم کەم و ئەوان زۆر بەچی دەردێکیان دەخوات. ئەمە بەمن ڕەواتربوو کەژەمێکی لێبخۆمەوەو، هەناوێکم تێ بێتەوە پێی، خۆ کـە ئەوانیش هـاتن، خۆشەویـست -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمانم پێدەکـاو، دەبێ من شیرەکە بەسـەریاندا بگێـڕم، جاکـەوابێ دەبـێ چی لـەم شـیرە بـەمن ببڕێ، بەڵام فەرمانی خـوداو فـەرمانی پێغەمـەری خـودا چاری نییـە و دەشـێ جێبـەجێ بکـرێ، بۆیـە چـووم بـانگم کـردن، ئـەوانیش هـاتن و لـەدەرگاوە روخصەتی چوونە ژوورەوەیان خواستو ڕێگە خوازی یان کردو، خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- ڕێگەی دانیشتنی دانو، لەماڵەوە دانیشتن و کۆڕیان بەسـت لەهۆدەکـەدا، فـەرمووی: ئـەی ئـەبو هـیڕڕ: گـوتم: بفـەرموو ئـەی پێغەمەری خودا! فەرمووی: جامـە شیرەکە هـەڵگرەو بگەڕێ بەسـەریانەوەو شیریان پێبدە بابخۆنەوە، منیش جامەکـەم هـەڵگرتو گـەڕانم بەسـەریانەوە، دەمـدا بەرهـەر پیـاوێ لێـی دەخـواردەوە تـاتێر شـیری دەخـواردەوە، ئـەوجا جامەکەی دەدامەوە، هەتا پیاوگەلەکە، یەك لەدوا یەك تێر شیریان خواردەوە، هەتا گەیشتمەوە سەر پێغەمەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- جا جامەکـەی لێ وەرگرتمو لەسەر بەری دەستی خۆی داینـاو سـەیرێکی منـی کـردو زەردەیـەك گرتـی، لـەوەی کـەهات بەخـەیاڵی منـدا، کـە گوایـە شـیرەکە بـەشمان ناکـات، فـەرمووی: ئـەی ئـەبوهیڕڕ: گـوتم: بـەڵێ قوربـان! فـەرمووی: ماینـەوە خـۆمو خۆت، گوتم: بەڵێ راست دەفەرموویت ئەی پێغەمـەری خـودا! فـەرمووی: دەی

دانیشه بخۆرەوە. منیش دانیشتم‌و لەشیرەکەم خواردەوە، فەرمووی: دیسان بخۆرەوە، دیسان خواردمەوە، ئیتر هەر دەیفەرموو: (پتریش بخۆرەوە) تاخۆم گوتم: ئیتر ناخۆمەوە، بەوکەسەی کەتۆی کردووە بەم پێغەمەرە ڕاست‌و دروستە و ئەم ئایینە راستەی لەگەڵدا ڕەوانەکردووی، کەیەزدانی پاکە، ئیتر جێگەی ناکرێتەوە بۆم!.

فەرمووی -درودی خوای لەسەر بێ- دەبیدە بەمنیش، منیش جامەکەم داپێی، جا سوپاسی خودای کرد لەسەر ئەوە کەئەو جامە شیرە پیت‌و فەڕێکی وای تێ کەوت کەبەشی دەوری حەفتا کەسی کرد، ئەوجا ناوی خودای هێناو ماوەکەی کەلەجامەکەدا مابوو خواردەوە. (تاج/١٠ ز/١ ل/٣ ژ/١- باسی کۆمەڵەی صوففە = ئەهلی صوففە).

٢٠٠٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللّٰهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا. (الحديث ٦٤٦٠)[٢٠٠٩]:

ئەبو هوریرە- رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر- درودی لەسەر- دیفەرموو: خودایە! رزق‌و ڕۆژی خێزان‌و کەسوکاری موحەمەد ئەوەندە بدە کەسەرو بەرپێی بژین‌و بەس. (ریاض/٢ ل-٧٣ ز:٥٦ ژمارەی فەرموودە: ٥٠١/١١ -ش)

٢٠١٠-عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَنْ يُنَجِّيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَاغْدُوا وَرُوحُوا وَشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ وَالْقَصْدَ

[٢٠٠٩] أخرجه مسلم في الزكاة، باب: في الكفاف و القناعة و في أوائل الزهد و الرقاق، رقم: ١٠٥٥.

الْقَصْدَ تَبْلُغُوا. (الحديث ٦٤٦٣ طرفه في رقم/٣٧ تجريد = رقم/٣٩ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٥٦). (قَال العيني: الحديث من أفراده -المترجم-)[٢٠١٠]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کەستان کردەوەی خۆی رزگاری ناکات). یاران عەرزیان کرد: هەتا تۆیش؟ ئەی پێغەمەری خودا! فەرمووی: هەتا منیش بەکردەوەی خۆم ناچمە بەهەشت، مەگەر خودا بەبەرگی رەحمەتی خۆیدامپۆشێو نوقمی رەحمەتی خۆیم بکا، هەوڵو تەللایەکی ڕێكو پێکی مامناوەندی بدەنو لەکاری خێرا درێغی مەکەنو ئەوەندەی بۆتان دەلوێ بەڕاسالی کۆتایی لەکردنی کاری چاك مەکەن، ئێوەش وەك ڕێبواری چالاك لەم سێکاتەدا تێکۆشن و خواپەرستیو بەندەگی خۆتان بکەنو بیکەن بەدەسمایەو سەرمایەی خۆتان: سەرلەبەیانیان و سەرلەئێواران و دەمەو پارشێو! میانەکاربن میانەکار دەگەنە هەوار، کاروانی ئەگەر میانەڕەونەبێ، هەم خۆی هەم ولاخەکانی دەپڕووکینو لەپێ دەکەون. (ریاض/١ ل/٩٧ ژ/٢/٨٦ زنجیرە ژمارە: ٨-باسی ڕاسالی، واتە: ئیستیقامەت).

٢٠١١- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عنها أنها قالت: سئل النبي صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أيُّ الأعمالِ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ؟ قال: أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ. (الحديث ٦٤٦٥ سبق طرفه في رقم: ٩٠٩ تجريد = ١٩٦٩ فتح= بەرگی/٢ ل/٢٩٠) + (بڕوانە/ ژمارە/٩١٠ تەجرید = بەرگی/٢ ل/٢٩١)[٢٠١١]:

عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- پرسیارکرا: کام کردەوە زۆر خۆشەویستە لەلای خودای گەورە؟ فەرمووی: هەرکارێکی چاکە خاوەنەکەی بەردەوام بێ لەسەری، ئەوە لەلای خودا

[٢٠١٠] أخرجه مسلم في صفات المنافقين و أحكامهم، باب: لن يدخل أحد الجنة بعمله..رقم/٢٨١٦ (راجع رقم/٣٧ تجريد). -المترجم-

[٢٠١١] راجع رقم: ٩٠٩ تجريد. -المترجم-

خۆشەویستترین کردەوەی چاکەی ئەوچاکە کارەیە، با ئەوکردەوەیە کارێکی کەمیش بێ. (تاج/١ ل/٦٤ ز/١٠ ژ/٧-ش/ت).

٢٠١٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰه عَنْه قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَهَا مِائَةَ رَحْمَةٍ فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً وَأَرْسَلَ فِي خَلْقِهِ كُلِّهِمْ رَحْمَةً وَاحِدَةً فَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الرَّحْمَةِ لَمْ يَيْئَسْ مِنَ الْجَنَّةِ وَلَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الْعَذَابِ لَمْ يَأْمَنْ مِنَ النَّارِ. (الحديث ٦٤٦٩ طرفه في: ٦٠٠٠)[٢٠١٢]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر - دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەورۆژەی کەخودا ڕەحمەتو سۆزو بەزەیی دروست کرد، کردی بەسەد بەشەوە، نەوەدو نۆ بەشیانی لای خۆی هێشتۆتەوە، هەڵی گرتوون بۆ ڕۆژی قیامەت، لەو ڕۆژە سەختەدا ڕەحمیان پێدەکا بەبەندەکانی خۆی، وەتاقەیەك بەشیانی ناردۆتە خوارەوە بۆناو زەوی، ئیتر ئەمەی کەدەیبینن دروستکرا وان لەناو خۆیانا هەموو ڕەحم بەیەکتری دەکەنو، بەزەیی یان بەیەکرتریدا دێتەوە، ئەمە هەمووی بەشێکە لەوتاقە بەشە. جائەگەر بێبڕوا واتە: کافر — دەیزانی کە خودا چەنێ ڕەحمەتی زۆرە لەبەهەشت نائومێد نەدەبوو، هەروەها ئەگەر بڕوادارەیش دەیزانی کەخودا چەنێ بێ باکەو چەنێ سزای زۆر و تۆڵەی سەختی لەلا هەیە، کەس لەچوونە ناوئاگری دۆزەخ دڵنیانەدەبوو. (ریاض/٢ ل/٩ ز/٥٣ ژ/١/٤٤٣-باسی کۆکردنەوەی ترس و هیوا) + (تاج/٩ ز/٩ ل/٢٦ ژ/١ + تاج/٩ ل/٢٧٤ ز/٩٣ ژ/٢+٣+٤).

[٢٠١٢] و الحديث من أفراده (العيني/٢٣ ص/٦٧).

-المترجم-

٢٠١٣- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ. (الحديث ٦٤٧٤ – طرفه في: ٦٨٠٧)[٢٠١٣]:

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ زامنی زمانی و زامنی داوێنی خۆیم بۆبکا، لەشەڕو خراپە ئەم دوو ئەندامەی خۆی بپارێزێ، منیش خۆم دەبم بەزامنی بەهەشت بۆی! واتە: موسوڵمانی داوێنپاك و زمانپاك بەهەشتیە. (تاج/١٠ ز/٢ ل/٨ ژ/٤ + تاج/٣ ز/٩٢ ل/٢٣٧ ژ/٢) + (ریاض/٣ ز/٢٥٤ ل/١١٠٣ ژمارە/١٥١٣- باسی غەیبەت و پاشەملە –ش).

٢٠١٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ. (الحديث ٦٤٧٨ طرفه في: ٦٤٧٧)[٢٠١٤]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ -دروودی خوای لەسەر بێ- وارێ دەکەوێ کەبەندەیێ قەسەیێ دەکا، لەو جۆرە قسانەی کەدەبن بەمایەی ڕەزای خودا، ئەوەندەیش دڵی ناداتێ، بەهۆی گوتنی ئەوقسەیەوە، خودا ئەوبەندەیێ چەندین پایە بەرز دەکاتەوە، وەهەروەها ڕێ دەکەوێ کەبەندەیێ قسەیێدەکا، لەوجۆرە قسانەی کەدەبن بەهۆی تووڕەیی و ڕەنجاندنی خودا، ناچێتە بنج و بناوانی و بەباشی لێی ورد نابێتەوە، تابزانێ

[٢٠١٣] أ- متفق عليه: البخاري (٦٤٧٤، ولم أجده في مسلم هامش رياض الصالحين. تخريج حديث رقم/٣/١٥١٣. -المترجم-

ب- ولم يوافقه مسلم على تخريج حديث سهل بن سعد: من لم يضمن لي. فتح/٣ ص/٣١٠. -المترجم-

[٢٠١٤] قال النووي في رياض الصالحين: (رواه البخاري) يعني من أفراده. -المترجم-

قسەکەی کوێدەگرێتەوە، کەچی بەهۆی ئەوقسەیەوە دەخزێتە ناوئاگری دۆزەخەوە!. (تاج/١٠ ز/٢ ل/٧ ژ/١-پاراستنی زمان + ریاض/٣ ز/٢٥٤ ل/١١٠٥ ژمارە/٦/١٥١٥).

٢٠١٥- عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَثَلِي وَمَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمًا فَقَالَ رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ فَالنَّجَاءَ النَّجَاءَ فَأَطَاعَتْهُ طَائِفَةٌ فَأَدْلَجُوا عَلَى مَهْلِهِمْ فَنَجَوْا وَكَذَّبَتْهُ طَائِفَةٌ فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَاجْتَاحَهُمْ. (الحديث ٦٤٨٢ طرفه في: ٧٢٨٣)[٢٠١٥]:

ئەبو موسا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نموونەی منو ئەم ئایینە پیرۆزەی کەخوا بەمنا ناردوویەتی، وەك نموونەی پیاوێکی ڕاستگۆ وایە، کەبە دڵسۆزی هۆزەکەی خۆی لە مەترسییەکی گەورەی نزدیك هۆشیار بکاتەوە، بچێتە ناویان و بڵێ: بەچاوی خۆم ئەو سوپایەم دی، کە هاتووە بۆسەر ئێوە، وەمن ترسێنەرێکی راستو دروست و پەتیم بۆ ئێوە، دەی هەتازووە خۆتان رزگارکەن، درەنگە درەنگ!! جا کۆمەڵێ لەهۆزەکەی بڕوای پێبکەن و بەگوێی بکەنو رزگاریان ببێ، بەم شێوەیە: لەسەرەتای شەوەوە لەسەرەخۆشە وڕەوی بکەنو خۆ قوتارکەن، کۆمەڵێکی تریشیان هۆشیار کردنەوەکەی بەردرۆبزانن و باوەڕ بە ئامۆژگاریەکانی نەکەن وبێئاگا پشتی لێبکەنەوە، هەتا لەگەڵ بەیانا سوپاکەبدا بەسەریانا و تەفرو تونایان بکەنو بەفەتارەتیان بەرن.

٢٠١٦- عَنْ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْه قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ. (الحديث ٦٤٨٨)[٢٠١٦]:

[٢٠١٥] أخرجه مسلم في الفضائل، باب: شفقة صلى اللهم عليهِ وسلمَ على أمته، رقم/٢٢٨٣.

[٢٠١٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث: الجنة أقرب إلى احدكم -خاتمة كتاب الرقاق ج/١٣ ص/٣١٠. -المترجم-

عەبدوڵڵا -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەرکەسێ لەئێوە بگری بەهەشتی لێوە نزیکترە لە بەنپێڵاوی کەوشەکانی، دۆزەخیش هەروەها. (ریاض/٢ ز/٥٣ ل/٣١ ژ/٣/٤٤٥- کۆکردنەوەی ترس و هیوا لەدڵا).

روونکردنەوە:

واتە: کەس نازانێ بەهۆی چییەوە خوالێی دەڕەنجێ، یابەهۆی چییەوە خوا لێی خۆش دەبێ، کەواتە: مرۆڤ تادەتونێ کاری خێر زۆر بکا، سا بەشکوو بەهۆی یەکێکیانەوە خوالێی خۆش بێ، وەهەروەها تادەتوانێ لەخراپە، لەگەورەو بچووکی، لەکەم و لەزۆری، دووربێ، نەبادا خوانەخواستە، بەهۆی یەکێکیانەوە ببێ بەدۆزەخی؟ (تاج/١٠ ز/١٤ ل/٤٨ ژ/٣-ترسی خودای گەورە).

٢٠١٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْه أَنَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَال: حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ وَ حُجِبَتِ الجَنَّةُ بِالمَكَارِهِ. (الحديث ٦٤٨٧)[٢٠١٧]:

ئەبوهورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئاگری دۆزەخ بەئارەزووبازی پەرژین کراوە، بەهەشتیش بەبێ دڵی کردنی دەروون پەرژین کراوە. (تاج/١٠ ل/٤٧ ز/١٤ ژ/٢-ش/ت).

٢٠١٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فُضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ. (الحديث ٦٤٩٠)[٢٠١٨]:

[٢٠١٧] أخرجه مسلم في أول كتاب الجنة وصفة يفعها و اهلها رقم/٢٨٢٢، ٢٨٢٣.

[٢٠١٨] أخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، رقم: ٢٩٦٣.

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- لەخۆشەویـستەوە -دروودی خـوای لەسەر بـێ- دەفـەرموێ: ئەگـەر تەماشـای کەسـێکتان کـرد، کەلـەماڵو سامانو شـێوە جوانیـدا، بـاوی هـەبوو بەسـەر ئێـوەوە، باتەماشـای خـوار خۆشـتانەوە بکـەن، نـەبادا بـەهۆی ئـەوەوە خۆتـان بەمەغـدوور بـزانن‌و، ئـەونازو بـەهرەو نیعمەتەی کە خواپێی بەخشیون بەکەم بزانن‌و سەبارەت بەوە تووشی هەڵـەو ناسوپاسی ببن!. (تاج/٩ ز/٩٦ ل/٢٩٩ ژ/٢+ل-٣٠٠ ژ/٣).

٢٠١٩- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَرْوِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً. (الحديث ٦٤٩١)[٢٠١٩]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خوا لەخۆی‌و بابی بێ- فەرمووی: لەفەرموودەیـەکی قودسـی‌دا، کـە پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- دەیگێڕێتـەوە لـەخودای گـەورەو پـیرۆزەوە، فـەرمووی: خـودای گـەورە دەفـەرموێ: خـودا هـەموو چاکەیەك‌و هەموو خراپەیەکی لە (لوح المحفوظ) نوسیوەو بەم شێوەیە روونی کردۆتەوە، بۆ هەموو کەسێ: ئەگەر کەسێ ویستی چاکەیێ بکاو بۆی نـەکرا، ئـەوە خـودا لـەلای خـۆی چاکەیەکی تـەواوی بـۆ دەنوسـێ، وەئەگـەر کەسـێ ویستی چاکەیێ بکاو لەهەمان کاتـدا کـردی ئـەوە خـودای سـەردارو سـەروەر لەلای خۆی لـە دە چاکەوە تـا حـەوت سـەد چاکە، تـا ئەوەنـدەی خـودا خـۆی حەزدەکا چاکەی بۆ دەنوسـێ، وەئەگـەر کەسـێ ویستی خراپـەیێ بکات بـەڵام نـەیکرد ئـەوە خـودا لـەلای خـۆی چاکەیەکی تـەواوی بـۆ دەنووسـێ، وەئەگـەر

[٢٠١٩] أخرجه مسلم في الايمان، باب: إذا هم العبد بحسنة كتبت ...رقم/١٣١.

کەسێ ویستی خراپەیێ بکا، وەکردی، ئەوە خودا بەیەك خراپە دەینووسێ لەسەری. (ریاض/١ ز/١ ژ/١١/١١ ل/١٦-ش. باسی: نیازو نیاز پاکی...).

٢٠٢٠- عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيثَيْنِ قَدْ رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَنْتَظِرُ الْآخَرَ حَدَّثَنَا أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ثُمَّ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَعَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ وَعَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ثُمَّ حَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِ الْأَمَانَةِ قَالَ يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتُقْبَضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَنَفِطَ فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ ثُمَّ أَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ لَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ إِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا أَمِينًا حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ مَا أَجْلَدَهُ مَا أَظْرَفَهُ مَا أَعْقَلَهُ وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا أُبَالِي أَيَّكُمْ بَايَعْتُ لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ وَلَئِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ وَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ لِأُبَايِعَ مِنْكُمْ إِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا. (الحديث ٦٤٩٧ طرفاه في: ٧٠٨٩، ٧٢٧٦)[٢٠٢٠]:

حوزەیفە -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەری خودا – درووودی خودای لەسەر بێ -دوو فەرمایشتی لەبارەی سپاردەوە پێمان فەرموو، یەکێکیانم بەچاوی خۆم دی کەهاتە دی، کەبریتی بوو لە هاتنی سپاردە (ئەمانەت) وە چاوەنواڕی ئەوی تریشیانم کە بێتە دی، بریتی یە لەنەمانی ئەمانەت، واتە: سپاردە. یەکەم: ئەوە بوو فەرمووی پێمان: (ئەمانەت –واتە: سپاردە– کەهاتە خوارەوە، لەناخی دڵی پیاو چاکان وەك چینی سەحابەو تابیعین بەسروشت سپاردە پەروەر بوون، بەرە بەرە قورئانیش دەهاتە خوارەوە، سوننەتی پێغەمبەریش لەدوا ئەو دەهات، ئیتر ئەوانیش

[٢٠٢٠] أخرجه مسلم في الايمان، باب: رفع الأمانة و الإيمان من بعض القلوب، رقم/١٤٣.

بـەفێربوونی قورئـانو بـەزانینی شـەریعەت، سـپاردەیان بەباشـیو بـەجوانی پەروەردەکرد).

فەرمایشتی دووەم ئەوە بوو باسی نەممانی ئەمانەتی بۆ کردین، فـەرمووی -درووەی خوای لەسەر بـێ- (کاتـێ ئەمانـەت هـەڵ دەگـیرێ بەرەبـەرە نامێنـێ، پیـاو دەبـێ خـەوی لێ دەکـەوێ، لـەو خـەوەدا سـپاردە لـەدڵی وەردەگیرێتـەوە، بەرەبەرە شوێنەکەیشی لەناو دلاً کوێر دەبێتەوە، لەسەر ئەم شێوەیە:

یەکـەمجار شـوێنەکەی وەك نیتکەیـەکی ڕەش دەمێنێتـەوە، دووەمجـار کەخەوی لێ دەکەوێ ئەوەیشی کە ماوە لەدڵیا ئەوەیش دەڕواو هیـچی نامێنـێ، ئیتر شوێنەکەی وەك تلۆقی لێ دێ، نـووری ئەمانـەت، ڕووناکی ی سپاردە، کـە لەدڵ بار دەکا، وەك ئەو پشکۆیە وایە کەبینێیت بەقاچی خۆتـاو، شـوێنەکەی هەڵتۆقێ، سەیر دەکەیت قاچت بلۆق دەکاو، بلۆقەکەو شوێن بلۆکەو، تاماوەیێ دەمێنێ، بەلاّم پشکۆکە نەماوەو سکڵەکە دیار نییە، ئەمانەتیش کە لەدڵ باری کرد ئاوایە!

ئەوجا بۆ ڕوونکردنەوەی مەبەستە کە پـتر، چەوێکی هـەڵگرتو تلاینـەوە بەسەر قاچی خۆیاو، نیشانی دا کەپشکۆکە ئاوابنێ بەقاچی خۆیـا. فـەرمووی: ئیتر بەرە بەرە کەس متمانە بەکەس ناکا، تاوای لێ دێ، خەڵك مامەڵەو سەودا لەگەڵ یەکتری دەکەن، بەلاّم خەریك دەبێ کەکەس ئەمانەت بـەجێ نـەهێنێ، تاوای لێ دێ پیاوی ئەمینو دەستپاك واکەم دەبێ، دەڵێن: لەناوفیسارە خێڵدا پیاوێکی دەستپاکی ئەمین ماوە! وای لێ دێ دەبێ بەپاشاگەردانییەکی وا، قسەو گوتاریان بایەخی نامێنێ، پیـاوی واپەیـدا دەبـێ سـەنگی دەنکـە خەرتـە لـەیی چییە، باوەڕوئیمان لەدڵیا نییە، کەچی پێی دەڵێن: ئای لەم شا پیـاوە، چـەندە ژیرو هۆشیارە، یاچەندە سەلارو ناسكو نازدارە، یاچەندە بەجەرگو ڕەشیدو ئازایە! (بەڕاستی ئێستا ڕێك وایە).

حوزەیفە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەیفەرموو: ئەو سەردەمە نەماوە کەمن دەربەست نەبووم، کەلەگەڵ هەر کامێکتانا مامەڵەو سەودام بکردایە، ترسم نەبوایە، چونکە مامەڵە کارەکە ئەگەر خۆی موسڵمان بوایە، ئایینو دینەکەی نەیدەهێشت کەگزیو ناپاکیم لێ بکا، خۆئەگەر گاورو جوولەکەش بوایە، سەرکارەکەی سەری، نەیدەهێشت کەگزیو ناپاکیم لێ بکا! بەڵام ئەمڕۆ مەگەر لەگەڵ فیسارە کەسو فیسارەکەس بتوانم مامەڵەو سەودا بکەمو لێیان دلنیابم!) . (تاج/١٠ ل/٦٩ ز/١٨ ژ/١ ش/ت باسی سپاردە هەڵ دەگیرێ) + (ریاض/١ ل/١٨٣ ز/٢٥ ژ/٢/٢٠٠ باسی فەرمانکردن بەدانەوەی ئەمانەت — سپاردە-)

٢٠٢١- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَجِدُونَ النَّاسَ كَإِبِلٍ مِائَةٍ لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً. (الحديث ٦٤٩٨)[٢٠٢١]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە خۆشەویست - درووودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ئەو خەڵکە بێ متمانەن، متمانەیان پێ ناکرێ، مەگەر چۆنەها، هەروەك چۆن لەسەرد وشتردا، وشترێکی رەسەنت دەست ناکەوێ کەدەست بدا بۆ سواری ئاوا!).

٢٠٢٢- عَنْ جُنْدَبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ يُرَاءِ يُرَاءِ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ.(الحديث)[٢٠٢٢]:

جوندوب -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەرکەسێ بۆ ناوبانگو شۆرەت چاکەوخودا پەرستی بکا، خودا لەجیهانا دەیکا بەپەندو، لەقیامەتیشا بێ پاداشتی دەکا،

[٢٠٢١] أخرجه مسلم في فضائل الصحابة، باب: قوله صلى الله عليه وسلم (الناس كإبل مائة...)، رقم/٢٥٤٧.

[٢٠٢٢] أخرجه مسلم في الزهد و الرقاق، باب: من أشرك في عمله غير الله: رقم/٢٩٨٦.

وەهەرکەسێ بۆ ڕواڵەتو ریابازیی هەرکارێ بکا، خودا لەڕۆژی قیامەتدا پەردەی لەروو هەڵ دەماڵێو ریابازییەکەی ئاشکرا دەکا). (تاج/١ ل/٧٣ ز/١٣ ژ/١ ش/ت هەڕەشە کردن لەریا کاری وریابازی).

٢٠٢٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ تبارك وتعالى قَالَ: مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لَأُعِيذَنَّهُ وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدُّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ. (الحديث ٦٥٠٢)[٢٠٢٣]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: کەسێ گەڕ بکا بەخۆشەویستێکی منو دوژمنایەتی بکا لەگەڵ دۆستێکی من دا، یاشەڕ پێ بفرۆشێ، ئەوە دوژمنایەتی لەگەڵ مندا دەکاو شەڕ بەمن دەفرۆشێ، کەواتە باخۆی ئامادە بکا بۆ شەڕکردن لەگەڵ خۆمدا، من خۆم شەڕی تێ دەبەستمو لەجیاتی ئەو دۆستە نازدارەم بۆی دەچمە مەیدانی جەنگو شەڕی لەگەڵ دەکەم، وە عەبدو بەندەی من بەهیچ شتێکی باشو خۆشەویست وەك ئەوە خۆی لەمن نزیك ناکاتەوە، کەوەك بەکردن ئەو شتانەی فەرزو پێویستم کردووە لەسەری خۆی لەمن نزیك بکاتەوە، باشترین هۆکار بۆ نزیکبوونەوە لەخوای پەروەردگار، جێ بە جێ کردنی فەرزەکانە وەبەرە بەرە بەندەی من بەکردنی سوننەتەکان خۆی لەمن نزیك دەکاتەوەو خۆی دێنێتە پێشەوە، هەتا خۆشەویست دەبێ لەلام، جاکاتێ بەندە، بەکردنی عیباداتی جوان،

[٢٠٢٣] لم يوافقه مسلم على حديث أبي هريرة، (من عادى الي وليا..). (فتح/١٣ ص/٣١٠ خاتمة كتاب الرقاق – طبعة جديدة). -المترجم-

گەیشتە ئەو پایەی کەببێ بەخۆشەویستو دۆستی من، ئیتر خۆم دەبم بەگوێو چاوو دەست پێ بۆی! هەرچی بەدڵی من نەبێو بۆ ڕەزای من نەبێ، نەگوێ ی دەداتێو نەتەماشای دەکاو نەدەستی بۆ دەباو نەبۆی دەچێ! ئیتر منیش بێ دڵی ئەو ناکەمو دڵی ناشکێنم، هەرچیم لێ داوابکا، بەبان چاو دەیدەمێو بەدەستی خۆم دەیدەمێو بەپێ ی خۆم بۆی دەبەم، ئەگەر پەنام بۆ بێنێ پەنای دەدەم، لە کردنی هیچ شتێ وەك ئەوە سێو دوو ناکەم، وەك ئەوە کە لە کێشانی گیانی موسوڵمانا، سێو دوو دەکەم، چونکە ئەو حەزی لەمردن نییە، وەمنیش هەرچەند حەزم لەبێ دڵی ئەو نییە بەلاّم مردنیش کارێکی ناچارییە، هەردەبێ ببێ). (ریاض/١ ز/٤٧ ژ/١/٣٨٦ = ل/٣٠١ چاپی دووەم + ز/١١ ژ/٩٥ ل/١٠٥ -باسی تێکۆشانو لێبڕان بۆ خوا، باسی نیشانەی خۆشەویستی خوا).

٢٠٢٤- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللّٰهِ أَحَبَّ اللّٰهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللّٰهِ كَرِهَ اللّٰهُ لِقَاءَهُ. (الحديث)[٢٠٢٤]:

ئەم فەرموودەیە لە ریاض الصالحین دا، لەعائیشە وە ئاوایە: عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر -دروودی خودا لەسەر پێغەمبەرو ڕەزای خودا لەهەموو هاوسەرە پاکیزەکانی- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: هەرکەسێ حەز بەدیداری خودا بکات، خودایش حەز بەدیداری ئەو دەکا، وەهەرکەسێ حەز لەدیداری خودا نەکات، خودایش حەز لەدیداری ئەو ناکاتو حەزی لەچارەی نییە، عائیشە فەرمووی: منیش عەرزیم کرد: جا خۆئەی پێغەمەری خودا! کەسمان حەز لەمردن ناکەین، گوایە دەبێ خوداش حەز لەئێمە نەکا؟

[٢٠٢٤] أخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب/ من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه... رقم/٢٦٨٣.

خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (مەبەست ئەمە نییە کە تۆ تێ ی گەیشتویت، بەڵام مەبەست ئەوەیە کاتێ موسوڵمان لەسەرە مەرگا فریشتەی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- موژدەی ڕەحمەتو ڕەزامەندییو ڕێزلێگرتنی خودای دەدەنێ لەگەڵ نازو نیعمەتو بەهەرەی بەهەشتا، ئیتر ئەویش هیچی وەك ئەو دنیا پێ خۆش نابێ، وەحەز لەدیداری خودا دەکاو، خوداش حوز بەدیداری ئەو دەکا، ناموسوڵمانیش کاتێ کەمردن قورتمی دەگرێ، وەموژدەی سزای سەختی خودای پێ دەدرێ، ئیتر هیچی تری وەك ئەو جیهان پێ ناخۆش نابێ، وەحەز لە دیداری خودا ناکاو، خوداش حەز لەچارەی ئەو ناکا). (ریاض/٤ ل/١٣٣٦ ز/٣٧٠ ژ/١٨٤٨/٤١ -موسلیم).

٢٠٢٥- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها قَالَتْ: كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْأَعْرَابُ جُفَاةٌ يَأْتُونَ النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَسأَلُونَهُ: مَتَى السَّاعَةِ، فَكَانَ يَنظُرُ إِلَى أَصْغَرِهِمْ فَيَقُولْ: إِنْ يَعِشْ هَذَا لَمْ يُدْرِكْهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقومَ سَاعَتُكُمْ (يعني موتهم). (الحديث ٦٥١١)[٢٠٢٥]:

عائیشە - ڕەزای خوای لێ بێ - فەرمووی: گەلێ جار پیاو گەلێکی سارا نشینی عەرەب، کەبەسوشتو شك و ڕەقن، دەهاتنە خزمەتی پێغەمبەر - دروودی لەسەر - پرسیاریان لێ دەکرد: کاتێ قیامەت کەی دێ؟ ئەویش تەماشای هەرە بچکۆلەکەیانی بەتەمەن دەکردو دەیفەرموو: (ئەگەر ئەم کوڕە بژی، بەر لەوەی پیر ببێ کاتی قیامەتی ئێوە دێ). هیشامی کوڕی عوروە دەیفەرموو: واتە: کاتی مردنی ئێوە دێ. (تاج/١٠ ل/٢٧٥ ز/١٠٥ -باسی نیشانەی داهاتنی قیامەت).

٢٠٢٦- ع عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْزَةً وَاحِدَةً يَتَكَفَّؤُهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ كَمَا يَكْفَأُ

[٢٠٢٥] اخرجه مسلم في الفمن و أشرط الساعة، باب/ قرب الساعة، رقم/٢٩٥٢.

أَحَدُكُمْ خُبْزَتَهُ فِي السَّفَرِ نُزُلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ أَلَا أُخْبِرُكَ بِنُزُلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ بَلَى قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْزَةً وَاحِدَةً كَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَظَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا ثُمَّ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكَ بِإِدَامِهِمْ قَالَ إِدَامُهُمْ بَالَامٌ وَنُونٌ قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ ثَوْرٌ وَنُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زَائِدَةِ كَبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا. (الحديث ٦٥٢٠)[٢٠٢٦]:

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ڕۆژی دەستا خێز (قیامەت) گۆی زەوی دەبێ بەیەك کولێرە، خودا وەندی بەزەبرو زەنگ، بەدەستی خۆی ئەم دەستاو ئەو دەستی پێ دەکا، وەکوو چۆن یەکێ لەئێوە لەسەفەرا، کولێرە بنئاگرە لەبن ئاگردا دەبرژێنێو، کە دروستی دەکا، ئەم دەستەو ئەو دەستی پێ دەکا، هەتا تۆزێ پان ببێتەوە ئاوا، خودا ئەم کولێرەی گۆی زەوی یە دەکا بەنانی میوانداریی بۆ بەهەشتیەکان، لەئێستگای مەحشەردا بەر لەچوونە بەهەشت، وەك بەرکوڵ دەیخۆن! لەو کاتەدا، پیاوێکی جوولەکە هات گوتی: ئەی باوکی قاسم! خودا پێت فەڕ بەسەرتا بڕێژێ، باعەرزت بکەم کە لەڕۆژی قیامەتا یەکەم زیافەتی بەهەشتیەکان چییە؟ فەرمووی: (ئادەی بڵێ) گوتی: گۆی زەوی دەبێ بەتاقە کولێرەیەك. جوولەکەکەش فەرمایشتەکەی پێغەمەری، سەبارەت بەبوونی زەوی بەکولێرە دووبارە کردەوە. پێغەمبەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- تەماشایەکی واتا بەخشی ئێمەی کردو تەواو پێکەنی، هەتا خرێ پاشینەکانی وەدەرکەوتن، چونکە قسەی جوولەکەکە گوتەی تەورات بوو، ڕێکی فەرمایشتەکەی پێغەمبەر بوو، پاشان جولەکەکە گوتی: باپێت بڵکێمو عەرزت بکەم کەپێخۆرەکەشیان چییە؟!، کابرای جووە گوتی: پێخۆرەکە یان بالامو نوونە، هاوڕێیان فەرموویان: بالام چییەو نوون چییە؟

[٢٠٢٦] أخرجه مسلم في صفات المنافقين و أحكامهم باب/منزل أخل الجنة، رقم: ٢٧٩٢.

كابرای جووه گوتی : بالام گاجووتەو نونیش ماسیو نەهەنگە، لەپارچە گۆشتە زیادەکەی جگەری ئەم دوانە، کە خۆشترین پارچە یانە، حەفتا هەزار بەهەشتی لێ ی دەخۆن). (تاجی کوردی/١٠ ل/٣٦٠ ز/١١٨ ژ/٣ –باسی حەشر لەسەر زەوییەکی نوێ دەکرێ) + (تاج/١٠ ل/٤٧١ ز/١٤٧ ژ/١ باسی یەکەم خۆراكو یەکەم خواردنەوەی خەڵکی بەهەشت) + (تاجی کوردی/٦ ل/١١ ز/٣ ژ/٧ -تەفسیری سوورەتی بەقەرە).

٢٠٢٧- عَنْ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقِيٍّ قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ. (الحديث ٦٥٢١)[٢٠٢٧]:

سەهلی کوڕی سەعد -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر خۆی -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: (ڕۆژی قیامەت، مەردوم هەموو لەسەر زەمینێکی سپی مەیلەو سوور، حەشر دەکرێن، کەوەك کولێرەی باراشی پاك کراوی بێژراوەی بێ سۆس و کەپەك وایە).

سەهل –یایەکێکی تر– لەگێڕەرەوەکانی ئەم فەرموودەیە فەرمووی: (ئەو زەوی یە، زەوی یەکی تری نوێ یە جیایە لەم عەردەی ئێستای خۆمان، کەئێستا لەسەری دەژین لەبەر ئەوە نیشانەی خاوەنێتیو پەیوەندیو دیاریکردنی جێگەو ڕێگەی پێوە نییە، بەهەر چوارلادا هەتا چاو بڕکا، دەشتێکی سافی بێ بەرزیو نزمیو بێ نیشانەو شوێنەوارە). (تاج/١٠ ل/٣٦٠ ز/١١٨ ژ/٢ ش–حەشر لەسەر زەوییەکی نوێ دەکرێ).

٢٠٢٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةٌ عَلَى بَعِيرٍ

[٢٠٢٧] اخرجه مسلم في صفات المنافقين و أحكامهم باب: في البعث و النشور و صفة الأرض، رقم/٢٧٩٠.

وَأَرْبَعَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشَرَةٌ عَلَى بَعِيرٍ وَتَحْشُرُ بَقِيَّتَهُمُ النَّارُ تَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا. (الحديث ٦٥٢٢)[٢٠٢٨]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (تۆزێ لەپێش بەرپابوونی قیامەتدا، حەشرێ لەجیهاندا دەبێ، لەم حەشرەدا مەردوم بەسێ کۆمەڵ کۆدەکرێنەوە، دەستەی یەکەم: پێشەنگەکانن، ئارەزوومەندی دیداری خودانو لەڕابووردوویان بێزارن، چونکە ئەوەندە تامەزرۆی دیداری خودان، لەهەموو شتێکی تر بێزارن.

دەستەی دووەم: ئەوانەن کە دووکەس ، یا سێ کەس، یاچوار کەس، یاپێنج کەس، یاشەش کەس، یاحەوت کەس، یاهەشت کەس، یا نۆکەس، یادەکەس، بەسەرەو بەنۆرە بەرودوا سواری یەك وشتر دەبن، یاخود دووکەس دووکەس، یاسێ کەس سێ کەس، پێکەوە لەپاشکۆی یەکتری یەوە سواری یەك وشتر دەبنو... تاد. وەهەرچی لەمانە مایەوە ئەوە دەستەی سێیەمنو، ئایەخی هەرسێ دەستەکەن، ئەمانە پیادەن بەپێ دەڕۆن، ئاگر وەك شوان دەیانداتە بەرو وەك ڕات بەرەو سارای مەحشەرییان دەخوڕێ، ئیتر چەند ڕۆژ بەڕێوەبن ئاگرەکەش لەگەڵیاناە، لەهەرکوێ شەو بکەنەوە ئاگرەکەش بەدیاریانەوە شەو دەکاتەوە، لەهەر کوێ نیوەڕوان وچان بگرن، ئاگرەکەش لەوێدا لەگەڵیانا وچان دەگرێ، لەهەر کوێ بەیان بکەنەوە هەروەها، وەلەهەر کوێ ئێوارەیان لێ بێ هەروەها –ش. (تاج/١٠ ز/١١٧ ل/٣٥٨ ژ/٤).

٢٠٢٩- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَتْ: قال رسول الله صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تُحْشَرُونَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا. قُالت عائشة: فقلتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الرِّجَالُ وَ

[٢٠٢٨] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب/ فناء الدنيا وبيان الحشر يوم القيامة، رقم/٢٨٦١.

النِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ فَقَالَ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يهمهم ذاك. (الحديث ٦٥٢٧)[٢٠٢٩]:

عائيشه – رەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: پێغەمبەر- درودی لەسەر – فەرمووی: (ئێوە ئەی بەرەی ئادەمیزاد! لەڕۆژی قیامەتا بەرووتو قووتیو بەپێخاوسیو بەسوننەت نەکراوی، حەشر دەکرێنو کۆدەکرێنەوە بۆ لێپرسینەوە.

عائیشە فەرمووی: منیش گوتم: ئەی پێغەمبەری خودا! پیاوان

و ژنان پێکەوە دەبن، خۆ ئەوە تەماشای شەرمگای یەکتری دەکەن! ئایا وایە یانا؟ فەرمووی: (لەبەر دیزواری هەڵوێستو سەختی ئەو دەمە، کێ دەیپەرژێتە سەر شتی وا، کێ وەك خودا لەقورئانا دەفەرموێ: (لكل امرى منهم يومئن شأن يغنيه -٣٧/٨٠ – واتە: لەو ڕۆژەدا بارودۆخو هەڵوێست واشلۆقو سەختو سەخڵەت دەبێ، کەس ناپەرژێتە سەر کەس، هەرکەسێ ئالاوە بەدەردی خۆیەوە ناپەرژێتە سەر شتی وا، مشووری کاری خۆی دەخواتو بەس!) . (تاجی کوردی/٧ ل/٢٣٧ ز/٦٣ -تەفسیری سوورەتی عەبەسە ژ/٣) + (ریاض/١ ل/٣١٨ ز/٥٠ ژ/٤١١/١٦ –ترسان لەقاری خودا –ش).

٢٠٣٠– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرَقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ. (الحديث)[٢٠٣٠]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: حەزرەت -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (لەڕۆژی ژیانەوەدا ئەو خەڵکە دەکەونە سەخڵەتیەکی

[٢٠٢٩] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نضيمها، باب: فناء الدنيا، وبيان الحشر يوم القيامة، رقم/٢٨٥٩.

[٢٠٣٠] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب/ في صفة يوم القيامة، رقم/٢٨٦٣.

واوه ئارەق دەکەن، ئارەقێکی زۆر زۆر، تەنانەت حەفتا باڵ ئارەقیان بەناخی زەویدا دەچێتە خوارەوە، وەکی تریش پەنگاوی ئارەقی لەشیان وائەوق دەکاتەوە، هەتا دەگاتە لالغاوەیان، گەلێ جار دەگاتە بناگوێ یان!) . (ریاج/١ ل/٣١٤ ژ/٤٠٣/٨ ش).

٢٠٣١- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ. (الحديث)[٢٠٣١]:

دیسان فەرمووی: پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (لەڕۆژی قیامەتا، یەکەم شت کە ئادەمیزاد لەسەری دادگایی مەحکەمە دەکرێ، مەسەلەو پرسی خوێن ڕشتنو پیاکوشتنە. لەگێڕانەوەیەکی تاج دا دەفەرموێ: (یەکەم شت کەبەندە لەسەری بەرپرسیی (موحاسەبە) دەکرێ، مەسەلەی خوێن ڕشتنی ناهەقو کوشتنە). (تاجی کوردی/٣ ل/٢٠٠ ز/٨١ ژ/٢ - ش/ت/ن) + (ریاض/٤ ل/١٣٣٤ ز/٣٧٠ ژ/١٨٤٥/٣٨).

٢٠٣٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ وَصَارَ أَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ أُتِيَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ثُمَّ يُذْبَحُ ثُمَّ يُنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ. (الحديث)[٢٠٣٢]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- - ڕەزای خودا لەخۆیو بابی - فەرمووی: خۆشەویست - درودی خودای لەسەر - فەرمووی: (کاتێ بەهەشتیەکان لەبەهەشتا جێگیر دەبنو تیادا دا دەمەزرێن، وەهەروەها دۆزەخیەکانیش لەدۆزەخ دا مۆڵ ئەدرێن، ئەوجا جاترچییەك جاڕ هەڵ دەداو

[٢٠٣١] أخرجه مسلم في القسامة، باب/ المجازاة بالدماء في الآخرة ...، رقم/١٦٧٨.

[٢٠٣٢] أخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب: النار يدخلها الجبارون، ٢٨٥٠.

بەدەنگی بەرز بانگ دەکا: ئەی دانیشتوانی بەهەشت! گوێ بگرن، ئەوانیش گوێ قولاخ دەکەنو دەنواڕن، دیسان بانگی دۆزەخیەکان دەکاو دەڵێ: ئەی خەڵکی دۆزەخ! گوێ بگرن، ئەوانیش گوێ قولاخ دەبنو دەنواڕن! ئەوجا مردن دێنن، لەشێوەی بەرانێکی تەودا، لەسەر شوورەکەی نێنوانی بەهەشتو دۆزەخ کەپێی دەگوترێ ئەعراف، ڕایدەگرن، جاڕچییەکە بەهەردوولا دەڵێ: ئەمە دەناسن؟ دەڵێن: بەڵێ ئەمە مردنە، هەموویان بەباشی چاویان لێیەتی، جایە حیای کوڕی زەکەریا بەرانەکە پاڵ دەخاو سەری دەبڕێ، ئەنجا جاڕکیش بانگەواز هەڵ دەدا: ئەی خەڵکی بەهەشت! خۆشی لەئێوە، موژدەتان لێ بێ، ئیتر مردن نەما، هەتا هەتایە لەبەهەشتا بەخۆشی دەژین! وە ئەی خەڵکی دۆزەخ! قۆڕبەبانی چاوتان، دەرگای ئومێدتان بەئێجگاری لێ داخرا، ئیتر مردنیش نەما، هەتا هەتایە ئەمە شوێنتانە! جابە هەشتیەکان بەم بۆنە خۆشەوە ئەوەندەی تر کەیفخۆش و شادمان دەبنو، دۆزەخیەکانیش بەهۆی ئەم رووداوە دڵ ئەزینەوە ئەوەندەی تر خەمبارو خەفەتبار دەبن). (تاج/٧ ل/١٩ ز/٢ ژ/٢ ش/ت -تەفسیری سوورەتی مەریەم).

٢٠٣٣- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى يَا رَبِّ وَقَدْ أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ أَلَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ يَا رَبِّ وَأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُ أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا. (الحديث ٦٥٤٩ – طرفه في: ٧٥١٨):[٢٠٣٣]:

ئەبو سەعیدی خودری -ڕەزای خوای لێ بێ- ووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- ووی: خودای پاك و پیرۆزو مەزن، بەبەهەشتیەکان

[٢٠٣٣] اخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب: إحلال الرضوان على أهل الجنة، رقم: ٢٨٢٩.

دەفەرموێ: ئەی خەڵکی بەهەشت! ئەی بەهەشتینە! ئەوانیش بەیەك دەنگ دەڵێن: بفەرموو ئەی پەروەردگارمان! هەمیشە ئێمە بەندەی کە مەربەستەین و ئامادەین بۆ جێ بەجێ کردنی فەرمانەکانت، سەرچاوەی گشت خێرو خۆشی و بەهرەیی، والە هەردوو دەستی توانایی تۆدا، خودای گەورە دەفەرموێ: ئایا بەش و بارەی باشی خۆتان لەبەهەشتا رازین و پێی خوشنوودن؟ دەڵێن: ئەی بۆ ڕازی نابین، لەم بەش و بارە باشە، کەتۆداوتە بەئێمە دەبێ باشتر هەبێ؟ کێی تر بەش و بارەی وا زۆر باشی پێ دراوە؟ خودا دەفەرموێ: ئەدی دەڵێن چی ئەگەر لەوەیش باشترتان پێ خەڵات بکەم؟ دەڵێن: جاشتی واهەیە دەبێ چی شتێ هەبێ کەلەوە باشتر بێ؟! دەفەرموێ: (خۆشنودی و رەزامەندیی خۆمتان دەدەمێ و لێزەمەی لێڕازیبوونی خۆم دا دەبارێنم بەسەرتانداو لەناو بەهەشتی ریزوانی خۆما جێتان دەکەمەوەو ئیتر بەهۆی ئەوەوە هەتا هەتایەو هەرگیزاو هەرگیزو قەت قەتو بڕای بڕای لەم ڕۆ بەدواوە لێتان نارەنجێم). (ریاض/٤ ل/١٤٠٦ ز/٣٧٢ ژ/١٨٩٤/١٥ -ش = ب+م = ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلیم -رەزاو رەحمەتی خودایان لێ بێ-).

٢٠٣٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا بَيْنَ مَنْكِبَيِ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مَسِيرَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ. (الحديث ٦٥٥١)[٢٠٣٤]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەرفەرموێ: (لەشی دۆزەخیەکان ئەوەندەزل و گەورەیە، تەنانەت بەینی هەردوو سەرشانی ناموسوڵمان، لەدۆزەخ دا، سێ ڕۆژە ڕێیگەیە، بەڕۆیشتنی سواری خێراو تیژ ڕەو). (تاجی کوردی/١٠ ل/٤٩٨ ژ/١ ز/١٥٢).

[٢٠٣٤] اخرجه مسلم في الجنة، وصفة نعيمها، باب: النار يدخلها الجبارون و الجنة يدخلها الضعفاء، رقم:٢٨٥٢.

روونكردنەوە:

لەفەرمایشی دانەری تاجول ئوصوول و شێخی عەسقەلانی و مامۆستای عەینی و زانایان دەردەکەوێ کە: (کۆمەڵێ فەرموودەی بەهێز هەیە، کەمێ لەناو خۆیانا جۆرە جیاوازی یەکیان هەیە، قسە لەچۆنێتی و گەورەو بچووکی ئەندام و لەشی بێباوەڕان دەکەن لەناو دۆزەخا، وەك هەندێ فەرموودە باسی ئەوە دەکا کەهەندێ لەناموسوڵمانەکان زۆر زەبەلاح و فیلەتەنن، تەنانەت کاکیلەیەکیان بەقەد کێوی ئوحود دەبێ، یالەنەرمەی گوێ ی ناموسڵمانەوە، هەتا سەرشاخ، ماوەی حەوت سەد ساڵە ڕێگەیە، یانەستووریی پێستەکەی سێ ڕۆژە ڕێگەیە، یان ئەستوور پێستەکەی چل و دووباڵە، کابرایەکی زەبەلاح، یا جێ قنگی ناموسڵمان لەناو ئاگری دۆزەخ دا، بەقەد نێوانی رەبەزەو مەدینە دەبێ، یابە قەد نێوانی مەککەو مەدینە دەبێ، یازمانی ناموسڵمان، فرسەخێ، دوو فرسەخ رادەخرێ، خەڵکی بەسەریدا دەڕۆن و بەپێ دەیشێلن، وەهەندێ فەرموودەی تر باسی ئەوە دەکەن، کەجەستەی دەعیە زل و خۆبەزلزانەکان زۆر بچکۆلەن، وەك دەفەرموێ: خۆبەزلزانەکان، کاتێ حەشر دەکرێن، لەڕۆژی قیامەتدا، بەقەد مێروو چەیەك دەبن، لەسەر شەکڵ و شێوەی پیاو دەبن. وەگەڵ فەرموودەی تری لەم بابەتانە هەیە، کەباسی چۆنێتی و چەندێتی ئەندام و لەش و قەبارەی ناموسوڵمانان لە دۆزەخادەکەن، لەگەڵ هەندێ جیاوازی لەهەندێ لایەنەوە، لەناو ئەم فەرموودانەدا، ئەمەیش قەیدی نییە چونکە:

١. لەپلەی یەکەما، مەبەست لەم دەربڕینانە، ئەوەیە کە موسوڵمان لەحاڵی شڕی بێباوەڕان حاڵی ببێ، کەلەدۆزەخا چەندە سزایان سەختە، وەشەیتان و دەستەی شەیتان تەفرەی نەدەن و لەقارو بێباکی خودای گەورە بترسێ و، هەمیشە ئەو ڕۆژە ڕەشەو ئێش و ئازارو سزای دۆزەخی لەبەر چاوبێ.

٢. سزای دۆزەخیەکان لەدۆزەخ دا هەموو وەکوو یەك نین، بەڵکوو جیاوازییەکی زۆر هەیە لەنێوانی چەندیو چۆنی ی سزای دۆزەخیەکاندا، سزای فیرعەونو نەمروودو شەددادو ئەبو جەهل، گەڵ قورسو سەختترە، لەسزای ناموسوڵمانێکی رەشۆکی، کەنەداوای خوایەتی کردبێ، نەزوڵمو زۆری لەکەسێ کردبێ، تەنیا لەسەر بێباوەڕیەکەی سزا بدرێ.

٣. گەڵ جار جۆری سزاو چۆنێتی لەشو جەستەیان، ئاماژەیە بۆ تاوانەکانی جیهانیان، وەك حەشرکردنی دەعیە زلان، لەسەر شێوەی پیاوێ بەقەد میروولەیی بێ!

٤. بۆیە جەستەو ئەندامەکانی بێ باوەڕان گەورە دەکرێن، هەتا بەپێ ی ئەوە سزاو ئازار زیاتر بچێژن.

٥. ئەم جۆرە جیاوازی یانە هەموو تەئویل کراون، لەبەر ئەوە هیچ کێشەیی دروست ناکەن، بۆ نمونە دەڵێن: هەندێ بێباوەڕ بەپێ ی تاوانەکەی، ئەستوری چەرمەکەی سێ ڕۆژە ڕێگەیە، وەهەندێکی تر، ئەستووریی پێستەکەی چڵو دوو باڵە، بەپێ ی تاوانەکەی، وەهەندێ تر پێنج ڕۆژە ڕێگەیە لەبەر هەمان هۆ...تاد.

٦. کەسێ بەچاوی ژیری، سەرەنجی حاڵی ژیانی زۆرینەی دروستکراوان بدا، لەم جیهانی یەکەمەدا، کەبەتانو پۆی مەینەتو خەمو خەفەتو ئێشو ئازارو کارەساتی دڵتەزێن چنراوەو تەنراوە، بۆی دەردەکەوێ کەلایەنی تاریکی ژیان، نموونەیە کە لەژیانی ناو دۆزەخ، ئەو هەمکە ئێشو ئازارو ترس بارەو دەربارەو هەزار هەزار بارە دەبنەوە، تابلۆیەکن لەتابلۆکانی ژیانی دۆزەخ، یەك چرکە نییە لەم ژینەدا، کەئێشو ئازارو خەمو خەفەتو مەینەت، وەك قیسپ نەبارێ، وابەبەرچاوەوە کەڕۆژانە بەملیۆنەها ڕۆح دەکێشرێ، لەش بێ سەردەکرێ، کۆرپە لەبەر دایك هەڵدەگرێ، گیانلەبەرانی بێ تاوان دەبن بەژێر هەرەسی بوومەلەرزەو

رووخانی دارو پەردەوەوە، لافاوی مەرگ، بەهەزارویەك ناوەوە، گیانی نازداران دروێنە دەکا، ڕۆژانە بەهەزاران لاوو پیرو کچو کوڕو ژنو پیاو دەبن بەداوی شێر پەنجەو دەردی کوشندەی ترەوە، هەر موبتەلایە، بەساڵ، بەدەساڵ لەژێر باری ئیشو ئازاری گولیو گەڕیو دەردی بێ دەرمانا دەتلێتەوە، ئەم هەموو ئاژەڵە لەقەسابخانەکانا سەردەبڕێن، ئەم هەموو مەلو مۆرو ئاسكو بزنو مەڕە، بەردەوام، گورگو شێرو پڵنگو هەڵوو داڵ، پەلپەلیان دەکەنو چاو و دڵو جەرگیان لەت لەت دەکەن! تەنانەت دەریاکان بەو زلیو پانیو پۆڕییەی خیان، سوور بوون بەخوێنی ماسی سك هەڵدڕاو و نەهەنگی شەقوپەفکراو، بەهاران ئەم هەمکە گیانلەبەرە خنجیلانە لەدایك دەبن، بەهەزارو یەك شێوە ڕازاونەتەوە، کەچی لەپایزا نا بەبێ تاوان، وەیشوومەو گەردەلوولی سەرماو سۆڵە، لەبەهەشتی ژین وە دەریان دەنێ!.

دەی ئەم کۆمێدی یە سەرمەدیە، ئەم شانۆی مەرگەساتەئەم بەردەوامبوونی ئەم هەموو ئێشو ئازارو ئەشکەنجەیە، بەڵگەیە لەسەر بێ باکی ی خودا، هەروەك نموونەیەکە لەژیانی ناو دۆزەخی ئەو جیهان. خواپەنامان بدا. (بڕ/تاج/١٠ ل/٤٩٧ ز/١٥٢ ژ/ ١+ ٢+٣+٤+٥ ز/١٥٥ ژ/١+٢+٣).

٢٠٣٥- عن أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَ مَا مَسَّهُمْ مِنْهَا سَفْعٌ فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فَيُسَمِّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيِّينَ. (الحديث)[٢٠٣٥]:

ئەنەسی کوڕی مالیك- رەزای خودای لێ بێ – فەرمووی: خۆشەویست- درووودی لەسەر بێ- فەرمووی: (کۆمەڵێ دۆزەخی لەدۆزەخ دەردەچن، کەلەوەو بەر ئاگری دۆزەخ مۆری پیادا ناونو داخی کردوونو کردوونی

[٢٠٣٥] اخرجه مسلم من حديث أبي سعيد، وزاد فيه: فيدعون الله فيذهب عنهم هذا الاسم (عيني/٢٣ ص/١٢٣، فتح/١٣ ص٢٥٤ ط.ج). -المترجم-

بەسووتە مەڕۆ، جائەمانە کەدەچنە ناو بەهەشت، بەهەشتیەکان پێیان دەڵێن لە ناو بەهەشتا: کۆنە دۆزەخی یەکان! جالە خوا دوا دەکەن ئەم ناوەیان لەکۆڵ دەکاتەوە).

٢٠٣٦- عن النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ يَخْطُبُ قال سَمِعْتُ النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ تُوضَعُ فِي أَخْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ. (الحديث ٦٥٦٢)[٢٠٣٦]:

نوعمانی کوڕی بەشیر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: لەخۆشەویستم بیست دەیفەرموو: (لەڕۆژی قیامەتا، ئەو کەسەی کەلە هەمووان سزای سووکترە، کابرایەکە دوو پشکۆ ئاگر دەخەنە سەر هەر دوو بەری پێ ی، مێشکی پێیان دێتە کوڵ، وەك مەنجەڵو حەوجۆشی سەر ئاگر). (تاج/١٠ ز/١٥٥ ل/٥٠٧ ژ/١+٢+٣).

تێبینی: لەو دووڵیستەدا، کە لەسەرەتای بەرگی دووەمو بەرگی چوارەمەوە، بۆ ژیاننامەی هاوەڵانی پێغەمەرو هەندێ لەپیاوانی رشتەکان نووسراون، لەزۆرینەی ژمارەکانا ئاماژە بۆ ژمارەی تەجریدەکەو فەتح کراوە ئاوا: (٣٠/٢٨ -ئەبو زەڕی غیفاری = ژمارە/٢٨ تەجرید = ژمارە/٣٠ فەتحولباری). لەهەندێ ژمارەیش دا، ئاماژە بۆ ژمارەی تەجریدەکە بەتەنیا کراوە، یا بۆ ژمارەی فەتحەکە بەتەنیا کراوە، کەواتە: ئەگەر تەرجەمەی حاڵی کەسایەتی یەکە لەژمارەی تەجریدەکەدا نەبوو، تەماشای ژمارەی فەتحی فەرموودەکە بکرێ.

٢٠٣٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ الْجَنَّةَ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أَسَاءَ لِيَزْدَادَ شُكْرًا وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أُرِيَ مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ لَوْ أَحْسَنَ لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةً. (الحديث ٦٥٦٩)[٢٠٣٧]:

[٢٠٣٦] اخرجه مسلم في الايمان: باب: اهون اهل النار عذابا رقم/٢١٣.

ئـەبو هـوريرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسەر بێ- دەفـەرموێ: (هـەموو کەسـێ لەبەهەشـتا، بـە چـاوی خـۆی جێگـەی خۆی لەناو دۆزەخا دەبینێ، پێی دەڵێن: ئەم شوێنی تۆ بوو، ئەگەر خراپـەکار بوویتایە، هـەتا زیـاترو باشـتر سوپاسـی خـودا بکـا، لەسـەر ئـەو بـەهرەو نـازو نیعمەتەی کە واتیادا، هەروەها گـشت دۆزەخییـەکانیش، کەدەچـنە نـاو دۆزەخ هەرکەسەیان لەناو بەهەشـتا جێگـەی خـۆی نیـشان ئـەدرێ، پێـی دەڵێن: ئـەم شـوێنە خۆشـە جێگـەی تـۆ بـوو، ئەگـەر ڕێگـەی راسـتت بگرتایـەو لـەجیهانا ئیمانت بهێنایەو کاری باشت بکردایە، هەتا پتر داخو خـەمو خەفـەت بخـواتو ئاهی سەرد هەڵکێشێ). (تاج/١٠ ز/١٥٧ ل/٥١٠ ژ/٣).

٢٠٣٨- عن عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عَمْرٍو رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قَالَ: قال رَسُـولُ اللّٰـهِ صَـلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ وَمَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ الْـوَرِقِ وَرِيحُـهُ أَطْيَبُ مِنَ الْمِسْكِ وَكِيزَانُهُ كَنُجُومِ السَّمَاءِ فَمَنْ شَرِبَ مِنْـهُ فَلَـا يَظْمَـأُ بَعْـدَهُ أَبَـدًا. (الحديث ٦٥٧٩)[٢٠٣٨]:

عەبـدوڵڵای کـوڕی عـەمر -ڕەزای خوادایـان لێ بـێ- فـەرمووی: پێغەمبـەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (ئەندازەی گەورەیی حەوزی کەوپـەری من ڕێ ی مانگە ڕێ یەکە، ئاوەکـەی لەچـڕی شـیر تـرە، بـۆنی لـەبۆنی میـسك خۆشترە. گۆزەڵەو شـەربەکانی دەوری،کـە ئاویـان لێ دەخۆنـەوە،لـە ئەسـتێرەی ئاسمان زۆرترن،ئەوەی ئاوی کەوسەریان پێ بخواتەوە،هـەرگیز تینـووی نـابێ). (تاجی کوردی/١٠ ز/١٢٧ ل/٣٨٣ ژ/٤+١+٢+٣+٥+٦+٧).

[٢٠٣٧] لم يوافقه مسلم على تخريج أبي هريرة (لا يدخل الجنة أري مقعده..) (فتح/١٣ ص/٣١٠ خاتمة كتاب الرقاق). -المترجم-

[٢٠٣٨] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا صلى اللهم عليهِ وَسلمَ و صفاته، رقم/٢٢٩٢.

٢٠٣٩- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهم عَنهمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَمَامَكُمْ حَوْضٌ كَمَا بَيْنَ جَرْبَاءَ وَأَذْرُحَ. (الحديث ٦٥٧٧)[٢٠٣٩]:

ئيبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (حەوزێ لەدەرگای بەهەشتا والە پشتیانەوە، لەجەڕباوە هەتا ئەزروح دەبێ). (تاج/١٠ ل/٣٨٢ ز/١٢٧ ژ/١ -ش).

٢٠٤٠- عَن أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَدْرُ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْأَبَارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ. (الحديث ٦٥٨٠)[٢٠٤٠]:

ئەنەس کوری مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (ئەندازەی حەوزەکەی من لەهەندێ شوێنیا، لەئەیلەوە کەوا لەشام، هەتا صەنعاو دەبێ کەوا لەیەمەن (ئێستە پێتەختی کۆماری یەمەنە) وەك ژمارەی ئەستێرەی ئاسمانیش پیاڵەو جامو مەسینەو سوراحی وا لەسەر). (تاج/١٠ ل/٣٨٣ ز/١٢٧ ژ/٣).

٢٠٤١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ فَقُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللّٰهِ قُلْتُ وَمَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ قُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللّٰهِ قُلْتُ مَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمُ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَدْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى فَلَا أُرَاهُ يَخْلُصُ مِنْهُمْ إِلَّا مِثْلُ هَمَلِ النَّعَمِ. (الحديث ٦٥٨٧)[٢٠٤١]:

[٢٠٣٩] أخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا و صفاته، رقم/٢٢٩٩.

[٢٠٤٠] أخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا و صفاته، رقم/٢٣٠٣.

[٢٠٤١] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة فيمن يدفع عن الحوض (فتح/١٣ ص٣١٠ ط.ج خاتمة الرقاق).

-المترجم-

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (جارێ لەخەوما، لەسەر حەوزی کەوپەرم ڕاوەستا بووم، بۆ پێشوازی لەهاتوانی ئۆمەتم، کە دێن بۆ دێنی منو نۆشین لەئاوی حەوزی کەوپەرم، ئەوەندەم زانی کۆمەڵێ خەڵك هاتن، کەهاتنە پێشەوە ناسیمنەوە، کەچی فریشتەیی لەشێوەی پیاوێکا، کەوتە نیوانی منو نێوانی ئەوانەوەو، نەیهێشت پتر بێنە بەرەوە، ئەوجا فەرمووی بەو کۆمەڵە: دەی وەرن، منیش بەفریشتەکەم گوت: دەیانێری بۆ کوێ؟ فەرمووی: بەخودا دەیانێرم بۆ دۆزەخ. گوتم: بۆ چییان کردووە، کەوا دەیانێری بۆ ئەو شوێنە؟ فەرمووی: ئەمانە لەپاش تۆ پاشەو پاش لەدین وەڕگەڕا بوونو پاشگەز بوو بوونەوەو لەتۆ هەڵ گەڕابوونەوە، هەروا لەدوا ئەمانە کۆمەڵێ تریش دێن، ئەوانیش هەروا، خۆشەویست فەرمووی: (جا وابزانم زۆر کەم لەم کۆمەڵانە قوتاریان دەبێ، وەك چۆن وشترێ بەرەڵا کرابێ و پشت گوێ خرابێ، کەم وا دەبێ ئەو وشترە رزگاری ببێو سەری تیا نەچێو لەناو نەچێ). (تاج/١٠ ل/٣٨١ ز/١٢٦ ژ/٤).

٢٠٤٢- عن حارثة بن وهب رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قال: سمعت النبي صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ذكر الحوض فقال: كما بين المدينة و صنعاء. (الحديث ٦٥٩١)[٢٠٤٢]:

حاریثەی کوڕی وەهب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جارێ پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- باسی حەوزی کەوپەری بۆمان دەکرد، گوێم لێی بوو دەیفەرموو: (حەوزەکەم لەمەدینەوە هەتا صەنعای یەمەن دەبێ!). (تاج/١٠ ل/٣٨٣ ز/١٢٧ ژ/٢ -ش).

[٢٠٤٢] اخرجه مسلم في الفضائل، باب: إثبات حوض نبينا صلى اللهم عليهِ وَسلمَ و صفاته، رقم: ٢٢٩٨.

ڕوونکردنەوە:

باسی حەوزی کەوثەر، لەتاج داوا لەبەرگی/٥ ل/٣٨٧ هەتا ل/٣٨٣، ئەصڵە عەرەبی یەکە، کەبریتی یە لەتەواوی زنجیرەی/٢٢٧،٢٢٦،٢٢٥، کەئەم سێ زنجیرەیە لەبارەی ئەم حەوزەوە، بەرێز: ٥+ ٧+ ٣= ١٥ پازدە فەرموودەیان لەخۆ گرتووە، ئەم پازدە فەرموودەیە، ئەگەر بەریز لەیەکەوە هەتا پازدە ژمارەیان بۆ دابنرێ، ژمارە/٢+٣+٦+٧+٨ ئەم پێنجەیان موتتە فەقوعەلە یەین، واتە شێخی بوخاری و شێخی موسلیم ریوایەتیان کردوون، بوخاری لەصەحیحی بوخاریداو موسلیم لەصەحیحی موسلیم دا، کە ئەم دوو کتێبە پیرۆزە لەپاش قورئان دروستترین پەڕاوی سوننەتن. ژمارە/٤+٩+١٤ ئەم سێ یەشیان بوخاری گێڕاونیە تەوە. ژمارە/١٠+١١ ئەم دووەشیان موسلیم ریوایەتی کردوون. مامۆستای عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: (قورگوبی و قازی عەیاچ دەفەرموون، بەپێ ی دەفەرموون، بەپێ ی فەرموودەی ساخ ، حەوزەکەی پێغەمەر، کەمەشهوورە بەحەوزی کەوپەر چەسپاوە، پێویستە لەسەر هەموو موکەللەفێ بیزانێو باوەڕی پێی هەبێ، پتر لەسیی سەحابە باسی ئەم حەوزەیان لەپێغەمبەرەوە گێڕاوەتەوە.).

پایانێ - خاتِمَةٌ

مامۆستای گەورەو سەروەر شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- لەپایانی ئەم نامەی (رقاق) مدا دەفەرموێ: (ئەم نامەیە سەدو نەوەدوسێ فەرموودەی واتیادا، سپیو سێ ڕێگە (طریق) یان بێ ڕشتەن، واتە: موعەللەقن، ئەوانی تریان پەیوەست (موصول)ن ، دووبارەکانیان سەدو سییو چوار فەرموودەن، پوختەکەیان (١٣٩ - ١٣٤ = ٥٩) پەنجاو نۆ فەرموودەن، موسلیمیش فەرموودەکانی ئەم پوختە یەی وەك بوخاری گێڕاوەتەوە، بێجگە لەمانەیان کەحەڤدە فەرموودەن:

١. فەرموودەکەی ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ-: (كن في الدنيا كأنك غريب)= ژ/١٩٩٨ تەجرید = ٦٤١٦ فەتحولباری).

٢. فەرموودەکەی ئیبنو مەسعود لەبارەی خەتکێشانەکەی پێغەمبەرەوە. = ژ/١٩٩٩ تەجرید = ژ/٦٤١٧ فەتحولباری.

٣. هەروا فەرمودەکەی ئەنەس لەبارەی خەتکێشانەوە = ژمارە: ٢٠٠٠ تەجرید = ژمارە ٦٤١٨ فەتحولباری.

٤. فەرموودەکەی ئوبەیی کوڕی کەعب، سەبارەت بەهاتنی سوورەتی (ألهكم التكاثر)= ژ/٦٤٢٠ فەتحولباری، لەتەجریدەکە دانییە.

٥. فەرموودەکەی ئیبنو مەسعوود: ایکم مال وارثه أحب إليه = ژ/٢٠٠٧ تەجرید = ژ/٦٤٤٢ فەتحولباری.

٦. فەرموودەکەی ئەبو هوریرە(أعن رالله إلى امرىء...)ژ:٢٠٠١ تەجرید = ٦٤١٩ فەتحولباری.

٧. فەرموودەکەی: (الجنة أقرب إلى أحدكم من شراك نملة...) = ژمارە: ٢٠١٧ تەجرید = ٦٤٨٨ فەتحولباری.

٨. فەرموودەی : (مالعبدى المؤمن إذا قبضت ضيفه) = ژمارە: ٢٠٠٤ تەجرید = ژ: ٦٤٢٤ فەتحولباری.

٩. فەرموودەی: (لو كان لأبن ادم واد من ذهب = ژمارە: ٦٤٣٨ فەتحولباری= حەدیپەکەی ابن الزبير

١٠. فەرموودەی سەهلی کوڕی سەعد: (من يضمن) = ٢٠١٣ تەجرید = ژ: ٦٤٧٤ فەتحولباری.

١١. فەرموودەی ئەنەس: (إنكم لتعلمون اعمالا = ٦٤٩٢ فەتح).

١٢. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (من عادى لى وليا) = ٢٠٢٣ تەجرید = ژ:٦٥٠٢ فەتحولباری.

١٣. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (بعثت أنا والساعة كهاتين)- ژ: ٦٥٠٥ فەتحولباری.

١٤. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (في بعث النار) - ژمارە: ٦٥٣٠ فەتحولباری.

١٥. فەرموودەی عیمرانی کوڕی حوصەین: (فيدخلون الجنة يسمون الجهنميين) =٦٥٦٦ فەتحولباری.

١٦. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (لايدخل أحد الجنة إلا أرى مقعدة)- ٢٠٣٧ تەجرید =

١٧. فەرموودەی ئەبو هوریرە: (فيمن يدفع عن الحوض) - ژ: ٢٠٤١ تەجرید - ٦٥٨٧ فەتحولباری.

هەروا دەفەرموێ: حەڤدە بیستراو – أثر– یشی واتیا، کەهی سەحابەکان و زانایانی دوا ئەوانە.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٥- نامەی چارەنوس - كتاب القدر

٢٠٤٣- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُعْرَفُ أَهْلُ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ كُلٌّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ أَوْ لِمَا يُسِّرَ لَهُ. (الحديث ٦٥٩٦ طرفه في: ٧٥٥١)[٢٠٤٣]:

عيمرانی كوڕی حوصەين -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پياوێ عەرزی حەزرەتی كرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! ئايا لەجيهانا بەهەشتی لەدۆزەخی جيا دەكرێتەوە، و هەركەسەيان دەناسرێن يانا؟ فەرمووی: (بەڵێ) پياوەكە فەرمووی: (كەوتە: كارو كردەوە سوودی چييە، مادەم هەركەسێ لەئێستاوە جێگەی لەبەهەشتا يا لەدۆزەخا دياری كرابێ؟ فەرمووی: (هەركەسێ بۆچی دروست كرابێ، ڕێگەی ئەوە دەگرێو كارێ دەكا بيگەيەنێتە ئەوێ). (تاج/١٠ ز:٦ ل/٢١ ژ:٤).

ڕوونكردنەوە:

كەسی چوارەم لەڕشتە -سند- ی ئەم فەرموودەيەدا كەمامۆستای مامۆستای مامۆستاكەی بوخاريە، مەشهورە بە يەزيدی ڕشك. شێخی عەينی لەعومدەدا دەفەرموێ: (ناوی يەزيدی كوڕی سينانی قەسسامە، بۆيە پێی دەگوترێ قەسسام چونكە خانووی لەمەككە دابەش دەكرد، هەروا دەفەرموێ: ڕشك واتە ڕشكی وردە بەچكەی ئەسپێ، كەبەكوردی خۆشمان هەپێی دەگوترێ: ڕشك. هەروا عەينی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: دەڵێن: (ئەم يەزيدی ڕشكە ڕێشێكی درێژی گەورەی وای هەبوو، دووپشكێ دەچێتە ناوی، سێ ڕۆژ لەناوەيدا دەمێنێتەوە يەزيد پێی نازانێ). هەروا دەفەرموێ:

[٢٠٤٣] أخرجه مسلم في القدر باب كيفية خلق الآدمي في بطن أمه، رقم: ٢٦٤٩.

ئـەم یەزیـدە لەبوخاریـە ئـەم فـەرموودەی هەیـە لێـرەدا لەگـەڵ گەرەفەکـەی کەژمارە: (٧٥٥١) ه. هەزار هەزار رەحمەتی خودای لێ بێ - ئامین-.

٢٠٤٤- عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا فَمَا تَرَكَ شَيْئًا يَكُونُ فِي مَقَامِهِ ذَلِكَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا حَدَّثَهُ حَفِظَهُ مَنْ حَفِظَهُ وَنَسِيَهُ مَنْ نَسِيَهُ قَدْ عَلِمَهُ أَصْحَابُهُ هَؤُلَاءِ وَإِنَّهُ لَيَكُونُ مِنْهُ الشَّيْءُ فَأَذْكُرُهُ كَمَا يَذْكُرُ الرَّجُلُ وَجْهَ الرَّجُلِ إِذَا غَابَ عَنْهُ ثُمَّ إِذَا رَآهُ عَرَفَهُ. (الحديث ٦٦٠٤)[٢٠٤٤]:

حوزەیفـە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: جـارێ خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- وتارێکی گرنگی دوورو درێژی دا، هیچ نەما کەرووی دا بێ، یاهەتا ڕۆژی قیامەت رووبدا، کەباسی نـەکا بۆمـان، ئـیتر ئـەوی لـەیادی مابـێ ئـەوا لـەیادی مـاوە (و گەنجینـەی رازو نهێنـی یـەکان بـوو بـەماڵی) ئەوییـشی لەیادی چووبێتەوە ئەوا لەیادی چۆتەوە (و ئەنجی نـاو گەنجینـە یـەی بـەفیڕۆ دانـاوە) مـن بـەش بـەحاڵی خـۆم جـاری وادەبـێ شـتێ لـەو بابەتانـە رووەدەدا، کەپێغەمەر لەو وتارەدا باسی کردبوون، وەمن ئەو شتەم لەیاد نەما بوو، بەڵام کەروو دەدات وشتەکە دەبینم، ئەوجا یادم دەکەوێتەوەو لـەدڵی خۆمـا دەڵێم: ئای ئەمە ئەوەیە کەپێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- لـەو وتـارەدا باسـی کرد بۆمـان، رێـك وەك چۆن گـەڵ جـار وارێ دەکـەوێ مـرۆڤ پیـاوێ دەناسـێ، بەڵام لەپاش ماوەیی ئەو پیاوەی لەبیر دەچێ، هەتا کاتێ دێتەوە بـەر چاوی‌و دەبینـێ، دیـسانەوە دەیناسـێتەوەو دەزانـێ کەئەمـە پیاوەکـەی پێـشووە ئـاوا) (تاج/١٠ ز/٨٨ ل/٢١٦ ژ/١= خەبەردان لەفیتنە گەل...)

[٢٠٤٤] أخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب: أخبار النبي صلى اللهم عليهِ وسلمَ فيما يكون... رقم: ٢٨٩١.

٢٠٤٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ النَّذْرَ لَا يُقَرِّبُ مِنِ ابْنِ آدَمَ شَيْئًا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ قَدَّرَهُ لَهُ وَلَكِنِ النَّذْرُ يُوَافِقُ الْقَدَرَ فَيُخْرَجُ بِذَلِكَ مِنَ الْبَخِيلِ. (الحديث ٦٦٩٤)[٢٠٤٥]:

ئەبو هوريرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمبەر -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خوای گەورە دەفەرموێ: ئەو شتەی کەخودا نەینووسیبێ لەچارەی ئادەمیزاد، بەشت نەزرکردن بۆی نابێ، بەڵام وادەبێ نەزرەکە لەگەڵ چارە نووسەکە یەك دەگرێو شتەکە رووەداتو ئادەمیزاد وادەزانێ کەئەوە لەبەر نەزرەکەی ئەو رووی داوە، جا بەهۆی ئەمەوەو لەسەر ئەم بنیاتە، شتی لە پیاوی پیسکەو چرووك پێ دەردەهێنم، چونکە ئەگەر وانەبێ ئەو کابرا رژدو چرووکە خێرو نەزرناکا). (تاج/٣ ل/ ٣٣٤ ژ/٢+١ ز/١٣٠ - باسی نەزر).

ڕوونکردنەوە:

مامۆستای عەسقەلانی لەتەرەفی ئەم فەرموودەیەدا کەژمارە/(٦٦٩٤)ە، کەوا لە ل/٤٣٣ ج/١٣ و ل/٤٣٨ دا دەفەرمووێ: (هذا من الأحاديث القدسية ولكن سقط منه التصريح بنبته إلى الله) واتە: ئەمە فەرموودەی قودسی یەو فەرمایشتی خوای گەورەیە، بەڵام دانەپاڵ خودای لێ پەڕیوە.

٢٠٤٦- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا اسْتُخْلِفَ خَلِيفَةٌ إِلَّا لَهُ بِطَانَتَانِ بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْخَيْرِ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وَبِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ وَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللّٰهُ. (الحديث ٦٦١١- طرفه في:٧١٩٨)[٢٠٤٦]:

[٢٠٤٥] اخرجه مسلم في النذر، باب: النهي عن النذر و انه لا يرد شيئا، رقم/١٦٤٠.

[٢٠٤٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث: ما استخلف من خليفة. فتح/١٣ ص/٣٥٨.

-المترجم-

ئـەبو سـەعیدی خـودری -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی : پێغەمبـەر - دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خودا هەر پێغەمەرێکی ڕەوانە کردبێ، وەهەرکەسێکی کرد بـێ بەجێنـشین، یـاخود بـە خـاوەن دەسـەلاتی سـەر وڵات، مسۆگەر کە دوو تاقمە دەستو پێوەنـدی بـووە: تاقمـە یـەکیان ڕێگـەی چاکەی پێ نیشان دەداو، هانی دەدا لەسەر گرتنی ڕێگەی چاکەو، کردنـی کـاری بـاش، تاقمەکـەی تریـشیان بەپێـچەوەانەوە:ی خراپـەی پـێ نیـشان دەداو، گـاڵی دەدا لەسەر گرتنی ڕێگـەی خراپـەو کردنـی بـێ فـەرمانی خـودا. پـاك‌و پـاکیزەیش تـەنیا ئـەو کەسـەیە کـەخودای گـەورە بیپـارێزێو بەسـۆزو میهرەبـانی خـۆی لەخراپە دووری بگرێو بیخاتە سەرشـەقامە ڕێگـەی یاسـانامە خـوا دەناکـەس بەئازایی خۆی نییـە کـەپاك‌و پاکیزەیـەو لـەگوناه و تـاوان بـەدوورە). (تـاجی کوردی/٣ ل/٢٩٣ ز/١٠٨ ژ/١- باسی دڵسۆزی بۆ فەرمانڕەوا).

ڕوونکردنەوە:

١. پەیوەندی ئەم فەرموودەیە بەباتەکـەوە کەچارەنووسـە لەدوایـە کەیدایـە، کە دەفەرموێ: کـەس بـەئازایی خـۆی نییـە کـەپارێزراوە لـەتاوان، چـونکە شتی وا چارەنووسین خودایی یە ، دیارە ئەم بابەتەش باسی چارەنووسە.

٢. وەرگـــەڕاوە کـــە دەقـــی تـــەرەفی ئـــەم فەرموودەیـــە، کەژمارەکـــەی لەفەتحولباریدا: (٧١٩٨) ه، والەبەرگی/ ١٣ ل/١٨٩ طبعة قديمة.

٣. عەسقەلانی دەفەرموێ: (لەگێڕانەوەی ئەوزاعیو معاویەی کوڕی سلام دا: (من وال) ه، ئەم گێڕانەوەیە گشتی تـرە) بۆیـە منـیش لـە تەرجەمەکـەدا، وشـــەی : (خـــاوەن دەســـەلاتی ســـەروڵات) م لێ پـــتر کـــرد، مەبەســـتم لەروونکردنـەوەی ئـەم بڕگەیـە ئەوەیـە، کەبەهرەمەنـدی بـەڕێز دڵنیابـێ، لـەخاڵو لەوشـە بەوشـەی وەرگـەڕاوە کـوردی یەکـە، خوایاربـێ دوور دەبـێ لەهەواو هەوەسکاری.

٤. لەڕاستیدا ئەم دوو تاقمەیە، مەرج نییە کە دوو تاقمەی دیاریکراوی تایبەتمەند بن و شەوو ڕۆژ هاودەم و هاونشینی کاربەدەستان بن، جێگەی داخە لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا، بەتایبەتی لەنیشتمانی ئێمەدا، ڕاگەیاندنی بەهەموو لق و بەشەکانیەوە، هەروا هونەرو هونەرمەندا، بەهەموو جۆرەکانیەوە، وەك مۆسقاو مۆسقارو گۆرانی و گۆرانی بێژو شانۆو شانۆ نوسان، جێگەی داخە ئەمانە هەموو لەم ڕۆژگارەی ئێمەدا، لەکوردستانی ئازیزدا، بگانەی سووئن، هەرخەریکی پەخشی گەندەڵی ڕەوشتین، بوون بەبلوێری شەیتان!!

٢٠٤٧- عَنْ عَبْدِاللّٰهِ قَالَ كَثِيرًا مِمَّا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْلِفُ لَا وَمُقَلِّبِ الْقُلُوبِ. (الحديث ٦٦١٧ طرفاه في: ٦٦٢٨، ٧٣٩١)[٢٠٤٧]:

عەبدوڵلای کوڕی عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی زۆر جاران پێغەمبەر -درودی خوای لەسەر بێ- ئاوا سۆندی دەخوارد: (لا ومقلب القلوب = ئائەو شتە ناکەم، یاخود نا ئەو شتە وانییە بەهەڵسووڕێنەری دڵان!)

[٢٠٤٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث، ابن عمر: لا و مقلب القلوب، خاتمة كتاب القدر فتح/١٣ ص/٣٥٨. -المترجم-

پایانێ - خاتمه

عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: نامەی چارەنوس -کتاب القدر- بیستو نۆ فەرموودەی بەرزەوەکراوی وا تیادا، سێ لەمانە بێڕشتە (معلق) ن، ئەوانی تریان پەیوەست (موصول) ن. بیستو دوویان دووبارەن، پوختە کەیان حەوت فەرموودەیە: (٢٩-٢٢ = ٧). لەم حەوت فەرموودە پوختەیە موسلیم پێنجیانی گێڕاوەتەوە، ئەم دوانەیانی نەگێڕاوەتەوە:

١- ژمارە: ٢٠٤٦ تەجرید = ٦٦١١ فەتحولباری = فەرموودەی ئەبو سەعید (ماأستخلف من خليفة).

٢- ژمارە: ٢٠٤٧ تەجرید = ٦٦١٧ فەتحولباری = فەرموودەی ئیبنو عومەر: (لا ومقلب القلوب).

لەم پوختەیە کەحەوت فەرموودەن، لەتەجریدەکە دا : (٢٠٤٧- ٢٠٤٢ = ٥) پێنج فەرموودەیان هاتوون، سیانیان متفق علیهن کەژمارە: ٢٠٤٣ و ٢٠٤٤ و ٢٠٤٥ ن، دوانیشیان لەئەفرادی بوخارین کەژمارە: (٢٠٤٦،٢٠٤٧) ن.

هەروا عەسقەلانی دەفەرموێ: (هەروا لەم نامەیەدا پێنج بیستراو- ئەپەری صەحابەو تابیعینیش واتیادا. ولله أعلم.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٦- نامەی سوێندو نەزرکردن
كتاب الإيمان والنذور

(بۆ باسی نەزر بڕ. بەرگی/٣ ل/٣٣٣ ز/١٣٠ هەتا لاپەڕە: كۆتايی زنجيره/ ١٣٥٠٣٤٨).

٢٠٤٨- عن عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ لِي النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وُكِلْتَ إِلَيْهَا وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَكَفِّرْ عَنْ يَمِينِكَ وَائْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ. (الحديث ٦٦٢٢ أطرافه في: ٦٧٢٢، ٧١٤٦، ٧١٤٧)[٢٠٤٨]:

ئەورەحمانی كوڕی سەمووره -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر - دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی پێم: ئەی ئەورەحمان! داوای فەرمانڕوایی (ئەمارەت = ئەمیریی) مەكە، چونكە ئەگەر لەسەر داواكردنی خۆت، فەرمانڕەوایی‌و بەرپرسی وەربگریت لێت دەبێ بەبار، بەڵام ئەگەر بەبێ ئەوە كەخۆت هەوڵی بۆ بدەی بكرێی بەفەرمانڕەوا، یابەسەر كاری سەركاری، ئەوا خودا زاڵت دەكا بەسەریا، ئەی ئەو ڕەحمان! ئەگەر سوێندت خوارد لەسەر شتێ، وەلەپاشا تەماشات كرد كەلەوشتە باشتر هەیە، ئەوە بڕێتی – واتە: كەفارەتی- سوێندەكەت بدەو، ئەوە بكە كەبەباشتری دەزانی).(تاج/٣ ل/٢٧٠ ز/ ژ/١ ش/د/ت/ن).

[٢٠٤٨] اخرجه مسلم في الايمان باب/ ندب من حلف يمينا فرأى غيرها خيرا منها ان يأتي الذي هو خير و في الامارة باب: النهي عن طلب ...رقم/١٦٥٢.

روونکردنەوە:

١. بەپێ ی ئەم فەرموودەیی، هەرکاتێ کەسێ سوێندی خوارد لەسەر شتێ، کەبیکا، یانەیکا، ئەوە نابێ سوێندەکەی بخات، دەبێ سوێندەکەی بباتە سەر، بەلاّم ئەگەر سوێندی لەسەر کردنی شتێ خوارد کەبیکات، دوایی وابەباشی زانی کەنەیکا، باکەفارەتی سوێندەکەی بداو شتەکە نەکا، وەهەروەها بەپێچەوانەوە ئەگەر سوێندی لەسەر نەکردنی شتێ خوارد.

٢. عەبدو ڕەحمانی کوڕی سەمورە -ڕەزای خوای لێ بێ- بەس ئەم فەرموودەی هەیە لەبوخاریدا، کەلەم سێ شوێنەی تردا دووبارە بۆتەوە:

أ- ژمارەی/٦٧٢٢ لەکەفارەتی ئەیماندا.

ب- ژمارە/٧١٤٦ لەئەحکام دا. ج- ژمارە/٧١٤٧ لە ئەحکام دا. لەموسلیمیش دا فەرموودەی هەیە.

عەبدولرەحمان لەمسلمی فەتحە، واتە: ڕۆژی ئازاد کردنی مەککە موسوڵمان بووە، لەفتوحاتی عێراقدا ئامادە بووە، لەسەر دەستی ئەودا سجستان ئازاد کراوە، لەسەردەمی جێنشینی ی عوپماندا، هەروا کابل لەسەر دەستی ئەودا غەزا کراوەو ئازاد کراوە، لەخزمەت پێغەمەر خۆی دا ئامادەی غەزای تەبووك بووە، خۆی فەرمودەی لەپێغەمەرو لەموعاژی کوڕی جەبەلە وەرگێڕاوە تەوە، ئەم زاتانەیش فەرموودەیان لەوەوە گێڕاوەتەوە: ئیبنو عەباسو سەعیدی کوڕی مسێبو محمدی کوڕی سیرینو حەسەنی بەحریو کەسانی تریش. ماڵی پەنجاو یەکی کۆچی لە بەحرە مردووە، ڕەزای خودای لێ بێ.

٢٠٤٩- عن أبي هريرة رَضِي اللّهُ عَنْهُ عن النبي صَلّى اللّهم عَلَيْهِ وَسَلّمَ قال: نحن الآخرون السابقون يوم القيامة.(الحديث ٦٦٢٤ أطرافه ٢٣٨، ٨٧٦، ٨٩٦،

٢٩٥٦، ٣٤٨٦، ٦٨٨٧، ٧٠٣٦، ٧٤٩٥) وقال رسول الله صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و الله لأن يلج أحدكم بيمينه في أهله آثم له عند الله من أن يعطى كفارته التي افترض الله عليه. (الحديث ٦٦٢٥ طرفه في: ٢٦٢٦)[٢٠٤٩]:

فەرموودەی: ٦٦٢٤ لەم ژمارەیەدا ڕابورد: ٤٦٥ تەجرید= ٨٧٦ فەتحولباری + ٤٧٥ تەجرید = ٨٩٦ فەتحولباری = بەرگی/١ ل/٤٤٠ + بەرگی/١ ل/٤٥١.

فەرموودەی ژمارە/٦٦٢٥ یش واتە: خۆشەویست -درووەی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: بەخودا ئەگەر کەسێکتان لەسەر شتێ سوێند لەکەسوکاری بخواو لەپاشا ووڕکی لێ بگرێو لێی پەشیمان نەبێتەوە، وەلحاڵ پەشیمانبوو نەوە لەوشتە باشتر بی، ئەوە پێلێدا گرتنە گوناهی زۆر تر دەگا لەلای خودا، هەتا ئەوەکە سوێندەکەی بشکێنێو ئەو کەفارەتە بدا کەخودا داینناوە بۆ سوێند لەکاتی شکاندنیدا. (تاج/٣ ل/٣٢٩ ز/١٢٦ ژ/١ -ب/م).

٢٠٥٠- عن عَبْدَاللّٰهِ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ فَإِنَّهُ الْآنَ وَاللّٰهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْآنَ يَا عُمَرُ. (الحديث)[٢٠٥٠]:

عەبدوڵلای کوڕی هیشام - ڕەزای خودای لێ بێ - فەرمووی: جارێ لەخزمەت پێغەمبەردا بووین، درووەی خودای لێ بێ، دەستی عومەری کوڕی خەتابی گرت، عومەر عەرزی کرد: قوربان! ئەی پێغەمبەری خودا! بەخودا تۆم لەهەمووشتێ تر خۆشتر دەوێ، بەس نییە، سوێندم بەو کەسە کەگیانی

[٢٠٤٩] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: النهي عن الاصرار على اليمين، رقم/١٦٥٥.

[٢٠٥٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عبدالله بن هشام: كنا مع النبي صلى اللهم عليه وسلم راجع رقم: ١١ ج/٤ ص/١٩٢ تجريد. الترجمة الكردية. -المترجم-

منی بەدەسە، دەبێ منت لەخودی خۆشت خۆشتر بوێ ئەوسا بەسە بۆ گەیشتن بەپلەو پایەی هەرە بەرز لەم لایەنەوە!). (بڕوانە ژمارە/١٠٨٠ تەجرید = ٢٥٠١ = بەرگی/٣ ل/١٧١ هەتا ١٧٣. ژیانامەی عەبدوڵلای کوڕی هیشامی واتیادا).

٢٠٥١- عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يقول فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ. قلتُ: ما شأنِي أيرَى فيَّ شيءٌ، ما شأنِي؟ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ: فما استطعت أن اسكتَ و تغشاني ماشاء الله، فقلت: من هم بأبي أنت و وأُمّي يا رسول الله؟ قال: الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا. (الحديث ٦٦٣٨ طرفه في: ١٤٦٠)[٢٠٥١]:

ئەبو زەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەری خودا، درووودی لەسەر بێ، لەسێبەری کابەدا بوو، چووم بۆ خزمەتی، کاتێ گەیشتمە لای لەو کاتەدا دەیفەرموو: (سوێندم بەخودای کابە، کە یەزدانی پاکە، زیانەومەندی هەرە گەورە خۆیانن، سوێندم بەخودای کابە، کەیەزدانی پاکە زیانکردووی هەرە گەورە خۆیانن!) منیش لەبەر خۆمەوە بەخۆمم گوت: ئەوە چیمە، دەبێ شتێکی وا لە منـدا هەبێ، کەشایەنی ئەوە بم ببم بەکەسێکی هەرە زەرەرمەند؟

کەلەخزمەتیدا دانیشتم، هەروای دەفەرموو، لەبەر ئەوە نەمتوانی کەبێ دەنگ بم، هەنێ خەیاڵی ناخۆشیش هات بەدڵما لەوەی کەمەیلی خودای لەسەر بوو، وەك ئەوە ئەبێ گوناهێکی وام کردبێ، جاعەرزی حەزرەتم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! بەباوك و دایکمەوە بەقوربانت بم ئەم نەگبەتانە کێن، کەهەرەزیانەو مەندانن؟ فەرمووی: (ئەوانەی کەماڵو سامانیان زۆر زۆرە،

[٢٠٥١] أخرجه مسلم في الزكاة، باب/تغليظ عقوبة من لايؤدي الزكاة رقم/٩٩٠.

مەگەر کەسێ لەوانە خودا ماڵی باشی زۆری پێ دابێ، ئەویش درێغیلێ نەکاو، بەهەر چوار لادا داغانی بکا، بەڕاستو بەچەپا، لەڕێگەی خودادا بیدا بەمو بەوو بیبە خشێتەوە و بۆکاری خێر درێغی نەکا). (تاج/٩ ز:٩٤ ل/٢٩٠ ژ/١٣) + (تاجی کوردی/١٠ ز/١٩ ل/٧٢).

٢٠٥٢- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَمُوتُ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ. (الحديث ٦٦٥٦ طرفه في: ١٢٥١)[٢٠٥٢]:

لەئەبو هوریرەوە -ڕەزای خوای لێ بێ- پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: (هەر موسوڵمانێ سێ منالی بمرن، ڕەسیدە نەبووبن، مەگەر بۆ ئاهی سوێن بچێتە دۆزەخ) . (ریاض/٣ ل/٩ ژ/٢/٩٥٣- ٦- چاپی/٢ کوردی).

ڕوونکردنەوە:

پێشەوا نەوەوی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: مەبەست لەئاهی سوێن (تحله القسم) لەم فەرموودەیەدا، ئەو سوێنەیە کەلەم ئایەتە پیرۆزەدایا دەفەهمرێتەوە، کەدەفەرموێ: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا.(٧١/١٩) سورة مريم﴾ واتە: کەس نییە لەئێوە کەبەناو دۆزەخا نەڕواو نەچێتە ناوی: ئەم چوونە ناودۆزەخە هەموانی (عمومی) یە، بڕیارێکی خودا نووسەو ڕەتبوونەوەی بۆ نییە. پوختەیی لەژیانامەی ئیمامی نەوەوی -پڕگۆڕی پیرۆزی لەرەحمەتو نووری خودا بێ- ناوو نەسەبی: (الأمام الحافظ، الأوحد، القدوة، شيخ الإسلام، علم الأولياء، محى الدين أبو زكريا يحي بن شرف، الأمام الرباني، الشافعى الثانى).

[٢٠٥٢] اخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب/ فضل من يموت له ولد... رقم/٢٦٣٢.

لەمانگی موحەررەمی ساڵی٦٣١ کۆچی، لەگوندی نەوا، لەباوك و دایکێکی زۆر باش، لەدایك بووە، گوندی نەوا سەر بەشاری حۆرانە لەسوریا. لەتەمەنی دەساڵیدا دەستی کردووە بەلەبەرکردنی قورئان و خوێندنی پەڕاوەکانی شەرع (فقه) لەو دەمەدا شێخی خواناس: شێخ یاسینی مەڕاکیشی لەوێوە ڕەت دەبێ، دەڕوانێ واکۆمەڵێ منداڵ زۆری لێ دەکەن کەلەگەڵیانا یاری بکات، ئەویش لەدەستیان ڕادەکاو، لەبەر خۆشیەوە قورئان لەبەر دەکا، لەبەر ئەوە شێخ یاسین دەچێ بۆلای باوکی ئیمامی نەوەوی و ئامۆژگاری دەکا، کەئاگای لێی بێ و تەرخانی بکات بۆ خوێندنی ئایینی، ئەویش بەگوێ ی دەکا، لەساڵی (٦٤٩) دا دەچێ بۆ دیمەشق و دەبێ بەفەقێ و لەوێ لەڕەواچێیە دادەمەزرێ، بەنانی فەقێیەتی لەقوتابخانەکەی ڕەواچێیە دەژی و کەلەتەنیشت مەسجیدول ئەمەوەییەوە دەبێ. ئەوجا لە خزمەتی باوکیدا دەچێ بۆ حەج، زۆرینەی کات لەڕێگە نەخۆش دەبێ، چل و پێنج شەو لەمەدینە لەخزمەت پێغەمەردا دەمێنێتەوە، ئەمە ساڵی (٦٥١) کۆچی دەبێ، لەپاش حەجەکە دەگەڕێتەوە بۆ دیمەشق. خۆی دەفەرموێ: لەم ماوەیەدا، ڕۆژانە دوازدە وانەم لە خزمەت مامۆستاکانم دا دەخوێند، ئەو پەڕاوێزو حاشیانەی کە پێویست بوون بۆ ڕوونکردنەوەی واتای دەربڕین و جێگە قورسەکان خۆم دەمنووسینەوەوکتێبەکانم خۆش دەکرد، خودای گەورە پیت و فەڕی خستە کاتەکەم، ویستم کەخەریکی پزیشکی بم، خۆم خەریك کرد بەکتێبی (القانون في الطب) ەوە، کەدانراوی ئیبنوسینایە، بەڵام دڵم تاریك بوو، چەند ڕۆژێ نەمدەتوانی خەریکی هیچ ببم، تەنانەت بەزەییم بەخۆما هاتەوە، تا قانوونەکەم فرۆشت و لەو بیرو بیردۆزەیە پەشیمان بوومەوە، ئیتر خودا دڵی ڕووناك کردمەوەو ئەو حاڵەتەم نەما). لەتەمەنی سیی و چوار ساڵیدا، واتە: لەساڵی (٦٦٥) ك دا دەبێ بە سەرۆکی مەشیخەی دارول حەدیث، وەتاکاتی مردنی لەو پایەدا دەمێنێ. پێشەوانەوەوی هەتا خەیاڵ بڕ بکات خاوەنی

زوهدو وەرعو تەقوا بوو، بەواتای وشە بۆ خودا لێبڕا بوو. شێخ موحیەدین دەفەرموێ: (گلەییم لا کرد، کەبۆچی واگوزەرانت لەخۆت گران کردووە، لەخواردنو جلو بەرگو گوزەرانا خۆت جەڕەبابەداوە، تەنانەت ناچێتە حەمامیش، دەترسم کەتووشی نەخۆشی ببیتو لەکارو ئیشت بکات!!).

کەچی فەرمووی: (فیسارەکەس ئەوەندە بەڕۆژوو بوو، وەئەوەندە خواپەرستی کردووە، هەتا پێستی شین هەلگەڕابوو!). میوەو خەیاری نەدەخوارد، دەیفەرموو: نەبادا جەستەم شێدار بکاو خەوم لێ بخات.)

ئەمەیش کورتەیەکی پوختی ژیاننێتی: (هەتا بلێیت زاهیدو دنیا نەویست، لەعیبادەتو ژیکرو ئەورادا کولا بوو، شەونوێژێکی زۆری دەگرت، شەوو ڕۆژ خەریکی کتێب دانانو وانە گوتنەوە بوو، بەهەناسە لەخوا بێ ئاگا نەبوو، مانگایەکی باشی هەبوو، هەمووی دەکرد بەخێر، ساڵ دوازدە مانگە بەڕۆژوو بوو، پێنج ڕۆژ نەبێ، ڕۆژی یەکەمی جەژنی ڕەمەزانو چوار ڕۆژەکەی جەژنی قوربان. ئەمەیش خواردنو خواردنەوەی بوو: ئێوارە ڕۆژووی دەشکانو ژەمی نانی ئێوارەی دەخوارد. لەپێش مەلا بانگانیشا، لەجیاتی پارشێو جامێ ئاوی دەخواردەوە).

ئەمەیش ماڵو حاڵو دارایيو سامانی بوو: (ژنی نەهێناوە، منالی نەبوو، لەگۆشەی مزگەوتا دەژیا، گۆزەیەکی هەبوو بۆ ئاو خواردنەوە، حەسیرێ لەسەری دەنوست، مەوجێ لەکاتی خەودا دەیدا بەخۆی دا، مێزەرێکی خام، جبەیەکی خام، دیشداشەیەکی خام، جووتێ سۆڵو ئاوبێنەو دەست بشۆ!!).

وەفاتی: لەساڵی (٦٧٦) ك. دا گەڕایەوە بۆ نەوا، لەپێشا هەموو ئەو کتێبانەی لەئەوقافی خواستبوو گەڕاندنیەوە بۆی، چوو بۆ سەردانی گۆڕستانی مامۆستاکانیو بۆیان پاڕایەوەو لەسەریان گریا، سەردانی دۆستەکانی خۆشی کردو خواحافیزی لێ کردن، وەسەردانی باوکیشی کرد، ئەوجا دێن بەیتولەقدیسو خەلیلی کرد لەفەلەستین، ئەوجا گەڕایەوە بۆ

گوندی نەوا، لەوێ نەخۆش کەوتو مەرگ بوو بەمیوانی لەبیستو چواری مانگی رەجەبی (٦٧٦)ك. واتە: چلو پێنج ساڵو چەند مانگێ ژیاوە. رەزاو رەحمەتی خودای لێ بێ.

٢٠٥٣- وعنه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أن النبي صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا وَسْوَسَتْ أَوْ حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَكَلَّمْ *. (الحديث ٦٦٦٤ سبق طرفه في: ١٠٨٦ تجريد = فتح الباري: ٢٥٢٨ = بەرطی/٣ ل/١٧٨)[٢٠٥٣]:

واتاکەی بەتەواوی لەوێ رابورد.

٢٠٥٤- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهم عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ. (الحديث ٦٦٩٦ طرفه في: ٦٧٠٠)[٢٠٥٤]:

عائیشە -رەزای خودای لێ بێ- لەخۆشەویستەوە دەفەرموێ: (کەسێ نەزری کرد کەفەرمانبەریی خودا بکا، ئەوە بانە زرەکەی بەجێ بێنێ، بەلام ئەگەر کەسێ نەزری کرد کەگوناهێ بکا، کەدیارە کردنی گوناه بێ فەرمانی خودایە، ئەوە با ئەو نەزرە جێ بەجێ نەکا). (تاجی کوردی بەرگی/٣ ل/٣٥٣ ژ/٣ ز/١٣٠ -باسی نەزر- ب/د/ت/ن).

٢٠٥٥- عن سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أنه اسْتَفْتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَذْرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ فَتُوُفِّيَتْ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ فَأَفْتَاهُ أَنْ يَقْضِيَهُ عَنْهَا. (الحديث ٦٦٩٨ طرفه في: ٢٧٦١، ٦٩٥٩)[٢٠٥٥]:

[٢٠٥٣] اخرجه مسلم في الايمان: تجاوز الله عن حديث النفس... رقم: ١٢٧.

[٢٠٥٤] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عائشة: من نذر أن يطيع الله فليطعه. خاتمة كتاب كفارات الإيمان ج/١٣ ص/٤٨٤. -المترجم-

[٢٠٥٥] أخرجه مسلم في النذر، باب: الأمر بقضاء النذر، رقم/١٦٣٨.

ئیبنو عەبباس -رەزای خودای گەورە لەخۆیو بابی- فەرمووی: سەعدی کوڕی عوبادە -رەزای خودای لێ بێ- لەپێغەمەری پرسی: دایکم نەزرێکی لەسەر بوو، لەپێش ئەوەدا کەجێ بەجێ ی بکا مرد، ئایا دەبێ ئێستا من خۆم بیگێڕمەوە بۆی؟ فەرمووی: (بەڵێ دەبێ ئێستا تۆ بۆی بگێڕەرەوە). (تاجی کوردی/٣ ل/٣٣٧ ز/١٣١ ژ/١+٢+٣).

ڕوونکردنەوە:

کەسێ هەرخێرێ نەزربکا، وەك گرتنی ڕۆژووی سوننەتو ئازاد کردنو پارەو ماڵ بەخشینەوە، لەپاش مردنی خۆی بۆی قەزا دەکرێتەوە.

٢٠٥٦- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ وَلَا يَقْعُدَ وَلَا يَسْتَظِلَّ وَلَا يَتَكَلَّمَ وَيَصُومَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ. (الحديث ٦٧٠٤)[٢٠٥٦]:

ئیبنو عەبباس -رەزای خودا لەخۆیو لەبابی- فەرمووی: جارێ پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ووتاری ئەدا، پیاوێکی بینی لەبەر هەتاوەکە ڕەق ڕاوەستابوو، پرسی: بۆچی ئەو پیاوە وا ڕەق ڕاوەستاوە؟). عەرزیان کرد: ئەوە ئەبو ئیسرائیلە، ئاه(نەزر) ی کردووە، کەبەپێوە لەبەر خۆر ڕەق ڕاوەستێو دانەنیشێو نەچێتە بەر سێبەرو قسە نەکاو لەهەمان کاتدا بەڕۆژووش بێن فەرمووی- دروودی لەسەر بێ-:(فەرمانی پێ بکەو لەزمانی منەوە پێی بڵێ: کە قسە بکاو بچێتە بن سێبەردا دابنیشێ، بەڵام باڕۆژووەکەی تەواو بکا). (تاجی کوردی/٣ ل/٣٣٨ ز/١٣٢ ژ/١ ش/د/ت/ن -نەزرکردنی شتێ کەلەدەستی نەیێ دانامەزرێ).

[٢٠٥٦] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث قصة أبي اسرائيل (خاتمة كتاب كفارات الأيمان: ج/١٣ ص/٤٨٤). -المترجم-

٨٧- نامەی کەفارەتو بریتیی سوێندەکان

كتاب كفارات الأيمان

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٧- نامەی کەفارەتو بریتیی سوێندەکان

كتاب كفارات الأيمان

٢٠٥٧- عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانَ الصَّاعُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُدًّا وَثُلُثًا بِمُدِّكُمُ الْيَوْمَ. (الحديث ٦٧١٢ طرفاه في: ١٨٥٩، ٧٣٣٠):

سائیبی کوڕی یەزید -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەرینی ی پێغەمەر خۆی -درودی خوای لەسەر بێ- (مەن) واتە: صاع- موددیكو سێ یەکی مودێك بوو، بەموددی ئەمڕۆکەی ئێوە). (تاجی کوردی/٣ ل/٣٤٦ ژ/١ ز/١٣٥ -دیاریکردنی ئەندازەی کەفارەتی سوێند).

٢٠٥٨- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مِكْيَالِهِمْ وَصَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ. (الحديث ٦٧١٤ طرفاه في: ٢١٣٠، ٧٣٣١)[٢٠٥٨]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: (خودایە! پیتو فەڕو بەرەکەت بخەرە عەیارەو مەنو موددی خەڵکی شاری مەدینەوە).

[٢٠٥٨] و الحديث أخرجه مسلم... في المناسك (عيني/١١ ص/٢٤٩. -المترجم-

پایانێ = خاتمه

مامۆستای گەورەو مەزنم شێخی عەسقەلانی -غەریقی رەحمەتی خودا بێ- دەفەرموێ: (نامەی ئەیمانو نەزرو کەفارەتو پاشکۆی ئەم نامەیە، سەدو بیستو حەوت فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، بێڕشتەکانی (هەڵسپێراوەکانی = معلقەکانی) بیستو شەش فەرموودەن، دووبارەکانیان سەدو پازدە فەرموودەن، پوختەکەیان: دوازدە فەرموودەن. پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بوخاری -ڕەزاو رەحمەتی خودایان لێ بێ- ئەم پوختەیەی هەموو گێڕاوەتەوە، بێجگە لەم شەشەیان:

٦) فەرموودەی عائیشە لەباوکیەوە: (ژمارە: ٦٦٢١ فەتح).

٧) فەرموودەی عائیشە: (من نذر أن يطيع الله فليطعه) ٢٠٥٤ تەجرید = ٦٦٩٦ فەتحولباری.

٨) فەرموودەی ئیبنو عەباس، سەبارەت بەداستانەکەی ئەیو ئیسرائیل = ژمارە/٢٠٥٦ تەجرید = ٦٧٠٤ فەتحولباری

٩) فەرموودەی ئیبنو عەباس:(أعوذ بعزتك).

١٠) فەرموودەی عەبدوڵلای کوڕی عومەر: (في اليمين الغموس).

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٨- نامەی فەرائیز (میرات دابەشکردن)

كتاب الفرائض

نامەی فەرائیزو باسی میراتو کەلەپوور دابەشکردن، لەتاجی کوردیدا، وا لەبەرگی/٣ ل/٣ ز/١ هەتا زنجیرە/١٠ لاپەڕە/٢٤ + بڕوانە: ریاض صالحین/١ ل/١٨٧ ژمارە/٢٠٢/٤ هەتا لاپەڕە/١٩٢ + فیقهی ئاسان، بەرگی دووەم، لاپەڕە/٥٦٣ زنجیرە/٢٤١ هەتا لاپەڕە/٦٠٤ زنجیرە/٢٥٢).

٢٠٥٩- عن ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: ألحقوا الفرائِضَ بأهلها، فمابَقِيَ فَهوَ لأولَى رجلٍ ذكر. (الحديث ٦٧٣٢ أطرافه في: ٦٧٣٥، ٦٧٣٧، ٦٧٤٦)[٢٠٥٩]:

ئیبنوعەباس -ڕەزای خواله خۆیو بابی بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەموو خاوەن بەشێ لەکەسو کاری مردوو، بەشی دیاریکراوی خۆی پێ بدەن، بەپێی دەقی قورئانەکە، ئەنجا هەرچی لەوان مایەوە، ئەوە بۆخزمترین کەسە بەمەرجێ کەنێرینە بێت. (تاجی کوردی/٣ ل/١١ ز/٤ ژ/٢ – ش/د/ت).

[٢٠٥٩] أخرجه مسلم في الزكاة، باب: اعطاء المؤلفة قلوبهم..رقم: ١٠٥٩.

روونكردنەوە:

وەك پیاوێ دەمرێ كچێك و ژنێك و مامێك و ئامۆزایەكی دەبێ، بەپێی دەقی قورئان لەكاتی وادا، كچ نیوەی ماڵی باوكەكەی بۆهەیە، ژنەكەی هەشت یەكی بۆهەیە، واتە: لەهەشت بەش چواری بۆ كچەكە، یەك بەشی بۆ ژنەكە، كۆی بەشی ئەم دوانە یەكسانە بە: ٤ + ١ = ٥. كەواتە: ٨ — ٥ = ٣ بەش دەمێنێ ئەم سێ بەشە دەدرێ بەمامەی مردووەكە، چونكە ئەو نزیكترین خزمی نێرینەیەتی، ئامۆزاكەشی بێ بەش دەبێ، چونكە ئەو بەپلەیە دوورترە لەمردووەكە.

٢٠٦٠- عن أبي موسى رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أنه سئل عن ابنة و ابنة ابنٍ و أختٍ، فقال: للإبنةِ النصف و للأختِ النصفُ، وأتِ ابن مسعود فسيتابعني، فسئل ابن مسعودٍ، وَ أخبر بقول أبي موسى فقال: لقد ضللتُ إذا، وما أنا من المهتدين أقضي فيها بما قضي النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: للابنةِ النصفُ ولإبنة الابنِ السّدس تكملة الثلثين، وما بقي فللأختِ، فأخبر أبو موسى بقول ابن مسعود، فقال: لا تسألوني مادام هذا الحبر فيكم. (الحديث ٦٧٣٦ طرفه في: ٦٧٤٢)[٢٠٦٠]:

هوزەیلی كوڕی شەرەحیل -ڕەحمەتی خودای لێبێ- فەرمووی: پرسیارکرا لە ئەبوموسای ئەشعەری -ڕەزای خوای لێ بێ- مردوویەك هەیە كچێك و كچێكی كوڕ و خوشكێكی هەیە، كەلەپوورەكەیان چۆن لێ دابەش دەكرێ؟ فەرمووی: نیوەی لەبۆ كچەكەیەتی و ئەو نیوەكەی تریشی بۆ خوشكەكەیەتی، كچی كوڕەكەی هیچی ناكەوێ. بشچۆ بۆلای ئیبنو مەسعوود،

[٢٠٦٠] انفرد البخاري بتخريج حديث ابن مسعود في توريث بنت الابن. (كتاب الفرائض — خاتمة — ج/ ١٣ ص/٥٥١ فتح). -المترجم-

بۆ دڵنیایی تەواو لەویش بپرسە، دەبینی ئەویش هەروەك من دەڵێ و لەم پرسیارەدا پەیڕەوی من دەکا. جا پرسیارکرا لە ئیبنو مەسعوود، وە قسەکەی ئەبو مووساشیان گێڕایەوە بۆی، ئەویش فەرمووی: ئەگەر وابێ. دەبێ من ڕێگەی شەرعم هەڵەکردبێ و لەم لایەنەوە سەرم لێشێوا بێ، چونکە ئەم وەڵامە هەڵەیە، بەپێچەوانەی سوننەتو ڕێبازی پێغەمەرەوەیە، شتی وایش وەك ئەم ئایتە وایە کەدەفەرموێ: ﴿قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ﴾ لەبەرئەوە من لەم پرسیارەدا، وەك پێغەمەر خۆی بڕیار ئەدەمو حوکم دەکەم: بۆ کچەکە نیوە هەیە، بۆ کچی کوڕەکەش شەش یەك هەیە، کە بەهەردوولا دەکەنە دووسێ یەکی تەواو، کە دوو سێ یەك بەشی دیاریکراوی دوو کچ و زیاترە، وە هەرچیش لەوان مایەوە بۆ خوشکەکەیە، جا چوینەوە بۆلای ئەبو مووسا و قسەکەی ئیبنو مەسعوود مان بۆ گێڕایەوە، فەرمووی: ئێوە کە ئەم زانا گەورەیەتان والەناوا، لەمن مەپرسن، لەو بپرسن، پرسیارەکەتان وەڵام دەداتەوە. (تاجی کوردی/٣ ل/٧ ز/٣ ژ/٣- باسی بەشە کەلەپووری منالّ).

٢٠٦١- عن أنس بن مالك رَضِي اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: ابن أخت القوم من أنفسهم. (الحديث ٦٧٦٢)[٢٠٦١]:

خۆشەویست -درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: خوشکە زای پیاو یەکێکە لە کەسوکارەکەی. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٢ ز/٩ ژ/٢ – باسی دانی کەلەپوور بەخاڵوان (ذەویلئەرحام).

[٢٠٦١] أخرجه مسلم في الزكاة، باب: اعطاء المؤلفة قلوبهم على الاسلام، رقم/١٠٥٩.

٢٠٦٢- عن أنس بن مالك رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: مولى القومِ من أنفسهم. (الحديث ٦٧٦١)[٢٠٦٢]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئازاد کراوی هەموو کەسێ بەیەکێك لەخۆیان دادەنرێ و میرات و کەلەپوورەکەی لەپاش مردنی بۆ ئەوانە، ئەگەر میراتبەری خزمی نەبوو. (تاج/٣ ل/١٩ ز/٨ ژ/٢).

٢٠٦٣- عن سعد رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: سمعت النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: من أدعى إليَ غير أبيهِ، وهو يعلم أنّهُ غير أبيهِ، فالجنة عليه حرامٌ. (الحديث ٦٧٦٦ سبق طرفه في: رقم: ١٥٩٣ تجريد = ٤٣٢٦ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٣٣٩. أنظر رقم/١٣٩٥ تجريد فذكر ذلك لأبي بكرة فقال: وأنا سمعته أذناي و وعاه قلبي من رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الحديث ٦٧٦٧ تقدم طرفه في: ١٥٩٣ تجريد = ٤٣٢٧ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٣٣٩). (انظر رقم/١٣٩٥ تجريد = ٣٥٠٨ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٨٣)[٢٠٦٣]:

رووڵکردنەوە:

ئەم فەرموودەیە پێویستی بە رووڵکردنەوەیەکی تایبەتە، پیاوێ هەبوو ناوی زیادی کوڕی باوکی بوو، یەکێ بوو لە سەرکردەکانی ئیمامی عەلی، دایك برای ئەبو بەکرە بوو، دایکی کەنیزەك بوو، ئەبوسوفیان لەسەردەمی ئیمامی

[٢٠٦٢] أشار في التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول إلى تخريج البخاري لهذا الحديث فقط و انفراده به من دون مسلم. -المترجم-

[٢٠٦٣] أخرجه مسلم في الإيمان باب: بيان حال إيمان من رغب عن أبيه ... رقم/٦٣.

عومەردا، گوتی: من دەزانم ئەم زیادەکێ سکی دایکی پێی پڕکردووە، ئەگەر بمەوێ ناوی ئەوکەسە دەبەم، بەڵام لەعومەر دەترسم. مەبەستی ئەبوسوفیان ئەوەبوو، کە زۆڵە و لەخۆیەتی، لەوپیاوە نییە کە مێردی دایکی زیادبووە، جالەکاتی شەڕو هەراکانی نێوانی ئیمامی عەلیو معاویەی کوڕی ئەبوسوفیاندا، زیاد سەرکردەیەکی ئازای بەناو بانگ بوو، عەلی کردبووی بەسەرکاری سەرولاتی فارس، موعاوییە پەیوەندی پێیەوە کرد، وە هەڵیگێڕایەوە لەعەلی، وەکردی بەبرای خۆیو ناوی نا زیادی کوڕی ئەبو سوفیانو کردی بە فەرمانڕەوای سەر بەصرە، ئەوجا کردی بەهی کووفە و رێزێکی زۆری گرت، زیاد پیاوێکی زۆر رەوانبێژ بوو. جا بەم بۆنەیەوە ئەبو عوسمانی نهدی ئەم فەرموودەیەی پێغەمەری لەسەعدی کوڕی ئەبو وەقاصەوە گێڕایەوە بۆ ئەبو بەکرە و گلەیی لێ کردو فەرمووی: ئەمە چی بوو کردتان؟ ئەبوبەکرەش فەرمووی: گوناهی منی تێدانییە، منیش ئەم فەرموودەیەم بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- ژنەوتووە و بەدڵ تێی گەیشتووم. (بۆ ڕوونکردنەوە بڕ: ژمارە/٩٣٥ تەجرید = ب/٣ ل/١٠).

٢٠٦٤- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: لا ترغبوا عن آبائكم، فمن رغب عن أبيه فهو كفرٌ. (الحديث ٦٧٦٨)[٢٠٦٤]: (بڕ: ژمارە/١٣٩٥ و ١٣٩٦ لەبەرگی/٤ ل/٣٣٩).

[٢٠٦٤] اخرجه مسلم في الإيمان، باب: بيان حال ايمان من رغب عَنْ أبيه...رقم/٦٢.

پایانێ - خاتمه

مامۆستای عەسقەلانی -ڕەزاو ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: نامەی فەرائیض چڵو سێ فەرموودەی بەرزەوەکراوی واتیادا، تەنیا فەرموودەکەی تەمیمی داری بێڕشتەیە، کە دەفەرموێ: (من أسلم علی یدیه رجل) ئەوانی تر هەموو پەیوەست (موصول)ن، دووبارەکەیان سیی‌و حەوت فەرموودەن، پالفتە (پوختە)کەیان: (٤٣ — ٣٧ = ٦) شەش فەرموودەن. ئیمامی موسلیم تەنیا ئەم دوانەیانی گێڕاوەتەوە:

١. فەرموودەی ئەبو هورەیرە: (في الجنين غرة) = رقم/٦٧٤٠ فەتح.

٢. فەرموودەی ئیبنوعەباس: (ألحقوا الفرائض بأهلها) = ٢٠٥٩ تەجرید = ٦٧٣٢ فەتحولباری. بەڵام ئەم فەرموودانەی تری لەئەفرادی ئیمامی بوخارین -ڕەحمەتی خودای لێبێ-.

أ. فەرموودەی موعاز، سەبارەت بە بەشەمیراتی خوشك‌و کچ = ٦٧٣٤ + طرفه في ٦٧٤١ فتح الباری. لەتەجریدەکەدا نییە.

ب. فەرموودەی ئیبنوعەباس سەبارەت بەمیراتگرتنی کچی کوڕ = ٢٠٦٠ تەجرید = ٦٧٣٦ فەتحولباری.

ج. فەرموودەی ئیبنوعەباس: (إن أهل الإسلام لا يسيبون) = ٦٧٥٣ فەتحولباری. لەتەجریدەکەدا نییە.

د. تەعلیقەکەی تەمیمی داری: (هو أولى الناس بمحياه و مماته = بەتەعلیقێ وا لەپێش ژمارە/٦٧٥٧ فەتحولباری).

هەروا دەفەرموێ: بیست و چوار بیستراو (اثر)ی صەحابەو کەسانی تری دوا ئەوانیشی واتیادا.

ئەمانەیش ژمارەی ئەو فەرموودانەن، کە لەسەراسەری ئەم (پەڕاوە - تەجریدە)دا، پەیوەندی بەزانستی کەلەپوورەوە هەیە:

١. ژمارە/ ١٤٣ تەجرید = ١٩٤ فەتحولباری - ب/١ ل/١٦٤.

٢. ژمارە/٦٢٢ تەجرید = ١٢٩٥ فەتحولباری - بەرگی/٢ ل/٤٧.

٣. ژمارە/٩٣٣ تەجرید = ٢٠٤٨ فەتحولباری - بەرگی/٣ ل/٥ هەتا ل/٧.

٤. ژمارە/١٠٠٩ تەجرید = ٢٢٨٩ فەتحولباری - بەرگی/٣ ل/٩٠.

٥. ژمارە/١٠٤٩ تەجرید = ٢٣٩٩ فەتحولباری - بەرگی/٣ ل/١٤٣.

٦. ژمارە/١٠٤١ تەجرید = ٢٧٦٤ فەتحولباری - بەرگی/٣ ل/٢٧٢.

٧. ژمارە/١١٤٣ تەجرید = ٢٧٧٦ - بەرگی/٣ ل/٢٧٤.

٨. ژمارە/١١٤٥ تەجرید = ٢٧٨٠ فەتح - بەرگی/٣ ل/٢٧٥.

٩. ژمارە/١٢٥٨ تەجرید = ٣٠٩٤ فەتحولباری. ب/٣ ل/٣٧٩.

١٠. ژمارە/١٣٩٥ تەجرید = ٣٥٠٨ فەتحولباری - بەرگی/٤ ل/٨٣.

١١. ژمارە/١٥٣٩ تەجرید = ٤٠٣٤ فەتحولباری - بەرگی/٤ ل/٢٧٣.

١٢. ژمارە/١٦٥٠ تەجرید = ٤٥٧٧ فەتحولباری - بەرگی/٤ ل/٤٣١.

١٣. ژمارە/١٩٢٨ تەجرید = ٦٠١٤ - بەرگی/٥ ل/...

بسم الله الرحمن الرحيم

٨٩- نامەی تۆڵەی تاوان،
کە ناسراون بەحەددە شەرعییەکان - كتاب الحدود

ئـەم باسـە لـەتاجول ئوصـولدا، دەکەوێتـە بـەرگی سـێیەم لاپـەڕە/١٩٩ زنجیرە/٨١ هەتا زنجیرە/١٠١ ل/٢٦٦ + فیقهی ئاسان، بەرگی سێیەم، لاپـەڕە/٨٠٥ زنجـیرە/٣١٨ هـەتا/لاپـەیڕە/٨٣٩ زنجـیرە/٣٣٤ + تەجریـدی بوخـاری، بـەرگی/٥ ل/.....نامەی خواردنەوەکان، ژمارە/١٨٤٠، ١٨٤١، ١٨٤٢، ١٨٤٣، ....تاد.

٢٠٦٥- عن أبي هريرة رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أتي النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برجـل شرب، قال: (اضربوه) قال ابو هريرة: فمنـا الـضارب بيـده، و الـضارب بنعلـه و الضارب بثوبه، فلما انصرف قال بعض القومِ: أخزاك الله، قال: لا تقولوا هكذا، لا تعينوا عليه الشيطان. (الحديث ٦٧٧٧، طرفه في: ٦٧٨١)[٢٠٦٥]:

ئـەبو هـورەیرە -ڕەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: کابرایـەکیان هێنـا بـۆلای پێغەمەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- ئـارەقی خواردبـۆوە، پێغەمـەر -دروودی خـوای لەسـەر بـێ- فـەرمووی: ئـادەی لێـی دەن. ئـیتر ئێمـەش دەسمـان کـرد بەلێدانی، هەمان بوو بەدەستی لێی دەدا، چـەن شـەقازللیەکی لێدەدا، هـەمان بوو بەجلەکەی لێی دەدا جلەکەی لوول دەکردو پیاودا دەماڵی، کاتـێ کابراکـە

[٢٠٦٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي هريرة: (أتى النبيُ صلى اللهُ عليهِ وَسلمَ برجل قد شرب الخمر). (خاتمة كتاب الحدود – فتح/١٤ ص/١٦٣ طبعة جديدة). -المترجم-

رۆیشت، هەندێ کەس گوتیان: خوارووو زەردو شەرمەسارت کا، بۆ ئیشێ دەیکەیت!.

پێغەمەریش -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نا، وا مەڵێن، مەبن بە کۆمەکی شەیتان لەسەری!. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٥٢ ز/٩٦ – باسی: حەددی: بادەنۆش: ئارەقنۆش. ژ/ ٢+ ١ +٣ +٤ - ب/د = بوخاری و ئەبوداوود).

٢٠٦٦- عن علي بن أبي طالب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: ما كنتُ لأقيمَ حداً على أحدٍ فيموت، فأجدَ في نفسي، إلا صاحب الخمر، فإنَّهُ لو مات وديتهُ، وذلك أن رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لم يسنَّهُ. (الحديث ٦٧٧٨)[٢٠٦٦]:

ئیمامی عەلی -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: داری حەدد لەهەرکەسێ بدەم، لەوکەسانەی کەداری حەدیان لێ دەدرێ، وەك بوختیانکەر و داوێنپیس، ئەگەر بەوداری حەددەی منە بشمرێ دەربەستی نیەو خەمو خەفەتی پێ ناخۆم، چونکە ئەوجۆرە حەددانە پێغەمەر خۆی دیاریکردوون و داینـاون، بەڵام ئەگەر گریمان داری حەددی مەینۆشی لەکەسێ بدەمو بەوداری حەددەی منە بمرێ، ئەوە پەستم دەکا، وە خوێنی ئەو کابرایەش دەدەم کەلەکاتی وادا بمرێ، لەژێرداری حەددی مەینۆشیدا.

٢٠٦٧- عن عمر بن الخطاب رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: أن رجلا على عهد رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كان أسمه عبدالله، وكان يلقبُ حماراً وكان يضحك رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وكان النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قد جلَدَهُ في الشَّرابِ، فأتِيَ به يوماً فأمر بِهِ فَجُلِدَ، فقال رجلٌ من القومُ: اللهم العنهُ، ما أكثر ما يؤتى به؟! فقال النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لا تلعنوه، فوا الله ما علمتُ إلا أنه يحبُّ الله و رسولهُ. (الحديث ٦٧٨٠)[٢٠٦٧]:

[٢٠٦٦] أخرجه مسلم في الحدود، باب/حد الخمر رقم/١٧٠٧.

[٢٠٦٧] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث عمر في قصة الشارب الملقب حمارا (خاتمة كتاب الحدود فتح الباري/١٤ ص/١٦٣.

-المترجم-

عومەری کوڕی خەتاب -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەرینکی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- پیاوێ هەبوو ناوی عەبدوڵڵا بوو، نازناوی حیمار بوو (واتە: کەر) جاروبار بەقسەی خۆش، یا بەنوکتەیێ، پێغەمەری دەهێنایە پێکەنین، گەلێ جار پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- لەسەر مەیخواردنەوە داراکاریی دەکرد، واتە: جەڵدەی مەینۆشێ لێدەدا، ڕۆژێ بەوحاڵەوە هێنابوویان، پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمانی فەرموو جەڵدەیان لێدا، هەندێ کەس گوتیان: لەعنەتی خودای لێبێ، چەندە بەزۆری دەیهێنن لەسەر ئەم خووە پیسە! پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نەفرین (لەعنەت)ی لێ مەکەن، دەسا بەخودا من ئاگام لێیەتی کەخودا و پێغەمەری خودای خۆش دەوێ، ئەوەیش واتای وایەکە باوەڕی بەخودا و پێغەمەر هەیە، دەی لەعنەتی باوەڕداریش دروست نییە.

ڕوونکردنەوە:

جاروبار و کەمەکەمە، قسەی خۆش و قسەی نەستەق و نوکتەی خۆش گێڕانەوە شتێکی پەسەندە، خەتیب دەفەرموێ: چونکە ئیمامی عەلی، سەبارەت بەم بابەتە دەفەرموێ: (روحوا القلوب و ابتغوها طرف الحكمة:) وچانی دڵ بدەن و بەقسەی خۆش و نەستەق باوەشێنی بکەن و فێنکی بکەنەوە. ئیمامی زوهری بەهاوەڵەکانی دەفەرموو: ئەگەر شیعرتان هەیە ئادەی بیهێنن، قسەی خۆش بگێڕنەوە چونکە گوێ کەرخ دەبێ. (بڕوانە: تەدریبی ڕاوی ئیمامی سیووتی – بەرگی/٢ ل/٥٨١).

هەندێ جار ئەم کابراسوعبەتچیە هیزۆڵکەیێ ڕۆن، یا دوو بەرەیێ هەنگوینی بەدیاری دەهێنا بۆ پێغەمەر، بەقەرز وەری دەگرت لەخاوەنەکەی،

کاتێ خاوەنەکەی دەهات بۆ پارەی هیزۆڵکە رۆنەکە، یا بۆ پارەی دووبەرە هەنگوینەکە، دەیبرد بۆلای پێغەمەرو پێی دەگوت: ئەی پێغەمەری خودا! پارەی شتەکەیی پێبدە!! پێغەمەریش زەردەخەنەیکی دەکردو لەپاشا پارەی دیاریەکەی دەدا بەخاوەنەکەی!!

ئەم بەهرانە لەم فەرموودانەوەردەگیرێن:

١. قسەی نەستەقو قسەی خۆش و نوکتە و شتی وا، باش و ڕەواو دروستن، وە دروستە گوێ یان لێ بگیرێ، وە کەسێ بیانگێڕێتەوە، یا کارێکی نوکتەو قۆشمە بکا دروستە، بەمەرجێ گاڵتەو سوعبەتو قسە نەستەقەکە هەق بێ، ناهەق نەبێ.

٢. خاوەنی گوناهی گەورە بەموسوڵمان دائەنرێ، چونکە رێگە نەدراوە کەلەعنەتی لێ بکرێ، وە فەرمانکراوە کەدوعای خێری بۆ بکرێ، بەڵام گوناهەکەی لەسەر ئەنووسرێ.

٣. گوناهبارو تاوانبار، ئەگەر چاکەیان هەبوو، یا رەفتارێکی جوانیان تیابوو، دروستە باسی ئەوچاکە و ئەورەفتارە جوانەیان بکرێ.

٤. ئەم جۆرەکەسانە، کەخاوەنی گوناهە گەورەکانن، دروستە مامەڵەو گفتوگۆو مەرحەبایان لەگەڵ بکرێ، تەنانەت دیاریشیان لێ وەربگیرێ و تاموشۆو دراوسێتی یان بکرێ، ئەوەندە هەیە بەهیچ جۆرێ نابێ هان بدرێن و تەشجیع بکرێن لەسەرکردنی گوناه، بەڵکوو بە پێچەوانەوە دەبێ ئامۆژگاری خێر، بەپێی حاڵ بکرێن.

٥. دروستە ژن و ژنخوازی لەگەڵیان، وە تەڵاقی موسوڵمان بەکردنی گوناهی گەورە ناکەوێ.

٦. بەکردنی گوناهی گەورە چاکەی مرۆڤ ناسڕێتەوە، ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ، وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾.

٧. هەتا لەسەردەمی پێغەمەردا، ئەم جۆرەکەسانەی تیادابووە.

٨. بەڕاستی لەم رۆژگارەی ئێمەدا خاوەنی گوناهی گەورە زۆر بوون، وە موسوڵمانان دەستیان ناڕوا بەسەریانا، لەکاتی وادا، واباشە موداراتیان لەگەڵ بکرێو چاوپۆشی لەهەندێ کاریان بکرێو، موسوڵمان بەخۆڕایی کێشەو بەرە بۆخۆی دروست نەکا.

٢٠٦٨- عن أبي هريرة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: لَعَنَ الله السارق يسرق البيضة فتقطع يده، و يسرق الحبل فتقطع يده. (الحديث ٦٧٨٣)[٢٠٦٨]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: نەفرینو لەعنەتی خودا لەدز، کەئەوەندە نەفسی سووکە، لەسەر دزینی هێلکەیێ، یا بەهۆی دزینی گوریسێکەوە دەستی دەبڕن بەپێی شەرعی خوا. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٣٣ ژ/١ ز/٩٠ -ش/د/ت/ن باسی دزی..).

٢٠٦٩- عن عائشة رَضِيَ اللّٰهُ عَنْها عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: تقطع اليد في ربع دينارٍ فصاعداً. (الحديث٦٧٨٩ طرفاه في: ٦٧٩٠، ٦٧٩١)[٢٠٦٩]:

[٢٠٦٨] اخرجه مسلم في الحدود، باب/ حد السرقة و نصابها، رقم/١٦٨٧.

[٢٠٦٩] اخرجه مسلم في الحدود، باب: حد السرقة و نصابها، رقم/١٦٨٤.

عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: دەستی دز بەپێی شەرع، کاتێ دەبڕرێ کە بایی چارەکێ دیناری زێڕ بدزێ، یا بایی زیاتر بدزێ. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٣٤ ز/٩٠ ژ/٢ – باسی سزای دزی – ش/د/ت/ن).

٢٠٧٠- و عنها رَضِي اللَّهُ عَنْها أن يد السَّارق لم تقطع في عهد النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلا في ثمن مجنٍ، حجفةٍ أو ترسٍ. (الحديث ٦٧٩٢ طرفاه في: ٦٧٩٣، ٦٧٩٤)[٢٠٧٠]:

دیسان عائیشه -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەسەرینیی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەستی دز نەدەبڕرا، لەکەمتر لەبەهای مەتاڵێ، ئیتر قەڵخانێبێ، کەبەچەرم جوتبەقێ کرابێ، یا قەڵخانێ بێ کەتەختەو بەرگی چەرمی تێ گیرابێ.

٢٠٧١-عن عبدالله بن عمر رَضِي اللَّهُ عَنْهُما أنَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قطع في مجنٍ ثمنه ثلاثة دراهم. (الحديث ٦٧٩٥ أطرافه في: ٦٧٩٦، ٦٧٩٧، ٦٧٩٨)[٢٠٧١]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەستی دزێکی بڕی، لەسەر دزینی قەڵخانێ کە بایی سێ درەم بوو! (تاجی کوردی/٣ ل/٢٣٤ ز/٩٠ ژ/٣ – ش/د).

(٢٠٧٠) أخرجه مسلم في الحدود، باب/ حد السرقة و نصابها رقم/١٦٨٥.

(٢٠٧١) أخرجه مسلم في الحدود، باب/ حد السرقة و نصابها رقم/ ١٦٨٦.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٠- نامەی موحاريبين

كتاب المحاربين من أهل الكفر و الردة

موحاريبين: واتە ئەوانەی كە دژايەتی دەكەن لەگەڵ خوداو پێغەمەردا، لەبێباوەڕان و پاشگەزبوان.

٢٠٧٢- عن أبي بردة الأنصاري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: كان النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: لا يجلد فوق عشر جلداتٍ إلا في حدٍ من حدود الله. (الحديث ٦٨٤٨ طرفاه في: ٦٨٤٩، ٦٨٥٠)[٢٠٧٢]:

ئەبو بوردەی ئەنصاری -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: جاران خۆشەویست -دروودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: مەگەر بۆ حەددی شەرعی، ئەگینا لەسەر هیچ سەرپێچییەکی تر، لەدەردار (جەڵدە) زیاتر لەکەس نادرێ. (تاجی كوردی/٣ ل/٢٥٤ ز/٩٧ ژ/١ – باسی: تەمێ كردن (تەعزیز = سووك كردن).

روونكردنەوە:

ئەبو بوردەی ئەنصاری ناوی هانی كوڕی نیارە، خاڵی بەڕائی كوڕی عازیبە، ئامادەی جەنگی بەدرو نەبەردەكانی پاش بەدر بووە، هەروا ئامادەی پەیمانی عەقەبەی دووەم بووە. فەرموودەی لەبوخاری و موسلیم داهەیە،

[٢٠٧٢] اخرجه مسلم في الحدود، باب/ قدر أسواط التعزيز، رقم/١٧٠٨.

لەبوخاریدا هەرئەم فەرموودەیەی هەیە، کەدوو تەرەفی هەیە، ژمارە: ٦٨٤٩ و ٦٨٥٠.

شەیخان: بوخاری و موسلیم -ڕەحمەتی خودایان لێبێ- لە صەحیحیندا، لەجابیری کوڕی عەبدوڵڵاوە ریوایەتیان لێیەوە کردووە، بوخاری لە عەبدولڕەحمانی کوڕی جابیریشەوە تەرەفی ژمارە/٦٨٤٩ ی ئەم فەرموودەیەی ئێرەی لێوە ریوایەت کردووە، ئەبو بوردە بێ وەچەبووە، منالو منالەزای لەپاش بەجێ نەماوە.

ئەم زاتانە گێڕانەوەیان لێ ئەنجام داوە: بەرائی کوڕی عازیبو کەعبی کوڕی عومەیرو نەصری کوڕی یەسار، پشتگیری عەلی بوو لەهەموو نەبەردەکانیدا، دەڵێن: لەدەوروبەری ساڵی چلو یەك، یادوو، یا پێنج مردووە -ڕەزای و ڕەحمەتی خوای لێبێ-.

٢٠٧٣- عن أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت أبا القاسم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول: من قذف مملوكه، وهو بريءٌ مما قال، جلد يوم القيامة، إلا أن يكونَ كما قال. (الحديث ٦٨٥٨)[٢٠٧٣]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەگوێی خۆم ژنەوتم لەزاری پیرۆزی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: کەسێ بوختان بکا بۆ بەندەی خۆی، کۆیلەکەی ژن بێ یا پیاو، بەڵام بەندەکەی بێ تاوان بێو پاك بێ، ئەوە لە رۆژی قیامەتدا، ئەو خاوەن کۆیلەیە دادەنرێ بەبوختیانکار، لەرۆژی قیامەتدا لەسەر ئەو بوختانە داری حەددی لێ دەدرێ. بەڵام ئەگەر وەك دەڵێ، کۆیلەکەوابێ، ئەوە داری حەددی لێ نادرێ. (تاج/٣ ل/٢٥٠ ز/٩٥- باسی حەددی بوختیانو جمێن و جادوو بازیی).

[٢٠٧٣] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: التغليظ على من قذف مَملوكَهُ بالزِّنا، رقم/١٦٦٠.

پایانێ - خاتمة

عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: نامەی حودوودو موحاریبین، سەدو سێ فەرموودەی بەرزی واتیادا، حەفتاو نۆیان پەیوەستن، واتە موصولن، لە ئیمامی بوخارییەوە هەتا سەر پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- رشتەکەیان بێ بچڕانە. ئەوانی تریان بێ ڕشتەو موتابەعاتن، دووبارەکانیان شەست و دووە، پوختەکەیان: (٧٩ – ٦٢ = ١٧) حەڤدە فەرموودەن، ئیمامی موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە بێجگە لەم هەشت فەرموودەیەیان:

١. فەرموودەی ئەبو هورەیرە: (أتي النَّبِيُّ برجل قد شرب الخمر) = ژمارە/٢٠٦٥ تەجرید = ٦٧٧٧ فەتحولباری.

٢. فەرموودەی سائیبی کوڕی یەزید: (كنا نؤتي بالشارب على عهد رَسُولُ اللَّهِ) = ٦٧٧٩ فەتحولباری.

٣. فەرموودەی عومەر: باسی کابرای نازناوی کەربوو = ژمارە/ ٢٠٦٧ تەجرید = ٦٧٨٠ فەتحولباری.

٤. فەرموودەی ئیبنوعەباس: (لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن) ژمارە/ ٦٧٨٢ فەتحولباری.

٥. فەرموودەی عەلی: (في رجم المرأة وجلدها = ٦٨١٢ فەتحولباری).

٦. فەرموودەی عەلی: (أَمَا علِمْتَ أَنَّ القلم رفع عن المجنون = پێش ژمارە/٦٨١٥ فەتحولباری).

٧. فەرموودەی ئەنەس: (يا رَسُولُ اللّٰهِ أصبت حدا فاقمه علي) = ژمارە/٦٨٢٣ فەتحولباری.

٨. فەرموودەی ئیبنوعەبباس لەبارەی چیرۆکەکەی ماعیزەوە = ٦٨٢٤.

هەروا دەفەرموێ: فەرموودە درێژەکەی عومەریش سەبارەت بەداستانی سەقیفە کە سەرەتاکەی سەبارەت بەچیرۆکی رەجم متفق علیە یە. هەروا دەفەرموێ: بیست بیستراو (أثر)یشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩١- نامەی خوێن و خوێنبایی

كتاب الديات

باسی خوێن و خوێنبایی لەتاجول ئوصوول دا، تەرجەمە كوردییەكەی دەكەوێتە: بەرگی/٣ ل/٢١٣ ز/٨٣ هەتا زنجیرە: ٨٩ لاپەڕە/٢٣٢. لەفیقهی ئاسانا والەبەرگی/٣ ل/٧٨٢ ز/٣٠٦ هەتا زنجیرە/٣١٧ ل/٨٠٣.

٢٠٧٤- عن ابن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قال: قال رسول صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يزال المؤمن في فسحة من دينه مالم يصب دماً حراماً. (الحديث ٦٨٦٢ طرفه في: ٦٨٦٣)[٢٠٧٤]:

ئیبنو عومەر -ڕەزای خوادایان لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: موسوڵمان هەتا خوێن ڕشتنی ناڕەوا نەبێ بەتووشیەوە، هێشتا ئایینی بەبەریەوە دەمێنێ.

گێڕانەوەیەکی تری ئەم فەرموودەیە لە تاجا ئاوایە:

موسوڵمان هەتا خوێنی ناڕەوا بەقەستی نەڕێژێ، هێشتا کۆڵی سووکەو خۆش ڕەوتەو هەرباشە، بەڵام هەرکاتێ خوێنی ناڕەوا بوو بە تووشیەوە، ئیتر لەپێ دەکەوێ و دەوەستێ! (تاجی کوردی/٣ ل/٢٠١ ز/٨١ ژ/٣ – هەڕەشەکردن لەمرۆڤ کوشتن).

[٢٠٧٤] و الحديث من أفراده (العيني - عمدة القاري ج/٢٤ ص/٣١). -المترجم-

٢٠٧٥- عن ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قال: قال النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ للمقداد: إذا كان رجلٌ مؤمنٌ يخفي إيمانهُ مع قومٍ كفارٍ، فأَظهرَ إيمانه فقتلتهُ؟ فكذلك كنتُ أنت تخفي إيمانك بمكة من قبلُ. (الحديث ٦٨٦٦)[٢٠٧٥]:

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی خوای لەسەر بێ- بەمیقدادی کوڕی ئەسوەدی فەرموو: ئەگەر پیاوێکی موسوڵمان، لەناو هۆزێکی ناموسوڵماندا بێ، باوەڕەکەی بشارێتەوە، هەتا نا موسوڵمانەکان پێی نەزانن و ئازاری نەدەن، بەڵام کاتێ باوەڕی خۆی ئاشکرا بکا تۆ بچی بیکوژی؟ دەی تۆیش ڕێك ئاوا بوویت کاتێ لەمەککە بوویت لەپێش کۆچ کردندا.

روونکردنەوە:

بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم فەرموودەیە سەرنجی ژمارە: ١٥٣٥ تەجرید = ٤٠١٩ فەتح بدە = بەرگی/٤ ل ل/٢٦٩.

٢٠٧٥م- عن عبدالله بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: من حمل علينا السلاح فليس منَّا. (الحديث ٦٨٧٤ طرفه في: ٧٠٧)[٢٠٧٥م]:

[٢٠٧٥] راجع رقم: ١٥٣٥ تەجرید = ٤٠١٩ فەتح. -المترجم-

[٢٠٧٥م] و الحديث من أفراده (العيني = عمدة القاري/٢٤ ص٣٧). -المترجم-

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: کەسێ چەکمان لێ هەڵبگرێ لەئێمە نییە. (تاجی کوردی/٨ ل/١٣٣ ز/٥٥ باسی: پەیمان شکاندنو بێ پەیمانی).

٢٠٧٦- عن عبدالله رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: قال رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لا يحل دَمُ امرِيءٍ مسلمٍ، يشهد أن لا إله إلاّ اللهُ وَأَنّي رسول الله، إلا بإحدى ثلاثٍ: النفس بالنفس، و الثيبُ الزاني، و المفارق لدينه التارك للجماعة. (الحديث ٦٨٧٨)[٢٠٧٦]:

عەبدوڵڵای کوڕی مەسعوود -ڕەزای خوادای لێبێ- دەفەرموێ: خۆشەویست -درودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: هەر موسوڵمانێ شایەتمان بهێنێ و بڵێ: (أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلهَ إِلاّ الله وَ أَشْهَدُ أَنَّ محمداً رَسُولُ اللّٰهِ: بەدڵ باوەڕم هەیەو بەزمان دەڵێمو شایەتی دەدەم کەهەرخودا خودایەو بەس، خودای تر نییە، موحەمەدی کوڕی عەبدوڵڵایش پێغەمەری ڕەوانەکراوی خودایە). هەرکەسێ ئەم شایەتییە بدا، ئیتر خوێنی ئەوکەسە حەرامەو بەهیچ شێوەیێ خوێنێ بەکەس ڕەوانابێ، مەگەر لەیەکێ لەم سێ کاتانەدا: بێوەی داوێنپیس، چ ژن بێ، چ پیاو، یاکەسێ بەناڕەوا کەسێ بەئارەزوو بکوژێ، یالەئایینی خۆی وەرگەڕابێ و لەکۆمەڵەی موسوڵمانان تەرا بووبێ! (فیقهی ئاسان/٣ ل/٨١٠ ز/٣١٩ باسی تۆڵەی شەروالپیسی).

[٢٠٧٦] اخرجه مسلم في القسامة، باب: ما يباح به دم المسلم، رقم/١٦٧٦.

٢٠٧٧- عن ابن عباس رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما أن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أبعض النَّاس إلى الله ثلاثة، ملحد في الحرم، و مبتغ في الإسلام سنة الجاهلية، و مطلب دمٍ امريءٍ بغير حقّ لِيهريق دمهُ. (الحديث ٦٨٨٢)[٢٠٧٧]:

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: خۆشەویست - درووودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: خودا لەهەموو تاوانبارێ زیاتر، رقی لەم سێ تاوانبارەیە: یەکەم زەندیقی ناوبەستو حەرەمی مەککە، دووەم: کەسێ لەئیسلامەتیدا، منەیی ڕەوشتو یاسای سەردەمی نەزانی بکا، سێیەم: کەسێ منەی خوێنی کەسێ بکا، تا بەناڕەوا خوێنی بڕێژێ. (تاج/٣ ل/٢٠٥ ز/٨١ ژ/٩ – باسی هەڕەشە کردن لەکوشتنی ناڕەوا).

٢٠٧٨- عن أبي هريرة رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قال: سمعت رسول يقول: لو أطلع في بيتك أحدٌ، ولم تأذن له، حذفته بحصاةٍ، ففقأتَ عينه ما كانَ عليك من جناحٍ. (الحديث ٦٨٨٨ طرفه في: ٦٩٠٢)[٢٠٧٨]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەخۆشەویست - درووودی خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئەگەر کەسێ، بەبێ ڕێگە پێدانی خۆت، تەماشای ناومالی تۆ بکا، تۆ بە پەلەپیتکە چەوێکی تێبگریو چاوی قەلپووت بکەی، گوناهت ناگا. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٢٧ ز/٨٧ ژ/٣ – باسی ئەوانەی کە خوێنیان بەفیڕۆ دائەنرێ).

[٢٠٧٧] و الحديث من أفراده (العيني = عمدة القاري/٢٤ ص/٤٤). -المترجم-

[٢٠٧٨] أخرجه مسلم في الآداب، باب تحريم النظر في بيت غيره رقم/٢١٥٨.

٢٠٧٩- عن ابن عباس رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما عن النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: هذه و هذه سواءٌ يعني الخنصر و الإبهام. (الحديث ٦٨٩٥)[٢٠٧٩]:

ئیبنو عەبباس -ڕەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: خۆشەویست - درووودی خوای لەسەر بێ- دەفەرموێ: ئەمەو ئەمە یەکسانن و خوێنیان وەك یەکە. واتە: پەنجە تووتەو پەنجە کەڵە خوێنیان چون یەکە. (تاجی کوردی/٣ ل/٢٢١ ز/٨٥ ژ/١ – باسی خوێنی ئەندامەکانی لەش – ب/د/ت/ن).

[٢٠٧٩] لم يووافقه مسلم على تخريج حديث ابن عباس: هذه وهذه سواء. (خاتمة كتاب الديات فتح/١٤ ص/٢٦٢ ط-ج). -المترجم-

پایانێ = خاتمه

شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی خوێن و قصاص، پەنجاو چوار فەرموودەی بەرزی واتیادا، حەوتیان بێڕشتەو متابعاتن، ئەوانی تریان پەیوەستن لەئیمامی بوخارییەوە هەتا سەر پێغەمەر، ڕشتەکەیان تەواوەو پچڕانی تیادا نییە. دووبارەکانیان چل فەرموودەن، هەموویان موسلیمیش گێڕاویەتیەوە، بێجگە لەمانەیان:

١. فەرموودەی ئیبنوعومەر: (إن من ورطات الأمور) = ژمارە/٦٨٦٣ فەتحولباری.

٢. ژمارە/٢٠٧٧ تەجرید = ٦٨٨٢ فەتح = فەرموودەی ئیبنو عەبباس (أبغض الناس إلى الله ثلاثة: ملحد في الحرم).

٣. ژمارە/٦٩٠٠ فەتحولباری = فەرموودەی ئەنەس: (لو أطلع عليك).

٤. فەرموودەی ئیبنو عەبباس: (هذه و هذه سواء) = ٢٠٧٩ تەجرید = ٦٨٩٥.

٥. فەرموودە مورسەلەکەی ئەبو قلابە: (ما قتل أحد قط إلا في إحدى ثلاث) = ژمارە: ٦٨٩٩ فەتحولباری = فەرموودە مورسەلەکەی تری: (دخل عليه نفر من الانصار).

هەروا شێخی عەسقەلانی -ڕەحمەتی خودای لێبێ- دەفەرموێ: بیست و هەشت بیستراو (أثر)یشی واتیادا، هەندێکیان پەیوەستن و هەندێکیان بێڕشتەن.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٢- نامەی داوای پەشیمان بوونەوە لەپاشگەزو لەسەرکەش و شەڕکردن لەگەڵیان

كتاب استتابة المرتدين والمعاندين وقتالهم

بۆ تێگەیشتنی تەواو لەم باسە بنوارە: فیقهی ئاسان - بەرگی سێیەم، زنجیرە/٣٣٩ هەتا ٣٤٤ =لاپەڕە/٨٤٧ هەتا ٨٦١.

٢٠٨٠- عن إبن مسعود رضي الله عنه قَال: قال رجل يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ؟ قَالَ: مَنْ أَحْسَنَ فِي الْإِسْلَامِ لَمْ يُؤَاخَذْ بِمَا عَمِلَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَمَنْ أَسَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أُخِذَ بِالْأَوَّلِ وَالْآخِرِ. (الحديث ٦٩٢١)[٢٠٨٠]:

ئیبنو مەسعود -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: پیاوێ لەپێغەمبەری پرسی: قوربان! ئایا لەسەر ئەو کردەوە خراپانەی کەلە سەردەمی نەفامی پێش هاتنی ئیسلاما کردوومانن سزاو ئەشکەنجە دەدرێین لەدوا ڕۆژدا؟ فەرمووی: هەرکەسێ لەپاش موسوڵمانبوون رەفتارو کرداری جوان بێ، لەسەر کارو کردەوەی سەردەمی کافری پێش ئیسلامبوونی، سزا نادرێو موحاسەبە ناکرێ لەسەری، بەڵام هەرکەسێ لەسەردەمی ئیسلامەتی دا کردارو رەفتاری ناشیرین بێ، تۆڵەی بەرو دوای لێ دەسێنرێ.

[٢٠٨٠] اخرجه مسلم في الايمان، باب: هل يؤاخذ بأعمال الجاهلية، رقم/١٢٠.

پایانێ = خاتمة

مامۆستای عەسقەلانی، -ڕەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی إستتابەی مورتەددین، بیستو یەك فەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، یەکێکیان بێڕشتەیە، ئەوانی تریان هەموو پەیوەستن، واتە: موصولن. حەڤدەیان دووبارەن، پوختەکەیان (٢١- ١٧ = ٤) چوار فەرموودەیە. ئیمامی موسلیم ئەم پوختەیەی هەموو گێڕاوەتەوە، حەوت بیستراوی هاوەڵان و دوای هاوەڵانیشی واتیادا، هەموویان پەیوەستن.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٣- نامەی خەوپەرژێن ★ كتاب التعبير

نامەی خەون و خەوبینین و دەستوورەکانی خەوبینین والەتاجی کوردیدا بەرگی/٨ ل/٣ ز/١ هەتا ل/٣٦ ز/١٠.

٢٠٨١- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ. (الحديث ٦٩٨٣ طرفه في: ٦٩٩٤)[٢٠٨١].

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خوای لێ بێ- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: خەونی باشی پیاوی باش، بەشێکە لەچل و شەش بەش لەپێغەمەرایەتی. (تاجی کوردی/٨ ل/٣ ز/١ ژ/١ + ل/٦ ژ/٢ ز/٢) .

[٢٠٨١] أخرجه مسلم عن أبي هريرة (فتح/١٤ ص٣٨٧). -المترجم-

٢٠٨٢- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ رُؤْيَا يُحِبُّهَا فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا وَلْيُحَدِّثْ بِهَا وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا يَكْرَهُ فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّهَا وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ. (الحديث ٦٩٨٥)[٢٠٨٢]:

ئەبو سەعیدی خودری -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بەگوێی خۆم لەزاری پیرۆزی خۆشەویستم بیست دەیفەرموو: (ئەگەر کەسێکتان خەونێکی بینیو خەونەکەی پێ خۆش بوو، ئەوە لەخوداوەیە، باحەمدو سوپاسی خودای لەسەر بکاو بیگێڕێتەوە بۆ زاناو دۆست، بەلاّم ئەگەر خەوێکی وای دی کە بە دڵی نەبوو، ئەوە لەشەیتانەوەیە، باپەنابگرێ بەخودا لەشەڕی شەیتانو لەشەڕی ئەو خەونە، وەباسی نەکا بۆکەس، ئیتر زیانی پێ ناگەیەنێ!). (تاجی کوردی/٨ ل/٤ ز/١ ژ/٣).

٢٠٨٣- عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَمْ يَبْقَ مِنَ النُّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قَالَ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ.(الحديث ٦٩٩٠)[٢٠٨٣]:

ئەبو هوریرە -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: بیستم لەپێغەمەر- درودی لەسەر- دەیفەرموو: (لەپێغەمەرایەتی تەنیا موژدە بەخشەکان ماون). هاوەڵان -رەزای خودایان لێ بێ- فەرموویان: قوربان! موژدەدەرەکان چین؟ فەرمووی: (خەونی باشە). (بڕ: تاجی کوردی/٨ ل/٣ ز/١ ژ/٢).

[٢٠٨٢] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث أبي سعيد: (إذا رأى أحدكم الرؤيا يحبها. (خاتمة كتاب التعبير، فتح/١٤ ص/٤٩٠). -المترجم-

[٢٠٨٣] والحديث من أفراده (العيني/٢٤ ص/١٣٤). -المترجم-

٢٠٨٤- و عنه رضي الله عنه قَالَ سمعت رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقُول: مَنْ رَآنِي فِي الْمَنَامِ فَسَيَرَانِي فِي اليَقْظَةِ و لَا يَتَمَثَّلُ الشَيطَانُ بِي. (الحديث ٦٩٩٣)[٢٠٨٤]:

ديسان ئەبو هوريرە- رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ژ نەوتم لەپێغەمەر – درودی لەسەر- دەیفەرموو: (هەركەسێ بەخەو من ببینێ، ئەوە بەچاوی سەریش لەحالێ هۆشیاریدا من دەبینێ، شەیتان قەت ناچێتە شەكلێ منەوە). (تاج/٨ ل/٢٣ ز/٧ ژ/٢).

٢٠٨٥- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أنه سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ رَآنِي فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتَكَوَّنُنِي. (الحديث ٦٩٩٧)[٢٠٨٥]:

ئەبو سەعیدی خودری -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەیفەرموو: هەركەسێ لەخەونیدا من ببینێ، ئەوە خەوێكی ڕاستو دروستی دیوە، چونكە شەیتان خۆی بۆ ناكرێ بەمنو، ناتوانێ بەهیچ شێوەیێو لەهیچ حالێكا بچێتە شكلێ و شێوەی منەوە). (تاجی كوردی/٨ل-٢٣ز:٧ژ:٣-ش- باسی دیتنی پێغەمەر بەخەون.

[٢٠٨٤] أخرجه مسلم في الرؤيا، باب: قول النبي صلى الله عليهِ وسلم من رآني في المنام فقد رآني، رقم/٢٢٦٦.

[٢٠٨٥] قال الشيخ منصور علي ناصف مؤلف (التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول صلى اللهم عليهِ وسلم: (رواه الشيخان). راجع التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول. الأصل العربي مجلد/٤ ص/٣١٦. راجع صحيح مسلم بشرح النووي ج/٥ ص/٢٦. -المترجم-

ڕوونکردنەوە:

بینینی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- بەخەو، بەدوو شێوە دەبێ، بەهێزەکەیان ئەوەیە: کەلەسەر شێوەی کاتی ژیانی پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- بیبینێ، ئیتر شێوەی کاتی لاوی بێ، یاکاتی هەڕەتی پیاوەتی بێ، یاشێوەی کاتی پیری بێ، یاهی کاتی ئاخرو ئوخری ژیانی بێ، دەبێ تەنانەت ئیبنو سیرین کە گەورەترین خەونزانی ناوداری موسوڵمانانە، کاتێ کەسێ بۆ یدەگێڕایەوە کەپێغەمەری دیوە، پێی دەگوت: ئادەی باسی شێوەو شەکڵیم بۆ بکە چۆن بوو؟ ئەگەر کابرا بیگوتبایە شێوەی ئاواو ئاوابوو، وەئەوەی ئەو دەیگوت جیابوایە لەشێوەو سیفەتی پێغەمەر لەکاتی ژیانیدا، ئیبنو سیرین دەیگوت پێی: نەت دیوە!). پیاوێکیش بەئیبنو عەباسی فەرموو: لەخەونا بەخزمەتی پێغەمەر -درودی لەسەر- گەیشتم، پێی فەرموو: ڕەنگو ڕواڵەتو شێوەی چۆن بوو؟ پیاوە کە پێی گوت: من حەسەنی کوڕی عەلیم دیوە، پێغەمەر لەخەوما لەوی دەکرد) . فەرمووی: ڕاست دەکەیت دیوتە. جالەم ڕوانگەیەوەو بۆ دڵنیا بوون لەڕاستیو دروستی خەونی وا، باشترین شت ئەوەیە کەمرۆی موسوڵمان شارەزایی تەواوی لەسیفەتو چۆنێتی ی شەکڵو شێوەی پێغەمەر هەبێ، هی کاتی ژیانی، وەبەپێ ی سوننەتو ژیننامەی ڕاستو دروستی پێغەمەر، شێوەی شیرینی بناسێ. بەهەرحاڵ بینینی پێغەمەر لەخەوندا، لەسەر هەر شێوەیی بێ، خاڵی نییە لەسوودو بەهرە، بەلاّم بەمەرجێ کە ئەو شێوەیە شایانی شانی پێغەمەر بێت.

٢٠٨٦- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قالَ: كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ فَتُطْعِمُهُ وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْتَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا يَوْمًا فَأَطْعَمَتْهُ وَ جَعلَتْ تَفْلِي رَأْسَهُ فَنَامَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ قَالَتْ: فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هَذَا الْبَحْرِ مُلُوكًا

عَلَى الْأَسِرَّةِ أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَدَعَا لَهَا رسول الله صَلَّى اللَّهم عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ. كَمَا قَالَ فِي الْأُولَى، قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ: أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ. فَرَكِبَتْ أُمُّ حَرَامٍ بِنْتُ مِلْحَانَ الْبَحْرَ فِي زَمَنِ مُعَاوِيَةَ بن أبي سفيان، فَصُرِعَتْ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ فَهَلَكَتْ. (الحديث ٧٠٠٢)[٢٠٨٦]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: (گەلێ جار پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەچوو بۆ دێنی ئوم حەرام، کەپووری هەقی من بوو، خوشکی دایکم بوو، وەپووری شیریی پێغەمەریش بوو، مەحرەمی بوو، نامەحرەم نەبوو، ئوم حەرام ناوی رومەیصای کچی میلحان بوو، خێزانی عوبادەی کوڕی صامیت بوو، ڕۆژێ پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- هات بۆ دێنی ی ئوم حەرام، نانی بۆ دانا، دوایی هەنێ سەری پێغەمەری دۆزی، پێغەمەر خەوی لێ دەکەوێ و سەرخەوی نیوەڕۆ لەوێ دەشکێنێ، کاتێ خەبەری دەبێتەوە پێ دەکەنێ. ئوم حەرام فەرمووی: عەرزیم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! باوك و دایکم بەقوربانت بن، ئەوە بۆچی پێ دەکەنی؟ فەرمووی: (لەخەوما کۆمەلانێ لەگەلی ئیسلامی خۆمم بینی، دەبن بەخەباتکارو غەزا کار لەڕێگەی خوادا، سواری پشتی ئەم دەریایانە دەبن، شوێن و جێگەیان لەناو پاپۆڕو کەشتی یەکاندا، ئەوەندە باش و خۆش و فەرەح و ئاوەدانە دەڵێی پاشان لەسەر تەخت و قەنەفەی شاهانە دانیشتوون) ئوم حەرام فەرمووی: عەرزیم کرد: ئەی پێغەمەری خودا! داوا لەخودا بکە کەمن یەکێ لەم چینەی ئۆمەتت بم. فەرمووی: (تۆ لەوانیت و لەچینی غەزا

[٢٠٨٦] أخرجه مسلم في الإمارة، باب: فضل الغزو في البحر، رقم/١٩١٢.

کاران‌و شەهیدانی ناو دەریایت!) ئەنجا دیسان پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- سەری نایەوەو جارێ تر خەوتەوە، کەهەڵسایەوە دیسان پێدەکەنی، کاتێ لەم بارەیەوە پرسیارم لێ ی کردەوە، هەمان وەڵامی پێشووی دامەوە، کەکۆمەڵانێ تریش لەئۆمەتی لەبارو دۆخێکی شاهانەدا دەچن بۆ خەباتگێڕان‌و غەزاکردن لەڕێگەی خودای گەورە داو، ئەویش لەخۆشی ئەوە پێدەکەنێ‌و موعجیبە پێیان). ئوم حەرام فەرمووی: منیش عەرزیم کردەوە: ئەی پێغەمەری خودا! نزام بۆ بکە کە خودا بمکات بەیەکێ لەو دەستەیە.فەرمووی(تۆ لەدەستەی پێشینی!).

لەپاشا لەکاتی موعاوییەی کوڕی سوفیاندا، کەنوێنەری ئیمامی عوسمان بوو لەسەر وڵاتی شام، عوبادەی مێردی، لەدەریاوە ئوم حەرامی لەگەڵ خۆی برد بۆ غەزای قوبروس، کاتێ هاتەوەو گەڕایەوەو گەیشتە وشکانی، هێسترە ماچەیەکیان بۆ یبرد، کاتێ سواری هێسترە کەبوو، گلاندی‌و کەوتە خوارەوەو مرد. بەپێ ی دووعاکەی پێغەمەر، کەبۆیی کرد، شەهید بوو). (تاجی کوردی/٨ ل/٥٣ ژ/١٧ -ش/د/ت/ن).

٢٠٨٧- عن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ لم تكد رؤيا المؤمن من تكذب وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ. وَمَا كَانَ مِنَ النُّبُوَّةِ فَإِنَّهُ لَا يَكْذِبُ. (الحديث ٧٠١٧)[٢٠٨٧]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- فەرمووی: (کاتێ شەوو ڕۆژ بەرابەر بوون، وەك ناوەڕاستی وەرزی پایزو ناوەڕاستی وەرزی بەهار، لەو کاتەدا زۆر نزیکە کەخەونی موسوڵمان هەڵەی نەبێ‌و ڕاست دەرچێ.ئەو کەسەیشتان خەونی زۆر ڕاست‌و دروستە

[٢٠٨٧] أخرجه مسلم في أوائل الرؤيا، رقم/٢٢٦٣.

كەخۆی زۆر ڕاستگۆیە، وەخەونی موسوڵمان، پیاوبێ یاژن، بەشێکە لەچل و شەش بەش لە پێغەمەرایەتی). (شتێکیش کە لەبابەتی پێغەمەرایەتی بێ، قەت بەدرۆ دەرناچێ). (تاجی کوردی/٨ ل/٤ ز/١ ژ/٤ - باسی: بەشەکانی خەون).

٢٠٨٨- عَنْ عَبْدِاللَّهِ بن عمر رضي الله عنهما أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَأَيْتُ كَأَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ ثَائِرَةَ الرَّأْسِ خَرَجَتْ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى قَامَتْ بِمَهْيَعَةَ وَهِيَ الْجُحْفَةُ فَأَوَّلْتُ أَنَّ وَبَاءَ الْمَدِينَةِ نُقِلَ إِلَيْهَا. (الحديث ٧٠٣٨ طرفاه في: ٧٠٣٩، ٧٠٤٠)[٢٠٨٨]:

ئیبنو عومەر ڕەزای خودا لەخۆیو بابی فەرمووی: پێغەمەر دروودی لەسەر فەرمووی:(لەخەوما دیتم وەکوو بلێی ژنێکی ڕەشی سەر ئاڵۆسکاوی لەمەدینە دەربچێو بچێ بۆ مەهیەعەوابوو) واتە: بۆ جوحفە، حەزرەت- دروودی لەسەر- فەرمووی: (جامن وام لێکدایەوەو واپەرژینم کرد کەپەتاو ناسازییەکەی مەدینە دەگوێزرێتەوە بۆ مەهیەعە). (تاج/٨ ل/١٧ ز/٥ ژ/٥ - ب/ت -باسی: ئەو خەونانەی کەپێغەمەر خۆی دیونی).

٢٠٨٩- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُلِّفَ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ وَمَنِ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يَفِرُّونَ مِنْهُ صُبَّ فِي أُذُنِهِ الْآنُكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ صَوَّرَ صُورَةً عُذِّبَ وَكُلِّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا وَلَيْسَ بِنَافِخٍ.(الحديث ٧٠٤٢)[٢٠٨٩]:

ئیبنو عەباس -ڕەزای خودا لەخۆیو لەبابی- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی خوای لەسەر- دەفەرموێ: (هەرکەسێ لە خۆیەوە، خەونێ بەدرۆ هەڵ بەستێ،

[٢٠٨٨] قال الشيخ منصور ناصف علي: رواه البخاري. -المترجم-

[٢٠٨٩] لم يوافقه مسلم على حديث عكرمة عن ابن عباس وهو يشتمل على ثلاثة احاديث (من تحلم، ومن استمع، ومن صور)(خاتمة كتاب التعبير فتح/١٤ ص/٤٩٠) -المترجم-

لەڕۆژی قیامەتدا جەختی لێ دەکرێ کە دوو دەنکە جۆی ئاگرین پێکەوە گرێ بدا، ئەویش هەرگیز ئەوەی بۆ ناکرێ، واتەی وایە، کەبەردەوام هەر لەو سزاو ئەشکەنجەیەدا دەبێ. هەرکەسەیش گوێ لە قسەی هۆزێ بگرێ، کەئەوان ئەو گوێگرتنەی ئەویان پێ ناخۆش بێ، یانەوان خۆیانی لێ دوور بخەنەوە هەتا گوێی لەقسەیان نەبێ کەچی ئەویش هەر بچێتە پێشەوەو گوێ یان لێ بگرێ، ئەوە لەڕۆژی قیامەتا، لەتۆڵەی ئەو تاوانەدا، قوڕ قوشمی سوورە وەکراوی تواوە دەکرێتە ناو هەردوو کونە گوێچکەیەوە، هەرکەسێکیش وێنەیی بکێشێ، ئەوە ئازارو سزا دەدرێو بەزۆر داوای لێ دەکرێ کەدەبێ گیان بکا بەبەریدا، دیارە کەئەوەیشی بۆ ناکرێ). (تاجی کوردی/٨ ل/٩ ز/٣ ژ/١ -ب/د/ت- باسی: لەخەون گێڕانەوەدا درۆ دروست نییە).

٢٠٩٠- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مِنْ أَفْرَى الْفِرَى أَنْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرَ.(الحديث ٧٠٤٣)[٢٠٩٠]:

ئیبنو عومەر -رەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- دەفەرموێ: (هەلاتێکی فرە زلە: کەسێ بڵێ: لەخەوما ئەوەم دیوە، وەلەڕاستیشدا هیچی نەدیبێ). (تاجی کوردی/٨ ل/١٠ ز/٣ ژ/٢ -باسی: لەخەون گێڕانەوەدا درۆ دروست نییە).

٢٠٩١- عن ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهمَا أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ ظُلَّةً تَنْطُفُ السَّمْنَ وَالْعَسَلَ فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا فَالْمُسْتَكْثِرُ وَالْمُسْتَقِلُّ وَإِذَا سَبَبٌ وَاصِلٌ مِنَ الْأَرْضِ إِلَى السَّمَاءِ فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ فَعَلَوْتَ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَعَلَا بِهِ ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَانْقَطَعَ ثُمَّ وُصِلَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ

[٢٠٩٠] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث ابن عمر: (من أفرى الفرى أن يرى...). (خاتمة كتاب الرؤي و التعبير. ج/١٤ ص/٤٩٠.). -المترجم-

اللّٰهِ بِأَبِي أَنْتَ وَاللّٰهِ لَتَدَعَنِّي فَأَعْبُرَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْبُرْهَا. قَالَ: أَمَّا الظُّلَّةُ فَالْإِسْلَامُ وَأَمَّا الَّذِي يَنْطُفُ مِنَ الْعَسَلِ وَالسَّمْنِ فَالْقُرْآنُ حَلَاوَتُهُ تَنْطُفُ فَالْمُسْتَكْثِرُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِلُّ وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ تَأْخُذُ بِهِ فَيُعْلِيكَ اللّٰهُ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَعْلُو بِهِ ثُمَّ يَأْخُذُهُ رَجُلٌ آخَرُ فَيَنْقَطِعُ بِهِ ثُمَّ يُوَصَّلُ لَهُ فَيَعْلُو بِهِ فَأَخْبِرْنِي يَا رَسُولَ اللّٰهِ بِأَبِي أَنْتَ أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ؟ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا. قَالَ: فَوَاللّٰهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَتُحَدِّثَنِّي بِالَّذِي أَخْطَأْتُ قَالَ لَا تُقْسِمْ. (الحديث ٧٠٤٦)[٢٠٩١]:

ئیبنو عەبباس –رەزای خودا لەخۆیو لەبابی- فەرمووی: پیاوێ هاتە خزمەتی پێغەمەر -درودی لەسەر- گوتی: ئەی پێغەمەری خودا! ئەمشەو لەخەوما پەڵەیەك هەورم دیت، رۆن‌و هەنگوینی لێ دەچۆڕایەوە، دیشم کەئەو خەڵکە بەهەردوو لەپ لێیان دەگرتەوە، هەبوو زۆرو هەبوو کەمی گرتبۆوە! وەدیشم کەمەندێ لەئاسمانەوە شۆڕبۆتەوەو گەیشتۆتە سەرزەوی، وەتۆم دی، ئەو کەمەندەت گرتبوو سەرکەوتیت، لەپاش تۆ پیاوێکی تر گرتی‌و ئەویش سەرکەوت، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش هەروا، لەپاش ئەو پیاوێکی تریش گرتی، بەڵام کەمەندەکە لە دەستی دا پسا! هەتا بەستیانەوە بەیەکەوە بۆی‌و ئەویش سەرکوت. ئەبوبەکریش – ڕەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: ئەی پێغەمەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، بەخودا دەبێ لێم گەڕێیت من ئەو خەوە لێك دەدەمەوە، فەرمووی: (باشە خەوپەرژینی بکە). ئەبو بەکریش فەرمووی: پەڵە هەورەکە کەپرو ساباتی ئیسلامە ئەو ڕۆن‌و هەنگوینەیش کەدە چۆڕایەوە، ئەوە شیرینی‌و نەرم‌و ناسکی ی قورئانەئەوەیش کەخەڵك بەهەردوو دەست لێیان دەگرتەوە ئەوەیە کەهەندێ کەس زۆر لەقورئان

[٢٠٩١] أخرجه مسلم في الرؤيا، باب: في تأويلِ الرؤيا، رقم/٢٢٦٩.

وەردەگرن‌و هەندێ کەس کەم، ئەو کەمەندەش کە لەئاسمانەوە گەیشتبوە سەرزەوی ئەو هەق‌و ڕاست‌و دروستیە یە کەتۆی لەسەریت، ڕێگەی هەق‌و ڕاستی ئیسلامە، هەر لەسەری دەڕۆیت‌و هەرخودا پلەو پایەت، جار لەگەڵ جاردا، بڵند ترت دەکا. لەپاش تۆش پیاوێ ڕێگەی ڕاستی تۆ دەگرێت‌و پێی بڵند دەبێتەوە، پیاوێکی تریش دوای ئەو هەروەها، لەپاشا پیاوێکی تریش ئەو کەمەندە دەگرێ‌و لەسەری دەڕوا، بەڵام لەدەستیدا دەپچڕێ‌و بۆی دەبەستنەوە بەیەکەوە، جا ئەویش پێی بەرز دەبێتەوە!، جا ئەی پێغەمەری خودا! باوکم بەقوربانت بێ، پێم بفەرموو ئایا پێکاومە یابەهەڵەدا چووم؟ فەرمووی: (هەندێکیت پێکاوەو هەندێکیت هەڵە کردووە) جا گوتی: دەسا بەخودا ئەی پێغەمەوری خودا! دەبێ پێم بفەرموویت کە کامەیم بەهەڵە خەو پەورژێن کردووە، فەرمووی: (سوێن مەخۆ پێت ناڵێم. (تاجی کوردی/٨ ل/٢٠ ز/٦ ژ-٤-ش/د/ت- باسی: ئەو خەونانەی کەپێغەمەر -درودی خوای لەسەر- خۆی خەوپەرژینی کردوون).

پایانێ = خاتمة

یەکەم: مامۆستای عەسقەلانی -رەزاو رەحمەتی خودای لێ بێ- دەفەرموێ: نامەی خەو پەرژین (تەعبیر) نەوەدو نۆ فەرموودەی بەرزەوە بووی لەخۆ گرتووە، هەشتاو دوویان پەیوەست (موصول)ن، ئەوانی تریان بێڕشتەو موتابە عاتن، حەفتاو ڕینجیان دووبارەن، پوختەکەیان (٩٩ — ٧٥ = ٢٤) بیست‌و چوار فەرموودەن، موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە بێجگە لە مانەیان:

١. ژمارە/٢٠٨٢ تەجرید = ٦٩٨٥ فەتح = فەرمودەی ئەبو سەعید: (إذا رای احدکم الرؤیا یحبها..).

٢. فەرموودەی ژمارە/٦٩٨٦ فەتحولباری = فەرموودەی ئەبو قەتادە: (الرؤيا الصالحة جزء من ستة واربعين).

٣. ژمارە/٢٠٨٩ تەجرید = ٧٠٤٢ فەتحولباری = فەرموودەی ئیبنو عەباس: (من تحلم، ومن استمع، ومن صور).

٤. فەرموودەی ئیبنو عومەر:(من أفْرى الفرى ان يرى..) = ٢٠٩٠ تەجرید = ٧٠٤٣ فەتحولباری. هەروا دەفەرموێ: دەبیستراو (أثر)ی صەحابەو تابعینیشی واتیادا. خوا بۆ خۆی لەهەموو شتێ باشتر دەزانێ.

دووەم: خەونو خەو بینین دیاردەیەکی ڕاستو دروستە، وەلقو پۆپی زۆری لێ دەبێتەوە، خەوی پێغەمەران هەقە، وەك خەونەکەی حەزرەتی ئیبراهیم کەلەخەویدا حەزرەتی ئیسماعیلی کردبوو بەقوربانی، وەك خەونەکەی حەزرەتی یوسف، وەك خەونەکەی عەزیزی میسر، کەگاکان یەکتری یان خوارد، وەك خەونەکانی پێغەمەر کە لەقورئانو سوننەتدا باس کراون. لەسوننەتیش دا کۆمەڵێ خەونی پێغەمەرانو پیاو چاکان تۆمار کراوە، لەبەر ئەوە هەرکەسێ باوەڕی بەخەون نەبێ، باوەڕی بەقورئانوسوننەتی ڕاستو دروستی پێغەمەر نییە لەبەر ئەوە دادەنرێ بەناموسوڵمان. لێرەدا بۆ سوودی گشتی کۆمەڵێ زانیاری بەسوودو ڕاستو دروست لەبابەت خەونەوە دەنووسین، لە خوا داوا دەکەم کەبیکا بەنووری چاوی ئەو کەسانە کەپابەند دەبن بەم ڕێنماییانەوە. ئامین:

١. باشترین خەون خەونی موسوڵمانی باشە، کەم وادەبێ کەخەونی موسوڵمانی باش، ڕاست دەرنەچێ، جیاوازی لەنێوانی ژنو پیاودا لەم لایەنەوە نییە.

٢. جارو بار خەوی پیاو خراپو ناموسوڵمانیش ڕاست دەردەچێ، وەك دوو هاوڕێکەی یوسف لەبەندیخانەکەدا.

٣. باشترین کات بۆ خەونی ڕاستو دروست کاتی بەرەبەیانە.

٤. مامۆستای عەسقەلانی دەفەرموێ: (ذیکری پیاو لەم فەرموودانەدا بۆ تەغلیبە، مەفهومی نییە، چونکە ژنی باشیش لەم لایەنەوە ڕێك وەك پیاوی باشە، خەونەکەی وەك خەونی ئەو ڕاستو دروستە).

٥. واباشە ئەگەر کەسێ حەزبکا خەونی باش ببینێ، خۆی بۆ ئامادەبکا، وەك حەلاڵ خواردنو خۆپاراستن لەحەرامو بێ شەرعیو بەردەوام بوون لەسەر دەسنوێژو لەپێش خەوتن دا زیکرو یادێکی زۆری خودا بکا، قورئان بخوێنێ، سەلاواتی زۆر لەدیداری خۆشەویست بدا. ئەگەر مەبەستێکی تایبەتی بوو، بالەپێش خەوتن دا دوورکات نوێژی استخارەش بکات.

٦. کەسێ لەخەو نپەرژێن نەزانێ دروست نییە، کەدەم لەشتی وابدا، ئەوە وەك ئەوە وایە گاڵتە بەپێغەمەرایەتی بکا. چونکە خەونو بەشێکە لەپێغەمەرایەتی.

٧. خەوون هەیە ڕێك دەقاو دەق دەردەچێ، وەك ئەوە لەخەودا کەسێ دەبینێ دەچێ بۆ حەج، وە ئەو کەسە لەو ساڵەدا دەچێ بۆ حەج، یا لەخەودا دۆستێکی دێ بۆ دێنی، وەلەکاتی دیاریکراودا دۆستەکەی دێت بۆ سەردانی. وەمن بەش بەحاڵی خۆم لەم جۆرە خەونەم دیوە. جارێ لەکەرکوك بووین، سوودی زۆرم لەتەفسیری خاڵو تەفسیری نامی وەردەگرت، شەوێ لەخەوما بایەکی سەخت هەڵی کرد، کۆمەڵێ دار خورمای گەورە هەبوون، بایەکە دەیهێنانو دەیبردن، جاری واهەبوو نووچی تەواوی پێ دەدانو هەڵ دەسانەوە، بەرە بەرە بایەکەی خست، دارخورماکان وەك جارانیان ڕاستەوە بوون، ناو بەناو خورما لەدارە خورماکان دەوەری، منیش لەگەڵ کەسانی تردا خورمام دەچنییەوەو دەمانخوارد، لەم کاتەدا شەماڵێ هەڵی کرد یەکێ لەدارخورماکانی لەڕەگو ڕیشە هەڵکەند، کارێکی سەیر بوو بە لامانەوە بەو باسەختە هەڵ نەکەندرا، کەچی بەوشەماڵە سووکەڵەیە هەڵکەنرا!!. وەك

بڵێی هەر لەخەونەکەدا هەستم کرد کەئەمە خەونە، وە هەر لەخەونەکەم دا ئەم خەونەمم ئاوا خەو نپەرژێن کرد:

(کەخورما نموونەی پیاو چاکی موسوڵمانە، من خۆم لەبەری زانستی جەنابی شێخ محمدی خاڵو شێخ عبدالکریمی بیارەم زۆر چەشتووە، بەتایبەتی لەبابەتی تەفسیردا، دیاربوو، ئەو خورما وەریوە بەری زانستە پیرۆزەکەی ئەوان بوو، ئەڵڵاهو ئەعلەم: یەکێ لەم دوو زاتە وەفات دەکەن). جا بۆ سبەینێ کاتی نوێژی عەسر لەمزگەوت باسی ئەم خەونەمو وەفاتی یەکێ لەم دوو زاتەم دەکرد بۆ نوێژ کەرەکان، لەم کاتەدا حاجی قادر ناوێ هەبوو، شوفێر بوو، پیاوێکی زۆر چاك بوو، خەڵکی سلێمانی بوو، هات بۆ نوێژ گوتی: مامۆستا شێخ موحەممەدی خاڵ ئەمڕۆ لەسلێمانی، ئەمری خودای کرد!!).

لەدوا حەجی ئەمساڵیش، حاجییەك کە باوەڕی تەواوم پێی هەیە، فەرمووی: (لەمەدینە، لەپاش تەواوکردنی مەراسیمی حەج، مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەریسم دی، لەچواردەرێیانێکا، بەبەرگی ئیحرامەوە ڕاوەستابووم، سەروشانی رووت بوو، پێی پەتی بوو، بەرگی ئیحرامەکەی سەوز بوو، سەرو ڕیشی ماشو برنج بوو، حاجیەکان بەرودوا لەهەموولایەکەوە دەهاتن، تەوقەو بەخێرهاتن و خوا حافیزی لێ دەکردن، کەلەدوو پیاوەکەی کەلەگەڵی دابوون پرسیارم کرد: ئەمە چییە، گوتیان: (ئەمساڵ مامۆستا مەلا عەبدولکەریم، لەلایەنی پێغەمەرەوە، کراوە بەنوێنەر، بۆ ئیستقبالو تەودیعی حاجیانی ئەمساڵ). والله علی صدق ما نقول شهید.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٤- نامەی ئاژاوەو فەرتەنەکان
كتاب الفتن

نامەی فەرتەنەو ئاژاوەکان لەتاجول ئوصول دا وا لە بەرگی دەیەم دا، لاپەڕە/٢٠٥ زنجیرە/٨٧ هەتا لاپەڕە/٢٧٢ زنجیرە/١٠٤.

٢٠٩٢- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: من كرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنْ السُّلْطَانِ شِبْرًا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. (الحديث ٧٠٥٣ طرفاه في: ٧٠٥٤، ٧١٤٣)[٢٠٩٢]:

ئیبنو عەباس -رەزای خودا لەخۆیو باوکی- دەفەرموێ: پێغەمەر -درودی لەسەر- دەفەرموێ: (ئەگەر کەسێ شتێکی دی لەفەرمانڕەواکەی، وەئەو شتەی بەدڵ نەبوو، پێ ی ناخۆش بوو، ئەوە بائەوە نەکا بە مەهانە بۆ هەڵکردنی بەیداخی یاخێتیو لەفەرماندەرچوونیو، ئەوە نەکا بەبیانووی تێکدانی کۆمەڵەی موسوڵمانان، بەڵکوو باددان بەخۆیدا بگرێ، چونکە ئەوەی یەك بست لەکۆمەڵەی موسوڵمانان جیا ببێتەوە، وەبمرێ ئەوە بە نەزانی دەمرێ، وەك مردنی سەردەمی نەزانی پێش ئیسلام) (تاجی کوردی/٣ ل/٢٧٩ ژ/٥ ز/١٠٥- ش- باسی: بەگوێ کردنی فەرمانڕەوا پێویستەو..).

٢٠٩٢م- و عنه في ريواية أخرى قَالَ: مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الجَمَاعَةَ شِبْراً فَمَاتَ إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً. (الحديث ٧٠٥١)م[٢٠٩٢]:

[٢٠٩٢] اخرجه مسلم في الإمارة، باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين عند ظهور الفتن ..رقم/١٨٤٩.

واتەکەی لەژمارەکەی پێشەوەیدا بەتەواوی ڕابورد.

٢٠٩٣- عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضي الله عنه قَالَ: دَعَانَا النبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْنَاهُ فَقَالَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا: أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ قَالَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ *. (الحديثان ٧٠٥٥، ٧٠٥٦)(٢٠٩٣):

عوبادەی کوڕی صامیت -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەشەوی پەیمانی عەقەبەدا، داوای لێ کردین، کەپەیمانی پێ بدەین، ئێمەیش پەیمانمان پێ دا، پێغەمەر -دروودی لەسەر- لەکاتی پەیمانپێدانەکەماندا، فەرمووی: (پەیمانو بەڵێنم پێ بدەن لەسەر ئەوە: کەهەمیشە گوێڕایەڵو فەرمانبەری خوداو پێغەمەری خودابن، لەخۆشیو ناخۆشیدا، لەکاتی ئاسوودەییو تەنگانەدا، تەنانەت ئەگەر فەرمانڕەواکانیشمان خۆمانە خۆمانەمان لەگەڵ بکەنو نازی ئەمو ئەو بدەن بەسەر ئێمەدا، ئێمە ئەوە نەکەین بەمەهانەو لەفەرمانیان دەرنەچین)وە لەسەر ئەوەیش پەیمانمان لەگەڵیدا بەست:(کەگەڕو گێچەڵو تەشقەڵە بەوکەسانە نەکەین کەبوون بەسەرەوکارو کاربەدەستو بەرپرسو فەرمانڕەوای موسوڵمانان، مەگەر لەکاتێکا کەبەتەواوی شووڵی لێ هەڵ بکێشنو لەڕێ دورچنو کاربگاتە ئەوە کوفرێکی پەتیو بێ باوەڕییەکی ئاشکرایان بەچاوی خۆتان لێ ببینن، کەببێ بە بەڵگەیەکی ڕۆشنو بەهانەیەکی ڕەوا بۆتان لەلای خودا، ئەوجا هەقتان هەیە بەزەبری شیرو تیر، بایان پێ بدەنەوە بۆ سەر شەقامە ڕێگەی ئیسلام). (تاجی کوردی/١ ل/٤٧ ز/٨ ژ/١+٢+٣ - باسی پەیمان بەستنو بەیعەت وەرگرتن).

(٢٠٩٢)م لاحظ ماجاء في رقم ٢٠٩٢ السابق عليه. -المترجم-

(٢٠٩٣) أخرجه مسلم في الإمارة، وجوب طاعة الأمراء في غير معصية ...، رقم/١٧٠٩.

٢٠٩٤- عن ابْنُ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ. (الحديث ٧٠٦٧)[٢٠٩٤]:

ئیبنو مەسعوود -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: ژنەوتم لە پێغەمەر- درودی لەسەر- دەیفەرموو:(قیامەت کاتێ هەڵ دەستێ، تەنیا کۆمەڵانی خەڵکی بەدکار بەسەر زیندوونو لەناو وڵاتا دەژین).

٢٠٩٥- عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ رحمه الله تعالى قَالَ: أَتَيْنَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَشَكَوْنَا إِلَيْهِ مَا نَلْقَى مِنَ الْحَجَّاجِ، فَقَالَ: اصْبِرُوا، فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ إِلَّا الَّذِي بَعْدَهُ شَرٌّ مِنْهُ، حَتَّى تَلْقَوْا رَبَّكُمْ سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث ٧٠٦٨)[٢٠٩٥]:

زوبەیری کوڕی عەدی -رەحەتی خودای گەورەی لێ بێ- فەرمووی: چووین بۆ خزمەتی ئەنەسی کوڕی مالیك- رەزای خودای لێ بێ- لەخزمەتیدا سکالامان لەدەستی زوڵمو زۆری حەجاج کرد. فەرمووی: (ددان بگرن بەخۆتانا، بەئارام بن، چونکە ڕۆژ بەڕۆژ دنیا خراپتر دەبێ، لەڕاستیدا زەمانە ڕۆژ بەڕۆژ خراپتر دەبێ، وەئەم بارودۆخی بەردەوامی خراپبوونی دنیایە هەروا دەبێ هەتا لەقیامەتا دەچنەوە بەردیوانی خودا) وە ئەمەم لەپێغەمەرەکەتان بیستووە. (تاجی کوردی/١٠ ل/٢٢٥ ز/٨٩ ژ/٣).

[٢٠٩٤] اخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة، باب: قرب الساعة رقم/٢٩٤٩.

[٢٠٩٥] لم يوافقه مسلم على تخريج حديث انس/ اشرار الناس من تدركهم الساعة وهم احياء، فتح/١٤ ص/٦٢٥ خاتمة كتاب الفتن. -المترجم-

٢٠٩٦- عن أبي هُرَيْرَةَ عَنْ النبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يُشِيرُ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ بِالسِّلَاحِ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي أَحَدُكُمْ لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ فَيَقَعُ فِي حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ. (الحديث ٧٠٧٢)[٢٠٩٦]:

ئەبو هورەیرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست -درودی لەسەر- دەفەرموێ: (ئەی موسوڵمانینە! نەبەڕاستو نەبەدرۆ، کەستان ڕووی چەك مەکەنە بڕای ئایینی خۆتان، چونکە دوور نییەو ڕێی تێ دەچێ کەشەیتان هەڵەیەکی پێ بکاو لە دەستی دەرچێو براکەی بپێکێو بەهۆی ئەوەوە، ڕەهەندی ناو ئاگردانی دۆزەخ ببێ). (ریاض/٤ ل/١٦٥ ز/٢٥٧ ژ/١/١٧٨٣-٢٤٨- ش- باسی: ڕێگە نەدراوە کەچەكو شتی وا ئاڕاستەی موسوڵمان بکرێ، ئیتر بەڕاست بێ یابەسوعبەت..).

٢٠٩٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَتَكُونُ فِتَنٌ، الْقَاعِدُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْقَائِمِ، وَالْقَائِمُ فِيهَا خَيْرٌ مِنَ الْمَاشِي وَالْمَاشِي فِيهَا خَيْرٌ مِنَ السَّاعِي مَنْ تَشَرَّفَ لَهَا تَسْتَشْرِفْهُ فَمَنْ وَجَدَ فِيهَا مَلْجَأً أَوْ مَعَاذًا فَلْيَعُذْ بِهِ. (الحديث ٧٠٨٢)[٢٠٩٧]:

دیسان ئەبو هورەیرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر -درودی لەسەر- فەرمووی: (ئاشووبو ئاژاوەو فەرتەنە گەلێ دەقەومێن، هەتا لێیان دووربیو دووریان لێ بگری کەمە، ئەوەی بچێ بەپیریانەوە دێن بەپیریەوەو بەرۆکی پێ دەگرن! دانیشتوو تیایانا لەڕاوەستاو تیایانا باشترە، ڕاوەستاو تیایانا لەڕۆیشتوو باشترە، ڕۆیشتوو تیایانا لەڕاکردوو باشترە. واتە: هەتا

[٢٠٩٦] أخرجه مسلم في البر و الصلة و الآداب، باب/النهي عن الإشارة بالسلاح الى مسلم، رقم/٢٦١٧.

[٢٠٩٧] أخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة، باب: نزول الفتن كمواقع القطر، رقم/٢٨٨٦.

كەمتر بەشداری لەو ئاژاوانەدا بكەی باشترە. دەی هەركەسێ لەو دەمەدا پەناو پاسارێكی دەست كەوت، باپەنای بۆ بەرێو خۆی لەوێ قایم بكاو خۆی قوتار بكا). (تاج/١٠ ل/٢٠٨ ز/٨٧ ژ/٦ - ش/د/ت- باسی ترساندن لەئاژاوەكان).

٢٠٩٨- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقِبَيْكَ تَعَرَّبْتَ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذِنَ لِي فِي الْبَدْوِ. (الحديث ٧٠٨٨)[٢٠٩٨]:

سەلەمەی كوڕی ئەكوەع -رەزای خودای لێ بێ- ڕۆیشت بۆ لای حەجاج، پێی گوت: ئەی كوڕیئەكوەع! لەئیسلامو كۆچ كردن بۆ مەدینە پاش گەز بوویتەتەوەو ئەوەتا بوویتەوە بە ئەعرابو لەناو بەدوەكانا لەسارا نیشتەجێ بووی! سەلەمە فەرمووی: (نا من نەلەئیسلام پاشگەز بوومەتەوەو نەلەكۆچكردن پەشیمان بوومەتەوە، بەلام من كاتی خۆی پێغەمەر -دروودی لەسەر- ڕێگەی ئەوەی پێ داوم كەلەدەشت نیشتەجێ بم).

٢٠٩٩- عَنْ إبن عُمَرَ رضي الله عنهما قال: قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أنزل الله بقومٍ عذاباً، أَصَابَ العَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ، ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى نِيَّاتِهِمْ. (الحديث ٧١٠٨)[٢٠٩٩]:

ئیبنو عومەر -رەزای خودا لەخۆیو بابی- فەرمووی: پێغەمەر -دروودی لەسەر- فەرمووی: (كاتێ خودا سزا دەنێرێ بۆ هۆزێ، سزا كە تەڕو وشكو پاكو پیسیان دەگرێتەوە، بەلام لەپاشا لەڕۆژی قیامەتا هەركەسەیان لەسەر نیازی خۆی زیندوو دەكرێتەوە، چاكیان بەچاك پاداشتی دەدرێتەوەو

[٢٠٩٨] اخرجه مسلم في الإمارة، باب: تحريم رجوع المهاجر الى إستيطان وطنه، رقم/١٨٦٢.

[٢٠٩٩] اخرجه مسلم في الجنة و صفة نعيمها، باب/الأمر بحسن الظن بالله تعالى ...رقم/٢٨٧٩.

خراپییان بەخراپ). (تاجی کوردی/٢ ل/٢٧٥ ز/١٣٧ ژ/١ - ش/د/ت/ن- باسی لەشکرێ شالاو دێنن بۆ سەرکابە، وەلەڕێ ڕۆدەچن بەناخی زەویدا).

٢١٠٠- عَنْ حُذَيْفَةَ بن اليمان رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِنَّمَا كَانَ النِّفَاقُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَّا الْيَوْمَ فَإِنَّمَا هُوَ الْكُفْرُ بَعْدَ الْإِيمَانِ. (الحديث ٧١١٤)[٢١٠٠]:

حوزەیفەی کوڕی یەمان -ڕەزای خودای لێ بێ- دەفەرموێ: (دوو ڕوویی و ناپاکی و بەدەم موسوڵمانبی و بەدڵ ناموسوڵمان ئەوە تایبەت بوو بەسەردەمی پێغەمەرەوە، بەڵام ئێستا مرۆڤ یان موسوڵمانی ساغە، یان ناموسوڵمانە و موسوڵمان بووەو بووە بەکافر).

٢١٠١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ تُضِيءُ أَعْنَاقَ الْإِبِلِ بِبُصْرَى. (الحديث ٧١١٨)[٢١٠١]:

ئەبو هورەیرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: پێغەمەر- دروودی لەسەر- فەرمووی:(قیامەت هەڵناسێ هەتا ئاگرێ لەخاکی حیجاز دەردەچێ، گەردنی وشتر لەشاری بوصرا ڕووناك دەکاتەوە. بوصرا شاری حۆرانە، والەشام سێ ڕۆژە ڕێ لەدیمەشقەوە دوورە). (تاجی کوردی/١٠ ل/٢٧٦ ز/١٠٥ ژ/٤-ش/ت باسی نیشانەی داهاتنی قیامەت).

٢١٠٢- وعَنْهُ رضي الله عنه قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يُوشِكُ الْفُرَاتُ أَنْ يَحْسِرَ عَنْ كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ فَمَنْ حَضَرَهُ فَلَا يَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئًا. (الحديث ٧١١٩)[٢١٠٢]:

[٢١٠٠] لم يوافقه مسلم على إخراجه، راجع خاتمة هذا الكتاب، رقم/٥. -المترجم-

[٢١٠١] أخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب: لاتقوم الساعة حتى تخرج نار...رقم/٢٩٠٢.

دیسان فەرمووی: پێغەمەر -درودی لەسەر- فەرمووی: (هاکا گەنجێ لەزێڕ لەبن رووباری فوراتەوە دەرکەوت، هەرکەسێ پیادا گەیشتو لەو سەردەمەدا بوو، باهیچی لێ نەباو هیچی لێ هەڵ نەگرێ). (تاجی کوردی /١٠ ل/٢٧٨ ز/١٠٥ ژ/٧ - ش/د/ت).

٢١٠٣- و عنه رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِئَتَانِ عَظِيمَتَانِ يَكُونُ بَيْنَهُمَا مَقْتَلَةٌ عَظِيمَةٌ دَعْوَتُهُمَا وَاحِدَةٌ وَحَتَّى يُبْعَثَ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ قَرِيبٌ مِنْ ثَلَاثِينَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَحَتَّى يُقْبَضَ الْعِلْمُ وَتَكْثُرَ الزَّلَازِلُ وَيَتَقَارَبَ الزَّمَانُ وَتَظْهَرَ الْفِتَنُ وَيَكْثُرَ الْهَرْجُ وَهُوَ الْقَتْلُ وَحَتَّى يَكْثُرَ فِيكُمُ الْمَالُ فَيَفِيضَ حَتَّى يُهِمَّ رَبَّ الْمَالِ مَنْ يَقْبَلُ صَدَقَتَهُ وَحَتَّى يَعْرِضَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولَ الَّذِي يَعْرِضُهُ عَلَيْهِ: لَا أَرَبَ لِي بِهِ وَحَتَّى يَتَطَاوَلَ النَّاسُ فِي الْبُنْيَانِ وَحَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ وَحَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ وَرَآهَا النَّاسُ يَعْنِي آمَنُوا أَجْمَعُونَ فَذَلِكَ حِينَ (لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا) وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلَانِ ثَوْبَهُمَا بَيْنَهُمَا فَلَا يَتَبَايَعَانِهِ وَلَا يَطْوِيَانِهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدِ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَبَنِ لِقْحَتِهِ فَلَا يَطْعَمُهُ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَهُوَ يُلِيطُ حَوْضَهُ فَلَا يَسْقِي فِيهِ وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ رَفَعَ أُكْلَتَهُ إِلَى فِيهِ فَلَا يَطْعَمُهَا. (الحديث ٧١٢١)[٢١٠٣]:

دیسان ئەبوهوریرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: حەزرەت -درودو سلاوو پیتو فەڕو میهرەبانی خودای گەورەی لەسەر بێو، سەرومالو رۆحو هەستو نەست گشتی، بەقوربانی گەردی سەر گۆڕی پیرۆزی بێ- فەرمووی:

[٢١٠٢] اخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب: لاتقوم الساعة حتى يحسر الفرات.... رقم/٢٨٩٤.

[٢١٠٣] اخرجه مسلم في الفتن و اشراط الساعة، باب: إذا توجه المسلمان بسيفيهما و باب/لاتقوم الساعة حتى يمر الرجل...رقم/١٥٧.

قیامەت هەڵناسێ هەتا دوو بەرەی زۆر گەورە دەچن بەگژ یەکا، کوشتارێکی فرە گەورەو زۆر سامناك لەنێوانیاندا روو دەدا، داوای هەردوو لاشیان هەریەك داوایە، وەهەتا نزیکەی سیی پێغەمەرە درۆزنەی جادووگەری لاسدەری هەلاتبازی فریودەر پەیدا دەبن، کەهەموویان بەدرۆ خۆیان بەپێغەمەری خودا دەزانن و لافی پێغەمەرایەتی لێ دەدەن، وەهەتا بەرەبەرە زانا ئایینی یەکان دەمرنو بەنەمانی ئەوان عیلمو زانین هەڵ دەگیرێو شوێنەواری کوێر دەبێتەوەو نامێنێ، وەبوومە لەرزەیش زۆر دەبێ، وەکاتو وەخت بەری کورت دەبێ (چونکە پیتو فەڕ نامێنێ، خراپە پەرە دەستێنێ، تەمەن کورت دەبێ) وەفەرتەنەو ئاژاوە سەرهەڵ دەدەنو فەرتەنە لەدوا فەرتەنە بەرپادەبن، وەکو شتو بڕین زۆر دەبێ، وەهەتا بەشێوەیەکی وا ماڵو سامان زۆر دەبێو دەبێ بەلێشاو، تەنانەت خاوەن ماڵ دەکەوێتە مشووری ئەوەوە کەیەکێ بدۆزرێتەوە خێرو زەکاتی لێ وەربگرێ! بگرە وارێ دەکەوێ خاوەن ماڵ ماڵەکەی پێشکەشی کەسێ دەکا کەچی دەڵێ نامەوێو هیچکارم پێی نییە، وەهەتاوای لێ دێ مەردوم خانوبەرەو کۆشكو تەلاری لێ ڕادەکێشنو فیزو دەعیەی پێوە دەکەن، وەهەتا وای لێ دێ پیاو دەدا بەلای گۆڕی پیاوداو دەڵێ: خۆزگەم بەخۆی کەلەکێشەو بەرەی دنیا ڕزگاری بوو، وەهەتا ڕۆژ دەگەڕێتەوەو خۆرلەخۆر ئاواوە هەڵ دێ! جا کە خۆر لەوێوە هەڵهاتو خەڵك بەچاوی خۆیان دییان، ئەو حەلە هەموو بەناچاری ئیمانو باوەڕ دەهێنن، بەلام تازە چ سوود، چونکە ئەوە ئەو ڕۆژەیە کەئیمانو باوەڕهێنان تیادا قەهری یە، اختیاری نییە، لەبەرئەوە ئیمانو باوەڕهێنان تیا هیچ سوودێ نابەخشێ، ئەگەر لەوەپێش ئیمانی نەبووبێ، وەك لەم ئایەتەدا باسی ئەو کاتە دەکاو دەفەرموێ: يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انتَظِرُواْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ. سورة الأنعام -٦/١٥٨).

قیامەت لەپڕو لەناکاو رووەدا، هەیە دوو پیاو کەلو پەلو تۆپە کووتاڵیان بلاوکردۆتەوەلەبەینی خۆیانا، هەتا سەودای بکەن، بەلام فریای ئەوە ناکەون کەسەودایەکەی بڕنەوە، یان دیسان بیپێچنەوە کوتو پڕ قیامەت هەڵ دەستێ، هەیە پیاو شیری وشترەکەی دەدۆشێو دەیباتەوە بەلام فریای ئەوە ناکەوێ کەبیخواتەوە لەو ماوەیەدا قیامەت هەڵ دەستێ، هەیە ئەستێڵەکەی قوڕ دەداو بەری ئەستێڵەکەی دەگرێ هەتا پڕ بێ لەئاو، وەلێ فریای ئەوە ناکەوێ کەئاژەڵی لێ ئاوبدا، هەیە تێکەکەی دەبا بۆدەمی،بەلام فریاناکەوێ کەبیخواو قووتی بدا، قیامەت لەو وەختەدا لەپڕ هەڵ دەستێ!!).
(تاجی کوردی/١٠ ل/٢٨١ ز/١٠٤ ژ/١٢ - ش/د/ت - باسی: نیشانەکانی داهاتنی قیامەت).

پایانێ = خاتمة

یەکەم: مامۆستای گەورەو مەزن ئیمامی عەسقەلانی –رەحمەتی خودای لێ بێ- لێرەدا لەم پایانەدا، وەك دەستووری خۆی، دەفەرموێ: نامەی ئاژاوەو فەرتەنەکان سەدو یەك فەرموودەی بەرزەوە کراوی هەتا سەر پێغەمەر واتیادا، هەشتاو حەوتیان موصولو پەیوەستن، ئەوانی تریان- کەچوارده فەرموودەن بێڕشتەو هەڵسپێراو و موتابەعاتن- هەشتایان دووبارەن، پوختەکەیان (١٠١-٨٠=٢١) بیستو یەك فەرموودەن، پێشەوا موسلیمیش وەك پێشەوا بەخاری ئەم پوختەیەی لەصەحیحی موسلیم دا، بەڕشتەو دەقی خۆی، لەموسنەدی ئەم زاتانەی ئیمامی بوخاری تەخریجی فەرموودەکانی ئەوانی کردووە لەصەحیحی بەخاریدا، ئەویش ئەم پوختەیەی دەرهێناوە لەموسنەدی ئەو زاتانە، لەصەحیحی موسلیم دا -رەزاو رەحمەتی خوا لەهەردوکیان بێ-، بێجگە لەم چەند فەرموودەیەیان:

١. ژمارە/٢٠٩٤ تەجرید = ٧٠٦٧فەتحولباری = فەرموودەی ئیبنو مەسعوود: (شرار الناس من تدركهم الساعة وهم أحياء...) (لاحظ ماجاء في الهامش من تخريج مسلم لة برقم:٢٩٤٩. - المترجم-

٢. ژمارە/٢٠٩٥تەجرید =٧٠٦٨ فەتحولباری = فەرمودەی ئەنەس: (لاياتي زمان إلا والذى بعده شر منة).

٣. الحديث ٧١٠٢ و٧١٠٣ و٧١٠٤ فەتحولباری = حديث عمار و ابن مسعود (في قصة الجمل).

٤. ژمارە/٧١١٢ فەتحولباری = حديث أبي برزة في الإنكار على من يقاتل للدنيا).

٥. ژمارە/٢١٠٠ تەجرید = ٧١١٤ فەتحولباری = فەرموودەی حوزەیفە، لەبارەی نیفاقەوە.

٦. ژمارە/ ٧١١٣ فەتحولباری = فەرموودەی حوزەیفە لەبارەی منافقیەوە.

٧. ژمارە: ٧١٣٤ فەتحولباری = فەرموودەی ئەنەس: (في المدينة لايدخلها الدّجال ولاالطاعون إن شاء الله).

پازدە بیستراو- أثر- ی هاوەڵانو دوا ئەوانیشی واتیادا. خوا خۆی زۆر باش دەزانێ.

دووەم: یارەببی خودایە سەرمان لێ نەشێوێنی، وەڕێگەی ڕاستمان نیشان بدەی، وەبەهۆی نەفامیو سەرلێشێواویی هەندێ لایەنەوە، گەلی کوردی ستەمدیدە تووشی ئاشووبو فەرتەنەو ئاژاوەی نوێ نەکەی وە نەبین بەو هۆزانە، کەخوا لەبارەیانەوە دەفەرموێ: ﴿وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنكُمْ خَاصَّةً﴾.

جێگەی داخە، کەئێمەی گەلی کورد، بەتایبەتی لەعێراقی بەعث دا، لەسێبەری عوروبەو عونصورییەتدا، حاڵمان لەکۆیلە زۆر خراپتر بوو، ژێر دەستەو ژێر چەپۆکە بووین، هەتا کاسەی زۆروستەم پڕ بوو، وەخوای گەورە بەمیهرەبانی خۆی دەرووی ڕەحمەتی لێ کردینەوە، وەئازادیو سەربەستی پێ بەخشین، وەبووین بەخاوەنی ناموووسو قەوارەو کیانو وڵاتی خۆمان، وەخودا دوژمنەکەمانی کرد بەپەندی بسات، سەد هەزار خوزگەی بەجاری جارانی ئێمە، کەچی هێشتا بەتەواوی پڕ بەسینگی خۆمان هەوای ئازادیمان هەڵ نەمژی بوو، بەدەنکە جۆێی زەڕین، لەباتی ئەوەی کەبەپێ ی یاسای دەستووری خودایی: ﴿لئن شكرتم لأزيدنكم﴾ سوپاسی خودا بکەینو هەوڵ بدەین کەئەم نیعمەتی سەربەستیو ئازادی یە، ئەمجارەش وەك لەمەوپێش لەکیس نەدەین، وەخۆمان لەناوچەکەدا لەبەر چاوی دۆستو دوژمن شیرین بکەین، وەبیسەلێنین ئێمە گەلێکی باوەڕ داری خاوەن ناموووسو حیثیەت و ڕەفتاری بەرزین، دورترین گەلین لەبێ دینیو بێ ڕەوشتی کەچی لەجیاتی

ئـەوە، ئێـستا ڕاگەیانـدنی کوردسـتانی ئـازاد، شـەوو ڕۆژ، ئـالای دژەدینـیو زەندیقی هەڵکردووە، هەر خەریکی پەخشی بێ ڕەوشتیو گۆرانی خـەلاعیو بلاوکردنـەوەی بەربـەرەلایی نێرومێیـە، تەنانـەت زۆریـان بـۆ قوتـابیو خوێندکارە کان هێناوە، کەفێرگەکان بکەن بەجێگەی عیشقبازیو زانکۆ بکەن بەگانکۆ، وەبۆ ئەم مەبەستە گلاوەی خۆیان، کۆمـەڵێ کۆلکـە مـیرزاو نیمـچە ئەفەنـدیو خوێنـەوارانی دەربـاری خۆیـان کـردووە بـە (پـەڕو فیـسۆرو مـەلا چڵکاو خۆرا).

وەلەسـەر شاشـەو کەناڵـەکانی ڕاگەیانـدن، وەك مێکـی مـاوسو بووکەڵـە دارینـە، بەردەوام قوتیان دەکەنەوەو فوویـان تـێ دەکەنوسـەرو مـڕ ڕەفو بـێ ڕێزی بەبیرو باوەڕی پـیرۆزی ئـایینیو ڕەوشـتی گـەلی کـورد دەکـەنو بـەزۆری زۆرداری دەیانـەوێ ئەو خەڵکەیش وەك ئەوان زەندیقو بـەرەلاو بـێ ڕەوشـتو بـێ نـامووسو حیـزو سـەفیلو تـرۆو هێبـی بـن، کـورتو پوخـت مەبەسـتی سەرەکی یان ئەوەیە کەئەو خەڵکەش وەك خۆیان بـەرەلاو لەزەتپەرسـت بـێو هەموو لەکینو چون یـەکین بـێ، نـەبادا خـەڵك ڕێـزدار ئـەوان بـێ ڕێـز، وەك قورئان بەدەق دەفەرموێ: ﴿ودوا لو تكفروا كما كفروا فتكونوا سـواء﴾ بـەڵێ کەناڵـەکانی ڕاگەیانـدنیان کـردووە بـەبلوێری شـەیتان لـەباتی ئـەوەی کەئـەم ڕاگەیاندنە بەهێزانە ڕەحمەتی خودا بلاو بکەنەوەو ڕەفتاری شیرین پـەخش بکەنـەوەو نـاوی جـوان بـۆ کـوردو کوردسـتان دروسـت بکـەنو بیـانووی چەوسێنەرەوەکانی کوردو کوردستان ببڕن، کەگوایە کورد بـێ دیـنو هـۆزێکی خێڵەکیو شەڕانیو دوور لەنەریتو باوو کەلتووری جوانی ناوچەکەن، لەباتی ئەوەی کـەدەرزی مەردایـەتیو ئازایـەتیو دلێـری لـەلاو و گەنجـەکانمان بـدەن، بەکوڕو کچیانەوە، هەتا کاتێ کوردستان پێویستی بەخوێنی گەشی ئاڵی ئەوان بوو، بەرخی نێر بن بۆ سەربڕینو بیـچەسپێنن: شـێر کـە لەلانـە دەرچـوو، چ نێـر چ مـێ! لـەجیاتی ئـەوەی ڕاگەیانـدنی هـەرێم ببـێ بەمەشـخەڵ

لەناوچەکەداو ببێ بەمینبەرێکی جوان بۆ پەخشی خووی جوانو عادەتی شیرینو ژیانی پڕ لەشەرمو شکۆو سەربەرزی دینو دنیا، خەڵکی فێری نیشتمان پەروەری بکا، فێری خەباتو تێکۆشانو نەبەرد بکا، وەك هەموو ڕاگەیاندنێکی مسۆلی جیهانی پێشکەوتوو، بەتایبەتی لەناوچەکەی خۆماندا، کەچی لەجیاتی ئەوە، ڕاگەیاندنی کوردی بووە بەنوێنەری هۆڵیۆدو لەپەخشی بەر بەرەلایی دا، شان لەشانی کەناڵە جنسی یەکان دەدا، کارگەیشتۆتە ئەوە، بەپێچەوانەی ڕاگەیاندنی هەموو جیهان، ڕاگەیاندنی چەواشەی کوردی، چلەی مردوو لەسەر گۆڕەکەی بەئامادەبوونی کەسوکارەکەی ناو دەنێ ئاهەنگو وەك خۆیان دەڵێن: (ئاهەنگی چلەی پێشمەرگەی دێرین لەسەر گۆڕەکەی بەچەند گۆرانییەك لەلایەن فلانە گۆرانی چییەوە رازایەوە!!) من لەم جێگە پێرۆزەدا، بەنوری فیراسەی ئیمانی، لەسەر زمانی ئەو جەماوەرە ستەمدیدە بێ ئاوو نانو بێ کارەباو نەوتو غازو بەنزینو بێ خانەو لانەو رەشو رووتە، عەرزی ئەم ڕاگەیاندنە چەواشەیە دەکەم: (... بەڵێ دەتوانن یەك دووساڵی تریش بەم جۆرە بەنگو تلیاکە، خەڵکێکی زۆر سڕو چەواشە بکەن، وەسوودو بەهرە لەرقو غەزەبی گەلی کورد لەسەدامو ڕژێمەکەی وەربگرنو نانو پیازی پێوە بخۆنو ئەم دیاردەیە بەرهەم بهێننو بۆ چەند ساڵێکی تریش بۆ خۆیان بخۆنو بدزنو گیرفان پڕکەن، تەنانەت مەلای (وُعَّاظ السَّلاَطین) یش فەتوای ئەوەیان بۆ بدەنو ژنی دووەمو سێیەمو چوارەمیان لێ مارە ببڕنو تەلاقنامە بۆ ژنە دێرینەکانیان بنووسن، وەڕێك وەك ڕژێمە داپڵۆسنەرەکان، کۆمەڵێ کاسەلیسو چڵکاو خۆر لەخۆیان کۆبکەنەوەو، خەڵکێکی زۆریش، لەبەر دڵسافیو خۆشباوەڕیو ساویلکەیی خۆیان باوەڕیان پێ بکەن وەك گەنەی گونی گا بلکێن پێتانەوە، بەلام خەیاڵیان خاوە، هاکا قاری خوداو رقو تووڕەیی ملەت، دەق وەك زبڵو خاشاك، خۆیانو بێ ڕەوشتیو گەندەڵیو زەندیقی کەیانیان تووڕ دایە ناو زبڵدانی مێژووەوە!!

ئێمە رووی دەممان لەجەماوەری گەلی کوردستانە، دەنا ئەو لەرێدەر چوانە، وشترەکەی هۆزی ئەمووود، بەخۆی و بەچکەکەیەوە لەشاشەی کەناڵەکەیان دەربچێ باوەڕی پێ ناکەنو بگرە سەریشی دەبڕن، ئەمانە لەو جۆرە لەخوا دوورە بەدرەوشتانەن، ئەگەر بشتۆپن و لەقەبرو قیامەتا حساب و کتاب و دۆزەخ و سزابە چاوی خۆیان ببینن، ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ دنیا لەبێ دینی تێ هەڵ دەچنەوە! وەك قوورئان بەدەق دەفەرموێ: (ولو ردوا لعادوا لما نهوا عنه).

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٥- نامەی بڕیارەکان و خاوەن بڕیارەکان
كتاب الأحكام

٢١٠٤- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيبَةٌ. (الحديث ٧١٤٢)[٢١٠٤]:

بەتەواوی رابورد لەژمارە/٣٩٠ تەجرید - ٦٩٣ فتح الباری - بەرگی یەکەم لاپەڕە: ٣٨٠.

٢١٠٥ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَنِعْمَ الْمُرْضِعَةُ وَبِئْسَتِ الْفَاطِمَةُ. (الحديث ٧١٤٨)[٢١٠٥]:

[٢١٠٤] راجع رقم/٣٩٠ تجريد. -المترجم-

ئـەبو هـوريرە -رەزای خـودای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خـودای لێ بـێ- دەفـەرموێ: (ئێـوە وادیـارە زۆر سـوورومجێزن لەسـەر فەرمانڕەوایی‌و کار بەدەستی، وەلحالێ ئـەم کـارە لـەڕۆژی قیامـەتا، پەشیمانی لەدوایە، لەڕاستیدا فەرمانڕەوایی‌و کاربەدەستی، دایـەنی چاکە، بـەلام لەشـێر بڕینەوەکـەی گـەلێ ناخۆشـە) تـاجی کـوردی/٣ ل/٢٧١ ز/١٠٣ ژ/٣- باسـی نەویستنی فەرمانڕەوایی و کاربەدەستی).

٢١٠٦- عن مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَّةً فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ إِلَّا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ. (الحديث ٧١٥٠)[٢١٠٦]:

مـەعقیلی کـوڕی یەسـار -رەزای خـودای لێ بـێ- فـەرمووی: بـەگوێی خـۆم لـەزاری پـیرۆزی پێغەمـەرم ژ نـەوت دەیفـەرموو: (هـەر بەنـدەیی خـودا بیکـا بەسـەر گـەورەی کۆمـەڵێ‌و بەباشـی‌و بەدڵـسۆزی سـەرەوکاریی کاروباریـان نەکا،بێگومان کەئەو بەندەیە بـۆنی بەهەشـت ناکـات). (تـاجی کـورد/٣ ل/٢٨٥ ز/١٠٦ ژ/٢ - باسی ئەرکی سەر شانی فەرمانڕەوا).

٢١٠٧- و عنه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ وَالٍ يَلِي رَعِيَّةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لَهُمْ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّـةَ. (الحـديث ٧١٥١)[٢١٠٧]:

مـەعقیلی کـوڕی یەسـار نـەخۆش بـوو، عوبەیـدوڵلای کـوڕی زیـاد – کـە فەرمانڕەوای بەسرە بوو- چوو بۆ لای، بۆ سەر خۆشـی کردنـی، مـەعقیل پێـی

[٢١٠٥] لم يوافقه مسلم على تخريج هذا الحديث (فتح/١٥ ص١٦٧). -المترجم-

[٢١٠٦] اخرجه مسلم في الإيمان باب/استحقاق الوالي الغاش ... وفي الإمارة باب/فضيلة الإمام العادل...رقم/١٤٢.

[٢١٠٧] طريق آخر في الحديث السابق (عيني = ٢٤ عمدة القاري/٢٤ ص/٢٢٨). -المترجم-

گوت: گوێ بگرە فەرموودەیەکی پێغەمەرت بۆ بگێڕمەوە، کەخۆم لێیم بیستووە، دەیفەرموو:(هەرکار بەدەستێ ببێ بەگەورەی دەستەیێ لەموسوڵمانانو کزیو ناپاکی یان لێ بکاو، لەسەر ئەو حاڵە دەوام بکا تادەمرێ، ئەوە بێگومان کەخودا بەهەشتی لێ قەدەغە دەکا). (تاج/٣ ل/٢٨٥ ز/١٠٦ ژ/٢ - باسی: ئەرکی سەرشانی فەرمانڕەوا -ش).

مەعقیلی کوڕی یەسار -رەزای خودای لێ بێ- لەپێش ڕۆژی حودەیبییەدا موسوڵمان بوو، ئامادەی پەیمانی خۆشنوودی - بیعة الرضوان) بوو، فەرموودەی لەصەحیحەینو سونەنی ئەربەعەدا هەیە، لەبەصرە نیشتەجێ بوو، ئەم زاتانەو کەسانی تریش فەرموودەیان لەوەوە گێڕاوەتە: عەمری کوڕی مەیمونی ئەزدیو ئەبو عوثمانی نهدیو حەسەنی بەصری، دووفەرموودەی لەبوخاریدا هەیە. لەئاخرو ئوخری جێنشێنی موعاویەدا مەرگ بووبە میوانی- رەزاو رەحمەتی خوایان لێ بێ-.

٢١٠٨- عَنْ جندب رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قال: سمعت رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقولَ: مَنْ سمع سمع الله به يوم القيامة، قال: وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ يوم القيامة. فقالوا: أوصنا. فقال: إن أول ما ينتنُ من الإنسانِ بطنهُ، فمن استطاع أن لايأكل إلا طيبا فليفعل، ومن استطاع أن لايحال بينه وبين الجنة بملءِ كَفٍّ من دمٍ أهراقهُ فليفعل. (الحديث ٧١٥٢ سبق طرفه في رقم ٢٠٢٢ تجريد = ٦٤٩٩ فتح الباري = بەرگی/٥ ل/٢٧٩)[٢١٠٨].

لێرەدا ئەم پترى یەی هەیە: (وەهەرکەسێ بەبێ پێویست کار لەموسوڵمانانو بەندەکانی خودا گران بکا، لەرۆژی قیامەتا لەتۆڵەی ئەوەدا خودا کارئاسانی بۆ ناکاو بەڵکوو کارگرانی بۆ دەکاو کاری لێ گران دەکا).

[٢١٠٨] راجع رقم/٢٠٢٢ تجريد - بەرگی/٥ ل/٢٧٩. -المترجم-

هاوڕێ یان عەرزی حەزرەت -یاعەرزی جوندوبیان- کرد: ئامۆژگاری خێرمان بفەرموو: فەرمووی: (یەکەم شت کەلەمرۆڤ لەپاش مردن، لەئەندامەکانی دەگەنێ ورگیەتی، کەواتە هەتا دەتوانن شتی حەلاڵی پاك بخۆن، نەکەن کەبەهۆی رشتنی خوێنی ناهەقەوە، باپڕبەلوێچێکیش بێ، پەردە لەنێوانی خۆتانو بەهەشتا دروست بکەن، واتە: رشتنی خوێن بەناهەق ، کەم بێ یا زۆر دەبێ بەهۆی نائومێد بوون لەبەهەشت).

٢١٠٩- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا يقضين حكمٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ. (الحديث ٧١٥٨)[٢١٠٩]:

ئەبو بەکرە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست- درووودی لەسەر- فەرمووی:(دادوەر لەکاتی تووڕەیی دا دادپرسیو مەحکەمەی کەس نەکا). (تاج/٣ ل/٣٠٤ ز/١١٣ ژ/١ - ش/د/ت/ن-باسی دەستوورو یاسای دادوەری).

٢١١٠- عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ و محيّصَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما خرجا إِلَى خير مِنْ جَهدٍ أصَابَهُمْ فَأَخْبِرَ مُحَيطَةُ أَنّ عبدالله قَدْ قُتِلَ وَطُرِحَ فِي فَقِيرٍ أَوْ عَيْنٍ فَأَتَى يَهُودَ وَقَالَ أَنْتُمْ وَاللَّهِ قَتَلْتُمُوهُ قَالُوا وَاللَّهِ مَا قَتَلْنَاهُ فَأَقْبَلَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى قَوْمِهِ فَذَكَرَ لَهُمْ ثُمَّ أَقْبَلَ هُوَ وَأَخُوهُ حُوَيِّصَةُ وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ فَذَهَبَ مُحَيِّصَةُ لِيَتَكَلَّمَ وَهُوَ الَّذِي كَانَ بِخَيْبَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمُحَيِّصَةَ كَبِّرْ كَبِّرْ يُرِيدُ السِّنَّ فَتَكَلَّمَ حُوَيِّصَةُ ثُمَّ تَكَلَّمَ مُحَيِّصَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِمَّا أَنْ يَدُوا صَاحِبَكُمْ وَإِمَّا أَنْ يُؤْذَنُوا بِحَرْبٍ.(الحديث ٧١٩٢)[٢١١٠]:

[٢١٠٩] اخرجه مسلم في الأقضية، باب: كراهة قضاء القاضي وهو غضبان، رقم/١٧١٧.

[٢١١٠] اخرجه مسلم في القسامة و المحاربين و القصاص...باب/القسامة، رقم/١٦٦٩.

سەهلی کوڕی ئەبو حەثمە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: عەبدوڵڵای کوڕی سەهل‌و موحەییسەی کوڕی مەسعوود -رەزای خودایان لێ بێ- دەچن بۆ خەیبەر، لەبەردەست کورتی، بۆ کەسابەت...تاد. (رابورد لەژمارە:١٢٨٢ تەجرید= ٣١٧٣ فەتحولباری= بەرگی /٣ل-٤١٢

٢١١١- عن عبادة بن الصامت رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: بايعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم على السمع و الطاعةِ ....). (الحديث ٧١٩٩ و ٧٢٠٠ سبق طرف الحديث الأول في رقم:١٨تجريد= ١٨فتح الباری= بەرگی/١ ل/٣٧ وسبق طرف الحديث الثاني في رقم:٢٠٩٣تجريد= رقم/٧٠٥٦ فتح الباری = بەرگی/٥ ل-)[٢١١١]:

٢١١٢- عن عبدالله بن عمر رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُما قال: كنا إذا بايعنا رسول الله صلى الله عليه وسلم على السمع و الطاعة، يقول لنا: فيما استطعتم. (الحديث ٧٢٠٢):

عەبدوڵڵای کوڕی عومەر- رەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: جاران کاتێ پەیمانمان لەگەڵ پێغەمەردا دەبەست، دەیفەرموو: (ئەوەندەی کە لەتواناتانا هەیە). (تاج/٣ ل/٢٧٣ ز/١٠٤ ژ/٢ - ش/د/ت/ن-باسی: پەیمان بەستن (بەیعەت) و پەیمان بردنە سەر).

٢١١٣- وعنه رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قال: قِيلَ لعمر" ألا تَسْتَخْلِفُ؟ قَالَ: إن أَسْتَخْلِفْ فَقَدِ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ وَإِنْ أَتْرُكْكُمْ فَقَدْ تَرَكَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث ٧٢١٨)[٢١١٣]:

دیسان ئیبنوعومەر -رەزای خودا لەخۆی‌و باوکی- فەرمووی: (کاتێ عومەر -رەزای خودای لێ بێ- پێکرا، عەرزیان کرد کەبۆچی جێنشین بۆ پاش

[٢١١١] أخرجه مسلم في الإمارة، باب/ وجوب طاعة الأمراء في غير معصية رقم/١٧٠٩.

[٢١١٣] أخرجه مسلم في الإمارة، باب/ الاستخلاف و تركه رقم/١٨٢١.

خۆت دیاری ناکەیت؟ فەرمووی: (خۆئەگەر جێ نشین بۆ پاش مردنی خۆم دیاری بکەم، ئەوە جێگەی خۆیەتی چونکە ئەبو بەکر کەلە من باشتر بوو، جێنشینی بۆ خۆی دانا، وەسێتی کرد کەمن مردم عومەری کوڕی خەتاب لەجێگەی من ببێت بەخەلیفەی موسوڵمانان، وە خۆشی وابوو، خۆ ئەگەر جێنشێنیش دیاری نەکەم ، ئەوە پێغەمەر- درووودی لەسەر- کەلەمن باشترە، جێنشێنی دیاری نەکرد بۆ پاش مەرگی خۆی).

٢١١٤- عن جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَكُونُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيرًا فَقَالَ كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا فَقَالَ أَبِي إِنَّهُ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ. (الحديثان ٧٢٢٢/٧٢٢٣)[٢١١٤]:

جابیری کوڕی سەموورە -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: لە زاری پیرۆزی خۆشەویستم بیست دەیفەرموو: (هەتا دوانزە جێنشین، ئایینی ئیسلام هەرزاڵو سەرکەوتوو دەبێو لەشەوقو برەودا دەبێ) ئەنجا قسەیەکی فەرموو، باش تێی نەگەیشتم، چونکە بەباشی نەم بیست، بەباوکم گوت: ئەوەفەرمووی‌چی؟ فەرمووی: فەرمووی: (هەموویان لەهۆزی قورەیش دەبن) (تاجی کوردی/٣ ل/٢٦٨ ز/١٠٢ ژ/٤ - ش/ت - باسی: کێ ڕەواترین کەسە بەفەرمانڕەوایی).

[٢١١٤] اخرجه مسلم في الإمارة، باب/الناس تبع لقريش...رقم/١٨٢١.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٦- نامەی ئاواتخواستنو خۆزگە خواستن

كتاب التمني

٢١١٥- عن أنس رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ قال: لَوْلاَ أَنِي سَمِعْتُ النبيَّ صلى الله عليه وسلم يقول: (لاتَتَمَنَّوْا المَوْتَ) لتَمَنَّيْتُ. (الحديث ٧٢٣٣ سبق طرفه في: ١٨٦٦ تجريد = ٥٦٧١ فتح الباري بەرگی/٥ ل/١٥٩):

لێرەدا ئیمامی ئەنەس- رەزای خودای لێ بێ- دەفەرموێ: لەبەرئەوەی کەبەگوێچکەی خۆم لەزاری پیرۆزی پێغەمەرم ژ نەوتووە کە دەیفەرموو: (مەرگ بەخۆزگە مەخوازن) دەنا مەرگم بەئاوات دەخواست).

٢١١٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَتَمَنَّى أَحَدُكُمُ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ يَزْدَادُ وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ.(الحديث ٧٢٣٥):

سبق طرفه في/ ٣٧ تجريد = ٣٩ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٥٦) واتاکەی بەتەواوی لەپێشەوە لەژمارە:/١٨٦٨ تەجرید = ٥٦٧٣ فەتحولباری = بەرگی/٥ ل/١٦٠ رابورد.

پایانێ = خاتمة

مامۆستا عەسقەلانی دەفەرموێ: (نامەی ئەحکامو تەمەننیو ئەخباری ئاحاد، سەدو شەستو سێ فەرموودەی بەرزەوە کراویان بۆ پێغەمەر- درودی لەسەر- واتیادا- سیی‌و حەوتیان بێڕشتەن، یالە حوکمی معلق دان، ئەوانی تریان پەیوەستن، سەدو چل‌و نۆ یان دووبارەن، پوختەکەیان (١٦٣-١٤٩=١٤) چوار دەفەرموودەن، موسلیمیش ئەم پوختەیەی گێڕاوەتەوە ئەمانەیان نەبێ:

١. ژمارە:٢١٠٤تەجرید = ٧١٤٢فەتح = (إنكم ستحرصون).

٢. حديث أبى أيوب في البطانة.

٣. حديث أبى هريرة فيالبطانة.

٤. حديث ابن عمر في بيعة عبدالملك.

٥. حديث عمر في بيعة أبي بكر الثانية.

٦. حديث أبي بكر في قصة وَفْد بزاخة.

کتابی تەمەننی (٢٧) فەرموودەیە هەموویان دووبارەن هەروا خەبەری واحد (٢٢) فەرموودەن هەموو دووبارەن پەنجاو هەشت ئەپەریشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٧- نامەی دەستگرتن بەکەمەندی نامەی خوداو کەمەندی ڕێبازو ڕەفتاری پێغەمەر- درووودی لەسەر- كتاب الإعتصام بالكتاب والسنة

٢١١٧ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبَى قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ يَأْبَى قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى. (الحديث ٧٢٨٠)[٢١١٧]:

ئەبو هوریرە -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرمووی : پێغەمەر -درووودی لەسەر- فەرمووی: (گەلی ئیسلامی من هەموودەچنە بەهەشت مەگەر ئەوانەی کەمل نەدەن). عەرزیان کرد: قوربان!ئەوانە کامانەن کەمل نادەن؟ فەرمووی:(هەرکەسێ بەگوێی من بکاو فەرمانی من جێ بەجێ بکا، لەبارەی کاروباری جۆراو جۆری ئایینیەوە، دەچێتە بەهەشت، وەهەرکەسێ لەمن یاخی بێو فەرمانی ئایینی ئیسلامی پیرۆز جێ بەجێ نەکا، ئەوە واتای وایە مل بەئیسلام نادا لەبەر ئەوە ناچێتە بەهەشت).

٢١١٨- عن جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما يَقُولُ جَاءَتْ مَلَائِكَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ نَائِمٌ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا إِنَّ لِصَاحِبِكُمْ هَذَا مَثَلًا فَاضْرِبُوا لَهُ مَثَلًا فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا مَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا وَجَعَلَ فِيهَا مَأْدُبَةً وَبَعَثَ دَاعِيًا فَمَنْ أَجَابَ الدَّاعِيَ دَخَلَ الدَّارَ وَأَكَلَ مِنَ الْمَأْدُبَةِ وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّاعِيَ لَمْ يَدْخُلِ الدَّارَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنَ الْمَأْدُبَةِ فَقَالُوا أَوِّلُوهَا لَهُ يَفْقَهْهَا فَقَالَ

[٢١١٧] و الحديث من افراده (عينى عمدة القاري/٢٥ ص٢٧). -المترجم-

بَعْضُهُمْ إِنَّهُ نَائِمٌ وَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّ الْعَيْنَ نَائِمَةٌ وَالْقَلْبَ يَقْظَانُ فَقَالُوا فَالدَّارُ الْجَنَّةُ وَالدَّاعِي مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَنْ أَطَاعَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَى مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرْقٌ بَيْنَ النَّاسِ. (الحديث ٧٢٨١)[٢١١٨]:

جابیری کوڕی عەبدوڵڵا -ڕەزای خودایان لێ بێ- فەرمووی: جارێ پێغەمەری خۆشەویست -درودو سەڵاوات و سەلامی خودای گەورەی لەسەر بێ و باوك و دایك و ماڵ و منداڵ و هەست و نەست هەمووی بەقوربانی بێت- دەخەوێ، فریشتە دێنە دیاری، هەندێکیان دەڵێن: ئەمە نووستووە، هەندێکی تریشیان دەڵێن: بەچاو نووستووە بەڵام بەدڵ وریایە، چونکە پێغەمەران دڵیان نانوێ. جاگوتیان: ئەم برادەرەی ئێوە مەسەل و وێنەیەکی هەیە، ئەو مەسەل و وێنەیەی خۆیی بۆ ڕوون بکەنەوە. هەندێکیان گوتیانەوە: ئاخر خەوتووە، هەندێکی تریشیان گوتیانەوە: بەچاو نووستووە، بەڵام بەدڵ وریایە. ئینجا فەرموویان: مەسەل و وێنەی ئەم پیاوە وەك پیاوێ وایە، کەوا خانوویێ دروست بکاو شایی یەکی بۆ بکاو بانگکەر بنێرێ کەخەڵك خوڵك بکا بۆ سەرشایی، ئیتر ئەوەی بەدەنگی بانگکارەکەوە بچێت دەچێتە ناو خانووەکەوەو لەنانی شاییەکە دەخوات، ئەوەشی نەچێ بەدەنگی بانگکەرەکەوە نەدەچێتە ناو خانووەکەوەو نە لەنانی شاییەکەیش دەخوا. ئەنجا فریشتەکان فەرموویان: ئادەی ئەم مەسەل و سەرگوروشتەی بۆ لێك بدەنەوە باباش تێ ی بگات، جادیسان هەندێکیان فەرموویان: ئاخر خەوتووە، وەهەندێکی تریشیان فەرموویان: چاو خەوتووەن دڵ خەبەردارە! ئینجا فەرموویان: خانووەکە بەهەشتە، بانگکەرەکەش موحەمەدە- درودی خودای لێ بێ- ئیتر ئەوەی فەرمانی موحەمەد لەگوێ بگری لەڕاستیدا فەرمانی خودا لەگوێ دەگرێ، وەئەوەی لەموحەمەد یاخی بێ لەفەرمانی خودا دەردەچێ،

[٢١١٨] قال في التاج الجامع للأصول في أحاديث الرسول رواه البخاري. -المترجم-

ئەوە بەڕاستی لەخودا یاخی دەبێ‌و لەفەرمانی خودا دەردەچێ. وەموحەمەد- درووودی خودای لێ بێ- پاك وپیسی ئەو خەڵکە لەیەك جوێ دەکاتەوە. چونکە ئەوەی پەیڕەوی ئەوە، ئەوە پەیڕەوی فەرمانی خودایە، وە ئەوەی لەدژی ئەوە، ئەوە لەحیزب‌و پارتی شەیتانە). (تاج/١ ل/٥٤ ز/٩ ژ/٨- باسی ڕەفتارکردن بەقورئان‌و بەسوننەتی پێغەمەر -درووودی خودای لێ بێ-).

٢١١٩- عَنْ أنس بن مالك رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لن يبرح النَّاسُ يَتَسَاءَلُونَ حَتَّى يقول: هَذَا خَلَقَ اللَّهُ خالِقُ كُلِّ شيءٍ فَمَنْ خَلَقَ اللَّهَ. (الحديث ٧٢٩٦)[٢١١٩]:

ئەنەسی کوڕی مالیك -ڕەزای خودای لێ بێ- فەرموودەی: خۆشەویست - درووودی لەسەر- فەرمووی: (ئەو خەڵکە هەر بەرەبەرە پرسیار لەدوا پرسیار لەم شت‌و لەوشت دەکەن) تابەرەبەرە سەردەکێشێ بۆ ئەوە دەڵێن: باشە ئەوا خودا ئەم خەڵك‌و جیهان‌و بوونەوەرەی هەموو دروست کردووەو هەمووشتێ ئەو دروستکاریەتی، ئەی کێ خودای دروست کردووە؟) (تاج/١ ل/٢٨ ژ/٣+٤+٥ - ش).

٢١٢٠- عَنْ عبدالله بن عمرو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْزِعُ الْعِلْمَ بَعْدَ أَنْ أَعْطَاكُمُوهُ انْتِزَاعًا وَلَكِنْ يَنْتَزِعُهُ مِنْهُمْ مَعَ قَبْضِ الْعُلَمَاءِ بِعِلْمِهِمْ فَيَبْقَى نَاسٌ جُهَّالٌ يُسْتَفْتَوْنَ فَيُفْتُونَ بِرَأْيِهِمْ فَيُضِلُّونَ وَيَضِلُّونَ. (الحديث ٧٣٠٧- سبق فى رقم/٨٥ تجريد = ١٠٠ فتح الباري = بەرگی/١ ل/١٠٧) لەوێ بەتەواوی رابورد)[٢١٢٠]:

[٢١١٩] اخرجه مسلم في الإيمان، باب/بيان الوسوسة في الأيمان و مايقوله من وجدها....رقم/١٣٦.

[٢١٢٠] اخرجه مسلم في العلم، باب/رفع العلم و قبضة رقم/٢٦٧٣.

٢١٢١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَأْخُذَ أُمَّتِي بِأَخْذِ الْقُرُونِ قَبْلَهَا شِبْرًا بِشِبْرٍ وَذِرَاعًا بِذِرَاعٍ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَفَارِسَ وَالرُّومِ فَقَالَ وَمَنِ النَّاسُ إِلَّا أُولَئِكَ. (الحديث ٧٣٢٠- سبق طرفه من رقم/١٣٧٨ تجريد = ٣٤٥٦ فتح الباري = بەرگی/٤ ل-٦٣):

جیاوازی ئێرە ئەوەیە: دەفەرمووێ: قیامەت هەڵناسێ هەتا... تاد. وەدەفەرموێ: (مەبەست فارس و رومە..)

٢١٢٢- عن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ فَكَانَ فِيمَا أُنْزِلَ آيَةُ الرَّجْمِ. (الحديث ٧٣٢٣ - سبق في رقم/١٣٧٣ تجريد = ٣٤٤٥ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٦٠)[٢١٢٢]:

عومەر -رەزای خودای لێ بێ- فەرمووی: خودای گەورە حەزرەتی موحەمەدی رەوانە کردووە لەگەڵ دینێکی حەق و ڕاست و دروستا، وەقورئان کەنامەی خودایە ناردوویەتی بۆی، یەکێ لە ئایەتەکانی قورئان، ئایەتی رەجمی زانی موحصەن بوو، کەدوایی لەتیلاوەتا نەسخ بۆوە، بەلام حوکمەکەی هەرماوە) ئایەتەکەیش ئاوابوو: (الشَّيْخُ وَ الشيخة إذا زنيا فارجموهما).

٢١٢٣- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ. (الحديث ٧٣٥٢)[٢١٢٣]:

عەمری کوڕی عاص -رەزای خوای لێ بێ- فەرمووی: خۆشەویست- درووودی لەسەر- فەرمووی: (دادپرس - حاکم) ئەگەر تێکۆشێ و باش ووردببێتەوە بۆ

[٢١٢٢] اخرجه مسلم من الحدود، باب: رجم الثيب في الزنا، رقم/١٦٩١.

[٢١٢٣] اخرجه مسلم في الأقضية، باب/ بيان اجر الحاكم إذا اجتهد فأصاب او اخطأ، رقم/١٧١٦.

گەیشتن بەهەق لەمەسەلەکەداو ئەنجا بریارەکە دەرکا، ئەوە لەم حاڵەدا، ئەگەر بڕیارەکەی ڕاست بوو ئەوە دووپاشی بۆ هەیە، بەڵام ئەگەر لەم کاتەدا بڕیارەکەی هەڵەبوو ئەوە یەك پاداشی بۆ هەیە، چونکە ئەو بەئەرکی سەرشانی خۆی هەڵساوەو درێغی نەکردووە). (تاجی کوردی/٣ ل/٣١٢ ز/١١٨ ژ/١ - باسی تێکۆشین (إجتهاد)- ش/د/ت/ن).

روونکردنەوە:

داوەر، یاحاکم، کاتێ مافی ئەوەی هەیە، کەلەمەسەلەکەدا تێکۆشیو اجتهاد بکا، کەشایانی ئەوەبێو بتوانی اجتهاد بکا، دەنا نەزانو نەتەوانا ئەگەر اجتهاد بکەن وانییە، هەروا ئەگەر دەقێکی روون هەبوو، پێویست بە إجتهاد ناکا.

٢١٢٤- عن محمد بنِ المكدرِ رحمه الله تعالى قال: رَأيتُ جابرَ بن عبدالله رَضِي اللّٰهُ عَنْهُما يحلفُ بالله أنَّ ابنَ الصيادِ الدَّجَّالُ، قلتُ: تحلفُ بـالله؟ قـال: إنّـي سمعـت عمر رَضِي اللّٰهُ عَنْهُ عنه يحلف على ذلك عند النبيّ صلى فلم ينكرهُ النبي صـلى الله عليه وسلم. (الحديث ٧٣٥٥)[٢١٢٤]:

موحەممەدی کوڕی مونکە دیر- رەحمەتی خودای گەورەی لێ بێ- فەرمووی: بەچاوی خۆم جابیری کوڕی عەبدوڵلام بینی سوێندی دەخوارد کە ئیبنو صەییاد دجاڵە، منیش عەرزیم کرد: چۆن سوێندی وا دەخۆیت؟ فەرمووی: (بەگوێی خۆم گوێم لەعومەری کوڕی خەگاب بوو لەخزمەت پێغەمەر خۆیدا، سوێندی لەسەر ئەوە خوارد کەئیبنو صەییاد جەجاڵە، کەچی پێغەمەر- درووودی لەسەر- إنکاری ئەوەی نەکرد، شتی وایش بەتەقریردانەنرێ). (بڕوانە: تاجی کوردی/١٠ ل/٢٤٧ ز/٩٦ - سەرگوزەشتەی ئیبنو صەییاد).

[٢١٢٤] أخرجه مسلم في الفتن و أشراط الساعة، باب/ذكر ابن الصياد، رقم/٢٩٢٩.

پایانێ = خاتمة

گـــەورەو ســـەروەرمان ئیمـــامی عەســـقەلانی، لەفـــەتحولباری شـــەرحی صـەحیحی بوخاریـدا، لەخاتمـەی ئـەم باسـانەدا لەبـەرگی/١٥ ص/٢٨٩. طبعـة جدیـدةدا دەفـەرموێ: نامـەی اعتـصام سـەدو بیـستو حـەوت فـەرموودەی بەرزەوە کراوی واتیادا، بیستو شەشیان تعلیقن، ئـەوانی تـر موصـولن. سـەدو دەیان دووبارەن، پوختەکەیان: (١٢٧ - ١١٠ = ١٧) حەڤدە فەرموودەن. هەموویان موسلیمیش گێڕاونیەتەوە ئەمانەیان نەبێ:

١- ژمارە/٢١١٧ تەجرید = ٧٢٨٠ فەتح = (..إلامن أبى).

٢- حدیث عمر: (نهینا عن التکلف).

٣- ژمارە/٢١٢١ تەجرید = ٧٣٠ = في مأخذ القرون.

٤- حدیث عائشة في الرفق.

٥- حدیث عائشة لاأذکی به.

٦- حدیث عثمان في الخطبة.

٧- حدیث أبي سلمة المُرسَلِ في الأجتهاد.

٨- حدیث المشاورة في الخروج إلى الأحد.

شازدە ئەسەریشی واتیادا.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩٨- نامەی یەکتا پەرستی

كتاب التوحيد

٢١٢٥- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْها زوج النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ رَجُلًا عَلَى سَرِيَّةٍ وَكَانَ يَقْرَأُ لِأَصْحَابِهِ .....(الحديث ٧٣٧٥) (راجع: رقم/١٧٢٨ تجريد = ٥٠١٣ فتح البارى - بەرگی/٥ ل/....)[٢١٢٥]:

٢١٢٦- عن أبي موسى الأشعري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: قَالَ النبِيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَحَدٌ أَصْبَرَ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدًّا وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَرْزُقُهُمْ وَيُعَافِيهِمْ وَيُعْطِيهِمْ *. (الحديث ٧٣٧٨ - سبق طرفه بالكامل في رقم /٩٤٧ تجريد =٦٠٩٩ فتح البارى = بەرگی/٥ ل/)[٢١٢٦]:

٢١٢٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَنْ تُضِلَّنِي أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ. (الحديث ٧٣٨٤ - طرفه في: رقم/١٦٩٧ تجريد = ٤٨٤٨ فتح الباري = بەرگی/٤ ل/٤٢٩)[٢١٢٧]:

[٢١٢٥] اخرجه مسلم في الصلاة و قعرها، باب/فضل قراءة قل هو الله...رقم/٨١٣.

[٢١٢٦] اخرجه مسلم في صفات المنافقين، باب/لا احدا أصبَرَ على أذى رقم/٢٨٠٤.

[٢١٢٧] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة...رقم/٢٧١٧.

ئیبنـو عـەباس -رەزای خـوا لـەخۆیو بـابی- فـەرمووی: خۆشەویـست - درووودی لەسەر- فەرمووی: (پەنا دەگرم بەعیزمەتو گـەورەیی تـۆ خودایـە، تـۆ نەمریو نامری، بەلاّم جنۆکەو مرۆڤ دەمرن).

٢١٢٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰـهُ عَلَيْـهِ وَسَلَّمَ لَمَّا خَلَقَ اللّٰهُ الْخَلْقَ كَتَبَ فِي كِتَابِهِ وَهُوَ يَكْتُبُ عَلَـى نَفْـسِهِ وَهُـوَ مَوْضُـوعٌ عِنْدَهُ على العرشِ إِنَّ رَحْمَتِـي تَغْلِـبُ غَـضَبِي. (الحـديث٧٤٠٤ - سـبق طرفـه في رقم/١٢٨٩ تجريد = ٣١٩٤ فتح الباري) = بەرگی/٣ ل/٤٢١)[٢١٢٨]:

٢١٢٩- وَ عَنْهُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النبيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (يَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ حِينَ يَذْكُرُنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُ وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شِبْرًا تَقَرَّبْـتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنِ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُـهُ هَرْوَلَـةً). (الحديث ٧٤٠٥ طرفه في ٧٥٠٥، ٧٥٣٧)[٢١٢٩]:

ئەبو هورەیرە -رەزای خوای لەسەر بێ- دیسان فـەرمووی: خۆشەویـست - درووودی خوای لێ بێ- فەرمووی: خودای گەورەو سـەروەر دەفـەرموێ: بەنـدەی من گومانی چۆن بێ بەمن، من وا دەبم لەگـەڵی. لەودەمـەدا کەئـەو نـاوی مـن دەباو یادی من دەکا، خۆم وام لەگەڵیدا، جا ئەگەر ئەو بەتەنیا هەرخۆی یـادو زیکری من بکا، ئەوا منیش هـەرخۆم بـەنهێنی یـادی ئـەو دەکـەم، ئەگـەر ئـەو لەناو دەستەیەکا یادو زیکری من بکا، ئەوا منیش بەئاشکرا لەناو دەسـتەیەکی باشـتردا یـادو باسـی ئـەو بەچـاکە دەکـەم، ئەگـەر بەنـدە بـستێ لـەمن نزیـك ببێتەوە، من باڵێ لەو نـزیك دەبمەوە، ئەگەر ئەو باڵێ لەمن نزیك بێتەوە مـن

[٢١٢٨] اخرجه مسلم في التوبة، باب/في سعة رحمة الله رقم/٢٧٥١.

[٢١٢٩] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: الحث على ذكر الله تعالى.. وباب فضل الذكر و الدعاء، رقم/٢٦٧٥.

دوو باڵ لەو نزیك دەبمەوە، کاتێ ئەو بەڕۆیشتنی ئاسایی بێ بۆلای من، من بەلۆقە دەچم بەپیریەوە، واتە: تابەندە، نێربێ، یامێ، بەتاعەت خۆی لەمن نزیك بکاتەوە من بەرەحمەتی خۆم زیاتر لەو نزیك دەکەومەوە. (تاجی کوردی/٩ ل/١٣٦ ز/٥٨ ژ/١ – باسی گەورەیی یادی خوا).

٢١٣٠– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَقُولُ اللَّهُ إِذَا أَرَادَ عَبْدِي أَنْ يَعْمَلَ سَيِّئَةً فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ حَتَّى يَعْمَلَهَا فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا بِمِثْلِهَا وَإِنْ تَرَكَهَا مِنْ أَجْلِي فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَعْمَلَ حَسَنَةً فَلَمْ يَعْمَلْهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ حَسَنَةً فَإِنْ عَمِلَهَا فَاكْتُبُوهَا لَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ. (الحديث ٧٥٠١)[٢١٣٠]:

لە ریاض الصالحین دا ئەم فەرموودەیە ئاوایە:

(فەرمووی: لەفەرموودەیەکی قودسیدا، کە پێغەمەر -دروودی خوای لێ بێ- دەیگێڕێتەوە لەخودای گەورەو پیرۆزەوە، حەزرەت فەرمووی: خودای گەورە هەموو چاکەیەك و هەموو خراپەیەکی لە لەوحول مەحفوظ نووسیوە، و بەم شێوەیە روونی کردۆتەوە بۆ هەمووکەسێ: ئەگەر کەسێ ویستی چاکەیێ بکاو بۆی نەکرا، ئەوە خودا لەلای خۆی چاکەیەکی تەواوی بۆ دەنوسێ، وە ئەگەر کەسێ ویستی چاکەیێ بکاو لەهەمان کاتا کردی، ئەوە خودای سەردارو سەروەر لەلای خۆی لەدەچاکەوە هەتا حەوت سەد چاکە، هەتا ئەوەندەی کەخودا خۆی حەز دەکا، چاکەی بۆ دەنوسێ، وەئەگەر کەسێ ویستی خراپەیێ بکا، بەڵام نەیکرد، ئەوە خودا لەلای خۆی چاکەیەکی تەواوی بۆ دەنووسێ، وە ئەگەر کەسێ ویستی خراپەیێ بکا وە کردی، ئەوە خودا بەیەك خراپە دەینووسێ لەسەری). (ش-تاج). (ریاض/١ ل/١٦ ژ/١١/١١ ز/ باسی نیازو نیاز پاکی).

[٢١٣٠] أخرجه مسلم في الإيمان، باب: إذا هم العبد بحسنة كتبت...، رقم/١٣١.

٢١٣١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا يَحْكِي عَنْ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ أَذْنَبَ عَبْدٌ ذَنْبًا فَقَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَبْدِي أَذْنَبَ ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ عَادَ فَأَذْنَبَ فَقَالَ أَيْ رَبِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي فَقَالَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَذْنَبَ عَبْدِي ذَنْبًا فَعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ وَيَأْخُذُ بِالذَّنْبِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ قَالَ عَبْدُ الْأَعْلَى لَا أَدْرِي أَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ اعْمَلْ مَا شِئْتَ قَالَ أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَنْجُوَيَةَ الْقُرَشِيُّ الْقُشَيْرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ النَّرْسِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ حَدَّثَنِي عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ قَالَ كَانَ بِالْمَدِينَةِ قَاصٌّ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ عَبْدًا أَذْنَبَ ذَنْبًا بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ وَذَكَرَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَذْنَبَ ذَنْبًا وَفِي الثَّالِثَةِ قَدْ غَفَرْتُ لِعَبْدِي فَلْيَعْمَلْ مَا شَاءَ. (الحديث ٧٥٠٧)[٢١٣١]:

ئەم فەرموودەیەش لە ریاض الصالحین دا ئاوایە:

ئەبو هورەیرە -رەزای خوای لەسەر بێ- فەرمووی: پێغەمەری خۆشەویست و نازدار – درودو سلاوو صەلاواتو ڕەحمەتو بەرەکاتی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێ و سەرو ماڵو منداڵو حاڵو هەستو نەست گشتی بەقوربانی تۆزی بەرپێی دێنیکەرانی گۆڕی پیرۆزی بێ- لەفەرموودەیەکی قودسیدا، لە پەروەردگاری گەورەو سەروەری خۆیەوە دەگێڕێتەوە، کەخودای گەورەو سەروەر دەفەرموێ: بەندەیێ گوناهێ دەکا، لەپاشا پەشیمان دەبێەوە و دەڵێ: خودایە! پەشیمانم، لێم خۆش بە، خودای پیرۆزو گەورەش

[٢١٣١] اخرجه مسلم في التوبة، باب: قبول التوبة من الذنوب...، رقم: ٢٧٥٨.

دەفەرموێ: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، هەق دەیشزانێ، کەخودایەکی وای هەیە دەتوانێ: هەم لەگوناه خۆش بێ و هەم لەسەر گوناه تۆڵە بستێنێ، دیسان ئەو بەندەیە تێ هەڵ دەچێتەوە و گوناهێکی تر دەکاتەوە دەڵێتەوە: خودایە! پەشیمانم لەگوناهم خۆش بە.دیسان خودای پیرۆزو گەورەیش دەفەرموێتەوە: ئەم بەندەیەی من، وەك ئەم گوناهەی کردووە، دەیشزانێ کە خودایەکی وای هەیە، میهرەبانو لێبوردەیە، دەتوانێ هەم لەگوناه خۆش بێ و هەم لەسەر گوناه تۆڵە لەگوناهکار بستێنێ، دەی ئیتر هەرچی ئارەزوو دەکا با بیکا، مادام ئەمە حاڵیەتی: گوناه دەکاتو تەوبەی بەڕاستی لێ دەکا، والێی خۆش بووم -ش. (ریاض/٢ ل/١١ ژ/٤٢١/١٠ - باسی هیوا و ئومێد بەمیهرو ڕەحمەتی خودای گەورە زنجیرە/٥١).

٢١٣٢- عن أنس بن مالك رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ شُفِّعْتُ فَقُلْتُ يَا رَبِّ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ خَرْدَلَةٌ فَيَدْخُلُونَ ثُمَّ أَقُولُ أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى شَيْءٍ فَقَالَ أَنَسٌ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى أَصَابِعِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. (الحديث ٧٥٠٩ طرفه في: رقم/٤١ تجريد = ٤٤ فتح الباري = بەرگی یەکەم لاپەڕە/٦٣)[٢١٣٢]:

لێرەدا خۆشەویست -درووودی خوای لێ بێ- دەفەرموێ: کاتێ ڕۆژی قیامەت هات، خودای گەورەو سەروەر، گوفتوگۆیەکی تایبەتی لەگەڵ پێغەمەرانو کەسانی تریش دەکا، وە من ڕێگەم پێ دەدرێ، تکاو شەفاعەت دەکەم، وە تکام بۆ گوناهبارانیش گیرا دەبێ، منیش عەرزی پەروەردگاری خۆم دەکەم: ئەی خودایە! ئەوەی تۆسقاڵێ خێرو چاکەو باوەڕ بە تۆی لەدڵیا بێ داخڵی بەهەشتی بفەرموو، جا ئەو جۆرە کەسانە هەموو دەڕۆنە ناو بەهەشتو لەدۆزەخو سزا ڕزگاریان دەبێ، دیسان عەرزی پەروەردگاری گەورەو سەروەر و

[٢١٣٢] راجع رقم/ ٤١ تجريد = بەرگی/١ ل/٦٣. -المترجم-

بەلوتف و کەرەم و بەخششی خۆم دەکەمەوە: ئەوەی کەمترین باوەڕو ئیمانی بەتۆ هەبووە بیبەرە بەرسێبەری ڕەحمەتی خۆتو داخڵی بەهەشتی بفەرموو، وە لەئاگری دۆزەخ بەکەرەمی خۆت رزگاری بکەو بە بەهەشتی شاد بفەرموو، وە لەئاگری دۆزەخ بەکەرەمی خۆت رزگاری بفەرموو، وە خودایش وادەکا. ئەنەس -رەزای خوای لەسەر بێ- دەیفەرموو: ئێستاش هەروا لەبەر چاوم کەچۆن چۆنی پێغەمەر -درودی خودای گەورەو سەروەری لەسەربێ- بۆ روونکردنەوەی نموونەی کەمترین باوەڕو ئیمان، بەنووکی پەنجەکانی خۆی ئاماژەی بۆ ئەوەدەکرد.

٢١٣٣- عن أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مَاجَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ... (الحديث ٧٥١٠ – سبق طرفه في رقم/٤١ تجريد = ٤٤ فتح الباري = بەرگی/١ ل/٦٣)[٢١٣٣]:

ئەم فەرموودە پیرۆزەیە لەم جێگەیەدا بە تێرو تەسەلی لەحەزرەتی ئەبو هورەیرەوە -رەزای خوای لەسەر بێ- رابورد. ژمارە/١٦٧٠ تەجریدی بوخاری کەناسراوە بە (مختصر صحيح البخاری) بەرگی چوارەم، لاپەڕە/٤٥٣ + تاج/١٠ ز/١٣٠ ل/٤٠٤ ژ/٨ + ژمارە/٧١١ تەجرید = بەرگی/٢ ل/١٣٤.

٢١٣٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ. (الحديث ٧٥٦٣ طرفه في: ٦٤٠٦) = آخر حديث من أحاديث صحيح البخاري رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ[٢١٣٤]:

[٢١٣٣] راجع رقم/٤١ تجريد - بەرگی/١ ل/٦٣. - المترجم-

[٢١٣٤] اخرجه مسلم في الذكر و الدعاء و التوبة، باب: فضل التهليل و التسبيح و الدعاء، رقم/٢٦٩٤.

ئـەبو هـورەيرە -رەزای خـوای لێ بـێ- فـەرمووی: خۆشەویـست -دروودی خوای لەسەر بێ- فەرمووی: ئەم دوو ووشـەیە: (سُبْحَانَ اللَّـهِ وَبِحَمْـدِهِ سُبْحَانَ اللَّـهِ الْعَظِيمِ = خـودا بـەپاك و پـیرۆز دەزانم و سـوپاس و ستایـشی بـێ پایـانی دەکەم، دیسان خـودای خـۆم، یـەزدانی مـەزن، بـەپاك و پـیرۆز دەزانم و لەمـەدا هـیچ گومـان و سـوو یـەکم نییـە). ئـەم دوو ووشـە پیرۆزەیـە سـووك و خـۆش و ئاسانن لەسەر زمان، قورس و گرانن لەناو شایان لـەکاتی کێـشان، خۆشەویـستن لـەلای خـودای میهرەبـان -ش = موسـلیم و بوخـاری، رەزاو رەحمـەتی خـودای گـەورەو سـەروەریان لێ بـێ. ئـامین. (ریـاض صـالحین/٣ ل/٢٧٨ ژ/١/١٤٠٨ – ٤٦٢).

لێرەدا لەکۆتایی ئەم نامە پیرۆزەدا لە ڕەشنووسی یەکەمی ئەم تەجریـدی بوخاریـەدا، بـەدەق ئەمـەم نووسـیوە، وا ئێـستا بـەبێ ئـەوەی پیتێکـی لێ کـەم بکەمـەوە وەك خـۆی دەینووسـم، خۆزگـەم بـەرێز چـاپکاریش وەك خـۆی بەهەمان إملاو إنشا نەقلی دەکرد:

"پێـشەوای دانـاو مـەزن و گـەورە -دانـەری ئـەم نامـە پـیرۆزە- سـەروەرو مامۆسـتامان: ئەبولعـەبباس، زەینـوددین: ئەحمـەدی کـوڕی ئەحمـەدی کـوری عبـد اللطیفـي شـەرجی زوبەیـدی -خـوا لێـی خـۆش بـێ- ئەفـەرموێ: لـەم تەجریدە لێ بوومەوە لە ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی بیست و چواری مـانگی شەعبانی پیرۆز ساڵی (٨٨٨ کۆچی) والحمد لله وَحْدَهُ، وَ الصَّلوةُ و الـسَّلاَمُ عَلَـى مَنْ لاَ نَبِيَّ بَعْدَهُ.

بەندەش لەسایەی خـوداوە ئـەم نامـە پـیرۆزە مەزنـەم کـرد بـەکوردی، وە وەرم گێڕایە سەر زمانە شیرینەکەی گەلی کوردی خواپەرستی ئیسلام دۆست، وە لێ بوومەوە لێی لەشەوی چوار شەممە ڕێکەوتی ١٤ مـانگی ڕەمـەزانی سـاڵی ١٣٩٣ کۆچی بەرامبەر ١٠-١٠-١٩٧٣ زایینـی لەهۆدەکـەی خۆمـا لـە خەسـتەخانەی سەربازی کەرکوك لەکاژێر نۆی تەواو.

سا خوایە! بیکەیت بەچرای هەردوو جیهانی خۆمو باوکمو دایکمو هەموو کەسو کارێکم (و دوورو نزیك، ئەوەی بەخۆیی چێشت پێم دەگات، لە زیندوو و مردووم، لە ئوصولو فروعو حواشیم) و هەموو موسوڵمانێك کەسوودی لێ وەردەگرێ (وەهەرکەسێ بۆ ڕەزای خوا خزمەتی ئەم کتێبە دەکا، پەخشی دەکا، وەقفی دەکا، چاپی دەکا) بەتایبەتی باوکی سەروەرو خواناسم حاجی فارس برایماوەیی کەزۆرنییە رووەو دیوانی خوای میهرەبان سەری نایەوە.

نوری فارس

٩٧٣/١٠/١٠

مستشفى كركوك العسكري

ئێستاش کەسەعات هەشتی بەیانی رۆژی ٢٠٠٦/٥/١٠ ز = ١٢ رەبیعی دووەمی ساڵی ١٤٢٧ کۆچی، لەپاش سوپاسو ستایشی بێ پایانی خوا لەسەر ئەم جهاد و کۆششە بێ وچانە دەڵێم:

غَفَرَ اللهُ لِي وَ لِوَالِدَيَّ وَ لِسَائِرِ الْمُسْلِمِين. وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحَمْدُ للهِ رَبِّ العَالَمِينْ.

بە ئومێدی دوعای خێرتان..

خوایە بە لوتف و کەرەمو ڕەحمەتی خۆت توفیقم بدەیت کە: مختصر صحیح مسلم -لِلْمُنْذِرِ- یش تەرجەمە بکەم بەزمانی شیرینی کوردی. آمین.

دوعا گۆتان

نوری فارس حەمە خان حەسەن

٢٠٠٦/٥/١٠ زایینی

سلێمانی- کوردستان – مامۆستایان – ماڵی خۆمان

فەهرەسی باسەکان

زنجیرە	سەرباس	لاپەڕە
-٧٠	**نامەی ژنهێنان**	٣
	رەبەنی‌و خۆخەساندن زۆر ناباشە	٤
	هێنانی کچ پەسەندە	٦
	مارە بڕینی بچووك لەگەورە دروستە	٧
	باسی هاوتایی‌و هاولفی- کەفائەت	٨
	باسی شوومی‌و بەدقدوومی ژن	١٤
	باسی شیرو مەمکخواردن	١٤
	دروست نییە ژن بەسەر پووری، یابەسەر میمکی خۆی شوو بکات	١٨
	باسی ژن بەژن	٢٢
	باسی سیغەکردن، واتە: موتعە	٢٢
	ژن پێشکەش کردن بەپیاوی باش	٢٤
	وەلی - هەقدار	٢٦
	هەقدار- وەلی- چ باوك بێ، چ کەسێ تر بێ، کچ یابێوە ژن نادات بەشوو، مەگەر بەئارەزووی خۆی.	٢٨
	پیاوێ کچی خۆی کەڕەزامەندی لەسەر نەبێ بدا بەشوو، بەشوودانەکەی پووچو بێ بایەخە.	٣٠
	خوازبێنی لەسەر خوازبێنی نادروستە	٣١
	ئەو مەرجانەی لەهاوسەر گرتن دا نا دروستن	٣٢
	ژنان ژن دەبەن بەبووکی بۆ مێردەکەی‌و دووعای پیت‌و فەریان بۆ دەکەن.	٣٣
	نزای کاتی دروستبوون لەگەڵ حەلاڵ و هاوسەردا	٣٤
	شایی‌و مەڕ سەربڕین لەشایی دا	٣٥
	ئامۆژگاری خێر دەربارەی ژنان	٣٦
	داستانی ئوم زرع	٣٧

	بەبێ فەرمانی مێرد نابێ هاموشۆی ژنی مێرددار بکرێ.	٤٣
	سەرپێچی ژن هۆی ئەوەیە کەزۆرینەی خەڵکی دۆزەخن	٤٥
	قورعە کردن لەنێوانی چەند ژنێکا لەکاتی سەفەردا	٤٥
	نۆرە شەوی ژنان - القسم بين الزوجات	٤٧
	لاف و گەزاف و خۆ هەڵکێشانی هەوێ بەسەر هەوێی خۆیدا	٤٧
	مەردایەتی و بەتەنگەوە بوونی ناموس زۆر پەسەندە	٤٨
	پێکەوە بوونی دوو بە دوویی هەردوو ڕەگەزی ناخۆیی	٥١
	گێڕانەوەو باسی جوانی و شێوەی ژنی ناخۆیی بۆ مێرد	٥٢
	دڵپیسی نێوانی هاوسەران هەوێنی رووخانی خێزانە	٥٤
٧١-	**نامەی تەڵاق (ژن بەرەڵاکردن)**	٥٧
	بەکارهێنانی ووشەی تەڵاق و لێداتاشراوەکانی مەرجە بۆ کەوتنی تەڵاق یانا؟	٥٨
	تەڵاقی سێ بە سێ دروستە یا نا دروستە	٦١
	شتی حەڵاڵ لەخۆحەرامکردن بەوە حەرام نابێ	٦٢
	باسی (خولع) رێکەوتنی ژن و مێرد لەسەر جیابوونەوە بەرامبەر بەماڵ.	٦٥
	کەنیز خۆی سەرپشکە لەپاش ئازادبوونی، کەبمێنێتەوە لەلای مێردی کۆیلەی	٦٦
	ئاماژە بڕیار و حوکمی پێدادەمەزرێ	٦٧
	حوکمی تەعریض بۆ حاشاکردن لەمناڵی خۆی چییە	٦٨
	مارەیی ژنی شەرمنەفرین لەگەڵ کراو	٦٩
	کل بۆ ژنی ڕەشپۆش	٦٩
٧٢-	**نامەی ژێوار و نەفەقە ⋆ كتاب النَّفَقَاتِ**	٧٥
٧٣-	**نامەی خواردەمەنییەکان ⋆ كِتَابُ الأَطْعِمَةِ**	٧٧
٧٤-	**نامەی حەوتم ⋆ كِتَابُ العَقِيقَةِ**	١٠٠
٧٥-	**نامەی سەربڕاوەکان و نەچیر**	١١٦
	ناوی خودا هێنان لەنەچیر	١١٦

٧٦-	**نامەی قوربانی - كتاب الأضاحي**	١٣٥
٧٧-	**نامەی خواردنەوەكان ⋆ كتاب الأشربة**	١٣٩
	باسی نادروستی مەی	١٤٢
	خۆشاو دروستە نا دروست نییە	١٤٣
	رێدان بەبەكارهێنانی هەندێ دەفرو قاپو حاجەت	١٤٤
	خۆشاو دەبێ لەیەك جۆرە میوە بێت	١٤٤
	خواردنەوەی شیرو سەرداپۆشینی خۆراك	١٤٦
	ئاوخواردنەوە بەپێوە دروستە	١٤٧
	دەمو هەنگڵی كوندەو مەشكە هەڵپێچ كردن	١٤٨
	خواردنەوە لەدەمی كوندەو مەشكە	١٤٨
	هەناسەدان لەكاتی شت خواردنەوەدا	١٤٨
٧٨-	**نامەی نەخۆشەكان**	١٥٣
٧٩-	**نامەی پزیشكی**	١٦٣
٨٠-	**نامەی جلو بەرگ**	١٨٤
	جلو بەرگی زەعفەراناوی	١٩٠
	باسی سۆل (نەعل)	١٩٢
	ئەنگوستیلە سوننەتە	١٩٣
	ژنو پیاو لەجلو بەرگ و شتێوا دا حەرامە لاسكایی یەكتر بكەنەوە.	١٩٤
	قژو موو بۆیەو رەنگكردن و هەندێ بابەتی تر لەم بابەتە	١٩٥
٨١-	**نامەی وێڵە جوانەكان ⋆ كتاب الأدَبِ**	٢٠٠
	رەحمەتو چاكیو دڵسۆزی بۆ باوكو دایكو كەسوكار و سیلەی رەحم.	٢٠٠
	مافی دراوسێو ڕاسپێری باش دەربارەی	٢٠٨
	زۆری رێگەی خێرو فرەیی جۆری چاكە	٢٠٩
	خووشیرنی و رەفتاری جوان و زمانپاكی	٢١٢

	غەیبەت و دووزمانی	٢١٤
	بەخیلیو کینە کێشان	٢١٥
	غەیبەتی ڕەوا و پۆشینی نەنگی موسوڵمان	٢١٦
	باسی قسەدابڕین و قسەنەکردن لەگەڵ یەکتری	٢١٧
	زەمی درۆو پەسنی راستی	٢١٨
	خۆگرتن لەبەرباری ئازاری مەردوم دا	٢١٩
	تووڕەبوون	٢٢٠
	شەرمو شکۆ	٢٢١
	سوعبەت و گاڵتە کەمە کەمە دروستە	٢٢١
	موسوڵمان دەبێ زرنگ و وریابێ	٢٢٢
	چەند بابەتێکی ئەدەب	٢٢٣
	خۆشەویستان پێکەوە حەشر دەکرێن	٢٢٤
	ئاڵای بەد ئەمەکی و بێ پەیمانی	٢٢٤
	هەندێ گوتەی ناپەسەند	٢٢٤
	پژمینو باوێشك	٢٢٧
٨٢-	**نامەی ڕێخوازی**	٢٣٢
	باسی سڵاو کردن	٢٣٢
	ڕێخوازی سوننەتە	٢٣٤
	داوێن پیسی ئەندامەکان بێجگە لەدامەن	٢٣٤
	سڵاو لەمنداڵان	٢٣٥
	دەستورو چۆنیەتی ڕێخوازی و دانیشتنی ناوکۆڕی دانیشتن	٢٣٥
	کوژانەوەی ئاگر لەکاتی خەوتنا	٢٣٧
	نامەی نزاو دووعا	٢٣٩
	باسی تەوبەو پەشیمانی	٢٤٢
	دەست دانان لەژێر کوڵمی راستا	٢٤٣
	نوستن لەسەر لای ڕاست	٢٤٤
	نزاکردن کاتێ لەخەو خەبەری بۆوە	٢٤٤

	جەخت کردن لەنزادا	٢٤٧
٨٣-	نامەی دڵنەرمکارەکان	٢٥٩
٨٥-	نامەی چارەنوس - کتاب القدر	٢٩٩
٨٦-	نامەی سوێندو نەزرکردن	٣٠٥
٨٧-	نامەی کەفارەتو بریتیی سوێندەکان	٣١٥
٨٨-	نامەی فەرائیز (میرات دابەشکردن)	٣١٨
٨٩-	نامەی تۆڵەی تاوان، کە ناسراون بەحەددە شەرعییەکان - کتاب الحدود.	٣٢٥
٩٠-	نامەی موحاریبین	٣٣١
٩١-	نامەی خوێنو خوێنبایی	٣٣٥
٩٢-	نامەی داوای پەشیمان بوونەوە لەپاشکەزو لەسەرکەش و شەڕکردن لەگەڵیان	٣٤١
٩٣-	نامەی خەوپەرژێن * کتاب التعبير	٣٤٢
٩٤-	نامەی خەوپەرژێن	٣٥٥
٩٥-	نامەی ئاژاوەو فەرتەنەکان	٣٦٨
٩٦-	نامەی ئاواتخواستنو خۆزگە خواستن	٣٧٤
٩٧-	نامەی دەستگرتن بەکەمەندی نامەی خوداو کەمەندی ڕێبازو ڕەفتاری پێغەمەر- درووودی لەسەر-	٣٧٦
٩٨-	نامەی یەکتا پەرستی	٣٨٢